ΜΥΣΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- ΧΑΝΙΩΝ -
— Περιοδικά —
Αύξων αριθμός 3/51
1996

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
Μ. Γ. ΚΑΤΑΠΟΤΗΣ

ΤΟΜΟΣ Ζ'.

«Ἠτεία τῆς Κρήτης πόλις, ὅθεν ἦν Μύσων εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν».
[Στέφανος Βυζάντιος]

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "ΠΟΛΥΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΣ,, Ο. Ε.
ΑΧΑΡΝΩΝ 244 - ΑΘΗΝΑΙ
1938

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
ΑΠΕΔΕΔΤΙΩΘΗ

ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

I. Ἡ θέσις τῆς Κρήτης γενικῶς καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Σητείας

Ἡ νῆσος Κρήτη ἀποτελεῖ τὸ νοτιώτερον τμῆμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου, εὑρισκομένη εἰς βόρειον πλάτος (δηλ. εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ) μεταξὺ 34° καὶ 55′ καὶ 35° καὶ 40′ καὶ εἰς ἀνατολικὸν μῆκος (δηλ. ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Γκρήνουϊτς) μεταξὺ 23° καὶ 30′ καὶ 26° καὶ 20′.

Ἀποτελεῖ τὸν νοτιώτερον σύνδεσμον τῆς Εὐρώπης μετὰ τῆς χερσονήσου

(Εἰκ. 1). Τὸ μέσον τμῆμα τοῦ ρήγματος ὅπου ὁρίζει τὴν χερσόνησον Σητείας ἐκ δυσμῶν. Ἔμπροσθεν ἡ χαμηλὴ πεδιάς τῆς Ἱεραπέτρου. 1) Ἡ κορυφὴ Κλῆρος. 2) Ἡ σχισμὴ Χά. 3) Ἡ κορυφὴ Ἀφέντης.

τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, χωρὶς δ' ἀμφιβολίαν παραμένει ὡς ὑπόλειμμα τοῦ τόξου τῆς ξηρᾶς, ἡ ὁποία ὡς γέφυρα συνέδεεν ἄλλοτε τὰς δύο Ἠπείρους, τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. Διακρίνεται δὲ τῶν ἄλλων νήσων τῆς Μεσογείου ἐκ τῆς ἐπιμήκους μορφῆς της καὶ τοῦ θαλασσίου διαμελισμοῦ της.

Τὸ ἀνατολικώτατον τμῆμα τῆς Κρήτης ἀποτελεῖ ἡ χερσόνησος ***Σητεία,*** συνδεομένη μετὰ τοῦ ὑπολοίπου κορμοῦ τῆς νήσου διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ἱεραπέτρας, ἔχοντος πλάτος 13 περίπου χιλιομέτρων καὶ ἀποτελοῦντος χαμηλὴν πεδιάδα δυτικῶς τῆς Σητείας.

Ἡ χερσόνησος Σητεία ἔχει γεωγραφικὸν πλάτος μεταξὺ 35° καὶ 35° καὶ 20′, γεωγραφικὸν δὲ μῆκος μεταξὺ 25° καὶ 50′ καὶ 26° καὶ 20′. Τὸ ἐμβαδόν της εἶναι 886 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ἢ 900 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα μὲ τὰς παρακειμένας μικρὰς νήσους, τοῦ ὅλου ἐμβαδοῦ τῆς Κρήτης ὄντος 8.581 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα μετὰ τῶν παρακειμένων νησίδων. Ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἐπαρχίαν, τῆς ὁποίας τὰ πολιτικὰ ὅρια ἀκολουθοῦν τὰς δυτικὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους Καψᾶ, τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Ἀφέντη καὶ διερχόμενα διὰ τοῦ χωρίου Ἅγιος Ἰωάννης τελειώνουν κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν νότιον παραλίαν. Τὰ γεωγραφικὰ ὅρια τῆς χερσονήσου Σητείας εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὴν σημερινὴν πολίχνην τῆς Ἱεραπέτρας (ὀλίγας ἑκατοντάδας μέτρων ἀνατολικώτερον) καὶ τὸ χωρίον Καβοῦσι. Βορείως τοῦ χωρίου τούτου τὸ ὅριον τῆς χερσονήσου εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ῥοῆς τῶν ὑδάτων τῶν κατερχομένων ἀπὸ τὰς περιοχὰς Ἀόρη-Αὔγω, καὶ τὰ ὁποῖα διερχόμενα πολὺ πλησίον τοῦ Καβουσίου χύνονται εἰς τὴν βόρειον παραλίαν, ἀποτελοῦντα ἀπὸ τοῦ Καβουσίου καὶ ἑξῆς τὸ ὅριον τῆς χερσονήσου. Τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας Σητείας παρουσιάζονται εἰς τὸν ἐρχόμενον ἐκ δυσμῶν, ὡς μία ἀπότομος καὶ ἀδιάβατος ὀροσειρὰ ὕψους μέχρι 1000 μέτρων. Καταφανῶς πρόκειται περὶ ῥήγματος, τὸ ὁποῖον ὁρίζει τὰ ὅρια τῆς χερσονήσου (εἰκ 1). Δυτικῶς τοῦ ῥήγματος εὑρίσκεται ἡ χαμηλὴ πεδιὰς τῆς Ἱεραπέτρας. Εἰς τὸ βάθος ὄπισθεν φαίνονται αἱ κορυφαὶ Σπαθί, Πλακωτό, Ἀφέντης καὶ Κλῆρος, ἔμπροσθεν δὲ ἡ χαμηλὴ πεδιὰς τοῦ ἰσθμοῦ Ἱεραπέτρας. Ἡ δευτέρα παριστᾷ τὰς δυτικὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους Καψᾶ 1.000 μέτρα ὕψος, εἰς τὴν ὁποίαν φαίνονται ἡ χαμηλὴ πεδιὰς τοῦ Καβουσίου καὶ τὸ χωρίον Καβοῦσι εὑρισκόμενον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ συστήματος τῶν μικρῶν κοιλάδων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς ῥοῆς τῶν ὑδάτων.

Ἡ ποικιλία τῶν πετρωμάτων, τοῦ κλίματος καὶ ἡ ἰδιαιτέρα φύσις τοῦ ἐδάφους καθιστᾷ τὴν χερσόνησον ἀξιόλογον ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως. Ἡ χερσόνησος Σητεία διαρθροῦται εἰς τρεῖς σαφῶς διακεκριμένας περιοχάς. α) Τὴν πρὸς δυσμὰς ὀρεινὴν περιοχήν, β′) τὴν εἰς τὸ μέσον χαμηλὴν στενὴν καὶ λοφώδη περιοχὴν καὶ γ′) τὸ ἀνατολικὸν ὑψίπεδον μετὰ τῆς μικρᾶς χερσονήσου Τοπλοῦ.

Κύρια γεωλογικὰ στρώματα

Μεταξὺ τῶν γεωλογικῶν στρωμάτων τῆς χερσονήσου Σητείας ὑπάρχει μεγάλη ποικιλία, τοῦτο δὲ ὀφείλεται εἰς τὴν διάφορον ἡλικίαν τῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα τὴν ἀποτελοῦν καὶ τὰ ὁποῖα διαρθροῦνται εἰς 5 κύρια ἀθροίσματα. 1) Τὰ κρυσταλλικὰ πετρώματα, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν τὴν βάσιν ὅλης τῆς χερσονήσου, 2) τὰς ἀσβεστολιθικὰς πλάκας, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν τριαδικὴν περίοδον τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τὰ ὁποῖα ἐπίκεινται τῶν κρυσταλλικῶν σχιστολίθων ἰσχυρῶς μετ' αὐτῶν στολιδωθέντων, 3) τοὺς ὀγκώδεις ἀσβεστολίθους τῆς κριτιδικῆς περιόδου καὶ τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τοὺς ἀσβεστολίθους τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, οἱ ὁποῖοι ὑπέρκεινται τῶν σχιστολίθων, χωρὶς νὰ ἔχουν πάθει στολίδωσιν, 4) τὰ συμπετρώματα τῆς τριτογενοῦς περιόδου, μεταξὺ τῶν ὁποίων μάργαι καὶ λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι καὶ 5) τὰς προσχώσεις αἱ ὁποῖαι ἔγιναν κατὰ τὸ Ἀλλούβιον (Alluvium) δηλαδὴ τὴν νεωτάτην ἐποχὴν τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Αἱ ἀλλουβιακαὶ αὐταὶ προσχώσεις γίνονται καὶ σήμερον ὑπὸ τὰ ὄμματά μας.

Δυτική περιοχή τῆς Σητείας

Τὸ μέσον χαμηλὸν καὶ στενὸν τμῆμα τῆς Σητείας εὑρίσκεται ἑκατέρωθεν τῶν ποταμῶν Στόμιου ἐκβάλλοντος εἰς τὸν κόλπον τῆς Σητείας καὶ Ἀδρομύλων ἐκβάλλοντος πρὸς νότον. Χωρίζει δὲ τὸ τμῆμα τοῦτο τὴν δυτικὴν περιοχὴν ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν ὑψίπεδον. τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς δυτικῆς περιοχῆς ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς Ἱεραπέτρας (300 μερίπου μέτρα ἀνατολικώτερον) ἀποτελεῖται ἀπὸ λευκὸν ἀσβεστόλιθον, μάργας (δηλαδὴ ἄργιλλον καὶ ἀσβεστολίθους) καὶ διάφοα συμπετρώματα σχηματισθέντα κατὰ τὴν Πλειόκαινον ἐποχὴν τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος (εἰκ 2). Τὰ πετρώματα ταῦτα φθάνουν μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τῶν

(Εἰκ 2). Συμπετρώματα πλειοκαινικὰ τῆς Ν. Δ. παραλίας Σητείας.

ὀρέων πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς ἐκβολῆς τῆς χαράδρας, ἡ ὁποία φέρει τὰ ὕδατα τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Ἅγιος Ἰωάννης. Εἰς τὰς ἐκβολὰς τῆς ῥοῆς τῶν ὑδάτων πρὸς τὴν θάλασσαν σχηματίζονται μικραὶ ἀλλουβιακαὶ προσχώσεις (δηλαδὴ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς). Βορειοανατολικῶς τοῦ τμήματος τούτου ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ ὁρίου τῆς Σητείας, μέχρι τῆς ῥοῆς τῶν ὑδάτων πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς γραμμῆς Ἅγιος Ἰωάννης—Σκινοκάψαλα—Καλὰ πλάγια, εἶναι ἀνάμεικτα πετρώματα τῆς Μειοκαίνου ἐποχῆς διασχιζόμενα ὑπὸ χαραδρῶν παραλλήλων πρὸς ἑαυτὰς καὶ φερουσῶν τὰ ὕδατα πρὸς τὴν νότιον παραλίαν. Ἡ σπουδαιοτέρα τούτων εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν ὑδάτων Κουτσουρᾶ καὶ ἡ περιοχὴ Μακρὺς Γιαλός. Τὰ πετρώματα ταῦτα ἐξακολουθοῦν καὶ πέραν τῶν Ἀδρομύλων διακοπτόμενα ὑπὸ μικρῶν προσχώσεων ἀλλουβιακῶν κατὰ τὴν ῥοὴν τῶν Ἀδρομύλων εὑρισκομένων.

Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος ἐν τῷ μέσῳ τῶν πετρωμάτων τούτων ὑψοῦται ἡ

περιοχὴ Καταλύματα (800 μ. ὕψους) ἀποτελουμένη ἀπὸ ἀσβεστολιθικὰ συμπετρώματα τῆς Ἠωκαίνου καὶ Ὀλιγοκαίνου ἐποχῆς τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Βορείως τῆς γραμμῆς Ἅγιος Ἰωάννης—Σκινοκάψαλα εὑρίσκεται ἡ ὀγκώδης ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ Ἀφέντη (1450 μ. ὕψος) σχηματισθεῖσα κατὰ τὴν κριτιδικὴν περίοδον τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ κατὰ τὴν Ἠώκαινον ἐποχήν (εἰκ. 3). Δυτικῶς τοῦ Ἀφέντη ὑπάρχει μικρὰ περιοχὴ (850 μ. ὕψος) ἀποτελουμένη ἀπὸ κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους.

Παρόμοιοι ἀσβεστόλιθοι ἀποτελοῦν τὴν περιοχὴν Ῥωμανάτη εὑρισκομένην

(Εἰκ. 3). Ν. Δ. κλιτὺς τοῦ Ἀφέντη πευκοφύτου.

βορείως τῆς γραμμῆς Γρᾶς—Πεῦκοι. Πρὸς νότον τῆς περιοχῆς Ῥωμονάτη, ἡ ὁποία τελειώνει εἰς τὴν γραμμὴν Γρᾶς—Πεῦκοι, εἶναι σχιστολιθικὰ πετρώματα φθάνοντα πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ συνοικισμοῦ Λιθίνες (300 μ. ὕψος) πέραν τῆς ῥοῆς Ἀδρομύλων.

Ἡ μεταξὺ τῶν Ἀφέντη—Ῥωμονάτη—Ῥουκάκα—Μπέμπονας—Καβοῦσι περιοχὴ παρουσιάζει ποικιλίαν πετρωμάτων. Οὕτω πρὸς δυσμὰς ἡ περιοχὴ Πλακωτὸ (990 μ. ὕψος) ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀσβεστολιθικὰς πλάκας ὅπως καὶ ἡ ἀνατολικώτερον εὑρισκομένη περιοχὴ Παπούρα (1.100 μ. ὕψος) καὶ Κλῆρος (1.300 μ. ὕψος). Ἀνατολικῶς τῆς περιοχῆς Πλακωτὸ εὑρίσκεται ἡ λεβητοειδὴς κοιλὰς Θριφτή, ὅπου ὑπάρχει καὶ συνοικισμὸς θερινός. Βορειοανατολικῶς εἶναι ἡ λεβητοειδὴς κοιλὰς Ἀόρη καὶ πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Καβοῦσι—Μπέμπονας ἡ λεβητοειδὴς

ἐπίσης κοιλὰς Αὔγω. Τὰ πετρώματα τῶν κοιλάδων τούτων εἶναι σχιστόλιθοι μετὰ ἰλύος συμπαγοῦς. Ἀνατολικῶς τῆς περιοχῆς Παπούρα εἶναι ἡ ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ Κουτσούρα (920 μ. ὕψος), γύρωθεν δὲ ταύτης σχιστολιθικὰ πετρώματα περιλαμβάνοντα πρὸς νότον τοὺς σχιστολίθους τῆς περιοχῆς τοῦ συνοικισμοῦ Ὀρνὸ (650—710 μ. ὕψος), πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἡ τῆς περιοχῆς Λάπηθος (330 μ. ὕψος). Ἐπίσης πρὸς βορρᾶν τῆς Κουτσούρας εἶναι σχιστολιθικὰ πετρώματα μέχρι τῆς γραμμῆς Μπέμπονας—Ῥουκάκα. Πρὸς νότον τοῦ συνοικισμοῦ Ῥουκάκα (430 μ. ὕψος) ὑπάρχει πρόσχωσις ἀλλουβιακὴ (σύγχρονος) ἐπὶ τῶν ἀσβεστολίθων οἱ ὁποῖοι ἐξακολουθοῦν νοτίως μέχρι τοῦ συνοικισμοῦ Στραβοδοξάρι (330 μ. ὕψος) ὅπου

(Εἰκ. 4). 1) Δυτικαὶ κλιτῦς τοῦ ὄρους Καψᾶ, μὲ τὸ χωρίον Καβοῦσι. 2) Κορυφὴ Σπαθί. 3) Ὁδὸς ἐκ Παχείας Ἄμμου καὶ Ἱεραπέτρας πρὸς Καβοῦσι.

ἑνοῦνται μὲ τοὺς ἀσβεστολίθους τῆς περιοχῆς Ἀφέντη. Γύρωθεν τῆς ἀσβεστολιθικῆς περιοχῆς Στραβοδοξάρι ὑπάρχουν μικρὰ τμήματα ἀποτελούμενα ἀπὸ κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους τριαδικῆς περιόδου τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ οἱ ὁποῖοι συνεχίζονται εἰς μεγαλυτέραν ἔκτασιν μεταξὺ τῶν ἀσβεστολιθικῶν περιοχῶν Ῥουκάκας—Ῥωμονάτη.

Δυτικῶς καὶ παρὰ τὴν θέσιν τοῦ χωρίου Καβοῦσι ὡς καὶ πρὸς νότον τῆς περιοχῆς Πλακωτὸ ὑπάρχουν μικρότερα ῥήγματα καθέτως περίπου πρὸς τὸ μεγαλύτερον ῥῆγμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ δυτικὸν ὅριον τῆς χερσονήσου.

Βορείως τῆς γραμμῆς Καβοῦσι—Μπέμπονας—Ῥουκάκας—Ἅγιος Μάμας, ὑψοῦται ἡ ἄλυσις τῶν ὀρέων Καψᾶς (εἰκ. 4) (1.000 μ. ὕψος), Σπαθὶ (1.180

μ. ὕψος), Ἀσκορδαλιὰ (1.220 μ. ὕψος) καὶ ἡ θολοειδὴς Κοπροκεφάλα (1.170 μ. ὕψος). Ὁλόκληρος ἡ ἄλυσις αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀσβεστολιθικὰς πλάκας τῆς τριαδικῆς περιόδου μέχρι τοῦ συνοικισμοῦ Ἅγιος Μάμας. Ἀνατολικῶς τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ὑψοῦται ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ τῆς κρητιδικῆς περιόδου καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς τῆς τριτογενοῦς περιόδου (760 μ. ὕψος). Νοτίως τῆς ἀσβεστολιθικῆς ταύτης περιοχῆς εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ συνοικισμοῦ Κρυγιὰ (510 μ. ὕψος) καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ συνοικισμοῦ Δάφνη (560 μ. ὕψος) ἀποτελούμεναι ἀπὸ σχιστολιθικὰ πετρώματα τῆς τριαδικῆς περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Αἱ δύο ἄνω περιοχαὶ χωρίζονται ὑπὸ τῆς ῥοῆς τῶν ὑδάτων ***Κουτσούρα,*** ἅτινα χύνονται νοτιώτερον εἰς τοὺς Ἀδρομύλους. Κατὰ μῆκος τῆς ῥοῆς Κουτσούρα ὑπάρχουν διεσπαρμέναι μικραὶ ἀσβεστολιθικαὶ περιοχαί. Ὁ ἴδιος ὁ συνοικισμὸς Κρυγιὰ ἔχει κτισθῆ ἐπὶ ἀσβεστολίθου, γύρωθεν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ εἶναι σχιστολιθικὰ πετρώματα, ἅτινα ἐπεκτείνονται βορείως τῶν Κρυγιῶν, ἀποτελοῦντα τὴν ὑψηλὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Σκορδίλου (540 μ. ὕψος).

Βορείως τῆς γραμμῆς Πλάτανος—Ρίζα ὑπάρχουν ἐπίσης ἀσβεστόλιθοι τῆς τριαδικῆς περιόδου μέχρι τῆς γραμμῆς Σφάκα—Μέσα Μουλιανῶν ἐπεκτεινόμενοι ἀνατολικώτερον μέχρι τῆς ῥοῆς τῶν ὑδάτων Σκλαβεδιάκος καὶ νοτιώτερον κατὰ τὴν περιοχὴν Δρυμιᾶς (980 μ. ὕψος). Ἡ ὡς ἄνω ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ εἶναι ἐξ ἴσου μεγάλη μὲ τὴν ἄλυσιν τῶν ὀρέων Σπαθὶ—Ἀσκορδαλιὰ—Κοπροκεφάλα χωριζομένης ταύτης διὰ στενῆς λωρίδος σχιστολίθων εὑρισκομένων ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς γραμμῆς Πλάτανος—Ρίζα καὶ συνεχιζομένων μέχρι τῆς ῥοῆς Σκλαβεδιάκου. Ἡ γραμμὴ αὕτη χωρίζει τὴν περιοχὴν Δρυμιᾶς ἀπὸ τὴν περιοχὴν Κοπροκεφάλα. Εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ ὄρους Σπαθὶ εὑρίσκεται ὁ Συνοικισμὸς Λάστρος (340 μ. ὕψος) ἐκτισμένος ἐπὶ μικρᾶς ἀσβεστολιθικῆς περιοχῆς, γύρωθεν δὲ ταύτης σχιστολιθικὰ πετρώματα (εἰκ. 5). Τὰ πετρώματα ταῦτα προχωροῦν βορείως μέχρι τοῦ ὅρμου Μόχλου καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς γραμμῆς Σκοπὴ—Λιόπετρο. Ἡ μεγάλη αὕτη σχιστολιθικὴ περιοχὴ ὁρίζεται πρὸς Νότον ὑπὸ τῆς γραμμῆς Σφάκα—Μέσα Μουλιανὰ—Παρασπόρι, προχωροῦσα ὀλίγον ἀνατολικώτερον τοῦ συνοικισμοῦ τούτου. Ἐπὶ τῶν πετρωμάτων τούτων ὑπάρχουν πολλαὶ χαράδραι φέρουσαι τὰ ὕδατα πρὸς τὴν βορείαν παραλίαν, καὶ οἱ συνοικισμοὶ Παρασπόρι (350 μ. ὕψος), Χαμέζι 440 μ. ὕψος), Ἔξω Μουλιανὰ (370 μ. ὕψος) καὶ ὁ μικρὸς συνοικισμὸς Καλαβροῦ πρὸς τὴν παραλίαν. Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς αὐτῆς σχιστολιθικῆς περιοχῆς, εἶναι ὁ συνοικισμὸς Τουρλωτὴ (330 μ. ὕψος) ἐπὶ ὑψώματος ἀσβεστολιθικοῦ καὶ μὲ σύστημα μικρῶν κοιλάδων γύρωθεν. Δυτικῶς τοῦ συνοικισμοῦ ὑπάρχει μικρὰ Ἀλλουβιακὴ πρόσχωσις (σύγχρονος), δυτικώτερον δὲ ὁ συνοικισμὸς Σφάκα (270 μ. ὕψος). Δυτικῶς τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ἔχει σχηματισθῆ ἀλλουβιακή πρόσχωσις ἀρκετὰ μεγάλη σχηματίζουσα λεβητοειδῆ κοιλάδα. Βορειοδυτικῶς τῆς προσχώσεως ταύτης καὶ πρὸς τὴν παραλίαν ὑψοῦται ὕψωμα (380 μ.) ἐξ ἀσβεστολίθων, οἵτινες ἐμπερικλείουν στρώματα γύψου ἐξαπλούμενα εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν. Ἀνατολικῶς τοῦ ὅρμου Μόχλου πρὸς τὴν παραλίαν ὑπάρχει στενὴ λωρὶς ἀποτελουμένη ἀπὸ σχιστολίθους μὲ πετρώματα ἀπὸ ἰλύν.

Ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς Λιόπετρο—Σκοπὴ μέχρι τῆς γραμμῆς Λιμὴν Σητείας—Πισκοκέφαλον πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς νότον μέχρι τοῦ συνοικισμοῦ Ἀχλάδια (230 μ. ὕψος), ὑπάρχουν λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι, Μάργαι καὶ ἀνάμεικτα

συμπετρώματα τῆς Πλειοκαίνου ἐποχῆς τῆς τριτογενοῦς περιόδου (πλὴν τμήματός τινος βορεισανατολικῶς τῆς περιοχῆς Λιόπετρο (410 μ. ὕψος), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀσβεστολιθικὰς πλάκας τῆς τριαδικῆς περιόδου) καὶ περιλαμβάνει τοὺς συνοικισμοὺς Λιμὴν—Σκλαβεδιάκο—Κυμουργιώτη—Ἀχλάδια—Σκοπὴ μέχρι Φανερωμένης καὶ Μπαμπακιᾶς. Ἡ περιοχὴ Λιόπετρο ἀποτελεῖται ἐπίσης ἀπὸ ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα καὶ μάργας καὶ ἀνάμεικτα συμπετρώματα τῆς Πλειοκαίνου ἐποχῆς τῆς τριτογενοῦς περιόδου, ἐπ' αὐτῆς δὲ ὑπάρχει ἠρειπωμένος συνοικισμὸς τὸ Λιόπετρο (εἰς τοὺς Ἑνετικοὺς χάρτας σημειοῦται Leopetro).

Ὁλόκληρον τὸ βορείως τῆς γραμμῆς ἀσβεστολιθικὸν τμῆμα παρουσιάζει

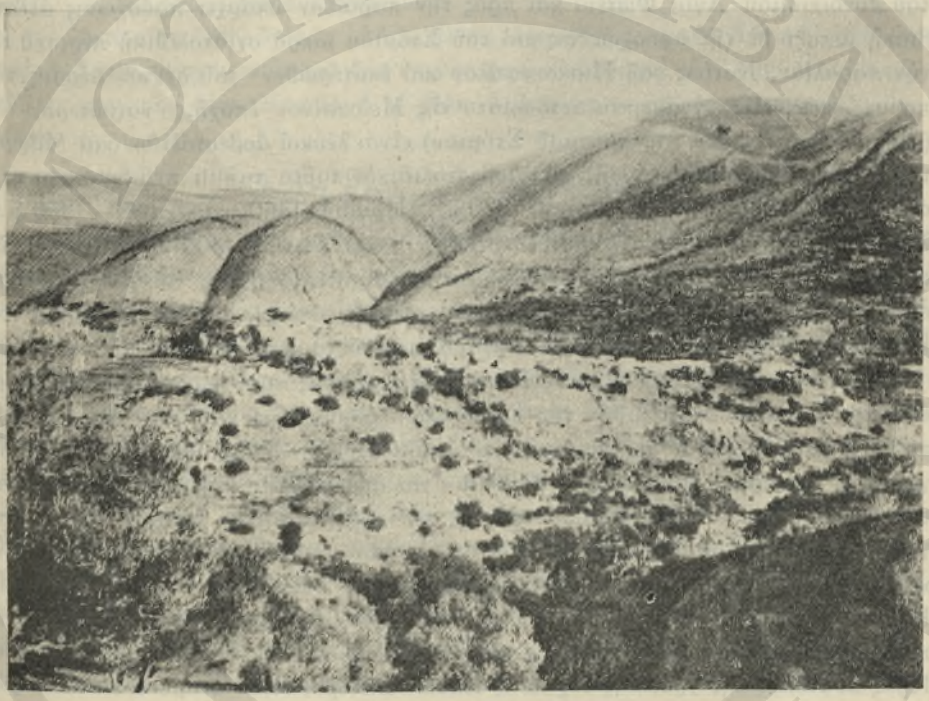

(Εἰκ. 5). Τὸ χωρίον Λάστρος ἐπὶ ἀσβεστολιθικοῦ τμήματος ἐν μέσῳ σχιστολιθικῶν πετρωμάτων.

ἔρημον ὄψιν καλυπτομένην ἀπὸ μικροὺς θάμνους. Τὸ δυτικώτερον μέρος παρουσιάζει πυκνὴν θαμνώδη ὄψιν καὶ χαράδρας μὲ πικροδάφνας καὶ πλατάνους, τὸ δὲ ἀνατολικώτερον βραχῶδες σχηματίζει πρὸς τὴν θάλασσαν τὸ ἀκρωτήριον Τράχηλας καὶ τὸ ἀκρωτήριον Σητεία (Μπαμπακιά). Ἐκτὸς ἑνὸς ἐρημωμένου μοναστηρίου (Φανερωμένης) οὐδαμοῦ ὑπάρχει ἔστω καὶ καλύβη, μόνον εἰς τὸ ἀνατολικώτερον ἄκρον τῆς περιοχῆς σχηματίζεται ὁ μοναδικὸς λιμὴν καὶ παρ' αὐτὸν ὁ συνοικισμὸς Λιμὴν Σητείας (2.500 κάτ.), ὁ μεγαλύτερος τῆς Ἐπαρχίας,

Μέση Περιοχή

Αὕτη ἀρχίζει ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Στόμιου πρὸς βορρᾶν καί τελειώνει εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀδρομύλων πρὸς νότον, περιλαμβάνουσα τὰς

ἑκατέρωθεν τῆς ροῆς τῶν ἀνωτέρω ποταμῶν περιοχάς.

Ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στόμιου μέχρι τοῦ Συνοικισμοῦ Πισκοκέφαλο (70 μ. ὕψος) καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει ἀλλουβιακὴ πρόσχωσις, ὡς ἐπιμήκης κοιλὰς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, στενουμένη νοτίως τοῦ Πισκοκεφάλου καὶ πάντοτε ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ. Τὸ ἀνατολικῶς τῆς προσχώσεως ταύτης τμῆμα ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ Πετρᾶ μέχρι τῶν προπόδων τῶν πλησίων χαμηλῶν ὀρέων εἶναι πετρώματα ἀπὸ ἀσβεστολίθους καὶ Μάργας τῆς Μειοκαίνου ἐποχῆς τῆς Τριτογενοῦς περιόδου. Νοτίως τοῦ συνοικισμοῦ Ἁγία Φωτειὰ ὑπάρχει μικρὰ περιοχὴ ἀπὸ ἀσβεστόλιθον τῆς Κρητιδικῆς περιόδου καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς. Βορειοδυτικῶς τοῦ συνοικισμοῦ Ἁγία Φωτειὰ καὶ πρὸς τὴν παραλίαν ὑπάρχει πρόσχωσις ἀλλουβιακὴ μεταξὺ δὲ τῆς προσχώσεως καὶ τοῦ Στόμιου μικρὰ σχιστολιθικὴ περιοχὴ εἰς τὴν παραλίαν. Νοτίως τοῦ Πισκοκεφάλου καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ στενοῦ μέρους τῆς προσχώσεως, εἶναι ἀνάμεικτα πετρώματα τῆς Μειοκαίνου ἐποχῆς, νοτιώτερον δὲ (πάντοτε ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ Στόμιου) εἶναι λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι καὶ Μάργαι τῆς Μειοκαίνου ἐπίσης ἐποχῆς. Τὸ ἀσβεστολιθικὸν τοῦτο τμῆμα περιέχεται μεταξὺ συνοικισμῶν Ζοῦ (160 μ.), Σφακιὰ (330 μ.), Πραισὸς (360 μ.), Κανένε (350 μ.), Σκλάβοι, Συκιὰ (350 μ.), Τουρτοῦλοι (300 μ.), καὶ Σωτῆρα (400 μ.). Μεταξὺ τῶν συνοικισμῶν Σφακιὰ καὶ Σωτῆρα καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Στόμιου εἶναι ὁ συνοικισμὸς Μαρωνιὰ (120 μ. ὕψος) καὶ νοτιοδυτικώτερον ὁ συνοικισμὸς Πάνω Πισκοπὴ (270 μ.) τῶν ὁποίων αἱ περιοχαὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν αὐτῶν ἀσβεστολίθων

Ἡ θέσις τοῦ Συνοικισμοῦ Σωτῆρα μετὰ μικρᾶς πρὸς βορρᾶν περιοχῆς εἶναι ἀπὸ κρυσταλλικὸν σχιστόλιθον τῆς Τριαδικῆς περιόδου, ὡς καὶ μία πολὺ μικρὰ περιοχὴ κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς γραμμῆς Συκιὰ—Τουρτοῦλοι. Δυτικῶς τῆς γραμμῆς Σωτῆρα—Τουρτοῦλοι—Σφακιὰ εἶναι ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα τῆς Κρητιδικῆς περιόδου τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς τῆς Τριτογενοῦς περιόδου τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, τὰ ὁποῖα συναντοῦν πρὸς δυσμὰς τοὺς κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους τῆς ὑψηλῆς ἐπιφανείας Σκορδίλου καὶ τῆς περιοχῆς Κρυγιά. Παρόμοια ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα εἶναι καὶ πρὸς βορρᾶν τῆς ὑψηλῆς περιοχῆς Σκορδίλο φθάνοντα ὀλίγα μέτρα νοτιώτερον τοῦ Συνοικισμοῦ Ἀχλάδια. Πρὸς ἀνατολὰς τῆς γραμμῆς Πραισοῦ Κανένε Σκλάβοι εἶναι ἀνάμεικτα συμπετρώματα κατερχόμενα πρὸς νότον, μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων Ἁδρομύλων περιλαμβάνοντα τὰς περιοχάς, ἀνατολικὴν περιοχὴν Πραισὸς (360 μ.) Βαβέλοι (400 μ.) Παντέλη-Παπαγιαννάδων (490 μ.) Βορῆ (350 μ.) Παλαιπέτσι καὶ Ἁδρομύλους. Κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τῆς ροῆς Ἁδρομύλων ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ Ἀζάλι μέχρι τοῦ συνοικισμοῦ Λιθίνες (300 μ. ὕψος) εἶναι συμπετρώματα σχιστολίθων. Νοτιώτερον οἱ Ἁδρομύλοι σχηματίζουν μέχρι θαλάσσης στενὴν καὶ ἐπιμήκη πρόσχωσιν ἀλλουβιακὴν (συγχρόνου ἐποχῆς) πλατυνομένην ὀλίγον κατὰ τὰς θέσεις Καλὰ Πλάγια καὶ Πιλαλήματα καὶ ἐπεκτεινομένην νοτιώτερον τῆς ἐκβολῆς Ἁδρομύλων. Ἀνατολικῶς τῶν ἐκβολῶν Ἁδρομύλων καὶ τῆς παρ' αὐτὰς προσχώσεως εἶναι ἀνάμεικτα πετρώματα προχωροῦντα καὶ νοτιώτερον μέχρι τῆς παραλίας. Ἀνατολικώτερον τούτων μέχρι τῆς γραμμῆς Κάτω—Περβολάκια—Ἁγίους Σαράντα εἶναι ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα τῆς Κρητιδικῆς περιόδου καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς ἐπὶ τῶν ὁποίων τὸ μονύδριον Καψᾶ παρὰ τὴν παραλίαν. Βορείως τῶν πετρωμάτων τούτων εἶναι ἀνάμεικτα συμπετρώματα, πλὴν τῆς παρὰ τὸν συνοικισμὸν

Κάτω—Περβολάκια μικρᾶς περιοχῆς ἀποτελουμένης ἀπὸ κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους τῆς Τριαδικῆς περιόδου. Τὰ ἀνάμεικτα ταῦτα συμπετρώματα προχωροῦν πρὸς βορρᾶν καὶ στενούμενα εἰσδύουν μέχρι τοῦ συνοικισμοῦ Λιθίνες ἀνατολικῶς τοῦ ὁποίου ἑνοῦνται μὲ τὰ ἀνάμεικτα συμπετρώματα τῆς περιοχῆς Παλαιπέτσι - Βορῆ.

Ἀνατολικῶς τοῦ στενοῦ μέρους τῆς προσχώσεως Ἀδρομύλων ὑπάρχει στενὴ λωρὶς κυσταλλικῶν σχιστολίθων καὶ ἀνατολικώτερον τῆς λωρίδος ταύτης ἀσβεστολιθικὸν ὕψωμα τῆς Κρητιδικῆς περιόδου καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς (440 μ. ὕψος). Ἀνατολικῶς τοῦ ἀσβεστολιθικοῦ ὑψώματος εἶναι στενὴ λωρὶς κρυσταλλικῶν σχιστολίθων καὶ ἀνατολικώτερον μικρὰ πάλιν λωρὶς ἀσβεστολιθικὴ συναντῶσα τὰ πρὸς ἀνατολὰς ἀνάμεικτα συμπετρώματα.

Ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τῶν Ἀδρομύλων μέχρι τῆς γραμμῆς Κάτω-Περβολάκια Ἁγίων Σαράντα σχηματίζονται δύο κυρίως ροαὶ ὑδάτων ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἐκβάλλει κατὰ τὴν θέσιν Καψᾶς, ἡ δὲ ἄλλη δυτικώτερον νοτίως τῆς περιοχῆς Λαγκάδα.

Ἀνατολικὴ Περιοχὴ

Κύριον μέρος τῆς περιοχῆς ταύτης ἀποτελεῖ τὸ ἀσβεστολιθικὸν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑψίπεδον γύρωθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν διάφορα ἄλλα πετρώματα. Τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς περιοχῆς ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς Κάτω-Περβολάκια—Ἅγιοι Σαράντα, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀσβεστολιθικὰ συμπετρώματα τῆς Ἠωκαίνου καὶ ὀλιγοκαίνου ἐποχῆς τῆς Τριτογενοῦς περιόδου τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ πετρώματα ταῦτα ἐπεκτείνονται πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς γραμμῆς Κάτω-Περβολάκια καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Γούδουρας καὶ ἐπεκτείνονται ἀκόμη νοτίως τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων Γούδουρα μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἡ γραμμὴ Πάνω—Περβολάκια—Ἁγία Τριὰς (=Τσὼ) (440 μ. ὕψος).—Ἀχλάδι ὁρίζει τὰ πετρώματα ταῦτα ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀσβεστολιθικὴν περιοχὴν τοῦ Ὑψιπέδου. Ὁλόκληρον τὸ τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς περιοχῆς τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν συνοικισμῶν Ἁγία Τριὰς-Ξερόκαμπος Ζάκρος-Ἀδραβάστοι Κελλάρια-Ὄρος Μόδι-Μυσιργιοῦ Καρύδι-Σίτανος-Χανδρᾶς Πάνω-Περβολάκια εἶναι μεγάλη ἔκτασις ἀσβεστολιθικὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ ἀσβεστολίθους τῆς Κρητιδικῆς περιόδου τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς τῆς Τριτογενοῦς περιόδου τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Παρουσιάζει δὲ εἰς ἄλλα μὲν μέρη πλατύσματα (plateau) θαμνώνη καὶ ἐκτεταμένα, εἰς ἄλλα δὲ προσχώσεις ἀλλουβιακάς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικράς, ἀλλὰ καὶ καλλιεργησίμους, Εἰς τὸ νότιον τμῆμα τοῦ Ὑψιπέδου σχηματίζονται προσχώσεις μικραί. π. χ. Νοτίως τῆς Ζήρου (570 μ. ὕψος),—ὑπάρχει πρόσχωσις περιλαμβάνουσα τὸν ἐρημωμένον συνοικισμὸν Σταλόν, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα ἐκχύνονται ὑπογείως κατὰ τὸ νότιον ἄκρον.

Ἐπίσης παρὰ τὸν ἐρημωμένον συνοικισμὸν Λαμνόνι (630 μ. ὕψος), ὑπάρχει μικρὰ πρόσχωσις παρὰ τὴν ὁποίαν πολὺ μικρὰ περιοχὴ κρυσταλλικῶν σχιστολίθων. Νοτίως τῆς προσχώσεως Λαμνόνι ὑπάρχει μικροτέρα πρόσχωσις παρὰ τὸν συνοικισμὸν Χαμαίτουλο (540 μ. ὕψος). Τὰ ὕδατα τῆς προσχώσεως ταύτης ἐκχύνονται ὑπογείως. Νοτιοδυτικῶς τῆς προσχώσεως ταύτης εἶναι ἡ μικρὰ λεβητοειδὴς κοιλὰς τοῦ Ἀχλάδι, δυτικώτερον δὲ ταύτης ἡ μικρὰ καὶ λεβητοειδὴς ἐπίσης κοιλὰς τῆς Ἁγίας Τριάδος. Νοτιοδυτικῶς τῆς προσχώσεως Ζήρου — Σταλοῦ

ὑπάρχουν πολὺ μικραὶ προσχώσεις· μία παρὰ τὴν θέσιν Καλὸς Λάκκος (570 μ. ὕψος), δευτέρα ἐπιμήκης, καὶ πολὺ στενὴ πρόσχωσις ἐπὶ τῆς γραμμῆς Μέσα Ἀπίδι—Ὄξω Ἀπίδι (560 μ. ὕψος), τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα ἐκχύνονται ὑπογείως καὶ τρίτη μικροτέρα παρὰ τὸν συνοικισμὸν Δρογγάρι (520 μ. ὕψος). Μεταξὺ Ὄξω Ἀπίδι καὶ Δρογγάρι ὑπάρχει πολὺ μικρὰ καὶ στενὴ λωρὶς κρυσταλλικῶν σχιστολίθων.

Πρὸς τὴν Νοτιοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ ὑψιπέδου εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πρόσχωσις ἐπὶ τῆς κοιλάδος Χανδρᾶ (580 μ. ὕψος), Ἀρμένων (570 μ. ὕψος), ἡ ὁποία ἔχει σχῆμα λικνοειδὲς μὲ 3 χιλιόμετρα περίπου μῆκος καί ἕνα ἕως ἑνάμισυ πλάτος, περιβαλλομένη ὑπὸ δακτυλίου ὑψωμάτων ὕψους 1000 μέτρων ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς προσχώσεως. Τὰ ὕδατα τῆς κοιλάδος Χανδρᾶ ρέοντα πρὸς Νότον διέρχονται διὰ βαθείας χαράδρας εὑρισκομένης πρὸς τὸ Νοτιοδυτικὸν περιθώριον τῆς κοιλάδος καὶ κατερχόμενα νοτιώτερον διὰ τῆς σκαφοειδοῦς κοιλάδος Περβολάκια ἐξακολουθοῦν ρέοντα πρὸς τὰ χαμηλότερα μέρη καὶ διερχόμενα ἐπίσης διὰ τοῦ συνοικισμοῦ Κάτω Περβολάκια ἐκβάλλουν εἰς τὴν παραλίαν παρὰ τὴν θέσιν Καψᾶς. Τὰ πετρώματα τῆς περιοχῆς Κάτω Περβολάκια ἀκριβῶς κατὰ τὴν θέσιν τοῦ συνοικισμοῦ καὶ ὀλίγον δυτικώτερον εἶναι κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι. Ἐπίσης βορείως τοῦ συνοικισμοῦ Πάνω Περβολάκια καὶ κατὰ τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων τῶν κατερχομένων ἐκ τῆς κοιλάδος Χανδρᾶ ὑπάρχει πολὺ μικρὰ ἔκτασις ἀπὸ κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους. Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς κοιλάδος Χανδρᾶ καὶ κατὰ τὴν θέσιν τοῦ Συνοικισμοῦ Ἐτιὰ (510 μ. ὕψος) εἶναι πετρώματα ἀσβεστολιθικά, μάργαι καὶ ἀνάμεικτα συμπετρώματα τῆς Πλειοκαίνου ἐποχῆς τῆς Τριτογενοῦς περιόδου τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ταῦτα ἐπεκτείνονται πρὸς βορρᾶν μὲν μέχρι τῆς περιοχῆς Παπαγιαννάδων, νοτιοδυτικῶς δὲ φθάνουν πλησίον τοῦ συνοικισμοῦ Λιθίνες κατέρχοντα τὰς περιοχὰς τὰς ἑκατέρωθεν τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα κατερχόμενα ἐκ τῆς περιοχῆς Ἐτιὰ καὶ Παπαγιαννάδων διέρχονται πλησίον τοῦ συνοικισμοῦ Λιθινῶν ὀλίγον κατώτερον αὐτοῦ. Ἡ βορεία πλευρὰ τῆς προσχώσεως Χανδρᾶ, ὁρίζεται ὑπὸ ὑψώματος 690 μ. ὕψος ἐκ συμπετρωμάτων ἀσβεστολιθικῶν τῆς ἠωκαίνου καὶ ὀλιγοκαίνου ἐποχῆς τῆς τριτογενοῦς περιόδου. Συνεχίζονται δὲ ταῦτα πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Συνοικισμοῦ Παντέλη ὡς καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς γραμμῆς Παντέλη—ἀνατολικὴ περιοχὴ Βαβέλοι μέχρι τῆς κοιλάδος Κατελιῶνας, ὅπου καὶ ὁ ὁμώνυμος, ἀλλ' ἔρημος σήμερον συνοικισμός. Τὰ αὐτὰ πετρώματα ἐπεκτείνονται πρὸς νότον τῆς Κοιλάδος Κατελιῶνα μέχρι τοῦ παρὰ τὸν ἐρημωμένον συνοικισμὸν Βόϊλα ὑψώματος (600 μ. ὕψος) καὶ ἕνα περίπου χιλιόμετρον ἀνατολικῶς αὐτοῦ πρὸς τὴν διεύθυνσιν Ζήρου. Βορειοανατολικῶς τοῦ συνοικισμοῦ Ζήρου εἶναι ὁ ἐρημωμένος συνοικισμὸς Ζάκαθος (660 μ. ὕψος) βορειότερον δὲ ταύτης ἄλλη πρόσχωσις ἀλλουβιακὴ παρὰ τὸν συνοικισμὸν Σίτανος, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα ἐκχύνονται ὑπογείως κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον. Τὰ μεταξὺ τῶν ἀλλουβιακῶν προσχώσεων τοῦ ὑψιπέδου πετρώματα εἶναι πάντα ἀσβεστολιθικαὶ ἐκτάσεις θαμνώδεις, σχηματίζοντα δ' εἰς πολλὰ σημεῖα πλατύσματα ἔρημα καὶ σχεδὸν γυμνά.

Πρὸς βορρᾶν τοῦ συνοικισμοῦ Σίτανος ὑπάρχει μικρὰ λωρὶς κρυσταλλικῶν σχιστολίθων τῆς Τριαδικῆς περιόδου τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐπεκτεινομένη πρὸς δυσμὰς εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν μέχρι τῆς περιοχῆς Πραισοῦ πρὸς βορρᾶν δὲ μέχρι τῆς γραμμῆς Σανδάλι (370 μ. ὕψος)—Κατσιδόνι (500 μ. ὕψος). Οἱ κρυσταλλικοὶ

οὗτοι σχιστόλιθοι ἐξακολουθοῦν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ συνοικισμοῦ Κατσιδόνι μέχρι τῆς θέσεως τοῦ συνοικισμοῦ Καρύδι (600 μ. ὕψος) σχηματίζοντες σειρὰν τριῶν κυρίως ὑψωμάτων σχιστολιθικῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται τὸ θολοειδὲς ὕψωμα ἀνατολικῶς τοῦ Κατσιδόνι. Πλησίον τοῦ συνοικισμοῦ τούτου κατὰ τὴν θέσιν ἀκριβῶς τοῦ συνοικισμοῦ καὶ ὀλίγα μέτρα ἀνατολικώτερον ὑπάρχει πολὺ μικρὰ ἀσβεστολιθικὴ περιοχή.

Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς περιοχῆς τοῦ συνοικισμοῦ Σφακιὰ εἶναι κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι τῆς Τριαδικῆς περιόδου ἀνατολικώτερον δὲ τούτων ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα τῆς Κρητιδικῆς περιόδου καὶ τῆς ἠωκαίνου ἐποχῆς. Ταῦτα συναντοῦν ὀλίγον ἀνατολικώτερον τοὺς σχιστολίθους τῆς περιοχῆς Καρύδι—Κατσιδόνι. Ὁ Συνοικισμὸς Καρύδι εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀνατολικώτερον ἄκρον τῶν σχιστολίθων τούτων, πέραν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ καὶ πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς νότον ἐκτείνονται οἱ ἀσβεστόλιθοι τοῦ ὑψιπέδου.

Ἡ ἐπιμήκης λωρὶς τῶν σχιστολίθων Καρύδι προχωροῦσα πρὸς δυσμὰς τοῦ συνοικισμοῦ τούτου εἰς ἀπόστασιν 4 ἕως 5 χιλιομέτρων ἐπεκτείνεται πρὸς βορρᾶν στενουμένη πολὺ κατὰ τὴν θέσιν Δρῦς (430 μ. ὕψος). Οἱ σχιστόλιθοι οὗτοι προχωροῦν βορειότερον κατὰ τὴν περιοχὴν Σταυρὸς (230 μ. ὕψος) καὶ βορειοανατολικῶς μέχρι τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Μόδι (550 μ. ὕψος) ἀποτελοῦντες τὰ πετρώματα τοῦ συνοικισμοῦ Ἀρνικοῦ—Ροῦσα Ἐκκλησὰ (350 μ. ὕψος) καὶ Κουτσουλόπετρες καὶ ἐπεκτεινόμενοι μέχρι τῶν πρὸς βορρᾶν καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ συνοικισμοῦ Ἁγιὰ Φωτειὰ εὑρισκομένων ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων. Κατὰ τὴν θέσιν τοῦ συνοικισμοῦ Ἁγιὰ Φωτειὰ ὑπάρχει μικρὰ ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ ἀνατολικώτερον δὲ αὐτῆς ἄλλη μικροτέρα καὶ ἀνατολικῶς τοῦ συνοικισμοῦ Κουτσουλόπετρες παρομοία ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ πολὺ μικρά. Καὶ τὰ τρία ταῦτα μικρὰ ἀσβεστολιθικὰ τμήματα εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν σχιστολιθικῶν πετρωμάτων, ἀποτελούμενα ἀπὸ ἀσβεστολίθους τῆς κρητιδικῆς περιόδου καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς.

Νοτίως τοῦ συνοικισμοῦ Ρούσα—Ἐκκλησὰ περὶ τὸ ἕνα χιλιόμετρον ὑπάρχει ἀσβεστολιθικὸν ὕψωμα ἀμέσως δὲ νοτίως τούτου ἡ περιοχὴ Ἀρμὶ (780 μ. ὕψος).

Ἡ περιοχὴ Ἀρμὶ παρουσιάζεται ὡς ὄρος χονδροκαμωμένον ἐπὶ ἀσβεστολιθικοῦ πλατύσματος τοῦ ὑψιπέδου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους τῆς Τριαδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζῳϊκοῦ αἰῶνος. Ἡ σχιστολιθικὴ αὕτη περιοχὴ περιλαμβάνει τὸν συνοικισμὸν Χῶνος (680 μ. ὕψος) ὁρίζεται δὲ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς γραμμῆς Μισιργιοῦ—Παλιὸ Μητᾶτο.

Νοτιοδυτικῶς τῆς περιοχῆς Ἀρμὶ ἐκτείνεται ἀρκετὰ μεγάλη περιοχὴ ἀπὸ ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα τῆς κρητιδικῆς περιόδου καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς, ὑψούμενα κατὰ τὴν περιοχὴν Δρῦδες κατά τι ὑψηλότερον τοῦ Ἀρμὶ δηλαδὴ ὕψος 800 μ. Ἡ περιοχὴ αὕτη φθάνει πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς περιοχῆς Κάτω καὶ Πάνω Δρῦ (430 μ. ὕψος).

Ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς Μισιργιοῦ—Παλιοῦ Μητάτου περιλαμβανομένων καὶ τῶν περιοχῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἐκτισμένοι οἱ ἀνωτέρω συνοικισμοί, εἶναι ἐκτεταμένη περιοχὴ τοῦ ὑψιπέδου ἐξ ἀσβεστολίθων τῆς Κρητιδικῆς περιόδου καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς φθάνοντα μέχρι τῶν βορειοανατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Μόδι (550 μ. ὕψος) καὶ σχηματίζοντα πλατύσματα ἔρημα καὶ θαμνώδη, Μεταξὺ Μόδι καὶ Μισιργιοῦ εἶναι ἡ ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ Ξερολίμνη (590 μ. ὕψος) παρὰ

τὴν ὁποίαν πολὺ μικρὰ ἀλλουβιακὴ πρόσχωσις. Ἐπίσης παρομοία πολὺ μικρὰ πρόσχωσις ὑπάρχει καὶ παρὰ τὸν συνοικισμὸν Παληοῦ Μητάτου, ἀνατολικῶς τοῦ ὁποίου ἡ ἀσβεστολιθικὴ ἐπίσης περιοχὴ τοῦ συνοικισμοῦ Μαγκασᾶς (500 μ. ὕψος).

Ἡ ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ τοῦ ὑψιπέδου διακόπτεται πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ στενῆς λωρίδος κρυσταλλικῶν σχιστολίθων τῆς τριαδικῆς περιόδου εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κελλάρια (280 μ. ὕψος), Ἀδραβάστοι (250 μ. ὕψος). Οἱ σχιστόλιθοι οὗτοι ἐπεκτείνονται πρὸς νότον τοῦ συνοικισμοῦ Ἀδραβάστων ὡς στενὴ λωρὶς προχωροῦσα ἀκριβῶς πρὸς νότον, μέχρι σημείου τινὸς εὑρισκομένου πρὸς ἀνατολὰς ἀκριβῶς τῆς προσχώσεως Ζάκαθος. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράσπεδον τῶν σχιστολίθων παρὰ τὸν συνοικισμὸν Ἀδραβάστοι ὑπάρχει πολὺ μικρὰ περιοχὴ ἀσβεστολιθικὴ καὶ

(Εἰκ. 6). Εἴσοδος εἰς τὴν ρηξιγενῆ κοιλάδα τοῦ χωρίου Χοχλακιές.

δυτικώτερον ταύτης παρὰ τὸν συνοικισμὸν Κλησίδι· ὀλίγον δὲ δυτικώτερον αὐτοῦ ἄλλη ὁμοία ἀσβεστολιθικὴ περιοχή.

Γύρωθεν τοῦ συνοικισμοῦ Κλησίδι εἶναι συμπετρώματα σχιστολίθων τῆς Ἠωκαίνου καὶ ὀλιγοκαίνου ἐποχῆς τῆς τριτογενοῦς περιόδου ἐπεκτεινόμενα ἐν εἴδει λωρίδος πλατυτέρας κατὰ τὸ μέσον καὶ στενωτέρας τὰ ἄκρα, πρὸς βορρᾶν μὲν τοῦ Κλησίδι μέχρι τῆς γραμμῆς τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Σιμόδι (400 μ. ὕψος), πρὸς νότον δὲ μέχρι τῆς μικρᾶς περιοχῆς κρυσταλλικῶν σχιστολίθων, εὑρισκομένων κατὰ τὸ μέσον τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων, ἡ ὁποία διέρχεται 2 χιλιόμετρα περίπου βορείως τοῦ συνοικισμοῦ ἐποχῆς Ξερόκαμπος. Τὰ συμπετρώματα τῶν σχιστολίθων ἐκτείνονται εἰς μεγάλην ἔκτασιν σχηματίζοντα ἐπιμήκη λωρίδα ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον περιβαλλομένην ὑπὸ τῶν ἀσβεστολιθικῶν ὄγκων τῆς ἀσβεστολι-

θικῆς περιοχῆς. Περιλαμβάνει δὲ τοὺς συνοικισμοὺς Ζάκρος (220 μ. ὕψος) παρὰ τὸν ὁποίαν λεκανοειδὴς κοιλὰς καὶ τὸν συνοικισμὸν Ἀζοκέραμος (250 μ. ὕψος) εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἀνατολικῦν ὅριον τῶν σχιστολιθικῶν συμπετρωμάτων. Βορειότερον παρὰ τὸν συνοικισμὸν Χοχλακιὲς (110 μ. ὕψος) σχηματίζεται κοιλὰς καὶ τάφροειδὴς κατακρήμνισις (εἰκ. 6) μεταξὺ τῶν ἀποτόμων ὑπωρειῶν Μόδι καὶ Σιμόδι· κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην εὑρίσκεται ὁ συνοικισμὸς ἐποχῆς Λαγκάδα ὁ ὁποῖος εἶναι συνοικισμὸς διακλαδώσεως τοῦ συνοικισμοῦ Καρύδι πρὸς καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας, ἵνα οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀρεινοῦ Καρύδι προμηθεύωνται τὸ ἀναγκαιοῦν αὐτοῖς ἔλαιον, καθόσον, λόγῳ τῆς ὀρεινῆς θέσεως Καρύδι, δὲν καλλιεργεῖται ἡ ἐλαία ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ. Τὰ ὕδατα τῆς περιοχῆς ταύτης διὰ τῆς κοιλάδος Χοχλακιὲς χύνονται εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν Εἰς τὴν ἐκβολὴν τῶν ὑδάτων τούτων ὑπάρχει πολὺ μικρὰ πρόσχωσις ἀλλουβιακὴ καὶ γύρωθεν ταύτης εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀσβεστόλιθοι, μάργαι καὶ ἀνάμεικτα συμπετρώματα τῆς Πλειοκαίνου ἐποχῆς.

Ἐπίσης τὰ ὕδατα ἐκ τῶν περιοχῶν Ἀδραβάστων—Κλησίδι ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς περιοχῆς Ζάκρου διαρρέοντα, τὰ σχιστολιθικὰ πετρώματα τῶν περιοχῶν τούτων ἑνοῦνται ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶς εὑρισκομένων ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων σχηματίζοντα τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων Κάτω Ζάκρου, ὅπου καὶ ὁ ὁμώνυμος συνοικισμὸς ἐποχῆς (saison siedelung). Κατὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν ὑδάτων ὑπάρχει πρόσχωσις ἀλλουβιακὴ πολὺ μικρά. Τὰ πρὸς νότον τοῦ συνοικισμοῦ Ζάκρου ὕδατα ρέοντα ἐπὶ τῶν σχιστολιθικῶν πετρωμάτων κάμπτονται ἀνατολικῶς σχηματίζοντα μεγαλυτέραν ροὴν διασχίζουσαν τὰ πρὸς ἀνατολὰς ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν θάλασσαν περὶ τὸ ἓν χιλιόμετρον βορείως τοῦ συνοικισμοῦ Ξερόκαμπος. Ἑκατέρωθεν τοῦ συνοικισμοῦ Ξερόκαμπος καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας εἶναι στενὴ λωρὶς ἀπὸ ἀσβεστολίθους, μάργας καὶ ἀνάμεικτα συμπετρώματα τῆς πλειοκαίνου ἐποχῆς.

Ὁλόκληρος ἡ ἀνατολικὴ παραλία ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ Ξερόκαμπος μέχρι τῶν βορείων ὑπωρειῶν τῆς ἀσβεστολιθικῆς περιοχῆς Πετσοφᾶς καὶ εἰς πλάτος 2-3 χιλιομέτρων, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀσβεστολίθους τῆς Κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζῳϊκοῦ αἰῶνος καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ Καινοζῳϊκοῦ αἰῶνος. Διακρίνονται δὲ οὗτοι εἰς τέσσαρας σαφῶς διακεκριμένας περιοχάς·

Ἡ πρώτη χαμηλὴ σχετικῶς ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ εὑρίσκεται νοτίως τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων Κάτω Ζάκρου καὶ ἀποτελεῖ ἐκτεταμένον πλάτυσμα.

Ἡ δευτέρα περιοχὴ εὑρίσκεται βορείως τῆς ροῆς Κάτω Ζάκρου καὶ ἀποτελεῖ ἐπίσης τὸ πλάτυσμα Τραόσταλος τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ ὁποίου εἶναι 510 μ. ὕψος.

Ἡ περιοχὴ Τραοστάλου ἑνοῦται μὲ τὰ πρὸς δυσμὰς συμπετρώματα τῶν σχιστολίθων κατὰ τὸν συνοικισμὸν Ἀζοκέραμος (250 μ. ὕψος), ἐκτείνεται δὲ πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων Χοχλακιές. Ἡ τρίτη ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ τοῦ Σιμόδι ἐκτείνεται πρὸς βορρᾶν τῆς ροῆς Χοχλακιῶν, ἀποτελοῦσα καὶ αὕτη ἐκτεταμένον πλάτυσμα.

Ἡ τετάρτη ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ Πετσοφᾶς (270 μ. ὕψος) εὑρίσκεται βορειοανατολικῶς τοῦ Σιμόδι καὶ ἀποτελεῖ τὸν κύριον κορμὸν τοῦ ἀκρωτηρίου Πλάκο, τοῦ ὁποίου τὸ ἄκρον τμῆμα πρὸς τὴν θάλασσαν εἰς μῆκος 1 ½ χιλιόμε-

τρον περίπου καὶ πλάτος 1 χιλιόμετρον ἀποτελεῖται ἀπὸ σχιστολιθικὰ συμπετρώματα. Ὅλα τὰ πλατύσματα (plateau) τῶν ὡς ἄνω τεσσάρων ἀσβεστολιθικῶν περιοχῶν χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ὕδατος λόγῳ τῆς κλίσεως τῶν στρωμάτων αὐτῶν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Δυτικῶς τῆς περιοχῆς Πετσοφᾶ ὑπάρχει τμῆμα κρυσταλλικῶν σχιστολίθων καὶ δυτικώτερον τούτων ἀνάμεικτα συμπετρώματα τῆς μειοκαίνου ἐποχῆς μέχρι τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Μόδι (εἰκ. 7) εἰσδύοντα ἐντὸς τῶν ἀσβεστολίθων τῆς περιοχῆς Μόδι. Κατὰ τὸ ὅριον τῆς ἀσβεστολιθικῆς περιοχῆς Πετσοφᾶς καὶ

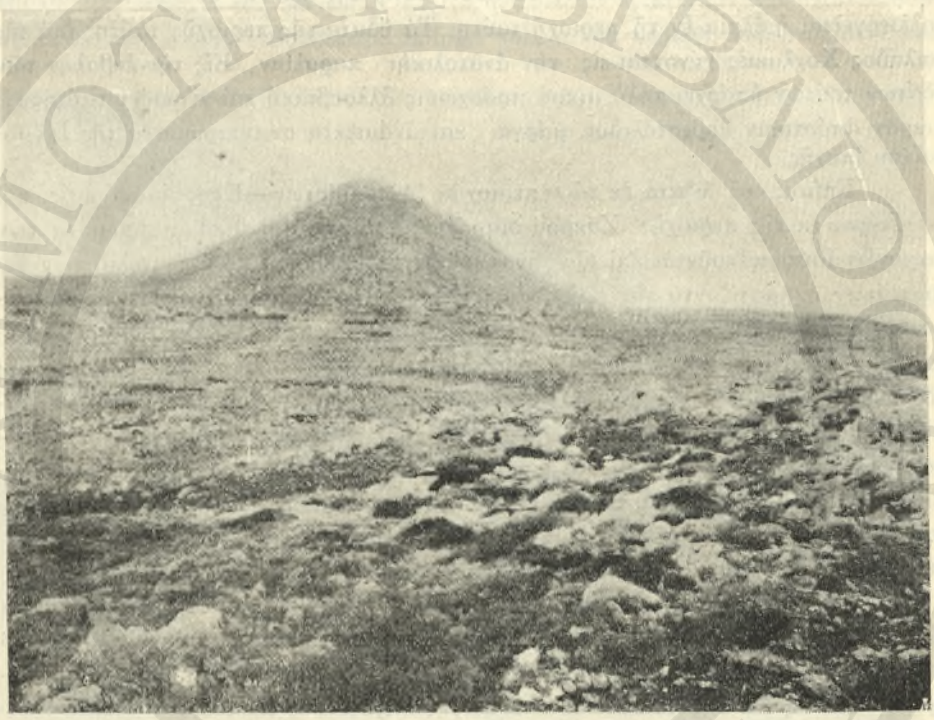

(Εἰκ. 7). Μόδι, ὕψους 550 μέτρων.

τῶν πρὸς δυσμὰς κρυσταλλικῶν σχιστολίθων ὑπάρχουν εἰς δύο σημεῖα, δύο πολὺ μικραὶ περιοχαὶ ἀσβεστολίθων καὶ μάργας τῆς μειοκαίνου ἐποχῆς.

Ἡ μικρὰ χερσόνησος Τοπλοῦ

Πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς χερσονήσου Σητείας σχηματίζεται ἡ μικρὰ χερσόνησος τοῦ Τοπλοῦ χωριζομένη τοῦ κορμοῦ τῆς Σητείας διὰ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Μόδι καὶ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τῆς ἀσβεστολιθικῆς περιοχῆς Πετσοφᾶ. Τὸ δυτικὸν ὅριον εὑρίσκεται ὀλίγον νοτιώτερον τῆς ἐκβολῆς τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων Ἀνάλουκας. Ὁ κύριος κορμὸς τῆς μικρᾶς χερσονήσου Τοπλοῦ ἀπὸ τῆς δυτικῆς παραλίας μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνάμεικτα συμπετρώματα τῆς μειοκαίνου ἐποχῆς (εἰκ. 8). Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῶν συμπετρωμάτων τούτων σχηματίζεται ἀλλουβιακὴ πρόσχωσις ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ συνοικι-

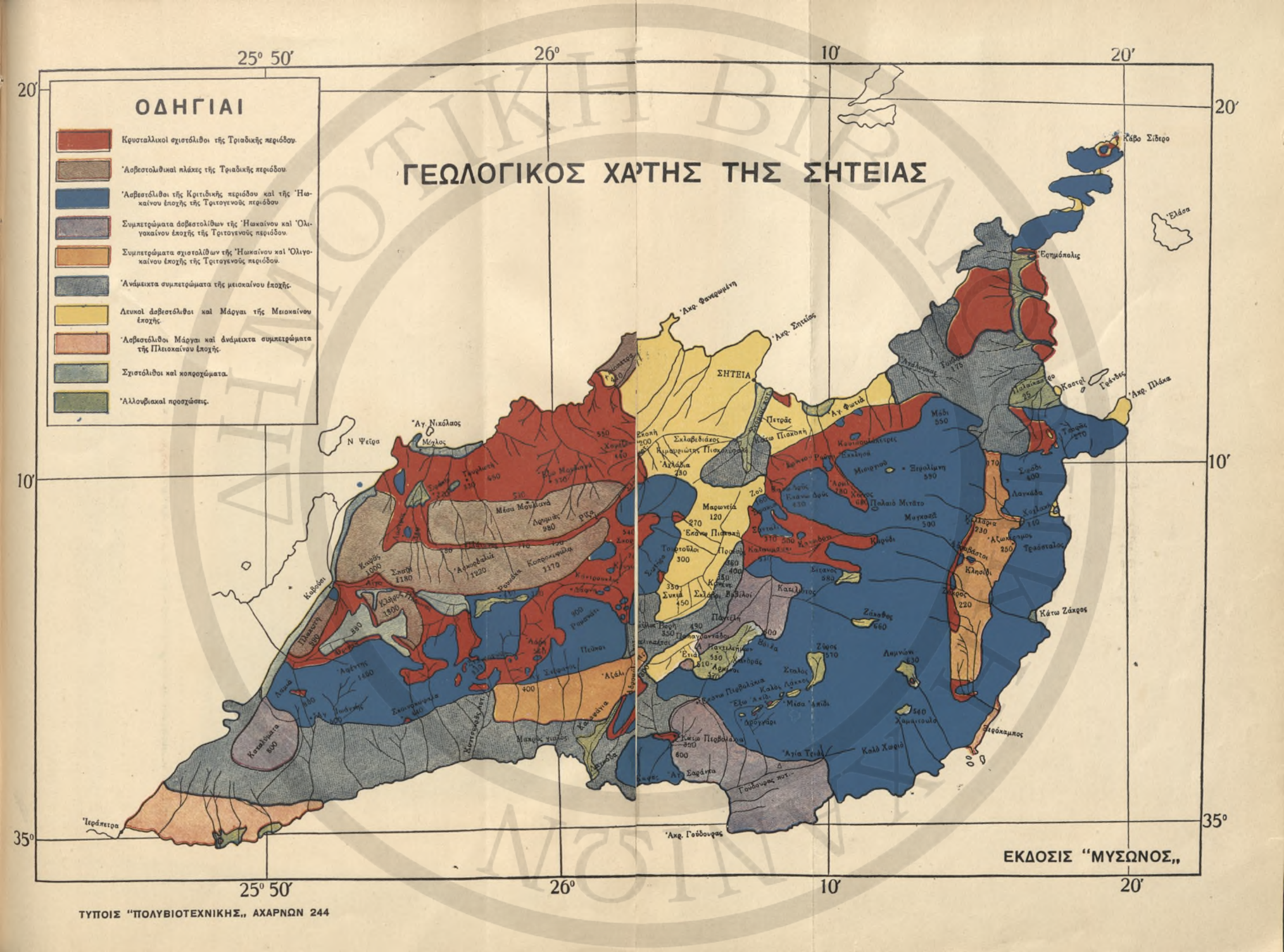

ΤΥΠΟΙΣ "ΠΟΛΥΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΣ,, ΑΧΑΡΝΩΝ 244

σμὸς Παλαίκαστρον (25 μ. ὕψος) καὶ κατὰ τὴν παραλίαν τὸ ἐκ λευκῶν ἀσβεστολίθων καὶ μάργας ὕψωμα Καστρὶ (90 μ. ὕψος). Διὰ τῆς προσχώσεως Παλαικάστρου διέρχεται ροὴ ὑδάτων κατερχομένων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τοῦ ὄρους Μόδι καὶ τὰ ὁποῖα διασχίζοντα τὰ συμπετρώματα τοῦ κυρίου κορμοῦ τῆς χερσονήσου ἐκβάλλουν εἰς τὴν θάλασσαν διαρρέοντα τὴν πρόσχωσιν Παλαικάστρου, τὴν ὁποίαν κυρίως αὐτὰ ἔχουν διαμορφώσει. Δυτικῶς τῶν ἀναμείκτων συμπετρωμάτων σχηματίζεται ἡ ροὴ τῶν ὑδάτων Ἀνάλουκας φέρουσα τὰ ὕδατα πρὸς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς χερσονήσου. Βορειοανατολικῶς τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων Ἀνάλουκα ἐπὶ ὑψώματος 175 μέτρων εἶναι ἐκτισμένη ὑπὸ μορφὴν φρουρίου (Kastellartig) ἡ μονὴ Τοπλοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ὡς περιουσία ὅλη ἡ χερσόνησος Τοπλοῦ

(Εἰκ. 8). 1) Παλαίπυργος πρὸς Ν. τῆς Μονῆς Τοπλοῦ καὶ Β. Α. τοῦ Ἀνάλουκα. 2) Ἡ κορυφὴ Μόδι.

καὶ πολλὰ ἄλλοτε κτήματα ἐκτὸς τῆς χερσονήσου Τοπλοῦ. Νοτιοανατολικώτερον τῆς μονῆς Τοπλοῦ ὑπάρχει ὑψηλότερον ὕψωμα ὁ παλαίπυργος (εἰκ. 8)· μεταξὺ δὲ τοῦ ὑψώματος τούτου καὶ Τοπλοῦ ἀρχίζει ἄλλη ροὴ ὑδάτων διευθυνομένη βορειοανατολικῶς καὶ σχηματίζουσα στενὴν μόλις 150 μέτρων πλάτους ἐπιμήκη ἀλλουβιακὴν πρόσχωσιν. Ἡ πρόσχωσις αὕτη σχηματίζεται κατὰ τὸ τέλος τῶν ἀναμείκτων συμπετρωμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶς εὑρισκομένων κρυσταλλικῶν σχιστολίθων πρὸς τὴν παραλίαν. Εἰς πολλὰ μέρη τοῦ κυρίου κορμοῦ τῆς μικρᾶς χερσονήσου τὸ ἔδαφος πλατύνεται καλυπτόμενον ὑπὸ τῶν διαρκῶς πρασίνων θάμνων καὶ ξυλοκερατεῶν.

Τὸ μέσον τμῆμα τῆς χερσονήσου Τοπλοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους τῆς Τριαδικῆς περιόδου τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Οἱ κρυσταλλικοὶ οὗτοι σχιστόλιθοι προχωροῦν νοτίως εἰσδύοντες μεταξὺ τῶν ἀναμείκτων συμπε-

Σημ. Μύσ. Αἱ εἰκόνες 1—7 καὶ ἡ 13η ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἐργασίας Λεωνίδου Χαλικιοπούλου, ἧς περίληψιν μετά τινων προσθηκῶν ἀποτελεῖ ἡ δημοσιευομένη μελέτη.

τρωμάτων τοῦ κυρίου κορμοῦ καὶ σχηματίζουν πλησίον τοῦ Τοπλοῦ ὕψωμα 220 μέτρων κατά τι ὑψηλότερνν τῆς θέσεως Τοπλοῦ. Οἱ κρυσταλλικοὶ οὗτοι σχιστόλιθοι τοῦ μέσου τμήματος χωρίζονται ὑπὸ τῆς προσχώσεως Βάϊ, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν κρυσταλλικῶν σχιστολίθων. Ἡ πρόσχωσις αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἀναπτύσσονται καὶ φοίνικες (1), πλατύνεται κατὰ τὸ μέσον περὶ τὸ 1 χιλιόμετρον καὶ κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον αὐτῆς κατὰ τὴν περιοχὴν Ἐρημόπολι.

Κατὰ τὸ μέσον τῆς προσχώσεως Βάϊ σχηματίζεται (εἰκ. 9) ροὴ ὑδάτων κατερχομένων ἐκ τῶν πρὸς δυσμὰς σχιστολίθων, ἡ ὁποία διασχίζει τοὺς πρὸς ἀνατολὰς τῆς προσχώσεως σχιστολίθους καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν σχηματίζουσα στενὴν πρόσχωσιν μέχρι τῆς παραλίας. Ἡ περιοχὴ Ἐρημό-

(*Εἰκ. 9*) 1) Συνοικισμὸς Βάϊ. 2) Λόφος καλύπτων τὰ ἐρείπια τῆς Ἐρημουπόλεως (ἀρχαίας Ἰτάνου). 3) Δάσος φοινίκων.

πολις πολὺ μικρὰ καὶ πρὸς τὴν παραλίαν ἀποτελεῖται ἀπὸ κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους καὶ περιέχεται μεταξὺ δύο μικρῶν ῥοῶν ὑδάτων διερχομένων βορείως καὶ νοτίως αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τῶν δύο ὡς ἄνω ροῶν τῶν ὑδάτων εὑρίσκεται πολὺ στενὴ λωρὶς ἀσβεστολίθων της κρητιδικῆς περιόδου καὶ τῆς Ἠωκαίνου ἐποχῆς. Βορείως τῆς στενῆς λωρίδος τῶν ἀσβεστολίθων τῆς πρὸς βορρᾶν τῆς περιοχῆς Ἐρημόπολι ροῆς τῶν ὑδάτων ὑπάρχει στενὴ ἐπίσης λωρὶς σχιστολίθων κρυσταλλικῶν ὁμοίων πρὸς τοὺς σχιστολίθους τῆς περιοχῆς Ἐρημόπολι. Ὁλόκληρον τὸ μέρος τοῦ μέσου τμήματος τῆς χερσονήσου Τοπλοῦ τὸ εὑρισκόμενον βορειοδυτικῶς τῆς πρὸς τὴν περιοχὴν Ἐρημόπολι προσχώσεως, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνάμεικτα συμπετρώματα μέχρις 170 μέτρων ὕψους.

Τὸ ἄκρον τμῆμα τῆς χερσονήσου Τοπλοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς σαφῶς διακεκριμένας ἀσβεστολιθικὰς περιοχὰς συνδεομένας διὰ δύο πολὺ στενῶν ἰσθμῶν. Ἡ πρώτη περιοχὴ βορείως τῆς περιοχῆς Ἐρημόπολι ἀποτελεῖ ἀσβεστολιθικὸν πλάτυσμα 90 μέτρων ὕψους, ἐντελῶς γυμνόν. Ἡ δευτέρα περιοχὴ βορειότερον τῆς πρώτης ἀποτελεῖ ἀσβεστολιθικὸν βῶλον 60 μέτρων ὕψους (εἰκ. 10).

Σημ. Μύσ. 1) Τὸ δάσος τοῦτο τῶν φοινίκων, μοναδικὸν ἐν Κρήτῃ, κατὰ μὲν τὴν σωζομένην παράδοσιν ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Σαρακηνῶν. Πιθανῶς ὅμως ἀνάγεται εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ ἀπετέλει ἱερὸν Ἄλσος παρὰ τὴν πλησίον Φοινικικὴν πόλιν Ἴτανον.

Ἡ τρίτη ἐπίσης ἀποτελεῖ ἀσβεστολιθικὸν βῶλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου σχηματίζεται ὑψηλὸν πλάτυσμα 110 μέτρων ὕψους καὶ βορειοανατολικώτερον μικρὸν ὄρος 210 μέτρων ὕψους. Κατὰ τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους τούτου εὑρίσκονται κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι, κατὰ δὲ τὸ βορειότατον ἄκρον οἱ σχιστόλιθοι οὗτοι σκεπάζονται ὑπὸ ἐδάφους 30 μέτρων ὕψους ἀποτελουμένου ἐκ λευκῶν ἀσβεστολίθων καὶ συμπετρωμάτων. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου εὑρίσκεται ὁ φάρος τοῦ ἀνατολικωτάτου καὶ πάντοτε τρικυμιώδους ἀκρωτηρίου Σίδερο (=Ἁγίου Ἰσιδώρου) (εἰκ. 11).

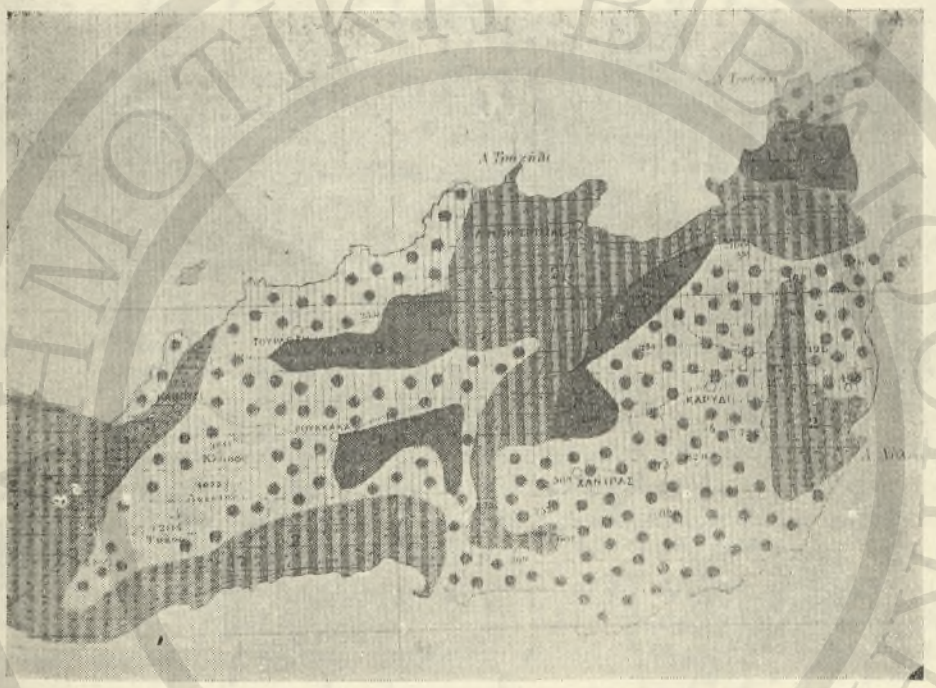

(Εἰκ. 10) Ἐδαφολογικὸς Χάρτης τῆς Ἐπαρχίας Σητείας ληφθεὶς ἐκ τοῦ ἐδαφολογικοῦ χάρτου τῆς Κρήτης ὑπὸ Ι. Α. Zvorokin συνταχθείς.

Ἑρμηνεία ἀριθμῶν : 2=σκοτεινότεφροι καὶ ἀνοικτόχροοι ρετζίναι ἀναμεμιγμέναι μὲ ἐρυθρᾶς γαίας. 3=σκοτεινότεφροι καὶ χαλικώδεις ρετζίναι. 4=ἐρυθραῖ γαῖαι καὶ χαλικώδη προϊόντα τῆς ἀποσαθρώσεως καὶ διαβρώσεως τῶν ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων. 5 δευτερογενῶς ἀποτεθειμέναι ἐρυθραῖ γαῖαι προερχόμεναι ἐξ ἀσβεστολίθων. 8 ἐρυθραῖ γαῖαι καὶ χαλικώδη ἐδάφη, προϊόντα τῆς ἀποσαθρώσεως καὶ διαβρώσεως σχιστολιθικῶν πετρωμάτων.

Ἐκ τῶν δύο ἰσθμῶν, οἵτινες χωρίζουν τὰς τρεῖς ἀσβεστολιθικὰς περιοχὰς τοῦ ἄκρου τμήματος ὁ νότιος ἰσθμὸς ἔχει 80 μ. πλάτος καὶ 2—6 ὕψος, ὁ δὲ βορειότερος ἐξ ἴσου στενὸς ἰσθμὸς ἔχει ὕψος μέχρι 40 μέτρων ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ λευκους ἀσβεστολίθους ὕψους 20 μέτρων καὶ ἀπὸ σχιστολίθους μὲ συμπετρώματα ἐπ' αὐτῶν 40 μέτρων ὕψους. Τὰ διάφορα πετρώματα τῆς Χερσονήσου Σητείας δὲν εἶναι ὁριζοντίως διατεταγμένα ἀλλὰ κεκλιμένα πρὸς τὸν ὁρίζοντα. Ἀνατολικῶς τοῦ Τοπλοῦ εἴς τινα θέσιν τὰ συμπετρώματα παρουσιάζονται ὁριζοντίως διατεταγμένα ἐπίσης καὶ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῶν συμπετρωμάτων καὶ τῆς Μάργας ποῦ εὑρίσκον-

(Εἰκ. 11) Τμῆμα τῆς Ἐπαρχίας Σητείας ληφθὲν ἐκ τοῦ χάρτου τοῦ Spratt. 1) Plu Monastery=Μονὴ Τοπλοῦ. 2) Kuremeno=Κουρεμένου, ὅπου ὅρμος - καταφύγιον διὰ βορείους ἀνέμους. 3) Ὅρμος Ἅη Γιάννη, ὀνομαζόμενος οὕτω ἐκ τοῦ ἐκεῖ εὑρισκομένου ἐκκλησιδίου Ἁβίου Ἰωάννου.

ται εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τῆς χερσονήσου Σητείας. Εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τὰ πετρώματα παρουσιάζουν κλίσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικροτέραν τῶν 45°. Εἴς τινας θέσεις, ὅπως δυτικῶς καὶ πλησίον τῆς Τουρλωτῆς, νοτιοδυτικῶς τῆς κοιλάδος Βάϊ, νοτιοανατολικῶς τῆς ῥοῆς Κάτω Ζάκρου νοτίως τῆς περιοχῆς Παπούρα, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ συνοικισμοῦ Μέσα Μουλιανά, ἐπὶ τοῦ ὄρους Κοπροκεφάλα, πλησίον τοῦ συνοικισμοῦ Ἄη Μάμας καὶ εἰς ὀλίγας ἄλλος θέσεις ἡ κλίσις τῶν στρωμάτων ὑπερβαίνει τὰ 45°. Εἰς ὅλας δὲ τὰς ἄλλας περιοχὰς ἡ κλίσις τῶν στρωμάτων εἶναι κάτω τῶν 45°.

Βλάστησις

Ὁ φυτικὸς κόσμος τῆς χερσονήσου Σητείας εἶναι ἐντελῶς ἀνάλογος πρὸς τὴν σύστασιν καὶ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους (εἰκ. 12). Περιλαμβάνει δὲ εἴδη ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι εὐδοκιμούντων φυτῶν, ἀλλ' εἰς μικρότερον ἀριθμὸν εἰδῶν.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὑψηλότερα μέρη εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς τὰς κακοκαιρίας δυσχεραίνεται ἡ ἀνάπτυξις τῶν περισσοτέρων φυτῶν εἰς τὰ μέρη ταύτα· ἀντιθέτως δὲ εὐδοκιμοῦν εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη καὶ μάλιστα τὰ προστατευόμενα ἀπὸ τὰς κακοκαιρίας.

Ἀγρία βλάστησις ὑπάρχει εἰς διαφόρους περιοχὰς ἀντιπροσωπεύεται δὲ αὕτη ἀπὸ πολλὰ εἴδη π. χ.. Πεῦκα τὰ ὁποῖα καλύπτουν ἀνοικτὰς ἐκτάσεις κατὰ τὴν περιοχὴν Ἀφέντη πλὴν τῆς βορείου πλευρᾶς αὐτοῦ, εὐδοκιμοῦντα μέχρι ὕψους 1230 μέτρα (δηλαδὴ 230 μ. ὑψηλότερον ἐν συγκρίσει μὲ τὴν Πελοπόννησον)· εὐδοκιμοῦν δὲ εἰς τὰ ἀποσαθρωμένα ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα ἀποφεύγοντα τοὺς κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους καὶ τὰς ἀσβεστολιθικὰς πλάκας· τοιαῦτα πεῦκα εὑρίσκει τις πρὸς τὰς νοτίους κλιτῦς τοῦ Ἀφέντη, πολλάκις σκορπισμένα μέχρι τῶν χαμηλοτέρων μερῶν τῆς περιοχῆς ταύτης πρὸς νότον.

Κατὰ τὴν μικρὰν χερσόνησον Τοπλοῦ καὶ εἰς τὴν χαμηλὴν πρόσχωσιν Βάϊ εὐδοκιμοῦν φοινικοειδῆ, σχηματίζοντα πυκνὸν δάσος. Μεμονωμένα καὶ ἄγονα φοινικοειδῆ ἀπαντοῦν καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς π. χ., Συκιά, Σανδάλι, Ρουκάκα, Μαγκασᾶ.

Τὴν μεγίστην ἐξάπλωσιν ἔχουν αἱ ξυλοκερατέαι ἀναπτυσσόμεναι περισσότερον εἰς τὰ προστατευόμενα ἀπὸ τῶν ἀνέμων μέρη. Εἰς τὰ ἐκτεθειμένα εἰς τοὺς σφοδροὺς ἀνέμους μέρη αἱ ξυλοκερατέαι παρουσιάζονται ὡς ἡμίθαμνοι κεκλιμένοι παρὰ τὸ ἔδαφος.

Ἐπίσης ἡ ἀγρία ἐλαία καὶ ἡ ἀπιδέα ἀναπτύσσονται μέχρις ὕψους 1350 μέτρων ἐπὶ τῆς περιοχῆς Ἀφέντη. Πλάτανοι καὶ δρῦες ἀναπτύσσονται εἰς πολλὰ μέρη, ἰδίᾳ πλησίον τῶν πηγῶν. Σφάκες εὐδοκιμοῦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς κοίτης πολλῶν ποταμίσκων. Μυρτιὲς εἰς πολλὰ ἐπίσης μέρη πλησίον τῶν πηγῶν εὐδοκιμοῦσαι μέχρις ὕψους 700 μέτρων εἰς τὴν περιφέρειαν Ὀρνοῦ. Πυκνὲς *Makien* (ἀχινοπόδι̯α) ἀναπτύσσονται παρὰ τὴν Ἁγία Φωτειά. Φρυγανώδη, ψάθες, χόρτα καὶ λειριώδη τοῦ γένους Asphodelus εἶναι λίαν ἐξηπλωμένα ἐπὶ ἀσβεστολιθικῶν ἐκτάσεων. Ἡ ἀγρία βλάστησις ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τοὺς κατοίκους· διότι αἱ μικραὶ δασώδεις ἐκτάσεις παρέχουν καύσιμον ὕλην καὶ ὀλίγην οἰκοδομήσιμον. Ἡ διατήρησις τῶν μικρῶν τούτων δασωδῶν ἐκτάσεων καὶ ἡ ἐπέκτασις αὐτῶν ἔχει ἐξασφαλισθῇ διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν πυρκαϊῶν καὶ λοιπῶν ἐνεργειῶν διὰ τῶν ὁποίων ἐξαφανίζονται τὰ δάση.

(Εἰκ. 12) Χάρτης Σητείας ληφθεὶς ἐκ τοῦ χάρτου Δ. Διαμαντοπούλου, τοῦ ὁποίου αἱ ἐπιπεδομετρικαὶ λεπτομέρειαι ἐμφαίνουν τὴν φυσικὴν μορφὴν τῆς ἐπαρχίας. Πολλὰ ὅμως χωρία αὐτῆς τοποθετοῦνται καὶ ὀνομάζονται ἐσφαλμένως. Τινὰ τούτων ὑπογραμμίζονται. Ἡ μελανὴ γραμμὴ ΑΒ ὁρίζει τὰ πολιτικὰ ὅρια τῆς Ἐπαρχίας.

Ἡ ἐξάπλωσις τῶν Makien, phrygana ψαθῶν καὶ λοιπῶν χόρτων συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μεγάλων ποιμνίων αἰγῶν καὶ προβάτων. Ἡ δὲ μεγάλη ἐξάπλωσις τῶν ξυλοκερατεῶν ἐξασφαλίζει τὸ μᾶλλον ἄνετον εἰσόδημα εἰς τοὺς κατοίκους.

Καλλιεργουμένη βλάστησις

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς βλαστήσεως παρουσιάζεται εἰς τὰς στεππώδεις ἐκτάσεις τῆς Σητείας ὑπὸ μορφὴν ὀάσεων. Μεγάλην ἐξάπλωσιν καὶ σημασίαν διὰ τοὺς κατοίκους ἔχει ἡ ἐλαία, ἀποτελοῦσα βαθέως πρασίνας ἐκτάσεις ἐν τῷ μέσῳ τῆς κιτρίνης μονοτονίας τῶν στεππομόρφων περιοχῶν. Ἐλλείπει ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν ὑψί-

(*Εἰκ. 13*). Δυτικὸς συνοικισμὸς τοῦ χωρίου Σκοπῆς. Ἀριστερὰ τῆς εἰκόνος ὅπου τὸ σύνδενδρον μέρος καὶ κάτω τούτου ὑπάρχει μεγάλη πηγὴ ὕδατος.

πεδον καὶ ἀπὸ τῶν ἀσβεστολιθικῶν ὀροπεδίων· τοὐναντίον δὲ εὐδοκιμεῖ εἰς τὴν δυτικὴν περιοχὴν μέχρι ὕψους 750 μέτρων εἰς τὴν περιφέρειαν Ὀρνοῦ, (δηλ. 70 μ. ὑψηλότερον τοῦ συνήθους ὁρίου εὐδοκιμήσεως ἐλαίας). Ἡ Μωρέα, ἡ ἀμυγδαλῆ, ἡ καρυδέα, εὐδοκιμοῦν εἰς πολλὰ μέρη ἰδίως πέριξ τῶν συνοικισμῶν. Εἰκὼν ἀφθονοτέρας βλαστήσεως παρουσιάζεται εἰς χαμηλότερα μέρη πλούσια εἰς ὕδατα, ὅπου ἀναπτύσσονται ἡ σουλτανίνα, διάφορα εἴδη λαχανικῶν καὶ ὀπωροφόρα δένδρα. Μεγάλην ἀνάπτυξιν εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἔχουν τὰ ἑσπεριδοειδῆ (Agrumen), πορτοκαλέαι, μανδαρινέαι, κιτρέαι, λεμονέαι. Ἐσχάτως δὲ ἤρξατο ἡ καλλιέργεια καλοῦ εἴδους Βανανῶν. Ἐπίσης εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἀναπτύσσονται συκιὲς καὶ ῥογδιές. Τὰ ἑσπεριδοειδῆ καὶ ἡ χαροσυκιὰ εὐδοκιμοῦν καὶ μάλιστα εἰς ἀρκετὸν ὕψος· ὅπως παρὰ τὸ Κατσιδόνι εἰς ὕψος 500 μέτρων (150 μ. ὑψηλότερον τοῦ συνήθους ὁρίου). Ἡ Κυδωνέα, καὶ ἡ ἀγκυνάρα εὐδοκιμοῦν μέχρι ὕψους 300 μέτρων εἰς τὴν περιφέ-

ρειαν Θριφτῆς. Ἡ ἄμπελος δὲν εὐδοκιμεῖ ἐπὶ τῶν συμπετρωμάτων ἀναπτύσσεται δὲ μετρίως ἐπὶ τῶν μαργωδῶν ἐδαφῶν. (Σημ. Μάργα=Ἄργιλλος μὲ ἀρκετὴν ποσότητα ἀσβεστολίθων). Τοὐναντίον εὐδοκιμεῖ ἰδίᾳ ἡ σουλτανίνα, ἥτις ἐσχάτως ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν(1) ἐπὶ τῶν χαμηλῶν πηλωδῶν ἐδαφῶν τῶν ἀποσαθρωμένων ἀσβεστολίθων τῆς ἀνατολικῆς περιοχῆς) καὶ ἐπὶ τῶν σχιστολιθικῶν ἐκτάσεων τῆς δυτικῆς περιοχῆς εὐδοκιμοῦσα μέχρις ὕψους 1000 μέτρων εἰς τὴν περιφέρειαν Θριφτῆς. Ὁ βάμβαξ ἐπίσης καλλιεργεῖται εἴς τινα μέρη πλησίον τῶν παραλίων· ἐκ δὲ τῶν δημητριακῶν καλλιεργοῦνται διάφορα εἴδη ἰδίως δὲ ἡ κριθή, ὁ σῖτος καὶ ἡ βρόμη.

Συνοικισμοὶ

Ἡ θέσις τῶν συνοικισμῶν εἰς μίαν ὀρεινὴν χώραν, ὅπως ἡ Σητεία, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γειτνίασιν ὕδατος, καὶ ἀπὸ τὴν στερεότητα τοῦ ἐδάφους. Ὅπου δὲν ὑπάρχουν οἱ ἀνωτέρω ὅροι δημιουργοῦνται τεχνητῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πηγαῖον ὕδωρ εὑρίσκεται εἰς διάφορα σημεῖα ἀπέχοντα ἀλλήλων διὰ τοῦτο αἱ οἰκίαι τῶν συνοικισμῶν εἶναι σωρηδὸν ἐκτισμέναι περὶ τὴν θέσιν τοῦ ὕδατος (τύπος τοιούτου συνοικισμοῦ εἶναι ἡ Σκοπὴ ὅπως φαίνεται ἐν τῇ παρεντεθειμένῃ εἰκόνι 13)

Νεώτεροι συνοικισμοὶ ἱδρύθησαν εἰς μέρη καρποφόρα καὶ εὔφορα. Εἰς τὸ παρελθὸν πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν συνοικισμῶν εἶχεν ἡ Πραισὸς κτισμένη περίπου εἰς τὸ κέντρον τῆς χερσονήσου καὶ ἦτο μᾶλλον ὀχυρὰ θέσις εἰς τὴν ὁποίαν κατέφευγον, οἱ γύρωθεν κατοικοῦντες, κατὰ τοὺς πολέμους. Μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου πρωτεύων συνοικισμὸς ἦτο τὸ Πισκοκέφαλον λόγῳ τῆς εὐνοϊκῆς θέσεώς του καὶ τῆς γύρωθεν αὐτοῦ εὐφόρου περιοχῆς.

Ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως τῆς συγκοινωνίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων ἀνεπτύχθη ἀπὸ τοῦ 1870 καὶ ἑξῆς εἰς τὴν παρὰ τὸ Πισκοκέφαλον ἀκτὴν ὁ συνοικισμὸς Λιμὴν Σητείας ἀναπτυχθεὶς περισσότερον ἀπὸ τὴν μητρόπολιν Πισκοκέφαλον (εἰκ. 14). Τὸ 1881 εἶχε 570 κατοίκους καὶ σήμερον συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν ἔχει ἄνω τῶν 2500 κατοίκων. Δὲν ἔχει μὲν ἀσφαλῆ λιμένα, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὸ μᾶλλον προσιτὸν μέρος τῆς παραλίας. Οὕτω κατέστη ὁ μοναδικὸς λιμὴν τῆς χερσονήσου διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀναγκαιούντων ἐμπορευμάτων, ἐνῷ διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων ἐκτὸς τοῦ λιμένος τούτου ὑπάρχουν καὶ δευτερεύοντες ὁρμίσκοι παρὰ τοὺς ὁποίους κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχουν κτισθῆ μικροὶ συνοικισμοὶ ὅπως ὁ τοῦ Μόχλου, Παλαικάστρου, Κάτω Ζάκρου καὶ Μακρῆ Γιαλοῦ. Οἱ συνοικισμοὶ γενικῶς ἐλλείπουν ἀπὸ τὰς παραλίας, καθόσον ὅπως εἰς ὅλην τὴν Κρήτην οὕτω καὶ εἰς τὴν Σητείαν δὲν ἔχει ἀναπτυχθῆ ἡ ἁλιεία καὶ ἡ ναυτιλία ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας νήσους τῆς Ἑλλάδος. Εἰς Σητείαν ὅπως καὶ εἰς ὅλην τὴν Κρήτην ἐλάχιστοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν διὰ τὴν ἐπιτοπίαν κατανάλωσιν καὶ μόνον· πολλοὶ ὀλίγοι ἔχουν ἱστιοφόρα διὰ μικρομεταφοράς· ἀκόμη δὲ πολὺ ὀλίγοι λούονται εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπίσης ἐλλείπουν συνοικισμοὶ ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς κορυφάς· ὀλίγοι δὲ μόνον εὑρίσκονται εἰς ὑψηλὰς θέσεις ἐν σχέσει μὲ τὰς παρακειμένας

Σημ. Μύσ. 1) Ἡ παραγωγὴ σταφίδος Σουλτανίνας βαίνει προοδευτικῶς αὔξουσα καὶ προσεγγίζει τὰ δύο ἑκατομύρια ὀκάδας μὲ μέσην τιμὴν δέκα δραχμῶν κατ' ὀκάν.

κοιλάδας ὅπως ἡ Τουρλωτή, Ὄξω Μουλιανά, τὰ Ἀχλάδια, Κρυγιὰ καὶ ἄλ. Προτιμοῦν δὲ οἱ κάτοικοι νὰ ἀναρριχῶνται εἰς τὰς γύρωθεν κορυφὰς διὰ νὰ βόσκουν τὰ ζῶά των. Ἐπίσης ἐλλείπουν συνοικισμοὶ ἀπὸ τὰς περιουσίας τῶν μοναστηρίων ἂν καὶ

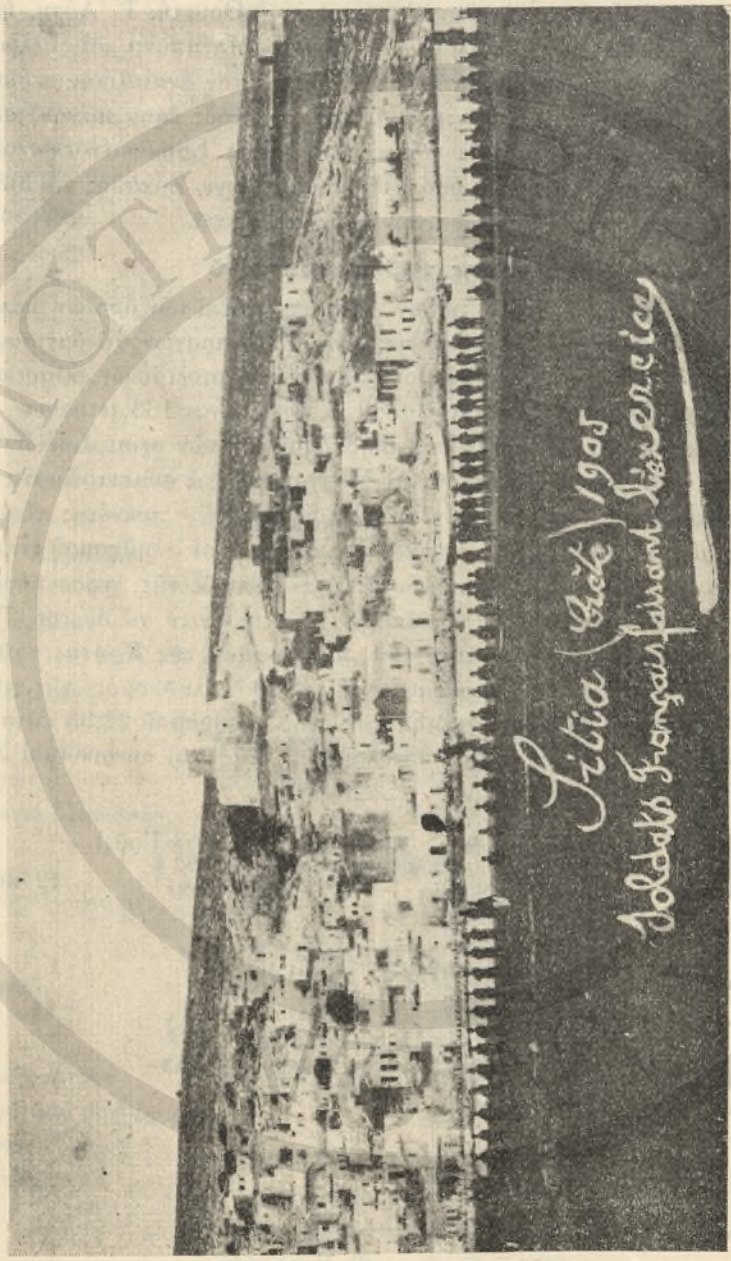

Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς εἰκόνος γυμνάζονται Γάλλοι στρατιῶται τῆς διεθνοῦς κατοχῆς. (*Εἰκ.* 14) Λιμὴν Σητείας κατὰ τὸ 1905.

ἀκριβῶς ἐδῶ ὑπάρχουν εὐνοϊκαὶ θέσεις διὰ συνοικισμούς. Ἐν τούτοις μόνον μεμονωμέναι καλύβαι ἀπαντοῦν, ἐντὸς τῶν ὁποίων μένουν ἐν ἀθλιότητι γεωργοὶ ἐργαζόμενοι εἰς τὰς περιουσίας τῶν μοναστηρίων.

Οἱ συνοικισμοὶ τῆς χερσονήσου διακρίνονται α') εἰς τοὺς μονίμως κατοικου-

μένους, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ οἱ περισσότεροι, β) εἰς τοὺς συνοικισμοὺς ἐποχῆς (saison Siedelung) εἰς τοὺς ὁποίους μεταβαίνουν καὶ ἐγκαθίστανται οἱ κάτοικοι τῶν μονίμων συνοικισμῶν εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους διὰ σποράν, συγκομιδὴν κ.λ.π. Τοιοῦτοι συνοικισμοί εἶναι εἰς τὴν δυτικὴν περιοχὴν ἡ Θριφτή, Τ' Ἀόρη, ἡ Αὔγω καὶ τὰ Σκινοκάψαλα διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Ὄρνοῦ, Μπέμπονα καὶ ἄλλοι τινὲς ἀσημότεροι. Εἰς τὴν μέσην περιοχὴν τὸ Παντέλη εἰς τὴν ἀνατολικὴν περιοχὴν ὁ Ξερόκαμπος, Κάτω Ζάκρος, Λαγκάδα καὶ ἄλλοι, γ) εἰς τοὺς ἐρημωμένους συνοικισμούς, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔχουν γίνει τελευταίως μόνιμοι. Ἐρημωμένοι συνοικισμοὶ εἶναι τὸ Λιόπετρο, Παλαιπέτσι, Πραισός, Βόϊλα, Λαμνώνι, Ζάκαθος καὶ δ) τὰ μοναστήρια Τοπλοῦ, Φανερωμένης πρό τινων ἐτῶν καὶ Καψᾶ.

Πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ

Ἡ Σητεία ἔχει ἔκτασιν 886 τετραγ. χιλιομέτρων ἐπὶ τῶν ὁποίων κατοικοῦν 16367 κάτοικοι. Αἱ ἀσβεστολιθικαὶ ἐκτάσεις εἶναι 400 τετραγων. χιλιόμετρα καὶ μὲ κατοίκους 184Ο· δηλ. πυκνότης πληθυσμοῦ ἐπὶ τῶν ἀσβεστολιθικῶν ἐκτάσεων 4, 6 κατὰ τετραγων. χιλιόμετρον. Αἱ σχιστολιθικαὶ ἐκτάσεις εἶναι 163 τετραγων. χιλιόμετρα μὲ 6864 κατοίκους δηλ. πυκνότης πληθυσμοῦ ἐπὶ τῶν σχιστολιθικῶν ἐκτάσεων 42,1 κατὰ τετραγων. χιλιόμετρον. Αἱ Μάργαι καὶ τὰ συμπετρώματα ἔχουν ἔκτασιν 323 τετραγων. χιλιόμετρα καὶ 7663 κατοίκους, δηλ. πυκνότης πληθυσμοῦ ἐπὶ τῶν πετρωμάτων τούτων 23,7. Γενικῶς ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 18,4 κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, δεδομένου ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς χερσονήσου εἶναι 16367 κάτοικοι ἡ δὲ ἔκτασις αὐτῆς ὡς εἴπομεν 886 τετραγων. χιλιόμετρα. ***Τ' ἀνωτέρω εἶναι συμφώνως τῇ στατιστικῇ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης τοῦ ἔτους 1890.*** Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ὁ πληθυσμὸς τῆς χερσονήσου Σητείας εἶναι 20323 κάτοικοι· δηλαδὴ πυκνότης πληθυσμοῦ 22,93 κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον ἑπομένως ἀραιῶς κατῳκημένη. Ὅλοι οἱ συνοικισμοὶ Σητείας ἀποτελοῦν σήμερον 33 κοινότητας.

1. Κοινότης Ἁγ. Στεφάνου (ἄλλοτε Γρᾶς)

1) Ἅγ. Στέφανος	568 κάτοικοι	3) Μακρὺς γιαλὸς	12 κάτοικοι
2) Ἀόρη	51 »		

2. Κοινότης Ἀρμένων

1) Ἀρμένοι	428 κάτοικοι	2) Ἐτιὰ	44 »

3. Κοινότης Ἔξω Μουλιανῶν

1) Ἔξω Μουλιανὰ	788 κάτοικοι

4. Κοινότης Ζάκρου

1) Ζάκρος	543 κάτοικοι	4) Κελάρια	69 »
2) Ἀδραβάστοι	129 »	5) Κλησίδι	45 »
3) Ἀζοκέραμος	92 »	6) Χοχλακιὲς	77 »

5. Κοινότης Ζήρου

1) Ζῆρος	742 κάτοικοι	3) Χαμαίτουλο	73 »
2) Καλὸ Χωριὸ	155 »		

6. Κοινότης Κανένε

1) Κανένε	132	κάτοικοι	4) Παντέλι	31	»
2) Βαβέλοι	109	»	5) Σκλάβοι	89	»
3) Καλαμαῦκι	29	»	6) Συκιὰ	152	»

7. Κοινότης Καρυδίου

1) Καρύδι	291	κάτοικοι	5) Παληὸ Μητάτο	58	»
2) Μαγκασᾶ	97	»	6) Σίτανος	212	»
3) Μισιργιοῦ	96	»	7) Χῶνος	69	»
4) Ξερολίμνη	98	»			

8. Κοινότης Κρυῶν

1) Κρυὰ	236	κάτοικοι	3) Ρίζα	75	»
2) Δάφνη	141	»	4) Σκορδίλος	120	»

Κοινότης Λάστρου

1) Λάστρος	484	κάτοικοι

10. Κοινότης Λιθινῶν

1) Λιθίνες	440	κάτοικοι	7) Λαγκάδα	18	»
2) Ἅγ. Ἀντώνιος	4	»	8) Λεπιδιᾶς	2	»
3) Ἀζάλι	7	»	9) Μαγκανάρι	6	»
4) Ἀδρομῦλοι	36	»	10) Μαρουλᾶς	19	»
5) Βάγια	14	»	11) Ροῦσος ποταμὸς	7	»
6) Καλὰ πλάγια	2	»	12) Τράχηλος	15	»

11. Κοινότης Μαρωνιᾶς

1) Μαρωνιὰ	309	κάτοικοι	3) Σωτήρα	53	»
2) Ἐπάνω Πισκοπὴ	60	»	4) Τουρτοῦλοι	162	»

12. Κοινότης Μέσα Μουλιανῶν

1) Μέσα Μουλιανὰ	456	»	2) Καλαβροῦ	40	»

13. Κοινότης Ὀρεινοῦ

1) Ὀρεινὸν	413	»	2) Σκινοκάψαλα	166	»

14. Κοινότης Παλαιοκάστρου

1) Παλαίκαστρον	268	κάτοικοι	4) Μετόχια Μονῆς Τοπλοῦ	77	»
2) Ἀγροτικοὶ συνοικισμοὶ Παλαιοκάστρου	29	»	5) Μονὴ Τοπλοῦ	33	»
3) Μερτίδια	12	»	6) Χωρίου Ἀγκαθιᾶς	109	»

15. Κοινότης Πεύκων

1) Πεῦκο	333	κάτοικοι	2) Πηλαλείμματα	7	»

16. Κοινότης Πισκοκεφάλου

1) Πισκοκέφαλο	714	κάτοικοι	3) Σκλαβεδιάκος	43	»
2) Κάτω Πισκοπὴ	151	»			

Κοινότης Ρουκάκας

1) Ρουκάκα 307 κάτοικοι

18. Κοινότης Ρούσας Ἐκκλησιᾶς

1) Ροῦσα ἐκκλησιὰ 250 κάτοικοι
2) Θόλος 7 »
3) Κοσκινᾶς 11 »
4) Κουτσουλόπετρες

19. Κοινότης Σητείας

1) Σητεία 2170 κάτοικοι
2) Ἁγία Φωτιὰ 161 κάτοικοι
3) Πετρᾶς 42 »

20. Κοινότης Σκοπῆς

1) Σκοπὴ 922 κάτοικοι

21. Κοινότης Σταυροχωρίου (ἄλλοτε Στραβοδοξάρι)

1) Σταυροχώρι 721 »
2) Λάπιθος 90 »

22. Κοινότης Σφάκας

1) Σφάκα 723 κάτοικοι

23. Κοινότης Τουρλωτῆς

1) Τουρλωτὴ 701 κάτοικοι
2) Μόχλος 55 »

24. Κοινότης Χαμεζίου

1) Χαμέζι 520 κάτοικοι

25. Κοινότης Χανδρᾶ

1) Χανδρᾶς 532 κάτοικοι
2) Ἅγιος Παντελεήμων 53 »
3) Βόϊλα 18 »
4) Κατελιώνας 8 »

26. Κοινότης Ἀπιδίων

1) Δρογκάρι 34 κάτοικοι
2) Ἔξω Ἀπίδι 94 »
3) Καλὸς Λάκκος 70 »
4) Μέσα Ἀπίδι 150 »

27. Κοινότης Ἁγίας Τριάδος (ἄλλοτε Τσὼ)

1) Ἁγία Τριὰς 288 κάτοικοι
2) Ἀχλάδι 26 »

28. Κοινότης Κατσιδονίου

1) Κατσιδόνι 175 κάτοικοι
2) Σανδάλι 48 »

29. Κοινότης Περβολακίων

1) Περβολάκια 179 κάτοικοι
2) Καψᾶς 7 »
3) Πεζούλας 42 »

30. Κοινότης Σταυρωμένου (ἄλλοτε Μετόχια Πισκοκεφάλου)

1) Ἀρνικοῦ 95 κάτοικοι
2) Ἐπάνω Δρῦς 32 »
3) Ζαχαρίνου 37 »
4) Ζοῦ 42 »
5) Κάτω Δρῦς 41 »
6) Μανδριλιδιᾶς 8 »
7) Μεσακὰ Μετόχια 12 »
8) Σταυρωμένος 38 »
9) Σφακάκια 30 »

31. Κοινότης Ἀχλαδίων

1) Ἀχλάδια 440 κάτοικοι 2) Κιμουργιώτης 70 »
3) Παρασπόρι 104 »

32. Κοινότης Μυρσίνης (ἄλλωτε Μετόχια Τουρλωτῆς)

1) Μυρσίνη 339 κάτοικοι

33. Κοινότης Παπαγιαννάδων

1) Παπαγιαννάδου 137 κάτοικοι 2) Βορῆ 14 »

Τὰ Οἰκονομικά

Μετὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν Ὀθωμανικῶν κτημάτων καὶ τῶν Μοναστηριακῶν ὅλοι οἱ κάτοικοι σχεδὸν κέκτηνται μικρὰν ἰδιοκτησίαν, εἰς τρόπον ὥστε, δὲν ὑπάρχουν κύριοι καὶ ὑπηρέται. Οὐδεμία ἢ μικρὰ σχεδὸν διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν συνοικισμῶν ὡς πρὸς τὴν εὐζωΐαν. Ἂν καὶ ἔχουν καταχρεωθῆ ἀπὸ τὰς ἀγορὰς τῶν Ὀθωμανικῶν καὶ Μοναστηριακῶν περιουσιῶν, ἐν τούτοις διαρκῶς ἐπιζητοῦν νὰ ἀγοράζουν ἀνταλλαξίμους περιουσίας ἀσχολοῦνται δὲ καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν κεκτημένων.

Γενικῶς οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, μελισσοκομίαν καὶ τὰ οἰκιακά. Εἰς τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας ἀσχολοῦνται αἱ γυναῖκες χωρὶς νὰ παραλείπουν νὰ βοηθοῦν τοὺς ἄνδρας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Καλλιεργοῦνται: Λαχανικὰ καὶ ὀπωροφόρα δένδρα εἰς κήπους πλησίον τῶν μερῶν, ὅπου ὑπάρχει ἀρκετὸν ὕδωρ. Περισσότερον καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία· μεταξὺ δὲ τῶν ἐλαιῶν σπείρονται συνήθως σιτηρὰ καὶ ὄσπρια. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς χερσονήσου οἱ κάτοικοι ἀποφεύγουν τὴν φύτευσιν δένδρων καθ' ὅσον οἱ γείτονες διατηροῦν ζῷα. Ἐκ τῶν πουλερικῶν διατρέφονται ὑπὸ τῶν κατοίκων μόνον ὄρνιθες. Αἱ περιστεραὶ γενικῶς ἐλλείπουν λόγῳ τῶν διαδεδομένων ἁρπακτικῶν πτηνῶν· Αἱ γυναῖκες ἐκτὸς τῶν συνήθων ἐργασιῶν, ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν περιποίησιν τοῦ μεταξοσκώληκος, ἡ δὲ παραγομένη μέταξα ὑφαίνεται εἰς ὡραῖα καὶ σχετικῶς λεπτὰ ὑφάσματα, διὰ τῶν ὁποίων κατασκευάζονται ὡραῖα ἐνδύματα. Δυστυχῶς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ὑφαντικῆς ἐκτοπίζεται ὑπὸ τῶν εἰσαγομένων εὐθυνοτέρων προϊόντων τῆς βιομηχανίας. Ἡ κτηνοτροφία ἄλλοτε ἀνεπτυγμένη βαίνει μειουμένη. Ἑκάστη οἰκογένεια διατηρεῖ ἀριθμόν τινα προβάτων καὶ αἰγῶν χρησιμοποιοῦσα τὸ γάλα πρὸς πόσιν ἢ τὴν κατασκευὴν τυροῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὑψίπεδον καὶ εἰς τὴν Μονὴν Τοπλοῦ διατηροῦνται μεγαλύτερα ποίμνια ἕνεκα δὲ τούτου δὲν καλλιεργοῦνται δένδρα εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τοῦ ὑψιπέδου. Ἡ καλλιέργεια κήπων, ἀμπελώνων σουλτανίνας, ἐλαιώνων, σιτηρῶν, ξυλοκερατεῶν, ἡ κτηνοτροφία καὶ αἱ κατ' οἶκον ἐργασίαι δὲν ἀποδίδουν γενικῶς σοβαρὰ περισσεύματα, ἀλλὰ μόλις ἐπαρκοῦν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων. Τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως κυρίως κίτρων, χαρουπίων, ἐλαίου, σταφίδος καὶ οἴνου χρήματα διατίθενται διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ἀναγκαιούντων εἰδῶν, ἰδίως ὑφασμάτων, δερμάτων, σίτου καὶ ἄλλων. Τὰ κίτρα, χαρούπια καὶ λοιπὰ προϊόντα μεταφέρονται εἰς τὴν Σητείαν, δι' αὐτοκινήτων μὲν ὅπου ὑπάρχει ἁμαξιτὴ ὁδός, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους παραλιακοὺς ὁρμίσκους, μὲ ζῶα καὶ διὰ μέσου τὸ πλεῖστον δυσβάτων ὁδῶν καὶ ἀτραπῶν. Τὰ ξυλοκέρατα θεωροῦνται ἐξ ὅλων τῶν εἰσοδημάτων ὡς ἀπαιτοῦντα

ὀλιγωτέραν ἐργασίαν. Ἂν καὶ ὅλα τὰ ὡς ἄνω εἰσοδήματα εἶναι κατὰ μέσον ὅρον μέτρια ἐν τούτοις οἱ χωρικοὶ ἀντεπεξέρχονται εἰς τὰς ἀνάγκας των, ἐπειδὴ εἶναι ὀλιγαρκεῖς. Ἡκυρία τροφὴ τῶν χωρικῶν εἶναι ἄρτοι κατασκευαζόμενοι συνήθως ἐκ κριθῆς. Ἡ κριθὴ ἀλέθεται εἰς νερομύλους εἰς ἄλευρον (χονδρὸν) ἐκ τούτου δὲ κατασκευάζονται ἄρτοι διπυρῖται (παξιμάδια) ὑπὸ μορφὴν κουλούρας. Ἄρτοι καὶ διπυρῖται ἐκ σίτου κατασκευάζονται κυρίως κατὰ τὰς ἑορτάς. Ὡς προσφάγιον χρησιμοποιοῦνται ὄσπρια, λάχανα καὶ χόρτα μὲ λίγο σχετικῶς ἔλαιον. Ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται ἐλαῖαι, τυρός καὶ σπανιώτερον ᾠά, τὰ ὁποῖα συνήθως πωλοῦνται. Κρέας ἰδίως κατὰ τὰς ἑορτὰς καταναλίσκεται.

Τὰ μοσχαράκια σπανίως σφάζονται. Τὸ δὲ γάλα τῶν ἀγελάδων οὔτε πρὸς πόσιν, οὔτε πρὸς κατασκευὴν τυροῦ χρησιμοποιεῖται. Εἰς μεγάλην κλίμακα χρησιμοποιοῦνται ὡς τροφὴ οἱ κοχλίαι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ φθινοπώρου συλλέγονται εἰς μεγάλα ποσά. Λαγωοὶ καὶ πέρδικες θηρεύονται ὑπὸ πολλῶν. Ἂν καὶ ἡ θάλασσα ἠδύνατο νὰ δώσῃ μεγάλην ποσότητα ἰχθύων, ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχουν οἱ εἰδικῶς ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ἁλιείαν. Μόνον ἡ διὰ δυναμίτιδος ἁλιεία ἀσκεῖται δυστυχῶς εὐρέως, μὲ συχνὰ θύματα, διότι εἰς τὰ ἐκτεθειμένα καὶ ἔρημα παράλια τῆς Σητείας ἡ ἐπίβλεψις εἶναι λίαν δυσχερής.

Κλῖμα

Ἐὰν μία ὀρεινὴ χώρα παρουσιάζῃ ποικιλίαν κλιμάτων, καθόσον αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες καὶ οἱ ἄνεμοι διαφοροτρόπως ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τῶν κορυφῶν καὶ τῶν κοιλάδων καὶ τῶν διαφόρων ὑψωμάτων καὶ χαμηλωμάτων, τοῦτο συμβαίνει κυρίως εἰς τὴν ὀρεινὴν Σητείαν, διότι ἐκτὸς τῆς ποικιλίας τοῦ ἐδάφους, περιβρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Οὕτω τὸ κλῖμά της γενικῶς εἶναι θαλάσσιον γλυκύ, παρουσιάζον ποικιλίαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, ἐκ τῆς ὁποίας ποικιλίας προέρχεται καὶ ἡ ποικιλία τῶν προϊόντων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου. Εἰδικώτερον δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι τὸ δυτικὸν ὀρεινὸν τμῆμα παρουσιάζει ἀσημάντους μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ἀέρος καὶ συνεπῶς αἱ κοιλάδες προστατεύονται ἀπὸ ἀνέμους καὶ πίπτει σχετικῶς ὀλίγη χιὼν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τὸ κλῖμα εἶναι πολὺ γλυκὺ καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ παράλια μέρη. Ἀντιθέτως τὸ ἀνατολικὸν ὑψίπεδον παρουσιάζει ἰσχυρὰς μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ἀέρος, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἰς τὰ μέρη ταῦτα πνέουν ἱκανοὶ ἄνεμοι καὶ γίνονται τρικυμίαι, πίπτει δὲ καὶ περισσοτέρα χιών.

---

(1) Σημ. Μύσωνος. Ἡ ἀνωτέρω δημοσιευομένη μελέτη περὶ γεωλογικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους τῆς ἐπαρχίας Σητείας συνετάχθη ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ φίλου ἐκ Φουρνῆς καθηγητοῦ τῶν Φυσικῶν κ. Ἐμμ. Χατζηγιάννη καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πραγματείας τοῦ ἐκ Καΐρου Λεωνίδου Χαλικιοπούλου, δημοσιευθείσης γερμανιστὶ ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τὸν τίτλον: Sitia die Osthalbinsel Kreta's geographische Studie. Berlin 1903.

ΑΡΓΥΡΙΟΥ Ι. ΑΛΤΙΠΑΡΜΑΚΗ
Γεωπόνου

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩ
ΑΠΕΔΕΛΤΙΩΘΗ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ Ο ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΗΘΙΟΥ

Ἡ Γεωργικὴ πολιτικὴ ἑνὸς τόπου συνίσταται κυρίως εἰς τὴν αὔξησιν τῆς γεωργικῆς του παραγωγῆς. Συντελεσταὶ κύριοι τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ Φύσις, ἡ Ἐργασία καὶ τὸ Κεφάλαιον.

Διὰ νὰ χαραχθῇ πρόγραμμα Γεωργικῆς πολιτικῆς εἰς ἕνα τόπον, ἀπαιτεῖται πρωτίστως νὰ διαπιστωθῇ ἐὰν ὑπάρχουν, εἰς ποῖον βαθμὸν καὶ ὑπὸ ποίαν μορφήν, οἱ διάφοροι συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς. Μὲ τὴν στοιχειώδη τρόπον τινὰ αὐτὴν ἀναγνώρισιν, θὰ προκύψουν αὐτομάτως αἱ ὑφιστάμεναι ἐλλείψεις καὶ τὰ μέσα τῆς θεραπείας των. Πάντοτε ὅμως ὡς βάσις τοῦ προγράμματος δέον νὰ λαμβάνηται ὅτι:

1) Οὐδεμία φυσικὴ δυνατότης πρέπει νὰ παραμένῃ ἀχρησιμοποίητος ὡς λ. χ. αἱ τυχὸν ἰδιάζουσαι ἢ προνομιακαὶ κλιματολογικαὶ συνθῆκαι, τὸ νερό, τὸ ἔδαφος, ὁ ἐνάλιος πλοῦτος, τὰ δάση.

2) Οὐδεμία σπατάλη ἐργατικῆς δυνάμεως, χωρὶς παραγωγικὴν σκοπιμότητα.

3) Νὰ γίνεται κατάλληλος συνδυασμός, ὥστε διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὅλων τῶν φυσικῶν δεδομένων μιᾶς περιοχῆς καὶ ὁλοκλήρου τῆς δυναμικότητος τῶν παραγωγῶν της, νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ μεγαλυτέρα δυνατὴ πρόσοδος μὲ τὴν μικροτέραν φθοράν.

Διὰ νὰ γίνῃ πάλιν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀπαιτοῦνται δύο τινά:

1) Κεφάλαια ἀνάλογα διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν συντελεστῶν τῆς φύσεως καὶ τῆς Ἐργασίας.

2) Σύστημα ἐργασίας.

Τὸ πρῶτον ἀνέλαβεν καὶ ἐφαρμόζει ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἀγροτικῆς πίστεως. Τὸ δεύτερον καλοῦνται νὰ ἐπιτελέσουν οἱ Γεωπόνοι, ἐὰν θέλουν νὰ εὑρίσκωνται ἐντὸς τοῦ προορισμοῦ των.

Γεωργικὴ πρόσοδος

Αὕτη εἶναι ἡ πλέον σημαντικὴ διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Μὲ τὸν ὅρον δὲ Γεωργικὴ πρόσοδος δὲν ἐνοοῦμεν μόνον τὴν πρόσοδον ἐκ τῆς παραγωγῆς γεωργικῶν προϊόντων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων τοιούτων, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἁπλῆν ἐκμετάλλευσιν φυσικῶν παραγόντων, ὡς τὸ ἔδαφος, ἡ θάλασσα καὶ τὰ ὁποῖα συμβάλλουν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν αὔξησιν τῆς Ἐθνικῆς προσόδου. Διὰ τῶν τοιούτων προϊόντων αὐξάνεται κατ' ἀπόλυτον λόγον ὁ πλοῦτος τῆς Χώρας, διότι δημιουργοῦν πρόσοδον οὐδαμόθεν ἀφαιρουμένην καὶ οὐδένα ζημιοῦσαν. Τοιαῦτα προϊόντα εἶναι τὰ τῆς κτηνοτροφίας, ἁλιείας, σπογγαλιείας, ὀρυκτά, δασικὰ ἐν οἷς καὶ οἱ ξυλάνθρακες καὶ ἡ ἄσβεστος.

Αὔξησις ὅμως γεωργικῆς προσόδου δὲν ἐπιτυγχάνεται μόνον μὲ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς ποσοτικῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀξίας τῶν παραγομένων προϊόντων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος, τὴν ποιότητα τοῦ παραγομένου εἴδους, τὸν χρόνον τῆς συγκομιδῆς του (πρώϊμα ἢ ὄψιμα) κ.τ.τ.. Ἡ

ἐν προκειμένῳ συμβολὴ τῆς Γεωργικῆς βιομηχανίας εἰς τὴν αὔξησιν τῆς γεωργικῆς προσόδου εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων.

Ἄλλοι συντελεσταὶ βασικοὶ διὰ τὸν καθορισμὸν προγράμματος γεωργικῆς πολιτικῆς ἑνὸς τόπου, οἱ ὁποῖοι ἐκ παραλλήλου μὲ τὰ φυσικὰ δεδομένα τοῦ τόπου μᾶς ρυθμίζουν τὸ ποσόν, τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφὴν τῆς παραγωγῆς εἶναι 1) αἱ συνθῆκαι καταναλώσεως τῶν παραγομένων προϊόντων, ἡ διατήρησις, ἡ συσκευασία των καὶ 2) ἡ ἔγκαιρος καὶ κανονικὴ μεταφορὰ εἰς τοὺς τόπους καταναλώσεως. Ἡ ἐπίδρασις τῶν συντελεστῶν τούτων ἀποβαίνει ἐνίοτε ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν οἰκονομίαν ἑνὸς τόπου.

Ἤδη πρόκειται νὰ εἰδικεύσωμεν τὸ θέμα μας διὰ τὸν Νομὸν Λασηθίου.

Γενικὰ περὶ τοῦ Νομοῦ Λασηθίου

Ὁ Νομὸς Λασηθίου εἶναι ὁ ἀνατολικώτερος ἐκ τῶν τεσσάρων Νομῶν τῆς Κρήτης. Περιβρέχεται κατὰ τὰ 5)6 τῆς περιμέτρου του, ἀπὸ τὴν θάλασσαν· τοῦτο δὲ τοῦ δημιουργεῖ κλῖμα ἐκτάκτως ἥπιον καὶ γλυκύ, χωρὶς ἀποτόμους ἐναλλαγὰς θερμοκρασίας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐποχῶν τοῦ ἔτους καὶ μεταξὺ ἡμέρας καὶ νυκτός, ὅπερ πάλιν ἐπιτρέπει τὴν εὐδοκίμησιν ὄντως πολυτίμων καλλιεργειῶν. Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ κλίματος εἶναι ἡ ἐξαιρετικὴ ἡλιοφάνεια, ἡ ἀτμοσφαιρικὴ διαύγεια, τὸ μικρὸν ὕψος τῶν βροχῶν μὴ ὑπερβαῖνον ἐτησίως τὰ 280 χιλιοστὰ κατὰ μέσον ὅρον καὶ ἡ ἠπιότης τοῦ χειμῶνος. Γενικῶς τὸ κλῖμα εἶναι θερμόν, τὸ θερμότερον ἴσως τῆς Ἑλλάδος καὶ λόγῳ γεωγραφικῆς θέσεως ἄλλωστε, καὶ λόγῳ ἴσως ὡρισμένων ἀφρικανικῶν ρευμάτων.—Ἡ περιφέρεια τοῦ Νομοῦ προσβάλλεται ἐνίοτε ἀπὸ σφοδροὺς καὶ ἐπιζημίους ἀνέμους.

Ὁ Νομὸς διαιρεῖται εἰς πέντε ἐπαρχίας, Ἱεραπέτρας, Βιάννου, Σητείας, Μεραμβέλλου καὶ Λασηθίου. Κάτοικοι 74.000 περίπου. Οἰκογένειαι ὡς ἔγγιστα 16.000, ἐξ ὧν 13.000 κυρίως ἀγροτικαί.

Συνολικὴ ἔκτασις Νομοῦ 1.726.000 στρέμματα. Ἐξ αὐτῶν ἀροτριοῦνται 300.000 περίπου, ἐξ ὧν πάλιν σπείρονται μόνον τὰ 2)3 κατ' ἔτος.

Ἡ ὅλη μας μελέτη θ' ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ὑφισταμένου τρόπου χρησιμοποιήσεως τῶν τοπικῶν συντελεστῶν παραγωγῆς. Παραλλήλως θὰ σημειωθοῦν κρίσεις, ἐὰν ἡ ὑφισταμένη χρησιμοποίησις εἶναι ἡ ἐνδεδειγμένη, ἐὰν εἶναι πλήρης, σκόπιμος ἢ ὄχι καὶ ποῖα τὰ κατὰ τὴν γνώμην μας ἐνδεικνυόμενα μέτρα διὰ ν' ἀποβῇ αὕτη ἀρτία. Θ' ἀναφέρεται τέλος εἰς τὸ κυρίως πρόγραμμα τῆς Γεωργικῆς Πολιτικῆς, ὅπερ δέον νὰ ἰσχύσῃ εἰς τὸν τόπον μας, ὥστε νὰ καταοτῇ δυνατὴ ἡ ὅσον ἔνεστι παραγωγικωτέρα χρησιμοποίησις πάσης δυναμικότητος, ἥτις ἐνυπάρχει εἰς τὸν τόπον αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν τινὲς τούτων εὑρίσκονται μέχρι τῆς στιγμῆς ἐν ἀφανείᾳ.

Ὅλα τὰ φυσικὰ προϊόντα ἑνὸς τόπου, ἐνδιαφέρουν τὴν Γεωργικὴν Πολιτικὴν καὶ ἀποτελοῦν ἀντικείμενον μελέτης δι' αὐτήν. Διὰ τῆς καθιερώσεως ὡρισμένης γεωργικῆς πολιτικῆς εἰς ἕνα τόπον, ἀποσκοπεῖται ἡ αὔξησις τῆς παραγωγῆς τῶν φυσικῶν αὐτῶν προϊόντων, ἡ αὔξησις τῆς ἀξίας των διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν καταλλήλως καλλιεργουμένων εἰδῶν καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς ποιότητος τῶν ἤδη καλλιεργουμένων τοιούτων, ἡ ἐξασφάλισις ἐπωφελοῦς καταναλώσεώς των, διὰ τῆς κα-

ταναλώσεώς των, διὰ τῆς καταλλήλου χρησιμοποιήσεως ὅλων τῶν ἱκανοτήτων τοῦ τόπου καὶ ἔστιν ὅτε διὰ τῆς δημιουργίας νέων, εἰ δυνατόν, ἱκανοτήτων.

Τὰ παραγόμενα εἰς τὸν Νομὸν Λασηθίου φυσικὰ προϊόντα ὑπάγονται εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας:

1) Γεωργικά, 2) Κτηνοτροφικά, 3) Προϊόντα θαλάσσης, 4) Δασικά, 5) Ὀρυκτά.

Α') Γεωργικὰ προϊόντα.

Ὁ Νομὸς Λασηθίου παράγει τὰ ἀκόλουθα γεωργικὰ προϊόντα:

1) Ἔλαιον, 2) χαρούπια, 3) δημητριακά, 4) σουλτανίνα, 5) κρασί, 6) νωπὰς ἐπιτραπεζίους σταφυλάς, 7) Πατάτα, 8) πρώϊμα καὶ διάφορα κηπικά, 9) Ἀμύγδαλα, 10) διάφορα φροῦτα, 11) ἀρωματικὰ φυτὰ καὶ αἰθέρια ἔλαια, 12) κτηνοτροφικὰ φυτά.

1) Ἔλαιον

Ἐλαιόδενδρα ἐν ἀποδόσει 3.000.000. Μέση ἐτησία παραγωγὴ ἐλαίου ὀκ. 3.000.000. Ὁ τόπος μας εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν τόπος τῆς ἐλαίας. Ξηρός, θερμὸς εὔκρατος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλαιοδένδρων αὐξάνεται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἐπίσης βελτιοῦται ὁ τρόπος κατεργασίας ἐλαιώνων καὶ ἐλαιοκάρπου, ὥστε κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ἀναμένεται αὔξησις τῆς ἐλαιοπαραγωγῆς ἐν συνόλῳ καὶ κατὰ ἐλαιόδενδρον.

Διὰ τῆς ἀνεγέρσεως προτύπων συνεταιρικῶν ἐλαιουργείων παρὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης, ἐπετεύχθη ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐσοδείας τῶν παραγωγῶν, ἡ ποιοτική του βελτίωσις, ἥτις ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἀπὸ κοινοῦ πώλησιν καθιερωθεῖσαν ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἐλαιουργικοὺς συνεταιρισμούς, συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν μεγαλυτέρας ζητήσεως καὶ καλυτέρων τιμῶν. Ἐκέρδισεν ἐπίσης ἡ φήμη τοῦ προϊόντος.

Ἤδη εἰς τὸν Νομόν μας ἱδρύθησαν ἑπτὰ ἐν ὅλῳ συναιτερικὰ ἐλαιουργεῖα, τῆς Ἱεραπέτρας, Κάτω—Χωρίου, Καββουσίου, Μαλλῶν, Κρητσᾶς, Σταυροχωρίου, Σφάκας καὶ Βραχασίου Ὅλα εἶναι πρότυπα μὲ ἐξαιρετικὰς ἀποδόσεις εἰς ποσότητα καὶ ποιότητα. Ἡ δημιουργία των χαρακτηρίζει τὰς ἐξαιρετικὰς προσπαθείας, τὰς ὁποίας καταβάλλει ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς οἰκονομίας τῶν παραγωγῶν καὶ συνεπῶς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, καθὼς καὶ τὴν δύναμιν τῆς συνεταιρικῆς ἰδέας, ὅταν αὕτη ἀποκλειστικῶς χρησιμοποιηθῇ εἰς ὑγιεῖς παραγωγικοὺς σκοπούς.

Εἰς ὅλα τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ ὑπάρχει ἐγκατάστασις ἠλεκτροφωτισμοῦ, εἴς τινα δὲ καὶ ἀλευρομύλων. Σὺν τῷ χρόνῳ προβλέπονται ἐπεκτάσεις καὶ ἐγκαταστάσεις σαπωνοποιείων καὶ ἄλλων συναφῶν ἐκμεταλλεύσεων.

Παρὰ τῆς Τεχνικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Α. Τ. Ε. μελετᾶται ἡ ἐξεύρεσις νέου σχεδίου προτύπου συνεταιρικοῦ ἐλαιουργείου, μικροτέρου κόστους τῶν σημερινῶν ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ καὶ συμφέρουσα ἡ δημιουργία τοιούτων εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀριθμὸν χωρίων, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς οἰκονομίας τῶν παραγωγῶν καὶ τοῦ τόπου.

Μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν, τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν τῶν συνεταιρισμῶν, ἥτις καθιερώθη τελευταίως διὰ νέου νόμου, θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἕνωσις ὅλων τῶν

ἐλαιουργικῶν συνεταιρισμῶν τῆς περιφερείας, μὲ σκοπὸν τὴν δημιουργίας συνεταιρικῆς πυρηνελαιουργίας. Τότε πλέον ὁ ἐλαιοπαραγωγὸς θὰ εἶναι βέβαιος, ὅτι καρποῦται ἐξ ὁλοκλήρου τοὺς κόπους του, θὰ πονέση τὸν τόπον του καὶ τὸ χωράφι του ἀκόμα περισσότερον καὶ θὰ τοῦ προσδώση ὅλην τὴν ἱερότητα τῶν βωμῶν καὶ ἑστιῶν.

2) *Χαροῦπι*

Χαρουπόδενδρα Νομοῦ περίπου 1 200.000. Μέση ἐτησία παραγωγὴ 12 ἑκατομμύρια ὀκ. Παράγεται ἀπὸ ὅλα τὰ διαμερίσματα τοῦ Νομοῦ, κυρίως ὅμως ἀπὸ τὴν λωρίδα, ἡ ὁποία διήκει κατὰ τὴν Β. Δ. παραλίαν τοῦ Μεραμβέλλου ἀπὸ Ἑλοῦντας μέχρι Κρητσᾶς. Προσπάθεια τῆς Α. Τ. Ε. ἀνηγέρθησαν μέχρι τοῦδε ἓξ συνεταιρικαὶ ἀποθῆκαι εἰς διαφόρους ὅρμους τοῦ νομοῦ, διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῆς χαρουποπαραγωγῆς τῶν συνεταιρισμῶν Κάτω—Χωρίου, Ἁγ. Ἰωάννου, Ὀρεινοῦ, Σταυροχωρίου, Κρητσᾶς καὶ Ἱεραπέτρας. Πρόκειται ἤδη ν' ἀνεγερθῇ νέα συνεταιρικὴ τοιαύτη εἰς Μύρτον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς παραγωγῆς τῶν πέριξ χωρίων.

Μὲ τὰς ἀποθήκας αὐτὰς ἀσφαλίζεται τὸ προϊόν, διευκολύνεται ἡ ἐξαγωγή του, τὸ σπουδαιότερον δὲ πάντων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπὸ κοινοῦ πώλησις τοῦ προϊόντος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμβάλλει εἰς τὸ νὰ ἐπιτυγχάνονται αἱ καλύτεραι τιμαί. Οὕτω συγκεντρωμένη ἡ παραγωγὴ εἶναι δυνατὸν ἐν ἀναμονῇ καλυτέρων τιμῶν νὰ ἐνεχυριασθῇ εἰς τὴν Α. Τ. Ε., ν' ἀποφευχθοῦν δὲ αἱ σπασμωδικαὶ πωλήσεις, καὶ βεβιασμέναι λόγῳ ἀμέσων ἀναγκῶν τῶν παραγωγῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἤσκει ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐμπόριον ἐξυπηρετεῖται οὕτω, διότι εὑρίσκει πρὸς ἀγορὰν ἑτοίμην συγκεντρωμένην ποσότητα.

Συνήθως τὸ χαροῦπι ἐξάγεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, Ρουμανίαν καὶ Γερμανίαν.

Τὰ τελευταῖα ἔτη μὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν χαρουπομύλων, ἤρχισεν νὰ χρησιμοποιεῖται τὸ ἀλεσμένο χαροῦπι διὰ τὴν κτηνοτροφίαν. Τὸ χαροῦπι εἶναι ἀπὸ τὶς φθηνότερες καὶ θρεπτικώτερες κτηνοτροφικὲς τροφές, μποροῦν δὲ νὰ συνηθίσουν νὰ τὴν χρησιμοποιοῦν ὅλα τὰ ζῶα. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Κρήτη δὲν ἔχει ἐπάρκειαν ζωϊκῶν τροφῶν, ἡ συμβολὴ τοῦ χαρουπιοῦ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν εἶναι σπουδαιοτάτη, ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μερίμνης.

3) *Ἀμύγδαλα*

Δένδρα 1.000.000.—Ἀμυγδαλόψυχα κατὰ μ. ὅ. ἐτησίως 300.000 ὀκ. Αὕτη κυρίως ἐξάγεται εἰς Γερμανίαν, Οὐγγαρίαν καὶ Βέλγιον. Ἐνδείκνυται ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀμυγδαλῆς εἰς τὴν περιφέρειαν μας, ὅπου ἔχομεν πολλὰ ἐδάφη πτωχὰ καὶ πετρώδη, τὸ δὲ κλῖμα εἶναι θερμὸν καὶ ξηρόν. Προβλέπεται ὅτι αἱ ὑψηλαὶ τιμαὶ τῆς ἀμυγδαλόψυχας τῶν τελευταίων ἐτῶν καὶ ἡ σχετικῶς ἀξιόλογος ζήτησις τοῦ προϊόντος θὰ διατηρηθοῦν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν.

Τελευταίως καταβάλλεται σοβαρὰ προσπάθεια ἐκ μέρους τῆς Α. Τ. Ε. διὰ τὴν ὀργάνωσιν Ἑνώσεως Ἀμυγδάλου εἰς Μεραμβέλλο, μὲ σκοπὸν τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἀπὸ κοινοῦ πώλησιν τῆς ἀμυγδαλόψυχας.

4) Προϊόντα μεγάλης καλλιεργείας

Ὡς τοιαῦτα θεωροῦνται κυρίως τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ ὄσπρια, γενικώτερον δὲ αἱ ἐτήσιοι ἀροτραῖαι καλλιέργειαι διὰ τὴν παραγωγὴν ξηρῶν καρπῶν. Ὁ κατωτέρω πίναξ ἐμφανίζει ποῖα τοιαῦτα εἴδη παράγονται εἰς τὸν Νομόν μας, ποίαν ἔκτασιν καταλαμβάνουν, τέλος τὴν παραγωγὴν εἴδους, τὴν μέσην τιμήν του κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ τὴν μέσην ἀξίαν του.

Προϊὸν	*Στρέμματα*	*Μέσ. παραγωγὴ ὀκ.*	*Μέση τιμὴ*	*Μέση ἀξία*
Σῖτος	53.000	2.200.000	8.—	17.600.000
Κριθὴ	70.000	4.000.000	5.—	20.000.000
Σμιγὸς	18.000	1.000.000	6.—	6.000.000
Βρώμη	26.000	1.300.000	5.—	6.500.000
Κύαμοι	9.000	350.000	10.—	3.500.000
Φακὴ	1.800	60.000	12.—	720.000
Ρόβι	6.500	250.000	6.—	1.500.000
Ἐρέβινθοι	3.000	135.000	12.—	1 600.000
Φασόλια	2.500	125.000	12.—	1.500.000
Κρόμμυα	1.800	300.000	2.—	600.000
Σκόρδα	250	20.000	20.—	400.000
Λίνον	250	4 000	—	300.000
Σίκαλις	150	8.000	6.—	50.000
Ἀραβόσιτος	500	3.500	7.—	25.000
Σύνολον	192.800	9.755 500		60.295 000
Ἄχυρον		10.000.000	1.50	15.000.000
Σανοὶ	200	80.000	3.—	25.000
Σύνολον	193,000			75.320.000

Πρὸς ἀρτοποίησιν χρησιμοποιοῦνται μόνον ὁ σῖτος, ἡ κριθή, καὶ ὁ σμιγός. Αἱ ἀνάγκαι τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιφερείας εἰς τοιούτους καρποὺς ἀνέρχονται: Κάτοικοι 74.000×120 δρμ. καρποῦ × 365 ἡμ. = 8.103.000 ὀκ. καρποῦ ἐτησίως, ὅστις ἀναβιβάζεται εἰς 10 000 000 ὀκ. μὲ τὴν κατασκευὴν διαφόρων ζυμαρικῶν διὰ τῆς ἐν μέρει διὰ καρπῶν διατροφῆς ζώων,—ἔναντι παραγωγῆς μέσης ἐτησίας μόνον 7.200.000 ὀκ..—Συνεπῶς πρὸς ἐπάρκειαν γίνεται εἰσαγωγὴ σιτηρῶν ἐν τῷ Νομῷ.—Παρὰ τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ φυσικὰ δεδομένα, πᾶσα προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν σχετικῆς τοπικῆς αὐταρκείας, λόγῳ φυσικῆς εἰδικεύσεως τῆς περιφερείας εἰς ἄλλας πλέον προσοδοφόρους ἐκμεταλλεύσεις.

Συνήθως καλλιεργοῦνται εἰς γυμνούς ἀγρούς. Ἐνίοτε ἀνὰ διετίαν συγκαλλιεργοῦνται μὲ σανοὺς συνήθως διὰ ψυχανθῶν καὶ οἱ ἐλαιῶνες.

Ἡ διαμόρφωσις τῶν ἐδαφῶν, ἡ πενιχρότης εἰς βροχάς, τὸ κατατετμημένον τῆς γεωργικῆς ἰδιοκτησίας. δέν δικαιολογοῦν μεγάλους νεωτερισμοὺς ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Συνεχεῖς πεδιναὶ ἐκτάσεις, εἰς ἃς θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησις μεγάλων γεωργικῶν μηχανημάτων ὡς tracteurs, μηχαναρότρων, θεριστικῶν ἢ αὐτοδετικῶν μηχανῶν σπανίζουν. Εἰς πολλὰ ἀνώμαλα ἐδάφη οὔτε κἂν ἡ χρῆσις τοῦ σιδηροῦ ἀρότρου ἐνδείκνυται. Ὁ τόπος μας ἄλλως τε εἶναι κα-

θαρῶς δενδρομικὸς καὶ πρέπει τὸ σύστημα ἐκμεταλλεύσεως, ἵν' ἀποβῇ ἐπιτυχὲς νὰ συμβαδίζει μέ τὰ κείμενα φυσικὰ δεδομένα.

Ὑπάρχουν ὅμως μηχανήματα τῶν ὁποίων ἐπιβάλλεται ἡ χρησιμοποίησις, ὡς λ. χ, σιδηρῶν ἁπλῶν ἀρότρων ἢ περιστρεφομένων εἰς τὰ ὁμαλὰ καὶ ἐπίπεδα μέρη, χειροκινήτων ἁλωνιστικῶν μηχανῶν, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν τὴν ἐργασίαν τοῦ ἁλωνισμοῦ ἀνεξάρτητον ἀνεξαρτήτως τῶν καιρικῶν συνθηκῶν, λίαν δυσμενῶν εἰς τὸν τόπον μας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἁλωνισμοῦ, μὲ τοὺς σφοδροὺς ἀνέμους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τέλος σποροδιαλογέων, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ καταστοῦν ἀπαραίτητοι εἰς κάθε χωρίον, κοινότητα ἢ Συνεταιρισμόν.

Ὡς πρὸς τοὺς ἀλευρομύλους ὑπάρχει μὲν σχετικὴ ἐπάρκεια εἰς τὸν Νομόν μας, αἱ συγκοινωνιακαὶ ὅμως δυσχέρειαι ἐπιβάλλουν τὴν δημιουργίαν μερικῶν ἀκόμη τοιούτων εἰς μερικὰ ἀπομεμονωμένα σχετικῶς χωρία, μὲ σοβαρὰν καρποπαραγωγήν, ὡς εἶναι λ. χ. ἡ Ζάκρος.

4) *Ὀπωροφόρα.*

Ὁ Νομός μας καὶ ἡ Κρήτη γενικῶς περικλείει ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐν μικρογραφίᾳ ἀπὸ κλιματολογικῆς ἀπόψεως. Καὶ κάτι πλέον τῆς Ἑλλάδος, διότι ἔχει καὶ ὕλίγην Ἀφρικήν. Εἶναι ὁ τόπος τῆς ὀπώρας. Εἶναι δυνατὴ ἡ παραγωγὴ ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν φρούτων, διότι ὑπάρχουν ὅλων τῶν εἰδῶν οἱ τόποι : θερμοί, παράλιοι, ἀρδευόμενοι, ὑψηλοί, δροσεροί.

Ἀπὸ τὴν τελευταίαν στατιστικὴν τοῦ Νομοῦ παραλαμβάνομεν.

Εἶδος δένδρου	*Ἀριθμ. δένδρων*	*Παραγωγὴ ὀκ.*	*Μέση τιμὴ*	*Μέση ἀξία*
Ροδακινιὲς	2.900	40.000	3	120.000
Βερυκοκιὲς	3.500	50.000	6	300.000
Καρυδιὲς	3.500	75.000	15	1.125.000
Μηλιὲς	100.000	500.000	8	4.000.000
Ἀχλαδιὲς	150.000	600.000	3	1.800.000
Λεμονιὲς	2.500	30.000	10	300.000
Πορτοκαλλιὲς	12.000	150.000	6	900.000
Μανδαρινιὲς	13.000	130.000	6	780.000
Κιτριὲς	16.000	200.000	10	2.000.000
Βανανιὲς	2.000	2.000	30	60.000
Σύνολον	305.400	1.777.000		11.385.000

Ὅλα τὰ ὀπωροφόρα εἶναι συνήθως ποτιστικά. Τὰ διακρίνουμε εἰς ὀπωροφόρα τῶν δροσερῶν μερῶν καὶ εἰς ἄλλα τῶν θερμῶν τοιούτων.

Ἀπὸ τὰ ὀπωροφόρα τῶν δροσερῶν μερῶν τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν ἐμφανίζει τὸ λασηθιώτικο μῆλο, τόσον περιζήτητον εἰς τὰς ξένας ἀγοράς, ἰδία τῆς Αἰγύπτου καὶ μάλιστα εἰς καλὰς τιμάς.

Μεγάλην ἐπίσης σημασίαν δύναται ν' ἀποκτήσῃ εἰς τὰ ὑψηλὰ δροσερὰ μέρη ὅσα ποτίζονται ἰδία, ἡ δαμασκηνιά, τῆς ὁποίας ἡ καλλιέργεια παντελῶς ἀγνοεῖται ἐν τῷ Νομῷ, μὲ σκοπὸν τὴν παραγωγὴν ξηρῶν δαμασκήνων. Τὸ ξηρὸ δαμάσκηνο κατέκτησεν τελευταίως τὰς μεγάλας ἀγορὰς καὶ πωλεῖται εἰς πολὺ καλὲς τιμὲς λόγῳ τῶν ὑγιεινῶν ἰδιοτήτων, ἃς ἀνεῦρον εἰς αὐτὸ οἱ διαιτολόγοι.

Ἀπὸ τὰ φροῦτα τῶν θερμῶν μερῶν, τὰ ἑσπεριδοειδῆ πρέπει νὰ καταλαμβάνουν τὴν πρώτην θέσιν. Ἀτυχῶς εἰς τὸν τόπον μας γίνεται μᾶλλον εἰσαγωγὴ τοιούτων, ἀπὸ ἄλλα διαμερίσματα τῆς χώρας. Καὶ ὅμως ὅλαι αἱ φυσικαὶ συνθῆκαι εὐνοοῦν τὴν ἄφθονον παραγωγὴν τοιούτων, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ καὶ πλεόνασμα πρὸς ἐξαγωγήν. Ἡ κορυφοξήρα ἠρήμωσε τὸν τόπον αὐτὸν ἀπὸ τὰ πολύτιμα αὐτὰ δένδρα, μαζὶ μὲ αὐτὴν δὲ καὶ ἡ μοιρολατρεία τοῦ παραγωγοῦ μας καὶ ὁ πανικός των, ὅστις ἐπεξετάθη καὶ μέχρις τῶν Γεωπόνων.

Εἰς τὰ πεδινὰ ποτιστικὰ μέρη, τῆς νοτίου παραλίας ἰδία, ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ προφυλάξωμεν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, εἶναι δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσουν μερικὰ πολὺ παραγωγικὰ φυτὰ τῶν θερμῶν χωρῶν, ὅπως εἶναι ἡ βανάνα κυρίως, ὁ ἀνανᾶς, ἡ ἀνάνη, ἡ περσέα κ. ἄ.. Ἐπειδὴ τὰ φυτὰ αὐτὰ δὲν εὐδοκιμοῦν παρὰ εἰς ὀλίγα μόνον περιωρισμένα μέρη ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο θὰ ἔχουν πάντοτε ἐξησφαλισμένην τὴν ζήτησιν καὶ τὰς καλὰς τιμάς, μαζὶ δὲ μὲ τὴν μεγάλην των στρεμματικὴν ἀπόδοσιν εἰς ποσότητα, μᾶς ἐξασφαλίζουν ἕνα πολὺ καλὸ γεωργικὸν εἰσόδημα.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παράγονται ἐντὸς τοῦ νομοῦ καὶ μερικὰ ἄλλα φροῦτα ὡς τὰ κεράσια, βύσινα, μέσπιλα, εἰς περιωρισμένην κλίμακα. Ἡ ἔλλειψις ὅμως ἐπαρκῶν καὶ ταχέων συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ σχετικῆς ὀργανώσεως τῶν παραγωγῶν προσδίδει ἀπὸ τὴν καταναλωτικὴν πλευρὰν εἰς τὴν φρουτοπαραγωγὴν περιωρισμένην σημασίαν.

Εἰς ἀρκετὰ ὑψηλὰ ἀποψιλωμένα μέρη τέλος, εἶναι δυνατὴ ἡ κάλυψίς των πρὸς ἀναδάσωσιν, ἀντὶ ἄλλων δασικῶν φυτῶν, μὲ παραγωγικὰ δένδρα ὅπως εἶναι ἡ καστανιὰ καὶ ἡ λεπτοκαρυά.

7) *Λαχανοκομία*

Μέχρι πρό τινων ἀκόμη ἐτῶν, ἡ λαχανοκαλλιέργεια ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κάλυψιν μόνον οἰκογενειακῶν ἀναγκῶν καὶ αὐτῶν οὐχὶ πλήρως ἢ εἴς τινα μέρη καὶ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν ὡρισμένων τοπικῶν ἀγορῶν.

Ἡ παραγωγικὴ λαχανοκομία μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν της, εἰς τοῦτο δὲ σημαντικῶς συνέβαλεν ἡ ἐγκατάστασις προσφύγων εἰδικευμένων κηπουρῶν.

Κατὰ πρῶτον λόγον δέον νὰ καταβληθῇ μέριμνα νὰ πεισθῇ ὁ χωρικὸς νὰ καλλιεργῇ λαχανικὰ ὅλων τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας του. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ οἰκονομίαν θὰ ἔχῃ, θὰ τρέφεται καλύτερα, θὰ εἶνε ὑγιέστερος, θὰ γλυτώσῃ πολλὰ ἔξοδα τῶν γιατρῶν, διότι οἱ περισσότερες ἀρρώστιες τῶν χωρικῶν μας προέρχονται ἀπὸ ἐλλειπῆ σίτισιν καί εἰς ποσότητα καὶ εἰς ποιότητα, καὶ θὰ γίνῃ παραγωγικώτερος γιὰ καλὸ δικό του, τῆς οἰκογενείας του καὶ τῆς κοινωνίας.

Χαρακτηριστικὴ καὶ ἀνάλογος μὲ τὸ κλῖμα τοῦ τόπου μας, εἶναι ἡ παραγωγὴ πρωΐμων λαχανικῶν καὶ μάλιστα τομάτας. Ἡ καλλιέργεια τῆς πρωΐμου τομάτας ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Γρὰ-λυγιὰν τῆς Ἱεραπέτρας καὶ ἐπεξετάθη εἰς ὅλα τὰ θερμὰ καὶ ὑπήνεμα μέρη τοῦ κάμπου τῆς Ἱεραπέτρας. Πλὴν τῆς Γρά λυγιᾶς ὅμως ἐπιτυγχάνεται πρωΐμωτάτη παραγωγὴ λαχανικῶν καὶ τομάτας καὶ εἰς ὅλα τὰ παράλια θερμὰ καὶ ποτιστικὰ μέρη τῆς νοτίου Κρήτης, ἀρκεῖ νὰ γίνῃ ἡ κατάλληλος καλ-

λιέργεια. νὰ ληφθῇ μέριμνα διὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ταχεῖα καὶ ἔγκαιρος μεταφορὰ τῆς παραγωγῆς εἰς τὸν τόπον τῆς καταναλώσεως.

Ἐξαιρετικὴ σημασία διὰ τὴν παραγωγὴν πρωΐμων κηπικῶν, βανανεῶν καὶ ἄλλων τροπικῶν φυτῶν, ὅσα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχουν καλλιεργούμενα εἰς ποτιστικὰ μέρη καὶ θερμά, ἐδόθη ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον. Ἐνδεικτικὸν τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου τοῦ Κράτους εἶναι καὶ τὸ καθιερωθὲν εὐεργέτημα τοῦ ἀναγκ. Νόμου 485 τοῦ 1937, κατὰ τὸ ὁποῖον, ὅταν ἕνας γεωργός, τίμιος, πτωχός, δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ προβῇ μόνος του εἰς ἀρδευτικὴν ἐγκατάστασιν, δηλ. νὰ ἐγκαταστήσῃ μάγγανον λ. χ., νὰ κατασκευάσῃ δεξαμενήν, τότε δύναται νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν, νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ λάβῃ δάνειον μακροπρόθεσμον διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν μὲ τόκον μειωμένον 6 %, τὸ Κράτος δὲ ἀναλαμβάνει νὰ ἐξοφλήσῃ διὰ λογαριασμὸν τοῦ παραγωγοῦ αὐτοῦ, ἕνα τμῆμα τοῦ δανείου του ἀπὸ 25 %—60 % ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς του. Δηλ. χαρίζεται εἰς τὸν παραγωγὸν ἐκ μέρους τοῦ Κράτους 26—60 % τῆς ἀξίας τῆς ἀρδευτικῆς του ἐγκαταστάσεως. Τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν οὔτε ὀλίγον εἶναι, οὔτε σύνηθες.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα, μὲ τὸ πνεῦμα νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὅσον τὸ δυνατὸν παραγωγικώτερον, αἱ αὐτόχρημα προνομιακαὶ κλιματολογικαὶ αὐταὶ συνθῆκαι τοῦ τόπου, κατέβαλε καὶ καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν ἐν προκειμένῳ. Εἰς 1.000.000 δραχμῶν μόνον ὑπολογίζονται τὰ ἐν Ἱεραπέτρᾳ μόνον χορηγηθέντα μακροπρόθεσμα δάνεια διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀρδευτικῶν ἐγκαταστάσεων εἰς τοματοκήπους κυρίως, δι' ὧν ἐπετεύχθη ἄρδευσις μέχρι 500 στρεμμάτων περίπου. Εἰς 2 ἑκατομμύρια δραχμῶν ὑπολογίζεται ἡ δαπάνη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἀρδευτικῶν ἔργων τοῦ ποταμοῦ Καλαμαύκας, δι' ὧν θὰ πραγματοποιηθῇ ἄρδευσις μέχρι 2 χιλιάδων στρεμμάτων τοὐλάχιστον.

Ἡ παραγωγὴ πρωΐμου τομάτας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνῆλθεν περίπου :

1934. 100.000 ὀκ., 1935, 200.000 ὀκ., 1936, 500.000 ὀκ,, 1937, 600.000 ὀκ., 1938 ἀναμένεται 800.000, μὲ μέσην τιμὴν 5 δραχ. φθάνουσαν καὶ μέχρι 15 δραχμῶν. Ἡ συγκομιδὴ ἄρχεται μέσα Ἀπριλίου, λήγει δὲ ἀρχὰς Ἰουνίου.

Κίνδυνος ὑπερπαραγωγῆς δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον. Λόγῳ γεωγραφικῆς θέσεως, ἡ τομάτα Ἱεραπέτρας θὰ εἶναι πάντοτε ἡ πρωϊμωτέρα τῆς Ἑλλάδος. Ἀρκεῖ νὰ λαμβάνεται μέριμνα νὰ περιορίζεται ἀντιστοίχως ἡ εἰσαγωγὴ τομάτας ἐξ Αἰγύπτου, τοὐλάχιστον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη. Διότι κατόπιν, ἐὰν γίνῃ εὐρέως γνωστή, ὑπερέχει τόσον εἰς ποιότητα, ὥστε νὰ ἀποκλείεται πᾶς φόβος μὴ προτιμήσεώς της.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπιβάλλεται μᾶλλον ἡ αὔξησις τῆς παραγωγῆς της, διότι μόνον ὅταν ὑπάρχουν σημαντικὰ φορτία, θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ μεταφορὰ καὶ ἐμπορεία της εἰς μεγάλας καὶ ἀπομεμακρυσμένας ἀγοράς, μὲ ὅρους συμφέροντας. Διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν ἱδρύθη καὶ λειτουργεῖ ἐν Ἱεραπέτρᾳ Συνεταιρισμὸς ἐπεξεργασίας καὶ ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως πρωΐμων λαχανικῶν.

Ἡ ἰδιάζουσα σημασία τοῦ προϊόντος τούτου ἐπιβάλλει ἤδη τὴν καθιέρωσιν ὡρισμένης τακτικῆς καὶ τὴν λῆψιν ἀναλόγων μέτρων, ἀναφερομένων εἰς τὴν πα-

ραγωγὴν καὶ κατανάλωσιν αὐτοῦ. Μεταξὺ τούτων δέον νὰ περιλαμβάνωνται καὶ τὰ ἑξῆς :

1) Ἀποκλεισμὸς κατὰ τὸ δυνατὸν ἐνδιαμέσων μεσιτῶν καὶ ἐμπόρων. Ἐξοικονομοῦνται οὕτω κέρδη καὶ καθίσταται δυνατὴ ἡ μέριμνα διὰ τὴν φήμην τοῦ προϊόντος. Δημιουργία πρατηρίων εἰς τὰ διάφορα κέντρα καταναλώσεως καὶ ἀπ' εὐθείας ἐφοδιασμὸς αὐτῶν, ἀπὸ τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς. Ἐξεύρεσις καταλλήλων ἀνταποκριτῶν εἰς τὰς διαφόρους ἀγοράς, δυναμένων νὰ σφυγομετρήσουν εἰς δεδομένην στιγμὴν τὴν ἀπορροφητικότητα τῆς ἀγορᾶς των καὶ νὰ ἐνημερώσουν καταλλήλως τὸν Συν)σμόν, ὥστε νὰ μὴ παρατηρηθῇ οὔτε ἔλλειψις εἰς τὴν ἀγοράν, ἐὰν ὑπάρχει ἐπαρκὴς παραγωγή, οὔτε καὶ περίσσεια, ὅπερ δυσμενὲς διὰ τὰς τιμάς.

2) Προσεκτικὴ συσκευασία καὶ ἐπιλογὴ τοῦ φερομένου εἰς τὴν ἀγορὰν προϊόντος, ἀπορριπτομένου τοῦ ἀκαταλλήλου. Διαφήμησις.

3) Καθιέρωσις ἀναγκαστικοῦ ἀναλόγου παρακρατήματος, ἐφόσον συμπέση ὑπερπαραγωγή. Ἐγκατάστασις παραγωγῆς πελτὲ ἐκ τοῦ τυχὸν παρακρατήματος καὶ τῆς ὀψιμωτέρας παραγωγῆς. Διὰ λόγους καθαρῶς τοπικοὺς κλιματολογικοὺς μία ὀκὰ πελτὲ ἐν Ἱεραπέτρᾳ παράγεται ἀπὸ πολὺ μικροτέραν ποσότητα τοματῶν ἢ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

8) Πατάτα

Καταλαμβάνει κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίως 7.500 στρέμματα ἐν τῷ Νομῷ, μὲ μέσην ἐτησίαν παραγωγὴν 9 ἑκαττομ. ὀκ. Ἐκ τούτων 2 ἑκατ. ὀκ. ἀναφέρονται εἰς πρώϊμον παραγωγήν, παράγονται δὲ ἀπὸ τὰ πεδινὰ μέρη διὰ τὴν τοπικὴν κατανάλωσιν. Αἱ ὑπόλοιποι 7 ἑκατομ. ὀκάδες παράγονται εἰς τὸ ὀροπέδιον Λασηθίου καὶ διατίθενται κυρίως διὰ σπόρον. Ἡ πατάτα αὐτὴ ἐμφανίζει τεράστιον ἐνδιαφέρον. Καλλιεργεῖται ὡς ποτιστικὴ μὲ φρέατα καὶ ἀνεμομύλους, οἱ ὁποῖοι ἀνερχόμενοι εἰς 7 χιλ. λαμβάνουν μορφὴν στρατιᾶς εἰς τὸ ὀροπέδιον.

Ἡ πατάτα Λασηθίου λόγῳ ἰδίᾳ προσβολῆς της ἀπὸ φθοριμαίαν, τελεῖ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν ὀξυτάτῃ κρίσει. Ἐπανειλημμέναι συσκέψεις ἔλαβον χώραν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Νομάρχου διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς κρίσεως ταύτης. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἐνεργοῦσα καὶ ἡ Α.Τ.Ε., ἤρχισε τὴν ἀνοικοδόμησιν μεγάλων ἀποστειρωτηρίων καὶ ἀποθηκῶν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον Λασηθίου διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ προϊόντος ἀπὸ τὰς διαφόρους προσβολάς, ἀσφαλῆ διατήρησίν του, ἐν ἀναμονῇ καλῶν τιμῶν, ἐνεχυρίασιν τοῦ προϊόντος εἰς Α.Τ.Ε. διὰ τὴν κάλυψιν τυχὸν ἀμέσων ἀναγκῶν τῶν παραγωγῶν κ.τ.τ.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀποστειρωτηρίων ἐπιβάλλεται ἡ λῆψις καὶ ἄλλων τινῶν μέτρων ὑπὸ μορφὴν ἀγρονομικῶν διατάξεων, ὡς τῆς καθιερώσεως διετοῦς τοὐλάχιστον ἀμιψεισπορᾶς, ἀντικαταστάσεως τῆς καλλιεργουμένης ποικιλίας μὲ ἄλλην πλέον κατάλληλον καὶ ἄλλα τινά.

Σουλτανίνα

Στρέμματα 8.500. Σταφὶς κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίως 1.800.000 ὀκάδες. Εἰς Σητείαν λειτουργεῖ Συνεταιρικὸν ἐργοστάσιον κατεργασίας σταφίδος σουλτανίνας μὲ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἀξιόλογον δεῖγμα τῆς ὠφελιμότητος τῆς Συνεταιριστικῆς ἰδέας καὶ τῶν προοδευτικῶν προσπαθειῶν τῶν σουλτανοπαραγωγῶν Ση-

τείας. Κατ' ἔτος κατεργάζεται περὶ τὰς 350.000 ὀκ. ξηρᾶς σταφίδος, εἶναι ὅμως ἀνωτέρας δυναμικότητος.

Ἡ κυρία παραγωγὴ σουλτανίνας συντελεῖται εἰς Σητείαν, ὅπου ἡ μέση στρεμματικὴ ἀπόδοσις εἰς ξηρὰν σταφίδα σημειώνει ρεκόρ, φθάνουσα ἐνίοτε τὰς ὀκτακοσίας ὀκάδας καὶ εἰς ἐξαίρετον ποιότητα.

Διὰ τὴν ἀσφάλισιν τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπιτυχίαν ἀνωτέρας ποιότητος σκόπιμος εἶναι ἡ διάδοσις τῶν τζιβιερῶν καὶ σταφιδοπάνων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εὐρείας χρήσεως ἐν τῇ περιφερείᾳ μας.

9) *Οἰνοπαραγωγὴ—Νωπαὶ σταφυλαὶ*

Ἄμπελοι στρέμματα 26 χιλιάδες. Μέση παραγωγὴ οἴνου ἐτησίως 2.500.000 ὀκάδες. Νωπῶν σταφυλῶν ἑξακόσιαι χιλ. ὀκάδες.

Τὸ Σητειώτικο κρασὶ εἶναι πανελληνίου φήμης. Ἰδίᾳ τὸ κρασὶ τοῦ Ἀγριλοῦ Μουλιανῶν. Τῇ συμβολῇ τῆς Α.Τ.Ε. ἀνηγέρθησαν εἰς Σητείαν Συνεταιρικὰ Οἰνοποιεῖα, ὅπου φέρεται ἡ οἰνοπαραγωγὴ τῆς περιφερείας πρὸς οἰνοποίησιν. Σητειώτικα κρασιὰ ἐξάγονται εἰς Πειραιᾶ, Βόλον καὶ Θεσσαλονίκην.

Ἡ παραγωγὴ ἐπιτραπεζίων νωπῶν σταφυλῶν ἐν τῷ Νομῷ, μικρὰ συνήθως, καταναλίσκεται ἐντὸς τοῦ Νομοῦ. Ἐξάγεται μόνον πρώϊμος νωπὴ σουλτανίνα εἰς Αἴγυπτον κατ' εὐθεῖαν ἐκ Σητείας. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ συμβῇ καὶ διὰ τὴν Ἱεραπέτραν, ὅπου ἡ ὡρίμανσις τῶν σταφυλῶν συντελεῖται πρωϊμώτερον, ἀλλ' ἡ παραγωγὴ εἶναι μικροτέρα (τὸ 1)4 τῆς Σητείας), ἐλλείπει δὲ καὶ σχετικὴ ὀργάνωσις.

Ἀξιόλογα ὄψιμα σταφύλια ὡς ροζακὶ παράγονται εἰς ὀλίγα μέσου ὕψους μέρη, εἰς λίαν περιωρισμένην κλίμακα, λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς καὶ ἐγκαίρου συγκοινωνίας. Ὑπάρχουν ὅμως μέρη κατάλληλα, μὲ εὐχέρειαν συγκοινωνιακήν, ὅπου θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ ἐπωφελῶς ἡ παραγωγὴ τοιούτων ὡς εἶναι τὸ Καβοῦσι, ἡ Λάστρος κ. ἄ..

10) *Ἀρωματικὰ φυτὰ καὶ αἰθέρια ἔλαια*

Ἐντὸς τοῦ Νομοῦ μας συλλέγονται περὶ τὰς 600 ὀκ. ξηροῦ δικτάμου ἐτησίως, πωλούμεναι πρὸς 500—1000 δραχμὰς κατ' ὀκᾶν. Ἐπίσης 20.000 ὀκ. φασκομηλιᾶς πρὸς 8 δραχμὰς τὴν ὀκᾶν. Ἐξάγονται δὲ μὲ συνήθεις ἄμβυκας, εἰς τὴν περιφέρειαν Καββουσίου μόνον, τὰ ἑξῆς αἰθέρια ἔλαια κατ' εἶδος, ποσὸν καὶ ἀξίας ἐτησίως.

Εἶδος	*ὀκ.*	*Μέση τιμὴ*	*Ἀξία εἰς δραχμὰς*
Φασκομηλέλαιον	600	100	60.000
Ριγανέλαιον	25	500	12.500
Φλυσκουνέλαιον	10	1000	10.000
Μυρτέλαιον	20	600	12.000
Κεδρέλαιον	20	600	12.000
Θυμέλαιον	10	600	6.000
Φασκομηλιὰ	20.000	8	80.000
Δίκταμνος	600	500	300.000
Ἐν ὅλῳ	21.285		492.500

Παράγεται ἐπίσης μικρὰ ποσότης δαφνοφύλλων καὶ χαμαιμήλου, μόλις ἐπαρκοῦσα διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῶν χωρικῶν. Ὀλίγα δαφνόφυλλα, συλλεγόμενα εἰς Μεραμβέλλον, φέρονται καὶ πωλοῦνται εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Ἡρακλείου.

Ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα, μὲ τὴν Τεχνικήν της Ὑπηρεσίαν, προέβη εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὅλου ζητήματος τῶν ἀρωματικῶν φυτῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ, πρόκειται δὲ νὰ ληφθοῦν μέτρα διὰ τὴν ἐπιστημονικωτέραν ἀπόσταξιν καὶ ἐπίτευξιν καλυτέρου προϊόντος, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπωφελῆ τοποθέτησιν τῆς παραγωγῆς εἰς τιμὰς πολὺ καλυτέρας τῆς σήμερον, οἷαι εἶναι αἱ ἀνωτέρω.

11) Κτηνοτροφικὰ φυτὰ

Εἰς τὸν Νομόν μας καθὼς καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Κρήτην δὲν ὑπάρχει ἐπάρκεια κρέατος καὶ γαλακτοκομικῶν εἰδῶν. Ἡ κατανάλωσις ζωϊκῆς τροφῆς μᾶλλον περιωρισμένη, καλύπτεται ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς νομαδικῆς κτητοτροφίας κυρίως, Αὕτη ὅμως ὁσημέραι περιορίζεται, λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς καλλιεργείας, τῆς δενδροκομίας ἰδίως, ἀναπληροῦται δὲ ὑπὸ τῆς οἰκοσίτου τοιαύτης. Ἡ εὐδοκίμησις ὅμως τῆς οἰκοσίτου κτηνοτροφίας, προϋποθέτει ἐπάρκειαν κτηνοτροφικῶν τροφῶν. Διὰ γυμνὰ ὑγρὰ μέρη κατάλληλον εἶναι τὸ τριφύλλι. Μέσα εἰς τοὺς ἀρδευομένους ὀπωρῶνας δύναται νὰ συγκαλλιεργηθῇ χλωρὸς ἀραβόσιτος, ἐξαίρετος τροφή, δίδουσα μεγάλας στρεμματικὰς ἀποδόσεις. Ὑπὸ σκιὰν γίνεται ἀνωτέρας ποιότητος, χωρὶς νὰ ζημιοῖ διόλου τὰ δένδρα. Εἰς τοὺς ποτιστικοὺς ἐλαιῶνας δύνανται ἐπωφελῶς διὰ τὰ δένδρα νὰ συγκαλλιεργῶνται σανοὶ διάφοροι. Παραλλήλως μὲ τὴν αὔξησιν τῶν κήπων δημιουργοῦνται ὑπολλείμματα κηπικῶν, κατάλληλος τροφὴ τῶν ζώων. Μόνον μὲ τὴν ἀνάπτυξιν κτηνοτροφικῶν φυτῶν θὰ ἐπέλθῃ ἰσορροπία ἐκμεταλλεύσεως, θὰ χρησιμοποιηθῇ καλύτερον ἡ γῆ καὶ θὰ λυθῇ ἔστω καὶ ἐν μέρει τὸ τόσον οὐσιῶδες ζήτημα τῆς ἀνεπαρκείας τῆς κόπρου διὰ τὰς καλλιεργείας τῆς περιφερείας.

Ὑφισταμένη ἀκαθάριστος γεωργικὴ πρόσοδος περιφερείας

Προϊὸν	*ὀκ.*	*Μέση τιμὴ*	*Συνολικὴ μέση ἀξία*
Ἔλαιον	3.000.000	25	75.000.000
Χαροῦπι	12.000 000	2	24.000.000
Ἀμυγδαλόψυχα	3000.000	70	21.000.000
Δημητριακὰ			75.500.000
Ὀπῶραι			11.385.000
Λαχανικὰ πρώϊμα	600.000	5	3.000.000
Πατάτα	9.000.000	3	27.000.000
Σουλτανίνα	1.800.000	15	27.000.000
Οἶνος	2.500.000	4	10.000.000
Νωπαὶ σταφυλαὶ	600.000	4	240.000
Αἰθέρ. ἔλαια καὶ ἀρωμ. φυτὰ	600.000		500.000
		Σύνολον δραχμὰς	274 625 000

Β΄) Κτηνοτροφία

Αὕτη ἀσκεῖται ἢ δύναται ν' ἀσκηθῇ ἐν τῇ περιφερείᾳ μας ὑπὸ τὰς ἀκολούθους μορφάς.

1) Νομαδικὴ κτηνοτροφία μικρῶν ζῴων.
2) Οἰκόσιτος » » »
3) Συστηματικὴ παραγωγικὴ κτηνοτροφία.
4) Ζῶα ἐργασίας.
5) Μελισσοκομία.

1) Νομαδικὴ κτηνοτροφία

Οἱ βοσκότοποι καὶ αἱ χέρσοι ἐν γένει ἐκτάσεις τοῦ Νομοῦ φθάνουν τὸ 1.500.000 στρέμ. ἤτοι τὸ πενταπλάσιον τῶν ἀροτριουμένων ἐκτάσεων.

Τὸ σύνολον τῶν νομαδικῶν αἰγοπροβάτων ἀνερχομένων εἰς 200.000 κεφαλὰς περίπου κατανέμεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Σητείας, περὶ τὸ ὀροπέδιον Καθαροῦ, εἰς τὰς νησίδας Κουφονῆσι Ἱεραπέτρας καὶ Διονυσάδας Σητείας κ.ἀ.. Εἰς ἀριθμὸν ὑπερτεροῦν τὰ πρόβατα.

Τὸν χειμῶνα κατεβαίνουν εἰς χαμηλὰ παράλια μέρη ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου ὅτε καὶ λαμβάνουν χώραν αἱ γεννήσεις. Τέλη Ἰουνίου ἀνεβαίνουν εἰς τὰ θέρετρα μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμὸν τῶν ἀμνῶν ὅπου ἀρχίζει ἡ τυροκόμισις. Τὸ γάλα τυροκομεῖται κατὰ ὅλως πρωτόγονον τρόπον εἰς τὰ μιτᾶτα. (μαντριὰ) τῶν βοσκῶν παράγεται δὲ κατὰ κανόνα κρητικὸ κεφαλοτῦρι καὶ μηζύθρα. Κάθε γαλακτοπαραγωγὸν ζῷον ἀποδίδει 25 ὀκ. γάλα ἐτησίως. Ἀπὸ 6 ὀκ. γάλα πρόβειο παράγεται μία ὀκὰ ξηρὸ κεφαλοτῦρι καὶ 1)2 ὀκ. ξηρὰ μυζήθρα συνήθως.

Εἰς τὸν Νομὸν ἔγιναν δύο Συν)κὰ τυροκομεῖα τοῦ Καθαροῦ καὶ τῆς Ζάκρου. Τὸ πρῶτον ἀπέτυχεν, τὸ δεύτερον ἐξακολουθεῖ νὰ λειτουργῇ, ἐλπίζεται δὲ νὰ ὀρθοποδήσῃ. Δὲν χρειάζεται παρὰ ὀλίγη καλὴ θέλησις τῶν συν)ρων. Τὸ Συν)κὸν τυροκομεῖον Ζάκρου παρήγαγε καὶ γραβιέραν ἀρίστης ποιότητος.

Ἡ παραγωγὴ τοῦ Νομοῦ εἰς προϊόντα νομαδικῆς κτηνοτροφίας ἀνέρχεται

Τυρὸς μαλακὸς φέτα	5.000 ὀκ.	×	30 δραχ.		150.000
Μυζήθρα	100.000 »	×	40	»	4.000 000
Κεφαλοτύρι ξηρὸ	250.000 »	×	40	»	10.000.000
Βούτυρον	15 000 »	×	80	»	1.200.000
Ἔριον	100.000 »	×	30	»	3.000.000
Νωπὸ γάλα, γιαοῦρτι κ.τ.λ.	200.000 »	×	10	»	2.000.000
Ἐρίφια καὶ ἀμνοὶ	100.000 »	×	100	»	10.000.000
Θνησιμότης 10 ο)ο ἀρχικῆς ἀξίας	200.000 »	×	300	»	6 000 000
Ὑπόλοιπον δραχμαὶ					24.050.000

Ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν τὰ κάτωθι :

α΄) Εἶναι ἀπαραίτητος ἡ κατεργασία τοῦ γάλακτος εἰς συν)κὰ τυροκομεῖα, διότι τότε μόνον θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ παραγωγὴ ἀρτίου προϊόντος, ἡ ἀπὸ κοινοῦ πώλησις εἰς ἀρίστας τιμάς, ἡ κατάλληλος ἐναποθήκευσις καὶ διατήρησίς του, ἡ σύναψις δανείων ἐπ' ἐνεχύρῳ ἢ ἡ λῆψις προκαταβολῶν παρὰ τῆς Α. Τ. Ε., πρὸς

ἀποφυγὴν βεβιασμένων πωλήσεων, ἡ κατεργασία μὲ ὀλιγώτερα ἔξοδα, ἐφ' ὅσον αὐξάνει ἡ προσκόμισις. Δὲν παραγνωρίζομεν τὰς δυσκολίας Συνεταιρισμοῦ τῶν ποιμένων οὔτε πρέπει νὰ ἀποθαρρυνώμεθα ἀπὸ τὰς μέχρι τοῦδε ἀποτυχίας ὅλως συμπτωματικάς. Τοιαῦτα τυροκομεῖα εἶναι δυνατὸν νὰ λειτουργήσουν εἰς Κρούσταν, Ἀρμένους, Ἅγ. Γεώργιον Λασηθίου.

β') Δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ χειμαδιά. Αὐτὸ ἐξαναγκάζει πολλοὺς βοσκοὺς νὰ κρατοῦν πρὸς διαχείμανσιν τὰ ζῶα των εἰς ὑψηλὰ μέρη. Εἰς αὐτὸ ὀφείλονται καὶ οἱ πολλοὶ θάνατοι ἐκ ψύχους τὸν χειμῶνα, ἰδίᾳ μικρῶν ζώων. Ἐπιβάλλεται διὰ τοῦτο ἡ κατασκευὴ ποιμνιοστασίων διὰ τὴν διαχείμανσιν.

γ') Οὐδεμία πρόσθετος τροφὴ παρέχεται εἰς τὰ ποίμνια τὸν χειμῶνα. Πρέπει νὰ συνηθίσουν οἱ βοσκοὶ νὰ προμηθεύωνται ὀλίγας τροφὰς διὰ τὰς κακὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος, ὅτε τὰ ζῶα δὲν εἶναι δυνατὸν ἄνευ κινδύνων νὰ ἐξέλθουν εἰς τὴν βοσκήν. Ἐν προκειμένῳ τὸ χαροῦπι εἶναι ἡ πλέον ἐνδεδειγμένη τροφή.

δ') Ἐκρίζωσις τῆς ζωοκλοπῆς, ἥτις εὐτυχῶς εἰς τὸν τόπον μας εἶναι πολὺ περιωρισμένη.

ε') Διαπαιδαγώγησις τῶν ποιμένων πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀνὰ τριετίαν προσβολῆς τῶν ζώων ἀπὸ κρότηνα (τσιμποῦρι, μάντακας).

στ') Εἶναι δυνατὸν ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν ἀνάπτυξιν συν)κῆς τυροκομίας ν' ἀναπτυχθῇ καὶ ἡ συν)κὴ ἐριουργία ἢ ταπητουργία διὰ καταλλήλου διαπαιδαγωγήσεως. Εἰς τὰ ὑψηλὰ κτηνοτροφικὰ μέρη τὸν χειμῶνα μὲ τὰ χιόνια δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις γεωργικῶν ἐργασιῶν ἐν ὑπαίθρῳ. Ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ ἄφθονος πρώτη ὕλη μαλλί, ὡς λ. χ. εἰς Ἅγιον Γεώργιον Λασηθίου, τοῦτο συγκεντρώνεται καὶ τὸν χειμῶνα κατεργάζεται εἰς νῆμα καὶ ὅ,τι ἄλλο σχετικόν. Πρὸς τοῦτο ἐνδείκνυται κατασκευὴ καταλλήλου οἰκοδομῆς νηματουργίας, ἐριουργίας ἢ καὶ ταπητουργίας ὅτε 1) ἡ πρώτη ὕλη θὰ προσλαμβάνῃ μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπομένουσαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς παραγωγῆς, 2) ἐξασφαλίζεται καὶ ἀξιοποιεῖται ἡ ἐργασία κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας ἐν κλειστῷ χώρῳ καθ' ὅσον ἐν ὑπαίθρῳ ἡ ἐργασία εἶναι ἀδύνατος. 3) Βελτιοῦται ἡ κοινωνικὴ στάθμη τῶν παραγωγῶν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας. 4) Τὴν ἐργασίαν αὐτὴν θὰ ἐκτελοῦν γυναῖκες καὶ παιδιά, αἵτινες παραμένουν εἰς τὸ χωριὸ τὸν χειμῶνα, ἐνῷ οἱ ἄνδρες συνήθως εὑρίσκονται ἐγγὺς τῶν ποιμνίων των ἢ κατέρχονται εἰς τὰ χειμαδιά. Τὸ χόρτον τῶν βοσκοτόπων τοῦ Νομοῦ εἶναι μὲν βραχὺ καὶ εἰς ποσότητα οὐχὶ ἄφθονον, ἀντιστοίχως ὅμως εἶναι ἐκτάκτως θρεπτικόν. Χαρακτηριστικὸν χόρτον τοῦ τόπου εἶναι τὸ βοτρίδι Λασηθίου. Τὰ ζῶα εἶναι μικρόσωμα ἀλλὰ τὸ γάλα των παχὺ καὶ μὲ πολλὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα.

2) Οἰκόσιτος κτηνοτροφία

Ἡ ἐπέκτασις τῆς καλλιεργείας γενικῶς καὶ ἰδίᾳ τῶν δένδρων προκαλεῖ τὸν περιορισμὸν τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας καὶ τὴν ἀντίστοιχον ἀνάπτυξιν τῆς οἰκοσίτου τοιαύτης. Εἰς τὸν Νομὸν ὑπολογίζεται νὰ ὑπάρχουν περὶ τὰ 20.000 οἰκόσιτα αἰγοπρόβατα καὶ 10.000 χοῖροι.

Μερίμνῃ τῆς Α.Τ.Ε. εἰσήχθησαν ἐν τῇ περιφερείᾳ βελτιωμένα οἰκόσιτα πρόβατα Χίου, ἅτινα εἶναι πράου ἤθους, μεγαλόσωμα, καλόφαγα, μὲ πολὺ γάλα γεννοῦν πολλάκις δὶς τοῦ ἔτους ἀπὸ 2—4 ἀμνούς. Ἐλπίζεται σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς

ἀναπαραγωγῆς νὰ ἀντικατασταθοῦν ὅλα τὰ οἰκόσιτα μὲ ζῶα τῆς γενεᾶς αὐτῆς. Μὲ τὰ ζῶα αὐτὰ θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀντικατάστασις τῆς οἰκοσίτου αἰγός, ἡ ὁποία τόσον ζημιοῖ τὰς καλλιεργείας.

Ἡ ἀκαθάριστος πρόσοδος τῶν οἰκοσίτων αἰγοπροβάτων ὑπολογίζεται :

Γάλα νωπὸν 15.000 ζῶα × 180 ὀκ. × 10 δραχ.	12.000.000
Ἀμνοὶ καὶ ἐρίφια 15.000 × 150 δραχ.	2.250.000
Μαλλὶ 15.000 ὀκ. × 30 δραχ.	500.000
Σύνολον δραχμαὶ	14.750.000
Χοῖροι : Παραγωγὴ 6.000 × 5 χοιρίδια × 100 δρχ.	3.000.000
Μεγάλοι χοῖροι διὰ κρέας 4.000 × 600	2.400.000
Σύνολον δραχμαὶ	20.150.000
Θνησιμότης 10 ο)ο ἀρχικὴ ἀξία χοίρων καὶ αἰγοπροβάτων δραχ.	1.150.000
Ἀκαθάριστον ὑπόλοιπον δραχ.	19.000.000

3) Ἐνσταυλισμένη συστηματικὴ παραγωγικὴ κτηνοτροφία

Τοιαύτη δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν τόπον μας. Δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὑπὸ τὰς ἀκολούθους μορφὰς καὶ προϋποθέσεις :

1) Ὡς προβατοτροφία μὲ πρόβατα Χίου. Τοῦτο δύναται νὰ γίνῃ εἰς πεδινοὺς κάμπους συνήθως διὰ παραγωγὴν ἀμνῶν, γάλακτος καὶ κρέατος.

2) Ὡς ἀγελαδοτροφία διὰ τὴν παραγωγὴν γάλακτος διὰ τὴν κατανάλωσίν του ὡς νωποῦ. Καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς περιπτώσεις χρειάζεται τροφὴ ἰδία εἰς σανοὺς καὶ χαροῦπι. Ἰδεωδέστερον ὅμως θὰ ἦτο ἐὰν ὑπῆρχον ὀπωρῶνες ἀρδευόμενοι, οἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ συγκαλλιεργηθοῦν μὲ κτηνοτροφικὰ φυτά, ὅπως ὁ χλωρὸς ἀραβόσιτος, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ πεδινὰ μέρη τῆς περιφερείας μας δύναται νὰ σπαρῇ μέχρι 7 φορὰς εἰς τὸν ἴδιον ἀγρὸν καὶ νὰ ἀποδώσῃ ἀπὸ ἕνα στρέμμα μέχρι 10 χιλιάδας ὀκ. χλωροῦ χόρτου. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα κτηνοτροφικὰ φυτὰ ὅπως ἡ μηδική, τὸ Σόργον τοῦ Σουδάν, τὰ κτηνοτροφικὰ τεῦτλα, αὐτὰ ὅμως εἶναι κατάλληλα μόνον διὰ γυμνοὺς ἀρδευομένους ἀγρούς. Διὰ συγκαλλιέργειαν εἰς ὀπωρῶνας μόνον ἡ καλλιέργεια χλωροῦ ἀραβοσίτου εἶναι ἡ καταλληλοτέρα, διότι ἐπανέρχεται κατὰ μῆνα σχεδὸν καὶ διότι οὕτω παρέχει τὴν εὐκαιρίαν νέας κατεργασίας καὶ λιπάνσεως τοῦ ἐδάφους, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν δένδρων. Ὁ χλωρὸς ἀραβόσιτος γίνεται θρεπτικώτερος καὶ τρυφερώτερος ὑπὸ σκιάν. Ὡς τροφὴ αὐξάνει τὴν γαλακτοπαραγωγὴν ἢ διευκολύνει τὴν πάχυνσιν.

Μὲ τὴν ἐνσταυλισμένην παραγωγικὴν προβατοτροφίαν ἐνδείκνυται σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ παραγωγὴ γάλακτος νωποῦ διὰ τὴν κατανάλωσιν ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου καὶ πέραν ὅτε σταματᾷ ἡ γαλακτοπαραγωγὴ τῶν νομαδικῶν αἰγοπροβάτων. Διότι καὶ κλινικαὶ ὑπάρχουν, εἶναι δυνατὴ δὲ ἡ δημιουργία καὶ ἡ εὐδοκίμησις γαλακτοπωλείων καὶ ζαχαροπλαστείων, ὅταν ὑπάρχῃ σταθερὰ παραγωγὴ εἰς γάλα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους.

Κατάλληλα κέντρα δι' ἀγελαδοτροφίαν ἀστικὴν εἶναι ἡ Ἱεράπετρα, τὸ Καλὸ Χωριό, ἡ Σητεία καὶ τὸ ὀροπέδιον Λασηθίου διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς Νεαπόλεως.

3) ***Ὡς ἐνσταυλισμένη χοιροτροφία.*** Αὕτη παραλλήλως πρὸς τὴν ἀγελαδοτροφίαν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὸ ὀροπέδιον Λασηθίου καὶ εἰς ὅλα τὰ δροσερὰ

ὑψηλὰ μέρη τὰ κείμενα μακρὰν τῶν ἀγορῶν, ἐφόσον ὑπάρχει δυνατότης παραγωγῆς τροφῶν.

Εἰς τὸ ὀροπέδιον Λασηθίου ὑπάρχουν περίπου 30 χιλιάδες στρέμ. ἀρδευόμενα μὲ ἀνεμομύλους διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς πατάτας. Ἡ πατάτα δὲν καλλιεργεῖται κάθε χρόνο, οὔτε καὶ πρέπει, εἰς τὴν αὐτὴν ἔκτασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκαλλιεργεῖτο πέρυσιν. Ὁ κῆπος χωρίζεται καὶ πρέπει νὰ χωρίζεται εἰς δύο. Ἤδη εἰς τὸ ἕνα τμῆμα καλλιεργεῖται πατάτα καὶ εἰς τὸ ἄλλο σῖτος. Αἱ καλλιέργειαι αὐταὶ ἐναλλάσσονται κατ' ἔτος. Ἀλλὰ ἡ πατάτα ὡς ποτιστικὴ δίδει ἕως 1500 ὀκ. εἰσόδημα ἀκαθάριστον×3 δραχ.=4500 δραχ.

Ὁ ξηρικὸς σῖτος δίδει ἕως 100 ὀκ. τὸ πολὺ ×7 δραχ.=700 δραχ.

Συνεπῶς μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου ξηρικὴν κατ' ἀνάγκην, αἱ ἐγκαταστάσεις βαρύνουν τὴν καλλιέργειαν χωρὶς νὰ χρησιμοποιοῦνται, καὶ τὴν καθιστοῦν παθητικήν.

Τὴν καλλιέργειαν αὐτὴν τοῦ σίτου εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν ἀντικαταστήσωμεν ἐπωφελέστερον μὲ τὴν καλλιέργειαν κτηνοτροφικῶν φυτῶν, ὡς τεύτλων ἢ κτηνοκολοκύνθης, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ πολὺ παραγωγικωτέρα. Τὰ συγκομιζόμενα προϊόντα μετουσιοῦνται εἰς κρέας ἢ γάλα καὶ ἐπιτυγχάνεται οὕτω πολὺ μεγαλυτέρα πρόσοδος ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου, ἴσως δὲ καὶ τῆς πατάτας. Μετατρέποντες τὴν παραγωγήν μας εἰς κρέας ἐξουδετεροῦμεν καὶ τοὺς κινδύνους τῆς μὴ ἀμέσου καταναλώσεως προϊόντων ταχείας σήψεως ἢ φθορᾶς. Ἀπαιτεῖται ὅμως πρὸς τοῦτο συστηματοποίησις τῶν ἐκτροφῶν, ἐκ παραλλήλου δὲ χρησιμοποίησις καὶ ἄλλων συμπληρωματικῶν τροφῶν, ὡς τὸ χαροῦπι, πίτυρον, κατεστραμμένη πατάτα κ. ἄ. εἰσαγωγὴ νέων βελτιωμένων γενεῶν ζώων κ.τ.λ.

Περὶ τοῦ σκοπίμου τῶν ἄνω βελτιώσεων θὰ ἠδύνατο νὰ παρατεθοῦν ἀναλυτικοὶ λογαριασμοί, τὸ συνοπτικὸν τοῦ θέματος ὅμως καὶ τὸ περιωρισμένον τοῦ χώρου δὲν μᾶς τὸ ἐπιτρέπουν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

4) Ζῶα ἐργασίας

Εἰς τὴν περιφέρειάν μας κατὰ πρόχειρον ὑπολογισμὸν ὑπάρχουν 10.000 βοειδῆ, 300 ἵπποι, 2.000 ἡμίονοι καὶ 8.000 ὄνοι. Τὰ ζῶα ἐργασίας διακρίνονται εἰς ἀροτριῶντα καὶ ζῶα φόρτου καὶ μεταφορῶν.

Ἀροτριῶντα. Ἐὰν λάβωμεν ὡς βάσιν ὅτι δύο ἡμίονοι ἐκτελοῦν τὴν αὐτὴν ἐργασίαν μὲ τρεῖς βοῦς καὶ ὅτι ἀπὸ τοὺς ἡμιόνους καὶ ἵππους χρησιμοποιοῦνται 1.000 περίπου ὡς ἀροτριῶντα, ἔχομεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀροτριώντων εἰς τὸν Νομὸν Λασηθίου, ἀναγόμενος εἰς τὰς κεφαλὰς βοειδῶν ἀνέρχεται :

10.000=(1.000×2)3)=11.500 βοειδῆ. Ἡ ἀροτραία ἔκτασις φθάνει εἰς τὸν Νομὸν τὰς 300.000 στρέμματα : 11.500, προκύπτει ὅτι κατὰ κεφαλὴν ἀροτριῶντος ἀναλογοῦν 26 στρέμματα. Ἐνδείκνυται ὅμως ἡ αὔξησις τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου ἐργασίας εἰς τὴν περιφέρειάν μας διότι :

1) Δεδομένης τῆς αὐχμηρότητος τῶν ἐδαφῶν, ὑπολογίζεται ὅτι ἓν βοειδὲς δὲν δύναται νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἐτησίως πέραν τῶν 20 στρεμμάτων. Συνεπῶς μὲ τὴν ὑφισταμένην ἀροτραίαν ἔκτασιν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀροτριώντων εἰς βοειδῆ δέον νὰ ἀνέλθῃ εἰς 300.000 : 20=15.000 κεφαλάς.

2) Αἱ χέρσοι ἐκτάσεις τοῦ Νομοῦ εἶναι ἐπὶ τὸ πολὺ καλλιεργήσιμοι, σὺν τῷ

χρόνῳ δέ, ἰδίᾳ τὰ τελευταῖα ἔτη, μὲ ρυθμὸν γοργόν, λόγῳ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ στροφῆς του πρὸς τὴν Γεωργίαν, ἤρχισαν ἐκχερσούμεναι καὶ ἀποδιδόμεναι εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸν περιορισμὸν τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας.

Ἡ αὔξησις αὕτη τῶν ζώων δέον νὰ λάβῃ χώραν φυσιολογικῶς δι' ἀναπαραγωγῆς ἐντὸς τῆς περιφερείας, ὅπερ καὶ εἶναι δυνατόν, ἀποκλειομένης τῆς εἰσαγωγῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄλλων ζώων, ἐκτὸς ἐκείνων μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ βελτίωσις τῆς τοπικῆς γενεᾶς.

Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο ἀπαιτοῦνται : 1) Διαπαιδαγώγησις. 2) Ἐπάρκεια τροφῶν. 3) Ὁ ζευγίτης νὰ εἶναι ἰδιοκτήτης τοῦ ζώου του. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπαυξάνει τοὺς δεσμοὺς τοῦ γεωργοῦ μὲ τὴν γῆν, τὸν ἐμψυχώνει καὶ τὸν καθιστᾷ παραγωγικώτερον.

Γενικῶς διὰ τὰ ἀροτριῶντα εἰς τὴν περιφέρειάν μας σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς : α') Ὡς ἀροτριῶντα ἐπικρατοῦν τὰ βοειδῆ, διότι ἡ ἀνώμαλος διαμόρφωσις τῶν ἐδαφῶν δὲν ἐπιτρέπει ἄλλως. Μόνον εἰς ὀλίγα μέρη πεδινὰ προσιδιάζει ὡς ἀροτριῶν ὁ ἡμίονος.

β) Τὰ ἐγχώρια βοειδῆ ἀροτριῶντα εἶναι μικρόσωμα, ἀγροδίαιτα, ἀξίας 2.500- 4 000 δραχμῶν. Ἀποδίδουν μόνον ἐργασίαν καὶ ἀνὰ διετίαν ἕνα μόσχον. Εἰς πλεῖστα ὅμως μέρη τῆς περιφερείας μας, εἶναι δυνατὴ ἡ ἀντικατάστασις τῆς ἐγχωρίας ἀγελάδος μὲ ἀγελάδας Τήνου, αἱ ὁποῖαι ἀποδίδουν περισσοτέραν ἐργασίαν λόγῳ τῆς πραότητος τοῦ ἤθους των, γάλα μέχρις 6 ὀκ. ἡμερησίως, μόσχον κατ' ἔτος πλέον μεγαλόσωμον τῶν ἐγχωρίων. εἶναι πλέον μεγαλόσωμα, πρωϊμότερα τῶν ἐγχωρίων, καὶ ἀμέλγονται μὲ μεγάλην εὐκολίαν. Εἰσαχθεῖσαι εἰς τὴν γειτονικὴν περιφέρειαν Ἡρακλείου ἀπέδωσαν ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα. Μὲ τὰς ἀγελάδας αὐτὰς δύνανται νὰ κινοῦνται καὶ τὰ μάγκανα τῶν κήπων, ὁπότε χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ ὑποπροϊόντα τῶν κήπων, παράγεται δὲ καὶ κόπρος. Ἡ προκατάληψις δὲ τοῦ Κρητὸς διὰ τὸ ἀγελαδινὸν γάλα δὲν πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ αἰώνιον κανόνα, ἀφοῦ εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, αἱ ἀροτριῶσαι ἀγελάδες ἀμέλγονται, τὸ δὲ γάλα των θεωρεῖται ὡς ἀρίστη τροφή.

γ) ***Ὡς πρὸς τὰς τροφάς.*** Λαμβάνοντες ὡς βάσιν τὴν παραγωγὴν ἀχύρου εἰς τὸν Νομόν, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν τροφὴν τῶν ζώων ἐργασίας μας, καὶ ἀναλογίζοντες 4 ὀκ. ἐξ αὐτοῦ ἡμερησίως κατὰ κεφαλὴν ζώου, εὑρίσκομεν ὅτι: 10.000.000: 20.000 μεγάλα ζῶα = 500 ὀκ. ἀχύρου κατὰ κεφαλὴν ζώου κατ' ἔτος, ἐνῷ ἡ μέση ἀναγκαιοῦσα ποσότης ἀνέρχεται εἰς 1.000 ὀκ. Μολονότι σημαντικὸν τμῆμα τροφῶν ἐξοικονομεῖται ἀπὸ τὴν βοσκὴν καὶ τὰ ζῶα ἔχουν ἀσκηθῆ νὰ εἶναι λιτοδίαιτα, ἐν τούτοις παρατηρεῖται ἀνεπάρκεια τροφῶν εἰς τὸν Νομόν, καλυπτομένη συνήθως μὲ ἀγορὰν ἔξωθεν, ἰδίᾳ ἀπὸ τὴν Μεσσαρᾶν. Εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος αὐτοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ συμβάλλῃ, ἡ γενίκευσις τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ χαρουπιοῦ, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τροφὴν θρεπτικήν, οἰκονομικὴν καὶ δυναμοπαραγωγόν.

δ) ***Ἐπίκοινα.*** Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀροτριώντων βοειδῶν τῆς περιφερείας μας τὸ 1)4 τοὐλάχιστον εὑρίσκονται εἰς χεῖρας παραγωγῶν ὡς ἐπίκοινα. Δηλ. ἕνας ἔμπορος ἀγοράζει μίαν ἀγελάδα, ἣν παραχωρεῖ εἰς ἕνα γεωργόν. Ὁ γεωργὸς βαρύνεται ἐξ ὁλοκλήρου μὲ τὰ ἔξοδα διατροφῆς καὶ συντηρήσεώς της, συμμετέχει δὲ

κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς πᾶσαν φθοράν. Ὁ γεωργὸς μέχρις πλήρους ἐξοφλήσεως τῆς ἀξίας τῆς ἀγελάδος, δίδει εἰς τὸν ἔμπορον ὅλους τοὺς γεννωμένους μόσχους, συνήθως μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμόν των, οἵτινες κατὰ κανόνα φέρονται εἰς τὸν κρεωπώλην. Οὕτω βεβαίως ἡ ἀναπαραγωγὴ ἀποκλείεται, ἴσως δὲ τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ παρέχοντος τὸ ἐπίκοινον ζῶον. Ἀντὶ τόκου ὁ γεωργὸς ἐκτελεῖ 3—4 ζευγαρικὰ ἐτησίως εἰς τοὺς ἀγροὺς τοῦ ἐμπόρου. Τὰ μικρὰ δῶρα καὶ αἱ ἄλλαι μικροεργασίαι δὲν ὑπολογίζονται. Ὅταν ἡ ἀξία τοῦ ζώου ἐξοφληθῇ εἰς τὸ ἀκέραιον, τοῦτο ἐκποιεῖται καὶ τὸ προϊὸν τῆς ἐκποιήσεως μοιράζονται ἐξ ἴσου ὁ ἔμπορος μὲ τὸν γεωργόν.

Μὲ τοιούτους ὅρους φυσικὰ πᾶσα προσπάθεια ἐπιλογῆς καὶ βελτιώσεως εἶναι ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν. Ὁ γεωργὸς πρέπει ν' ἀποβῇ κύριος τοῦ ζώου του. Ἡ ψυχολογικὴ καὶ ὑλικὴ ὠφέλεια θὰ εἶναι ἄμεσος καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ γεωργοῦ καὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν τοιαύτην. Μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἡ Α.Τ.Ε. χορηγεῖ μεσοπρόθεσμα δάνεια εἰς τοὺς καλοὺς γεωργοὺς διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα διατηροῦν ἐπίκοινα.

ε) Ὑπάρχουν μερικαὶ περιφέρειαι εἰς τὸν Νομόν μας, ὅπου παρατηρεῖται τὸ ἑξῆς φαινόμενον. Οἱ διαθέτοντες τὰς γονιμωτέρας καὶ περισσοτέρας ἐκτάσεις, δὲν εἶναι αὐτοκαλλιεργηταί, ἀλλ' ἀσχολοῦνται κυρίως μὲν εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, ὡς ἔμποροι, ἰατροί, καθηγηταί, ὑπάλληλοι, δευτερευόντως δὲ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς κτηματικῆς των περιουσίας δι' ἡμισατόρων, ἢ πληρώνοντες ζευγαρικά. Διὰ νὰ ὑπάρξουν ὅμως γεωργοὶ δυνάμενοι ν' ἀναλάβουν τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ ἄλλων κτημάτων πέραν τῶν ἰδικῶν των σημαίνει ἢ ὅτι δὲν διαθέτουν ἐπαρκεῖς ἰδίας ἐκτάσεις ἢ ὅτι ἐκεῖναι τὰς ὁποίας διαθέτουν δὲν εἶναι κατάλληλοι καὶ γόνιμοι. Τοῦτο δὲ καὶ πράγματι συμβαίνει. Εἰς τὰ κέντρα ὅπου αἱ ἐκτάσεις ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνήκουν εἰς μὴ αὐτοκαλλιεργητὰς παρατηρεῖται συγκέντρωσις ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν, μὲ πολλὰ ἐργαζόμενα μέλη, αἱ ὁποῖαι ἀναλαμβάνουν τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐκτάσεων αὐτῶν εἴτε ὡς ἡμισάτορες εἴτε ὡς ζευγίται εἴτε ὡς γεωργοεργάται εἴτε ὡς ἐνοικισταί.

Ὁ ἰδιοκτήτης τῶν ἐκτάσεων κατὰ κανόνα δὲν διατηρεῖ ζῶα ἐργασίας καὶ τοῦτο βεβαίως εἶναι τὸ ὀρθότερον. Διότι οὔτε καιρὸν διαθέτει, οὔτε καὶ εἶναι ἡ δουλειά του. Παρέχει δὲ κατὰ κανόνα τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐκτάσεων του εἰς γεωργοὺς αὐτοκαλλιεργητάς, διαθέτοντας ἐπαρκῆ ζῶα ἐργασίας.

Οἱ γεωργοὶ ὅμως οὗτοι δὲν διαθέτουν κατὰ κανόνα ἰδίας ἐκτάσεις τοιαύτας, ὥστε βάσει αὐτῶν μόνον νὰ δικαιολογεῖται ὁ ἐφοδιασμός των μὲ ζῶα ἐργασίας. Σκόπιμον δὲν εἶναι ἐπίσης τὰ ζῶα νὰ διατηρῇ ὁ κάτοχος τῶν ἐκτάσεων. Ἐὰν τὰ πράγματα παραμείνουν οὕτω ὡρισμέναι ἐκτάσεις δὲν θὰ παράσχουν παραγωγὴν καὶ ὡρισμένη ἐργατικὴ δύναμις δὲν θὰ χρησιμοποιηθῇ. Αἱ ἐπιδιώξεις ὅμως μιᾶς ὑγιοῦς γεωργικῆς πολιτικῆς δέον νὰ εἶναι ἀντίθετοι. Διὰ τοῦτο πρέπει οἱ γεωργοί, οἱ ὁποῖοι ἐκμεταλλεύονται ἐκτάσεις ὡς ἡμισάτορες ἢ ὡς ἐνοικιασταί, εἰς μέρη ὅπου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀροτριώντων εἶναι περιωρισμένος ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀροτραίαν ἔκτασιν, νὰ ἐφοδιάζωνται μὲ ἐπαρκῆ ζῶα ἐργασίας, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργαζομένων μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ κύκλου τῶν ἐργασιῶν των, ἀνεξαρτήτως ἐὰν δὲν διαθέτουν ἀναλόγους ἰδιοκτήτους ἐκτάσεις.

Ζῶα φόρτου καὶ μεταφορῶν. Καὶ ἡ σημασία αὐτῶν εἶναι μεγίστη διὰ

τὴν περιφέρειαν. Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, ἡ ἀνώμαλος διαμόρφωσις τῶν ἐδαφῶν, ἡ μεγάλη κατανομὴ τῆς γεωργικῆς ἰδιοκτησίας εἰς τεμάχια ἀπέχοντα πολὺ ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τὴν κατοικίαν τοῦ παραγωγοῦ, ἐπιβάλλουν τὸν ἐφοδιασμόν του μὲ ἀνάλογα ἰσχυρὰ ζῶα φόρτου καὶ μεταφορῶν.

Ζωοπανηγύρεις. Ἡ δημιουργία τοιούτων θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἀναπαραγωγὴν καὶ βελτίωσιν τῶν ζώων ἐργασίας Ἡ ὕπαρξις αὐτῶν θὰ ἐπέτρεπε τὴν παρουσίαν τοῦ Νομοκτηνιάτρου κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀγοραπωλησίας, ὥστε ν' ἀποφεύγωνται αἱ ἀπάται. Παραλλήλως διὰ τῆς ἀμίλλης θὰ ἐβελτιοῦτο πολὺ ἡ ἐγχωρία γενεὰ ζώων. Τέλος θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ κατὰ τὰς ἀγοραπωλησίας τοῦ θεσμοῦ τῆς κτηνασφαλείας τόσον ἐπωφελοῦς διὰ τὸν κάτοχον τοῦ ζώου, χωρὶς σοβαρὰν ἐπιβάρυνσιν ἐφόσον κατὰ τὴν ἀγορὰν θὰ παρίστατο καὶ ὁ Νομοκτηνίατρος.

Τοιαύτη ζωοπανήγυρις θὰ ἠδύνατο κατ' ἀρχὴν νὰ καθιερωθῇ κατὰ Κυριακὴν ἐν Ἱεραπέτρᾳ. Ἄλλοτε ἔγιναν σχετικαὶ ἐνέργειαι, χωρὶς ἐπιτυχίαν. Τὸ παράδειγμα ὅμως τῶν Μοιρῶν καὶ τοῦ Ἀρκαλοχωρίου εἰς τὸν γειτονικὸν Νομὸν Ἡραλείου, εἶναι ἀρκετὰ εὔγλωττον, ὥστε νὰ μᾶς ἐνθαρρύνῃ νὰ τὸ μιμηθῶμεν καὶ νὰ ξαναδοκιμάσωμεν.

5) Μελισσοκομία

Εἰς τὸν Νομόν μας ὑπάρχουν 15 χιλ. περίπου ἐγχωρίων κυψελῶν πηλίνων ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὀλίγαι εὐρωπαϊκαὶ κατεσπαρμέναι. Παράγεται 45 χιλ. ὀκ. μέλι καὶ 5 χιλ. ὀκ. κηρός. Ἡ ἀφθονία καὶ ἡ ποικιλία τῆς μελισσοτροφικῆς βλαστήσεως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, τὸ ἤπιον τοῦ κλίματος, συντελοῦν εἰς τὴν παραγωγὴν ἀφθόνου καὶ ἐξαιρέτου μέλιτος. Ἐνδείκνυται ἡ διάδοσις κυψελῶν εὐρωπαϊκῶν, διὰ τὴν συστηματοποίησιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἐξ ἧς ὑπάρχει δυνατότης νὰ προκύψῃ σημαντικωτάτη ὠφέλεια, χωρὶς μεγάλα ἔξοδα, ἀλλὰ μὲ ὀλίγην μόνον γνῶσιν, στοργὴν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν πτερωτῶν αὐτῶν φίλων τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀκαθάριστος πρόσοδος κτηνοτροφίας Νομοῦ, ὡς ἤδη ἔχει αὕτη

Νομαδικῆς κτηνοτροφίας	24.350.000
Οἰκοσίτου »	19.000.000
Μόσχοι καὶ πῶλοι ζώων ἐργασίας 6.000×600=	3.600.000
Μέλι 45.000×20 δραχ.=900.000	
Κηρὸς 5.000×60 δραχ.=300.000	1.200.000
Σύνολον	48.150.000
Ἀκαθάριστος γεωργικὴ πρόσοδος Νομοῦ	394 625.000
Σύνολον ἀκαθαρίστου προσόδου Νομοῦ γεωργοκτηνοτρ.	442.775.000

Ἵνα ὅμως τεθῶμεν ἐγγύτερον τῆς πραγματικότητος, ἀνάγκη ὅπως ἐκ τοῦ συνόλου τούτου, ἀφαιρεθῇ ἡ ἀξία τῶν τροφῶν τῶν κτηνῶν, ἀνερχομένη εἰς 22.000.000 δραχμῶν περίπου, ὅτε ἀπομένει τὸ στρογγυλοποιημένον ποσὸν τῶν δραχμῶν 420.000.000.

Γ'. Ἄλλαι πρόσοδοι Νομοῦ

Ι. Ἁλιεία. Συστηματικῶς πως ἀσκεῖται εἰς τοὺς λιμένας Σητείας, Ἱεραπέτρας καὶ Ἁγ. Νικολάου. Περιωρισμένως δὲ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀφθόνους ὅρμους τοῦ Νομοῦ. Ἐξάγονται κατ' ἔτος κατὰ μέσον ὅρον ἐν τῷ Νομῷ 50 χιλ. ὀκ. ψά-

ρια, συνολικῆς ἀξίας 1 ἑκατομ. δραχμῶν, δηλ. κατὰ κάτοικον ἀναλογοῦν μόνον μία ὀκὰ ψάρια ἐτησίως. Κατόπιν τούτου καὶ μόνον διὰ τὴν κάλυψιν τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν τοῦ Νομοῦ, ἀποβαίνει ἡ πλέον ἐπείγουσα προσπάθεια, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἁλιείας, διὰ τὴν δημιουργίαν τοὐλάχιστον καὶ κατ' ἀρχὴν τοπικῆς ἐπαρκείας.

Ἡ ἁλιεία διενεργεῖται συνήθως μὲ μικρὰς λέμβους, πετρελαιοκινήτους ἢ κινουμένας μὲ ἱστία καὶ κουπιὰ καὶ ἀναλόγως τῆς χωρητικότητός των καὶ τῆς ἀκτῖνος ἐνεργείας των, καλοῦνται βάρκες, πιαντέδες, τράτες ἢ ἀνεμότρατες.

Τὸ ψάρεμα διενεργεῖται εἰς τὴν περιφέρειάν μας μὲ παραγάδια, δίχτυα καὶ τράτες. Ἁλιεύονται μόνον ψάρια τοῦ τόπου, ἀφίνονται δὲ νὰ ἀντιπαρέρχωνται ἀνενόχλητα τὰ μεταναστευτικά, τὰ ὁποῖα κατ' ὄγκους διέρχονται δὶς τοῦ ἔτους κατὰ τὰς ἐτησίας μετακινήσεις των, ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Νομοῦ μας.

Οἱ περισσότεροι των ψαράδων εἶναι ἐκ παραλλήλου καὶ γεωργοί.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἁλιείας προϋποθέτει κυρίως ὀργάνωσιν τῶν ἁλιέων, ἐφοδιασμόν των μὲ τὰ κατάλληλα μέσα, ὡς σκάφη, κινητηρίους μηχανάς, εἴδη ἁλιείας, δημιουργίαν καταλλήλων ψυγείων, ἐξασφάλισιν ταχείας καὶ ὀργανωμένης μεταφορᾶς εἰς τὰ χωρία τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ νοστιμάδα τῶν ψαριῶν τῆς περιφερείας μας καὶ διότι αὐτὰ εἶναι ἐπὶ τὸ πλεῖστον πετρόψαρα, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς μεγάλης σχετικῶς πυκνότητος τῆς θαλάσσης τῶν παραλίων μας.

Ἡ ἁλιευομένη ποσότης ἰχθύων δύναται καὶ πρέπει ν' αὐξηθῇ. Τοῦτο ἔχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν βιολογικὴν τοιαύτην, διότι θὰ παράσχῃ εἰς τὸν παραγωγὸν τοῦ τόπου μας συμπληρωματικὴν τροφὴν εἰς ζωϊκὸν λεύκωμα εὔπεπτον καὶ εἰς μέγαν βαθμὸν ἀφομοιώσιμον, ὅπερ συνήθως δὲν ὑπάρχει ἐν ἐπαρκείᾳ εἰς τὸ διαιτολόγιόν του.

II. Σπογγαλιεία. Τὰ περισσότερα τῶν παραλίων τῆς Κρήτης, τοῦ Νομοῦ μας ἰδίᾳ, βρίθουν σπόγγων, εἰς μικρὰν ἐνίοτε ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπόστασιν, οἱ ὁποῖοι πολλαπλασιάζονται καὶ ἀναπαράγονται ταχύτατα, παρέχοντες οὕτω ἐργασίαν λίαν προσοδοφόρον, εἰς πληθὺν τολμηρῶν σπογγαλιέων. Τὸ λυπηρὸν μόνον εἶναι ὅτι ὁ παραγωγὸς τοῦ τόπου μας διστάζει ν' ἀποχωρισθῇ πρὸς στιγμὴν τῶν ὑποδημάτων του, διὰ νὰ συλλέξῃ τοὺς πρὸ αὐτοῦ σπόγγους. Ἡ σπογγαλιεία ἀσκεῖται ἐπωφελέστατα ἀπὸ ξένους σπογγαλιεῖς, κυρίως Δωδεκανησίους, οἱ ὁποῖοι δὲν διστάζουν νὰ διανύσουν τὴν μέχρι Κρήτης ἀπόστασιν πρὸς τοῦτο. Κατ' ἔτος καταπλέουν εἰς τοὺς ὅρμους μας πληθὺς σπογγαλιευτικῶν πλοιαρίων, διὰ νὰ συλλέξουν τὸ προϊὸν τοῦ τόπου μας, τὸ πουλήσουν καὶ ν' ἀποφέρουν μακρὰν τῆς πατρίδος μας τμῆμα ἀπὸ τὸν ἐθνικόν μας πλοῦτον.

III. Ἁλυκαί. Ἐκτὸς τῆς φυσικῆς παραγωγῆς καὶ συλλογῆς ἅλατος εἰς ὡρισμένα παράλια τοῦ Νομοῦ μας, ὅπου δημιουργοῦνται φυσικὰ ἀποθέματα ἅλατος, λόγῳ εἰδικῆς διαμορφώσεως τῶν παραλίων, εἰς περιωρισμένην ποσότητα πάντοτε, παράγεται εἰς τὸν Νομόν μας συστηματικῶς ἅλας ἀπὸ ἁλυκὰς εὑρισκομένας πρὸ τοῦ ὅρμου τῆς Ἑλούντας. Ἡ μέση ἐτησία παραγωγὴ εἰς ἅλας ἀνέρχεται ἤδη εἰς 400 χιλ. ὀκ., πωλεῖται δὲ πρὸς 2,50 δραχ. τὴν ὀκᾶν. Ἡ παραγωγὴ αὕτη κατὰ τοὺς εἰδικοὺς διὰ τῆς μετατροπῆς τοῦ συστήματος ἐκμεταλλεύσεως καὶ διὰ τῆς δημιουργίας πληρεστέρων ἐγκαταστάσεων, δύναται νὰ φθάσῃ τὸ 1 ἑκατομμύριον ὀκάδας.

IV. Δασικά. Πρὸς ἐκμετάλλευσιν ὑπάρχουν μόνον δάση πεύκης καὶ πρίνου.

Ρητινοσυλλογὴ ἤρχισεν διενεργουμένη τελευταίως μόνον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι εἰσέτι γνωστὴ ἡ μέση ἐτησία παραγωγὴ τοῦ Νομοῦ εἰς ρητίνην. Τὴν ρητινοσυλλογὴν ἐνοικίασαν εἰς ἰδιώτην ἐπιχειρηματίαν, αἱ διάφοροι Κοινότητες. Βεβαίως τὸ καλύτερον σύστημα ἐν προκειμένῳ ἦτο ἡ αὐτοκαλλιέργεια, διὰ τῆς συστάσεως εἰδικοῦ πρὸς τοῦτο Συνεταιρισμοῦ τῶν ἐνδιαφερομένων, ὡς γίνεται καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Δεδομένου ὅμως, ὅτι ἐν τῷ Νομῷ μας τὸ πρῶτον ἤδη ἐκτελεῖται ρητινοσυλλογή, ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ἐργασία, δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ καθιερωθεὶς τρόπος ἐκμεταλλεύσεως, ὡς ἕνα καλὸν πρῶτον βῆμα.

Ξυλείαν ὁ Νομός μας δὲν παράγει. Καλύπτονται μόνον αἱ ἀνάγκαι τῶν χωρικῶν μας εἰς καυσόξυλα. Παράγεται ἐπαρκὴς σχεδὸν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου ἄσβεστος καὶ ἀρκετὰ κάρβουνα. Κάρβουνα ὅμως εἰσάγονται καὶ ἄλλοθεν εἰς τὸν Νομόν.

Ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ὀρυχεῖα γύψου καὶ τάλκ εἰς Σητείαν διὰ τὰ ὁποῖα ὅμως ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἀπωτέρα μελέτη.

Τὸ κυνήγιον ἀσκεῖται ἐρασιτεχνικῶς καὶ εἰς περιωρισμένην κλίμακα. Κυρίως διενεργεῖται κυνήγιον τοῦ λαγωοῦ καὶ τῶν ἀποδημητικῶν πτηνῶν, καθόσον ταῦτα κατὰ τὰς πρὸς βορρᾶν ἢ πρὸς νότον μετακίνησεις των, διέρχονται ἄνωθεν τῆς περιοχῆς τοῦ Νομοῦ Λασηθίου, ἥτις χρησιμεύει εἰς αὐτὰ ὡς σταθμός. Κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν τοιούτων διελεύσεων τῶν ἀποδημητικῶν πτηνῶν, ἐπισκέπτονται τὸν τόπον μας καὶ ἀρκετοὶ ξένοι κυνηγοί.

Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ὑφισταμένων προσόδων τοῦ Νομοῦ

Προϊόντα γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας	ἀξίας	δραχμῶν	420.000.000
» Λασικὰ	»	»	2.000.000
» Θαλάσσης	»	»	2.000.000
Σύνολον	»	»	424.000.000

Διὰ τῆς συστηματοποιήσεως τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, μὲ τὴν δημιουργίαν εὐνοϊκωτέρων συντελεστῶν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν διαφόρων ἀπαραιτήτων ἐφοδίων τῶν ἐκμεταλλεύσεων καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς καταρτίσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ θὰ κατορθωθῇ ἡ ἐπίτευξις προσόδων εἰς τὸν Νομὸν πολὺ μεγαλυτέρων τῶν ἤδη ὑφισταμένων. Τοῦτο καθίσταται ἀμέσως ἀντιληπτὸν ἀφοῦ ὑπάρχουν σήμερον ἐκμεταλλεύσεις ἰδιάζουσαι διὰ τὴν περιφέρειάν μας, αἵτινες οὐδὲν σχεδὸν ἀκόμη ἀποδίδουν ὡς ἡ ἁλιεία, σπογγαλιεία, καλλιέργεια καὶ παραγωγὴ διαφόρων ὀπορῶν, βανάνας, ἐσπεριδοειδῶν κ. τ. λ..

Ἡ μορφὴ τῆς μελέτης δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ παραθέσωμεν ἐν ἐκτάσει ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ συντελέσουν εἰς τὴν αὔξησιν τῶν φυσικῶν προσόδων τοῦ τόπου μας. Περιωρίσθημεν μόνον εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς.

Σήμερον πολλαὶ ἐργασίαι διενεργοῦνται ἀπὸ τοὺς παραγωγοὺς χωρὶς σύστημα, διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἀποδίδουν τὸ προσδωκόμενον ἀποτέλεσμα. Καταβάλλονται κόποι καὶ δαπάναι δι' ἀρόσεις, λιπάνσεις, κλαδεύματα. Πολλὴ σπατάλη ἐνίοτε κόπου καὶ χρήματος γενομένη εἰς χρόνον καὶ κατὰ τρόπον ἀκατάλληλον ἀποβαίνει ματαία ἂν μὴ ἐπιζημία διά τε τὸν παραγωγὸν καὶ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Χρειάζεται γνῶσις, καλὸς καὶ σκόπιμος χειρισμὸς χρήματος καὶ δυνάμεως, ὁπότε θὰ

προέλθῃ οἰκονομία μεγάλη εἰς ἔξοδα, ἔσοδα δὲ ἱκανοποιητικὰ καὶ ἀσφαλῆ. Χρειάζεται μελέτη, ἔρευνα, σκόπιμοι πειραματισμοί, διαπαιδαγώγησις. Δὲν εἶναι ἔργα βεβαίως οὔτε μιᾶς ἡμέρας οὔτε ἑνὸς ἀνθρώπου. Καὶ πρὸ παντὸς χρειάζονται ἄνθρωποι συνετοί, διὰ νὰ χειρισθοῦν τὰ ζητήματα αὐτὰ καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι καλὰ κατηρτισμένοι, ἀλλὰ νὰ ἔχουν καὶ τὴν θέλησιν νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν τόπον, νὰ συμβάλλουν καὶ πέραν τῶν ὅσων καθιεροῦται ἀπὸ τὴν ξηρὰν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος, ἄνθρωποι μὲ ψυχὴν καὶ νεῦρα ποῦ νὰ ἀγαπήσουν τὸν ἄξιο αὐτὸν τόπο. Διότι χωρὶς ψυχὴ καὶ ἀγάπη μοιραῖον εἶναι νὰ μὴ γίνῃ τίποτε τὸ καλόν. Ἡ τακτικὴ τοῦ νὰ παριστάμεθα, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἀμέτοχοι θεαταὶ μιᾶς φυσικῆς ἐξελίξεως βραδυτάτης τοῦ τόπου, καιρὸς εἶναι νὰ λήξῃ. Χρειάζονται σύντονα μέτρα διὰ νὰ μᾶς δώσῃ ὁ τόπος ἐκεῖνο ποὺ δύναται καὶ ποὺ εἶναι ἀπείρως ἀνώτερο, καλύτερο καὶ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤδη μᾶς παρέχει.

Γενικά

Ὑπάρχουν ὡρισμένοι παράγοντες βασικοί, βασικῶς ρυθμίζοντες τὴν παραγωγὴν ἑνὸς τόπου. Ἐνταῦθα θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ἁπλῆν ἀναγνώρισίν των, ἀφίνοντες τὸν ἀναγνώστην ἐν πολλοῖς ἐλεύθερον νὰ ἐξαγάγῃ μόνος του τὰ συμπεράσματά του. Οἱ βασικοὶ αὐτοὶ παράγοντες εἶναι : 1) Διαμόρφωσις καὶ κατανομὴ ἐδάφους. 2) Τὰ νερά. 3) Ἡ συγκοινωνία καὶ αἱ μεταφοραί. 4) Τρόπος διαβιώσεως τοῦ παραγωγοῦ.

Ι. Διαμόρφωσις καὶ κατανομὴ ἐδάφους

Εἰς τὰς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου καὶ Λασηθίου ὁ κλῆρος εἶναι μικρός, ἐν ἀναλογίᾳ δὲ πλεονάζουν αἱ ἐργατικαὶ χεῖρες καὶ τὰ ζῶα ἐργασίας, μολονότι παράγονται ἀνεπαρκεῖς τροφαὶ ζώων, καθόσον ἡ διαμόρφωσις τῶν ἐδαφῶν ἀπαιτεῖ σκληρὰν προσπάθειαν, μὲ ὄχι ἀνάλογον ἀπόδοσιν. Ἡ περιφέρεια Ἱεραπέτρας ἐμφανίζει ἐν τῷ συνόλῳ της μᾶλλον ἁρμονικὴν κατανομήν. Ἡ Σητεία ἀντιθέτως, ἐμφανίζει μεγάλας ἰδιοκτησίας, μὲ περιωρισμένον ἀριθμὸν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ζώων ἐργασίας, παρὰ τὴν δυνατότητα τῆς περιφερείας πρὸς ἀφθονωτέραν παραγωγήν. Τὰ ἐδάφη τῆς Σητείας εἶναι κατὰ κανόνα γόνιμα, μὲ ἀρκετὰ νερά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ξηρὸν Μεραμβέλλο, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν παύει ὡς ἐκ τούτου νὰ εἶναι τὸ παραγωγικώτερον ἐκ τῶν δύο, λόγῳ τῆς ἐντατικωτέρας ἐκμεταλλεύσεως.

Ἐπίπεδοι συνεχεῖς ἐκτάσεις ἐν τῷ Νομῷ εἶναι μᾶλλον περιωρισμέναι, ὡς ὁ ἐλαιόκαμπος Ἱεραπέτρας καὶ τὰ ὀροπέδια Λασηθίου, Ἀρμενοχαντράδων, Καθαροῦ. Ἡ λοιπὴ πλείστη περιφέρεια ἐμφανίζεται ἀνώμαλος, ἀλλοῦ μὲν περισσότερον ἀλλοῦ δὲ ὀλιγώτερον. Ἵνα καταστῇ παραγωγικωτέρα χρήζει διευθετήσεως, ἰσοπεδόσεως, διαρρυθμίσεώς της εἰς πεζοῦλες, ὥστε ν' ἀποφεύγεται ἡ διαρροὴ τοῦ χώματος, νὰ συγκρατῆται τὸ τόσον πολύτιμο νερὸ τῆς βροχῆς διὰ τὸν τόπον μας καὶ νὰ διευκολύνεται ἡ ἀροτρίωσις.

Ἡ τοιαύτη διαμόρφωσις τῶν περισσοτέρων ἐδαφῶν τῆς περιφερείας μας, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς λοιπὰς φυσικὰς συνθήκας αὐτῆς, ἐπιβάλλει τὴν ἀνάπτυξιν ἐν αὐτῇ τῆς ξηρικῆς δενδροκομίας.

ΙΙ. Τὸ νερὸ

Ἡ σημασία του διὰ τὴν περιφέρειάν μας, εἶναι μεγαλυτέρα παρὰ διὰ πᾶσαν ἄλλην περιφέρειαν τῆς Ἑλλάδος. Διότι βρέχει ὀλίγον, ἡ δὲ κλίσις, ἡ μικρὰ

γονιμότης τῶν ἐδαφῶν, ἡ ἔλλειψις δασῶν, δυσχεραίνουν τὴν ἐργασίαν τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ ὕδατος τῶν βροχῶν ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Ἔχομεν κατόπιν σφοδροὺς ἀνέμους ἐνίοτε, ἐξαιρετικὴν ἀτμοσφαιρικὴν διαύγειαν, μεγάλην ἡλιοφάνειαν, τὰ ὁποῖα συντελοῦν εἰς ταχεῖαν ἐξάτμισιν τῆς ἐδαφικῆς ὑγρασίας. Τέλος τὸ ξηρὸν κλῖμα, ἡ μικρὰ σχετικῶς ἀτμοσφαιρικὴ ὑγρασία καὶ ἡ ἄκαιρος ἐνίοτε ἐκτέλεσις τῶν διαφόρων ὀργωμάτων καὶ λοιπῶν καλλιεργητικῶν ἐργασιῶν, συντελοῦν εἰς τὴν ἀπώλειαν σημαντικοῦ ποσοστοῦ ὑγρασίας.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω δεδομένα ὅμως καθὼς καὶ τὸ θαλάσσιον τοῦ κλίματος, ἡ μικρὰ διαφορὰ θερμοκρασίας μεταξὺ ἡμέρας καὶ νυκτὸς καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐποχῶν τοῦ ἔτους, τὸ φύσει θερμὸν τοῦ κλίματος, ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ Νομοῦ, ὡς τοῦ νοτιωτέρου τῆς Ἑλλάδος, μᾶς δημιουργοῦν ὄντως προνομιακὸν περιβάλλον, διὰ λίαν πολυτίμους γεωργικὰς ἐκμεταλλεύσεις, πρωΐμους ἢ τροπικὰς τοιαύτας, μὲ μονοπωλιακὴν τρόπον τινὰ παραγωγὴν ἐντὸς τῆς χώρας μας, διότι διὰ φυσικοὺς λόγους δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ παραγωγὴ τῶν αὐτῶν εἰδῶν εἰς ἄλλα διαμερίσματα τῆς Χώρας, ἐὰν εἰς πάντα τ' ἀνωτέρω δεδομένα προσετίθετο καὶ ὁ παράγων τῆς ἐπαρκείας τοῦ ὕδατος.

Τὸ νερὸ διὰ τὴν περιφέρειάν μας ἐμφανίζεται ὑπὸ τὰς ἀκολούθους μορφάς.

1) Νερὸ βροχῆς. Μέσον ὕψος βροχῆς τόπου ἐτησίως 300 χιλιοστὰ περίπου, δηλ. πολὺ ὀλίγον. Καὶ τὸ χειρότερον, οἱ παραγωγοί μας διὰ λόγους ἀγνοίας, ἀφίνουν καὶ χάνεται καὶ αὐτὸ τὸ ὀλίγον πολύτιμο νερὸ τῆς βροχῆς. Διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα ἐξοικονόμησις τοῦ νεροῦ αὐτοῦ, φρονοῦμεν, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν τὰ κάτωθι μέτρα καὶ νὰ ἐκτελεσθοῦν αἱ ἑξῆς ἐργασίαι :

α) Νὰ ρυθμισθοῦν αἱ διάφοροι γεωργικαὶ ἐργασίαι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ γίνωνται ὀργώματα βαθέα εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ ἐλαιῶνας ἐνωρὶς τὸ φθινόπωρον μετὰ τὰς πρώτας βροχάς, διὰ νὰ δεξαμενισθοῦν εἰς τὸ ἔδαφος τὰ νερὰ τοῦ χειμῶνος. Τὴν ἄνοιξιν δέ, μετὰ τὸ πέρας τῶν βροχῶν, εἰς ὅσας ἐκτάσεις δὲν ἐσπάρησαν, νὰ γίνωνται ἐλαφρὰ ὀργώματα, διὰ νὰ καταστρέψουν τὰ ζιζάνια καὶ τὴν κροῦσταν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἵνα παραμείνῃ ὁλόκληρος ἡ ποσότης τοῦ νεροῦ μέσα εἰς τὸ ἔδαφος, εἰς μόνην τὴν διάθεσιν τῶν δένδρων ἢ τῶν καλλιεργειῶν ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν.

β) Νὰ καταβληθῇ προσπάθεια μὲ τὴν κατασκευὴν δετάδων· νὰ ὁριζοντιωθοῦν τὰ ἀνώμαλα ἐδάφη καὶ σχηματισθοῦν εἰς πεζούλια. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὸ νερὸ συγκρατεῖται καὶ ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ἀποφεύγεται ἡ διαρροὴ τοῦ νεροῦ καὶ τοῦ χώματος, ἡ ἀπογύμνωσις τοῦ ἀγροῦ, διευκολύνετσι δὲ ἡ ἀροτρίωσις.

γ) Νὰ γίνουν ὡρισμένα μικροέργα, ὥστε ὅλα τὰ νερὰ ποὺ τρέχουν εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς δρόμους τὸν χειμῶνα νὰ παροχετεύονται εἰς τοὺς καλλιεργουμένους ἀγρούς.

Τὸ χειμωνιάτικο πότισμα ἔχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν, διότι «πιάνει ἡ Γῆς Μάννα σὲ νερό». Εἶναι παρατηρημένον, ὅτι μετὰ βροχεροὺς χειμῶνας ἐπακολουθεῖ πλουσία ἐσοδεία εἰς τὸν τόπον μας. Μὲ τὰ χειμερινὰ ποτίσματα συμπληρώνουμε κάπως τὴν ξηρότητα τοῦ κλίματος, δὲν πρέπει δὲ νὰ παραμελοῦνται ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν, διότι εἶναι φυσιολογικώτερα.

δ) Νὰ κατασκευασθοῦν δεξαμεναὶ συλλογῆς ὀμβρίων ὑδάτων. Αὗται εἶναι χρήσιμοι ἰδία εἰς μέρη στερούμενα φρεατίου ἢ πηγαίου ὕδατος, ὀρεινὰ ὅπου τὸ

θέρος δὲν ὑπάρχει νερὸ διὰ τὰ ποίμνια, δενδροκομικά, διὰ τὸ πότισμα τῶν μικρῶν ἐλαιοδένδρων καὶ ἀμυγδαλεῶν, ὅπως ὑποβοηθοῦν κατὰ τὴν πρώτην των ἀνάπτυξιν καὶ διὰ τὴν κάλυψιν ἀκόμη ὑδατικῶν ἀναγκῶν ὑδρεύσεως ὡς εἰς τὰς περιφερείας Βρουχᾶ, Λούμα, Ἑλούντας, Φουρνῆς Μεραμβέλου καὶ ἀλλαχοῦ.

2) ***Φρέατα***. Ὑπάρχουν πολλὰ φρέατα εἰς τὸ ὀροπέδιον Λασηθίου διὰ τὸ πότισμα τῆς πατάτας, εἰς τὴν Γραλυγιᾶν διὰ τὸ πότισμα τῆς πρωΐμου τομάτας περιωρισμένως δὲ καὶ εἰς διάφορα ἄλλα σημεῖα τοῦ Νομοῦ. Ἐξ αὐτῶν ἀρδεύονται περὶ τὰ 12.000 στρέμματα. Εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ Νομοῦ παρατηρεῖται πλούσιος ὑπόγειος φρεάτιος ὁρίζων, τοῦ ὁποίου ἐπιβάλλεται ἡ ἐκμετάλλευσις, διότι τὸ ξηρὸν καὶ θερμὸν κλῖμά μας, θέτει ἐν κινδύνῳ ὅλας τὰς γεωργικὰς ἐκμεταλλεύσεις, μόνον δὲ ἡ ὕπαρξις ἐπαρκοῦς ὕδατος ἀρδεύσεως, πάσης καλλιεργείας ἐν τῷ Νομῷ ἀπομακρύνει τὸν κίνδυνον αὐτόν.

Ἡ συμβολὴ τῆς Α. Τ. Ε., εἰς τοῦτο ὑπῆρξεν λίαν σημαντική, ὡς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν σωρείαν τῶν μακροπροθέσμων δανείων τὰ ὁποῖα χορηγεῖ δι' ἀρδευτικοὺς σκοπούς. Ἰδιαιτέρως ὅμως δέον καὶ ἐνταῦθα νὰ τονισθῇ ἡ στοργικὴ μέριμνα τοῦ Κράτους, ὅπερ ἔχον ὑπ' ὄψιν του τὰς εἰδικὰς συνθήκας τῆς περιφερείας μας ἐθέσπισε τὸν Ἀναγκαστικὸν Νόμον 485)1937, διὰ τοῦ ὁποίου προβλέπεται χαριστικὴ ἐπιχορήγησις 25—60 ο)ο ἐκ μέρους τοῦ Κράτους δι' ὅσους πτωχοὺς αὐτοκαλλιεργητὰς ἐκτελοῦν ἀρδευτικὰς ἐγκαταστάσεις εἰς τὴν περιφέρειάν μας. Ἤδη πολλοὶ πτωχοὶ παραγωγοὶ ἔγιναν νοικοκυραῖοι, τυχόντες τῆς χαριστικῆς αὐτῆς ἐπιχορηγήσεως, ἡ ὁποία θὰ δοθῇ καὶ εἰς πολλοὺς παραγωγοὺς παρὰ τῆς Α.Τ.Ε., ὑπὸ μορφὴν μακροπροθέσμου δανείου, πρὸς 6ο)ο.

3) ***Ἀρτεσιανὸ νερό.*** Οὐδεμία δοκιμὴ ἐγένετο μέχρι τοῦδε πρὸς ἀνεύρεσιν ἀρτεσιανοῦ ὕδατος. Ὑπάρχουν ὅμως πολλαὶ ἐνδείξεις διὰ τὴν ὕπαρξιν τοιούτου· ἡ ἀνεύρεσις δὲ καὶ χρησιμοποίησις αὐτοῦ θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸ νὰ καταστήσῃ τὸν Νομόν μας, ἕνα ἐκ τῶν πλέον παραγωγικῶν τοῦ Κράτους.

4) ***Τρεχάμενα νερά.*** α) ***Ποταμὸς Μύρτου.*** Ἀπὸ τὰς πηγὰς τῶν Μαλλῶν καὶ Χριστοῦ σχηματίζεται τὸ ποτάμι τοῦ Μύρτου, τὸ ὁποῖον ἀρδεύει σημαντικὰς ἐκτάσεις τῶν Κοινοτήτων Μαλλῶν, Χριστοῦ καὶ ἰδίᾳ Μύρτου. Τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν ὑδάτων αὐτῶν χάνονται χυνόμενα παρὰ τὸν Μύρτον εἰς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος.

Ἐκτὸς αὐτοῦ μὲ τὰς διαφόρους πλημμύρας ἐπέρχεται διάβρωσις τῶν παροχθίων ἀγρῶν, ὥστε ἡ κοίτη εἰς ὡρισμένα σημεῖα νὰ ἐμφανίζῃ εὖρος καὶ μέχρι 200 μέτρων.

Ἤδη ἀπὸ τὰς Τεχνικὰς ὑπηρεσίας τῆς Α. Τ. Ε., μελετᾶται τὸ ζήτημα κατασκευῆς ἀρδευτικοῦ δικτύου, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ νερὸ δεσμεύεται εἰς σημεῖον παρὰ τὰς πηγὰς ὑπερκείμενον τῆς κτηματικῆς περιφερείας Μουρνιῶν, Μύθων, Γδοχίων καὶ Μύρτου, ὁπόθεν τὸ νερὸ θὰ παροχετεύεται φυσικῶς μὲ ἀνοικτοὺς ἀγωγοὺς διὰ τὴν ἄρδευσιν τῆς περιφερείας ταύτης. Οὕτω θὰ περιορισθῇ ἡ διάβρωσις τῶν ὀχθῶν, θὰ ἀξιοποιηθοῦν ὡρισμέναι κατὰ τὸ παρελθὸν διαβρωθεῖσαι ἐκτάσεις, θὰ μετατραπῇ εἰς ἀρδεύσιμον σημαντικὴ ἔκτασις ἐλαιώνων, θ' ἀσφαλισθῇ ἀνωτέρα καὶ σταθερὰ μέση ἐτησία ἐλαιοπαραγωγή, ἥτις θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν δημιουργίαν ἀντιστοίχου Συνεταιρικῆς ἐλαιοβιομηχανίας· αἱ δὲ φοβεραὶ ἀφορίαι τοῦ παρελθόντος, ἀπόρροιαι τοῦ λίαν ξηροῦ κλίματος τῆς περιοχῆς αὐτῆς, θ' ἀποτελέσουν μόνον ὀδυνηρὰν ἀνάμνησιν.

β) ***Ποταμὸς Μεσελέρων—Καλαμαύκας.*** Αἱ ἄσκοποι ἀπώλειαι τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν αὐτῶν πρόκειται νὰ ἐξοικονομηθοῦν διὰ τῆς κατασκευῆς ἔργων ἐγκιβωτισμοῦ τοῦ τμήματος τῆς κοίτης, εἰς τὸ ὁποῖον λαμβάνουν χώραν αἱ μεγαλύτεραι ἀπώλειαι. Μὲ τὰ ἔργα αὐτά, ἅτινα ἐμελετήθησαν ἀπὸ εἰδικὰ συνεργεῖα τῆς Α. Τ. Ε., καὶ πρόκειται νὰ ἐκτελεσθοῦν ἐντὸς τοῦ ἔτους διὰ χρηματοδοτήσεως τῆς Α. Τ. Ε., θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἄρδευσις ἐπὶ πλέον 2.000 στρεμμάτων εἰς Γραλυγιᾶν ἐλαιώνων καὶ κήπων πρωΐμου τομάτας.

γ) ***Ὕδατα Ψυχροῦ (Ἁγίου Ἰωάννου).*** Ἡ παροχή των δύναται ν' ἀρδεύσῃ περὶ τὰ 6.000 στρέμματα. Ἐτέθη ζήτημα χρησιμοποιήσεώς των διὰ τὴν ἄρδευσιν τοῦ Κάμπου Ἱεραπέτρας. Μέχρι τῆς ἀφίξεώς των ὅμως εἰς τὸν κάμπον παρεμβάλλεται σημαντικὴ ἔκτασις χρήζουσα ἀρδεύσεως καὶ δικαιουμένη ταύτης λόγῳ προτεραιότητος. Ἴχνη παλαιοῦ ὑδραγωγείου καταδεικνύουν, ὅτι τὸ νερὸ αὐτὸ ἤρχετο καὶ ἤρδευε τὸν Κάμπο τῆς Ἱεραπέτρας. Τώρα ὅμως κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ νεροῦ ἔχουν δημιουργηθῆ χωρία μὲ ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχαν ἴσως ἄλλοτε. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἐνδείκνυται ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ κατασκευὴ ἀνοικτῶν ἀγωγῶν. διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν ὅλων τῶν ἀπωλειῶν αἵτινες λαμβάνουν ἤδη χώραν. Οὕτω δὲ θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἄρδευσις ἐκτάσεως τοὐλάχιστον διπλασίας ἀπὸ τὴν σημερινήν, θὰ καταστῇ δὲ καὶ πλήρης ὅπου διενεργεῖται ἀτελῶς ὡς συμβαίνει εἰς πολλὰ μέρη τῆς πέριξ περιοχῆς.

Κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν ὑδάτων Ψυχροῦ ὡς καὶ τῆς Καλαμαύκας δημιουργοῦνται πολλαὶ ὑδατικαὶ πτώσεις, ἱκαναὶ νὰ παράσχουν δύναμιν διὰ σοβαρὰς βιομηχανικὰς ἐγκαταστάσεις.

δ) ***Ποταμὸς Παντέλη-Σητείας.*** Πηγάζει ἀπὸ τὰς πηγὰς Ζοῦ καὶ Μαρωνιᾶς καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὸν λιμένα Σητείας. Ἐπικρατεῖ σκέψις δημιουργίας ἀναγκαστικοῦ Συνεταιρισμοῦ διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑδάτων αὐτῶν πρὸς ἄρδευσιν τοῦ Κάμπου τῆς Σητείας καὶ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν τεραστίων ζημιῶν, αἵτινες προῆλθον μέχρι σήμερον, λόγῳ τῆς μὴ εἰσέτι πειθαρχήσεως τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ.

ε) ***Διάφορα.*** Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πηγαῖα ὕδατα τῆς λίμνης τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τοῦ Κινοποτάμου Λιναρὲς τῆς Μυρσίνης, τῆς Αὔγου, θριφτῆς Καββουσίου καὶ ἄλλα πολλὰ ἰδίᾳ εἰς τὴν νότιον Σητείαν. Διά τινα τούτων ἐγένοντο τελευταίως παρὰ τῶν διαφόρων τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Νομοῦ, πρόκειται δὲ συμπληρουμένων ἐντὸς τῶν ἡμερῶν τῶν σχετικῶν διατυπώσεων νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐκτέλεσίς των μὲ χρηματοδότησιν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλαὶ ἀκόμη περιπτώσεις εὑρισκόμεναι εἰς τὸ στάδιον τῆς μελέτης.

Συγκοινωνία. Εἰς τὸν Νομὸν ὑπάρχουν καὶ προβλέπονται αἱ κάτωθι χερσαῖαι κεντρικαὶ ὁδικαὶ ἀρτηρίαι :

1) Σητεία—Ἅγιος Νικόλαος. Ὑπὸ ἀποπεράτωσιν.
2) Ὀροπέδιον Λασηθίου—Ἅγιος Νικόλαος. Ἐν λειτουργείᾳ.
3) Ὀροπέδιον Λασηθίου—Ἡράκλειον. Ὑπὸ μελέτην.
4) Σητεία—Ἱεράπετρα (διὰ νοτίου Σητείας). Ὑπὸ κατασκευήν.
5) Ἱεράπετρα—Ἅγιος Νικόλαος. Ἐν λειτουργείᾳ.
6) Ἱεράπετρα—Βιάννος—Ἡράκλειον. Ὑπό μελέτην καὶ κατασκευήν.
7) Ἅγιος Νικόλαος—Ἡράκλειον. Ἐν λειτουργείᾳ.

8) Μάλλες—Καλαμαύκα—Καλὺ Χωριὸ—Ἅγ. Νικόλαος. Ὑπὸ κατασκευήν.

Ἐκτὸς τούτων ὑπὸ μελέτην καὶ κατασκευὴν εὑρίσκονται καὶ ἄλλοι τινὲς δρόμοι δι' ὧν ἀποσκοπεῖται ἡ ἐπικοινωνία τῶν διαφόρων χωρίων μὲ τὰς πρωτευούσας τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς λ. χ. :

Παλαιόκαστρον—Σητεία.

Καλαμαύκα—Ἱεράπετρα.

Ὀρεινὸ—Ἅγιος Ἰωάννης—Κάτω Χωριό.

Ἡ συγκοινωνία εἰς τοὺς ὡς ἄνω δρόμους ἐξυπονοεῖται, ὅτι θὰ ἐκτελῆται μὲ αὐτοκίνητα. Σήμερον ὅμως τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μεταφορῶν καὶ μετακινήσεων διὰ τὰ περισσότερα χωρία τοῦ Νομοῦ, ἐκτελεῖται μὲ ζῶα μεταγωγικά, ἡμιόνους κυρίως, ὧν ἡ σημασία προέχει εἰσέτι παρ' ἡμῖν διὰ τὴν χωρικὴν οἰκογένειαν καὶ οἰκονομίαν.

Ὁ Νομός μας ἐξ ἄλλου κατὰ τὰ 4)5 τῆς περιμέτρου του διαβρέχεται ὑπὸ θαλάσσης, ἡ ὁποία δίδει γένεσιν εἰς πολυαρίθμους ὁρμίσκους. Φημίζονται ἄλλως τε τὰ δαντελλωτὰ ἀκρογυάλια τοῦ Νομοῦ μας. Οἱ κυριώτεροι ὅρμοι καὶ λιμένες τοῦ Νομοῦ μας εἶναι τοῦ Ἁγ. Νικολάου, Παχείας Ἄμμου, Σητείας, Παλαικάστρου, Ἱεραπέτρας, Μύρτου καὶ ἄλλοι τινὲς δευτερευούσης σημασίας.

Ἀτμόπλοιον τῆς γραμμῆς προσεγγίζει εἰς τοὺς λιμένας τῆς βορείου παραλίας τοῦ Νομοῦ τακτικὰ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, εἰς τοὺς ὅρμους δὲ τῆς νοτίου παραλίας κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς ἀνὰ 7—15 ἡμέρας. Ἐκτάκτως προσεγγίζουν εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Νομοῦ διάφορα φορτηγὰ ἀτμόπλοια, μεγάλης ἐνίοτε χωρητικότητος, ἅτινα φορτώνουν προϊόντα γεωργικά, κυρίως παραγωγῆς τοῦ Νομοῦ, ἀπ' εὐθείας διὰ τὸ ἐξωτερικόν.

Διὰ βενζινακάτων καὶ ἱστιοφόρων διενεργοῦνται ἐνίοτε λίαν σοβαραὶ μεταφοραί, εἴτε μεταξὺ τῶν διαφόρων λιμένων τοῦ Νομοῦ ἢ τῆς Κρήτης, εἴτε καὶ μὲ πλέον μεμακρυσμένους λιμένας.

Τουρισμός. Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἴσως δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην. Εἶναι ὅμως ἀπὸ τοὺς πλουτοφόρους συντελεστὰς τοῦ τόπου, ἐπὶ πλέον δὲ κινεῖ τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον, μᾶς συνδέει μὲ ἄλλον κόσμον καὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ νὰ προκύψῃ ὠφέλεια.

Ὑπάρχουν μέρη ἐξαιρετικῆς σημασίας ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως. Ἡ Λατώ, ἡ Ἑτέρα, τὰ Γουρνιά, ἡ Πραισός, ἡ Ἴτανος, ἡ Ἄμπελος, τὸ Δικταῖον καὶ τὸ Κρόνειον ἄντρον εἰς τὸ Ὀροπέδιον Λασηθίου, ἡ Δρῆρος, ἡ Ἱεράπυτνα, ἡ ἀρχαία Μίλατος καὶ τόσα ἄλλα.

Ἀλλὰ καὶ τὸ φυσικὸν περιβάλλον, ἡ ἀτμοσφαιρικὴ διαύγεια, τὰ μαγευτικὰ ἀκρογυάλια, τὸ ξηρὸν καὶ ὑγιεινὸν κλῖμα, διὰ τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι ἰατροὶ ἔστελλον τοὺς ἀσθενεῖς των ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀνάρρωσιν εἰς Κρήτην, εἶναι σημαντικοὶ συντελεσταὶ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Τὸ ὀροπέδιον Λασηθίου ἐμφανίζει μοναδικὴν θέαν μὲ τὴν στρατιὰν τῶν ἀνεμομύλων του. Ἡ Ἱεράπετρα μὲ τὴν θρυλλικὴν ἀμμουδιά της φιλοδοξεῖ, καὶ δικαίως ἄλλωστε, νὰ ἴδῃ ἑαυτὴν μίαν ἡμέραν, μεταβαλλομένην εἰς μίαν ἀπὸ τὰς καλυτέρας λουτροπόλεις τῆς Χώρας.

Γενικά

Ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τῶν ἀγροτῶν μας εἶναι βασικὸς συντελεστὴς τῆς παραγωγῆς. Αὕτη ἐμφανίζει μορφὴν ὄχι καὶ τόσον ἱκανοποιητικὴν διὰ τὴν περιφέρειάν μας. Ἡ ἑλονοσία ἐνδημεῖ εἰς μερικὰ σημεῖα. Παρὰ τὸ θερμὸν τοῦ κλίματος γίνεται κατάχρησις πυκνῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν (στεμφυλοπνεύματος, τσικουδιᾶς), ἐνίοτε δὲ καὶ χοιρείου κρέατος. Αἱ κατοικίαι δὲν πληροῦν στοιχειώδεις ἐνίοτε ὅρους ὑγιεινῆς, ἡ δὲ διατροφὴ καὶ ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς δὲν εἶναι πάντοτε ἐπαρκής.

Οἱονδήποτε παραγωγικὸν μέσον, μηχανή, χρῆμα ἢ ἔδαφος εἰς χεῖρας ἀδαεῖς ἢ νοσηράς, μοιραίως θ' ἀποβῇ παθητικὸν καὶ θὰ μείνῃ ἄνευ ἀποδόσεως.

Ἐλέχθη καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μελέτης μας, ὅτι τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ Φύσις, τὸ Κεφάλαιον καὶ ἡ Ἐργασία. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ἐργασία ἀνάλογος πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὑγεία. Χρειάζεται ὅμως καὶ γνῶσις, διότι καὶ ἡ ὑγεία εἶναι ἀπόρροια τῆς γνώσεως τῶν στοιχειωδῶν ὅρων διαβιώσεως.

Χρειάζεται ἀκόμη ἡ γνῶσις, διότι χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ κατάλληλος συνδυασμὸς ὅλων τῶν μέσων παραγωγῆς, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ μεγαλυτέρα πρόσοδος μὲ τὸν ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον κόπον καὶ δαπάνην.

Ὅταν τὴν γνῶσιν δὲν δυνάμεθα νὰ παράσχωμεν εἰς τὸν ἀγρότην συντόμως μὲ τὴν κατάλληλον διαπαιδαγώγησιν, πρέπει πάντως νὰ τὴν θέσωμεν εἰς τὴν διάθεσίν του, διὰ τῆς τοποθετήσεως παρ' αὐτῷ καταλλήλων εἰδικευμένων προσώπων. Ὁ ἄθλος ὃν καλοῦνται νὰ ἐπιτελέσουν ἐν προκειμένῳ οἱ γεωπόνοι εἶναι βαρύς, διὰ τοῦτο καὶ ἀπαιτοῦνται πρόσωπα καλῶς κατηρτισμένα, μὲ ζῆλον καὶ αὐταπάρνησιν, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ τὸ προσωπικὸν συμφέρον καὶ γόητρον ἐνίοτε δέον νὰ ὑποχωρῇ πρὸ τοῦ γενικοῦ καλοῦ.

Ἐν Ἁγίῳ Νικολάῳ τὴν 20ὴν Μαΐου 1938.

Ἀργύριος Ι. Ἀλτιπαρμάκης

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
ΑΠΕΔΑΒΑΤΙΩΘΗ

ΤΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

Ἡ ἐπαρχία Σητείας ἀποτελεῖ τὸ ἀκρότατον ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου Κρήτης καὶ εἶναι σχετικῶς μὲ τὴν ὑπόλοιπον Κρήτην χαμηλή. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή της εἶναι ὁ «Ἀφέντης» βουνὸ ὑψομέτρου 1500 περίπου μέτρων καὶ κεῖται εἰς τὸ ὅριόν της μὲ τὴν Ἐπαρχίαν Ἱεραπέτρας. Ἐκεῖθεν ἡ περιοχὴ καταπίπτει πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἐν τούτοις φυσικῶς ἡ Ἐπαρχία Σητείας διαιρεῖται εἰς δύο σχεδὸν ἴσα τμήματα, δι' αὐλῶνος διήκοντος ἀπὸ τοῦ λιμένος Σητείας κατὰ μῆκος τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου Παντέλη μέχρι Συκιᾶς, καὶ ἐκεῖθεν διὰ χαμηλοῦ σχετικῶς σελίου διέρχεται ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Λιθινῶν καὶ καταλήγει εἰς τὸν Μακρυγιαλόν. Ὅπως ὁ στενότερος αὐλὼν Παχειας-Ἄμμου-Ἱεραπέτρας, οὕτω καὶ ὁ αὐλὼν ἀπὸ Σητείας εἰς Μακρυγιαλὸν καλύπτεται εἰς τὰ χαμηλὰ αὐτοῦ σημεῖα, μὲ στρώματα νεογενῆ καὶ μαργῶδη γνωστὰ ἐν τῇ περιοχῇ μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «ἄσπρουγας».

Πίναξ I. ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

(κατὰ ΛΕΩΝ. ΧΑΛΙΚΙΟΠΟΥΛΟΝ)

Τμῆμα Βορειοδυτικὸν

Εἴδη πετρωμάτων

1	Κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι	Τριαδικῆς
2	Ἀσβεστολιθικαὶ πλάκες	Περιόδου
3	Συμπαγεῖς ἀσβεστόλιθοι Κριτιδικῆς περιόδου	
4	Συμπήγματα ἀσβεστολίθων	Πλειοκαίνου
5	Συμπήγματα σχιστολίθων	Ἐποχῆς
6	Ἀνάμικτα συμπήγματα	Μειοκαίνου
7	Λευκοὶ ἀστεστόλιθοι καὶ μάργαι	Ἐποχῆς
8	Λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι μάργαι καὶ ἀνάμεικτα συμπήγματα τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης Πλειοκαίνου ἐποχῆς.	
9	Σχιστόλιθοι μὲ ὀργανικὰ ἀπολιθώματα καὶ κοπροχώματα.	
10	Ἀλλουβιακοὶ σχηματισμοί.	

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

GEOLOGISCHE KARTE

VON

SITIA

DER

Osthalbinsel Kreta's

MASSSTAB: 1:100000.

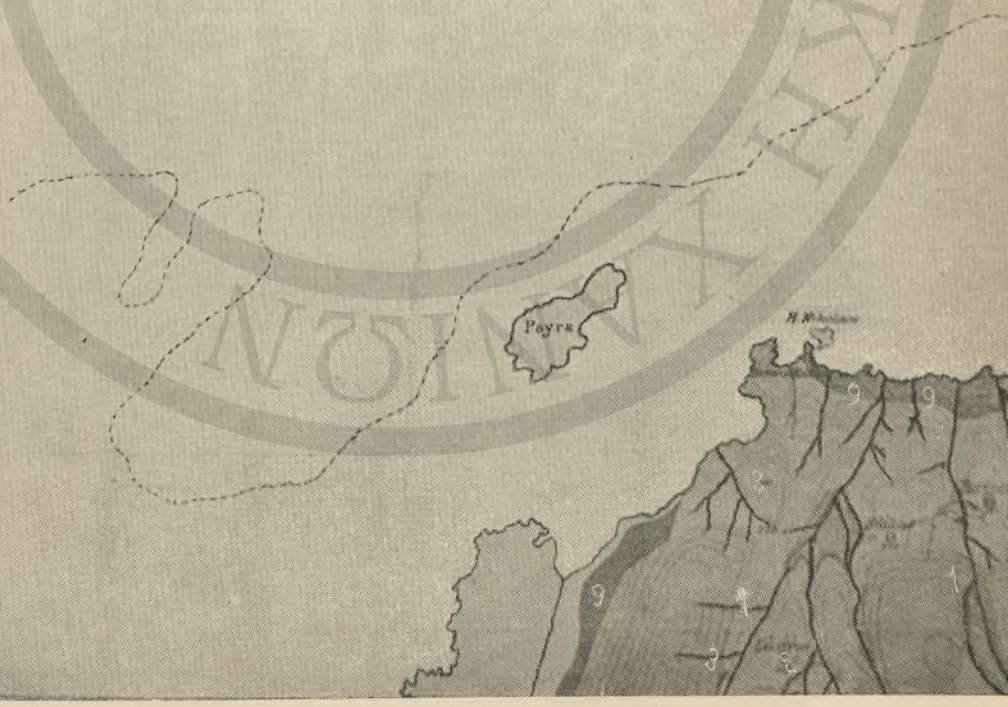

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΝΙΩΝ

Πίναξ II. ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

(κατὰ ΛΕΩΝ. ΧΑΛΙΚΙΟΠΟΥΛΟΝ)

Τμῆμα μέσον βόρειον

Εἴδη πετρωμάτων

1	Κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι	Τριαδικῆς Περιόδου
2	Ἀσβεστολιθικαὶ πλάκες	
3	Συμπαγεῖς ἀσβεστόλιθοι Κρητιδικῆς περιόδου	
4	Συμπήγματα ἀσβεστολίθων	Πλειοκαίνου Ἐποχῆς
5	Συμπήγματα σχιστολίθων	
6	Ἀνάμεικτα συμπήγματα	Μειοκαίνου Ἐποχῆς
7	Λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι καὶ μάργαι	
8	Λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι μάργαι καὶ ἀνάμικτα συμπήγματα τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης Πλειοκαίνου ἐποχῆς.	
9	Σχιστόλιθοι μὲ ὀργανικὰ ἀπολιθώματα καὶ κοπροχώματα.	
10	Ἀλλουβικοὶ σχηματισμοί.	

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Πίναξ III. ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

(κατὰ ΛΕΩΝ. ΧΑΛΙΚΙΟΠΟΥΛΟΝ)

Τμῆμα Βορειοανατολικὸν

Εἴδη πετρωμάτων

1	Κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι	Τριαδικῆς Περιόδου
2	Ἀσβεστολιθικαὶ πλάκες	
3	Συμπαγεῖς ἀσβεστόλιθοι Κριτιδικῆς περιόδου	
4	Συμπήγματα ἀσβεστολίθων	Πλειοκαίνου Ἐποχῆς
5	Συμπήγματα σχιστολίθων	
6	Ἀνάμικτα συμπήγματα	Μειοκαίνου Ἐποχῆς
7	Λευκοὶ ἀστεστόλιθοι καὶ μάργαι	
8	Λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι μάργαι καὶ ἀνάμεικτα συμπήγματα τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης Πλειοκαίνου ἐποχῆς.	
9	Σχιστόλιθοι μὲ ὀργανικὰ ἀπολιθώματα καὶ κοπροχώματα.	
10	Ἀλλουβιακοὶ σχηματισμοί.	

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Πίναξ IV. ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

(κατὰ ΛΕΩΝ. ΧΑΛΙΚΙΟΠΟΥΛΟΝ)

Τμῆμα νοτιοδυτικόν

Εἴδη πετρωμάτων

1 Κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι } Τριαδικῆς
2 Ἀσβεστολιθικαὶ πλάκες } Περιόδου
3 Συμπαγεῖς ἀσβεστόλιθοι Κρητιδικῆς περιόδου
4 Συμπήγματα ἀσβεστολίθων } Πλειοκαίνου
5 Συμπήγματα σχιστολίθων } Ἐποχῆς
6 Ἀνάμεικτα συμπήγματα } Μειοκαίνου
7 Λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι καὶ μάργαι } Ἐποχῆς
8 Λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι μάργαι καὶ ἀνάμικτα συμπήγματα τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης Πλειοκαίνου ἐποχῆς.
9 Σχιστόλιθοι μὲ ὀργανικὰ ἀπολιθώματα καὶ κοπροχώματα.
10 Ἀλλουβικοὶ σχηματισμοί.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

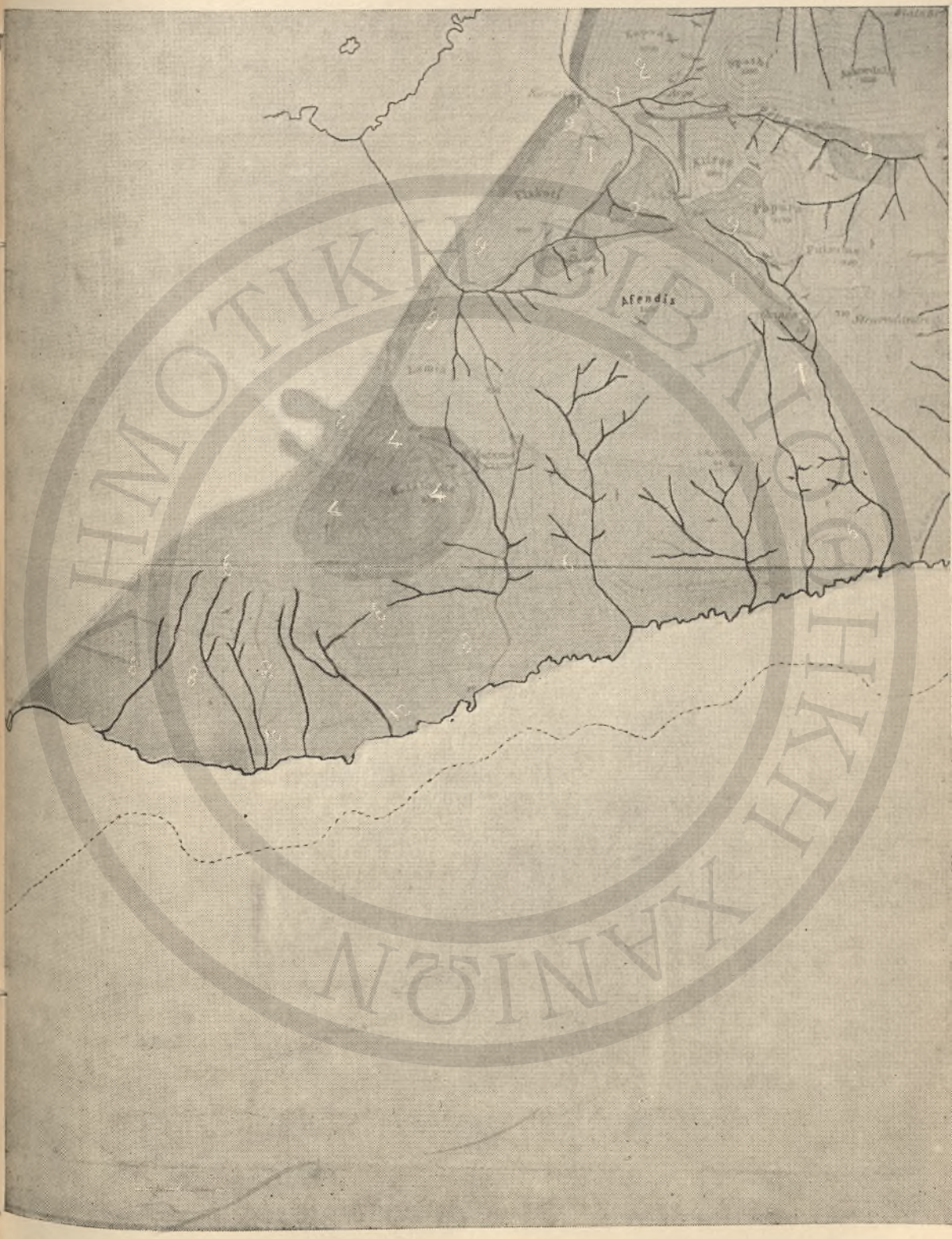

ΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

Πίναξ V. ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

(κατὰ ΛΕΩΝ. ΧΑΛΙΚΙΟΠΟΥΛΟΝ)

Τμῆμα μέσον—νότιον

Εἴδη πετρωμάτων

1	Κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι	Τριαδικῆς
2	Ἀσβεστολιθικαὶ πλάκες	Περιόδου
3	Συμπαγεῖς ἀσβεστόλιθοι Κριτιδικῆς περιόδου	
4	Συμπήγματα ἀσβεστολίθων	Πλειοκαίνου
5	Συμπήγματα σχιστολίθων	Ἐποχῆς
6	Ἀνάμικτα συμπήγματα	Μειοκαίνου
7	Λευκοὶ ἀστεστόλιθοι καὶ μάργαι	Ἐποχῆς
8	Λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι μάργαι καὶ ἀνάμεικτα συμπήγματα τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης Πλειοκαίνου ἐποχῆς.	
9	Σχιστόλιθοι μὲ ὀργανικὰ ἀπολιθώματα καὶ κοπροχώματα.	
10	Ἀλλουβιακοὶ σχηματισμοί.	

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

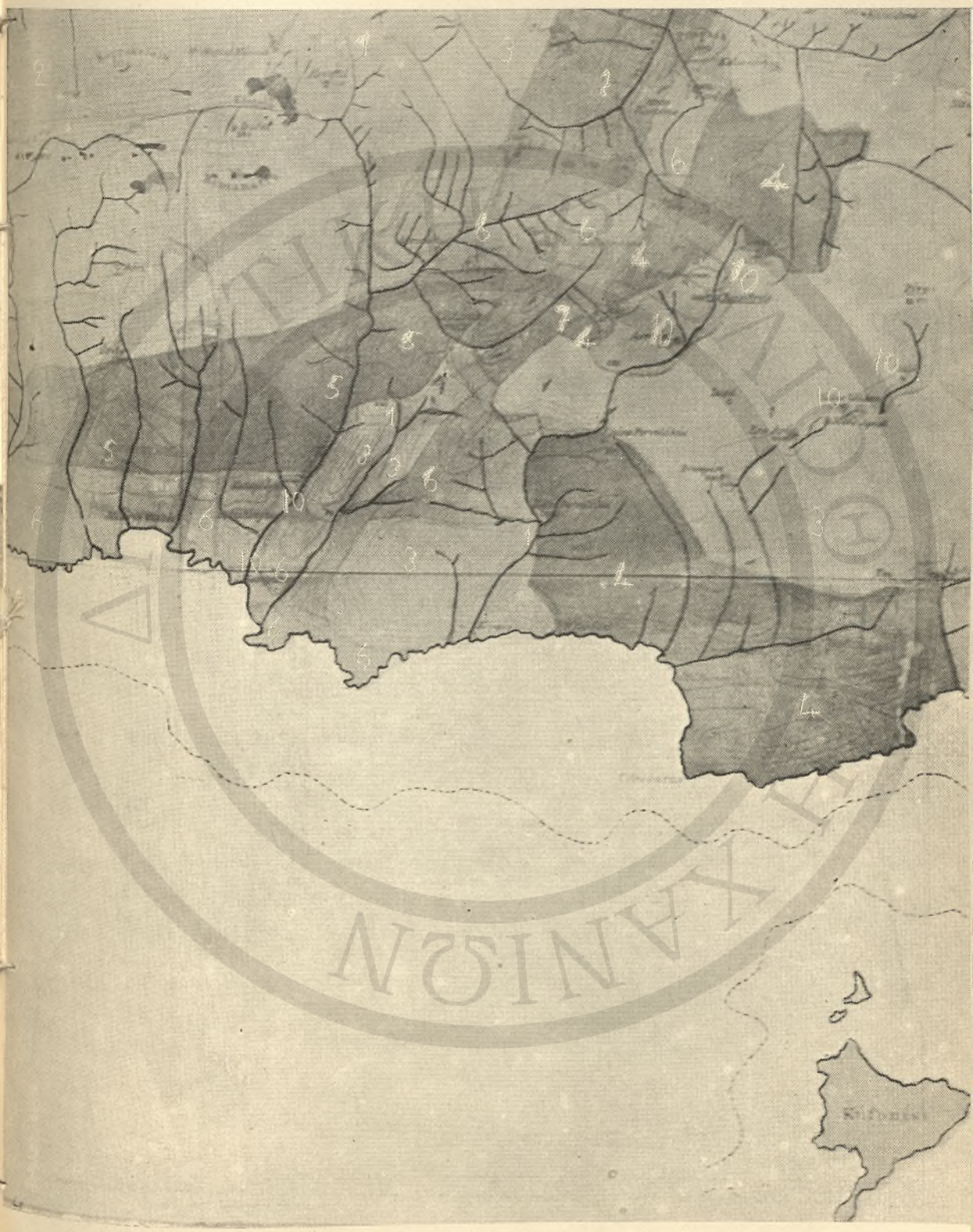

Πίναξ VI. ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

(κατὰ ΛΕΩΝ. ΧΑΛΙΚΙΟΠΟΥΛΟΝ)

Τμῆμα νοτιανατολικὸν

Εἴδη πετρωμάτων

1	Κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι	Τριαδικῆς Περιόδου
2	Ἀσβεστολιθικαὶ πλάκες	
3	Συμπαγεῖς ἀσβεστόλιθοι Κρητιδικῆς περιόδου	
4	Συμπήγματα ἀσβεστολίθων	Πλειοκαίνου Ἐποχῆς
5	Συμπήγματα σχιστολίθων	
6	Ἀνάμεικτα συμπήγματα	Μειοκαίνου Ἐποχῆς
7	Λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι καὶ μάργαι	
8	Λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι μάργαι καὶ ἀνάμικτα συμπήγματα τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης Πλειοκαίνου ἐποχῆς.	
9	Σχιστόλιθοι μὲ ὀργανικὰ ἀπολιθώματα καὶ κοπροχώματα.	
10	Ἀλλουβικοὶ σχηματισμοί.	

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

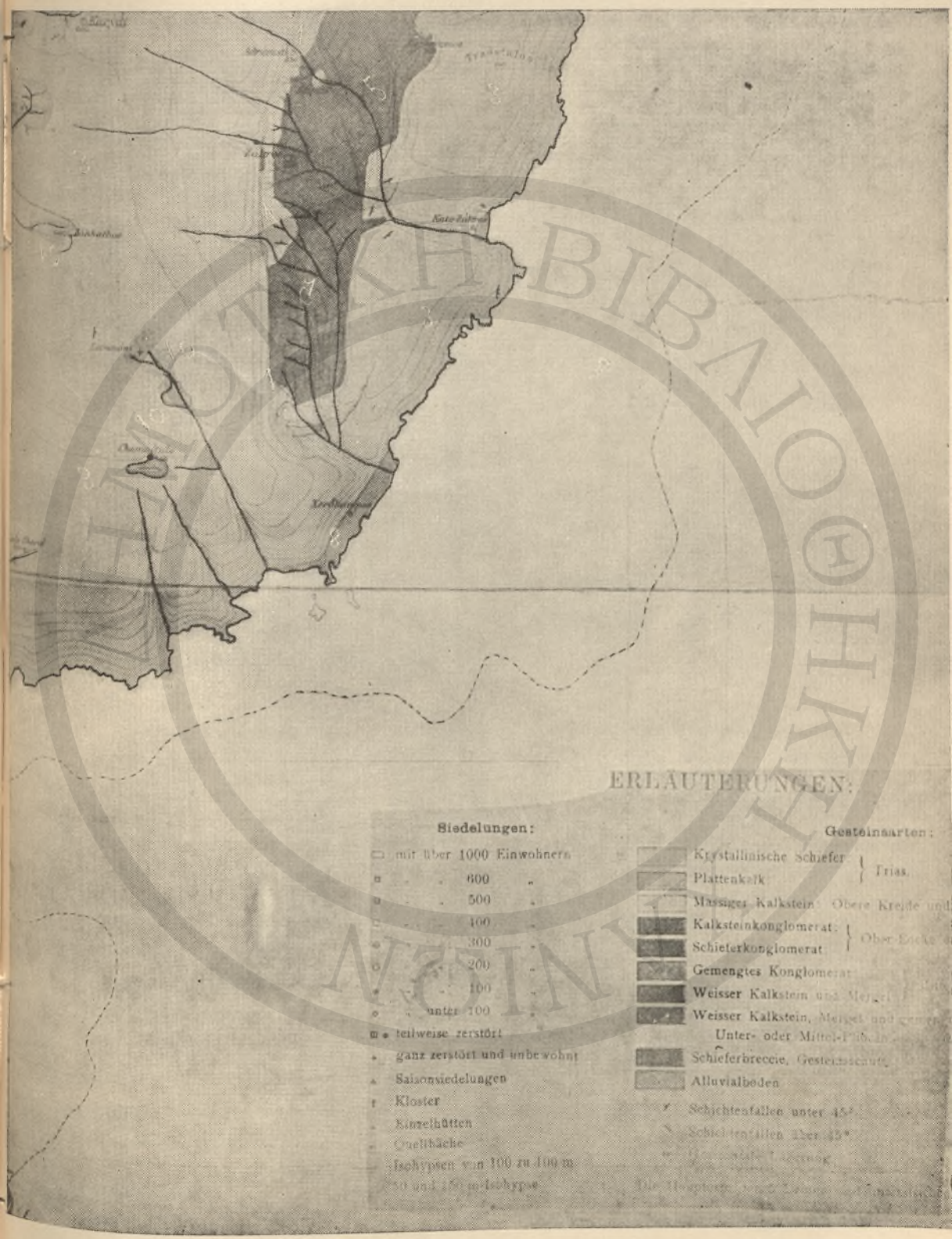
ERLÄUTERUNGEN:
Siedelungen:
mit über 1000 Einwohnern
600
500
400
300
200
100
unter 100
teilweise zerstört
ganz zerstört und unbewohnt
Saisonsiedelungen
Kloster
Einzelhütten
Quellbäche
Gesteinsarten:
Krystallinische Schiefer
Plattenkalk
Trias
Massiger Kalkstein
Kalksteinkonglomerat
Schieferkonglomerat
Gemengtes Konglomerat
Weisser Kalkstein
Schieferbreccie
Alluvialboden

Αἱ κορυφαὶ τῆς Ἐπαρχίας Σητείας (Κεφάλες), ὅπως ἄλλως τε καὶ ὁλοκλήρου τῆς Κρήτης εἶναι ἀσβεστολιθικαί.

Ἀσβεστολιθικῆς μορφῆς μὲ φαινόμενα καρστικὰ εἶναι τὸ πετρῶδες ὀροπέδιον τοῦ Κατελιῶνα, περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν συνοικισμῶν Ζάκρου, Ζήρου καὶ Κατσιδονίου.

Ὡς γνωστὸν τὰ ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως τῶν ἀσβεστολίθων ἐδάφη εἶναι ὑπέρυθρα, καὶ ἐντεῦθεν λίαν χαρακτηριστικῶς ἡ ἀσβεστολιθικὴ περιοχὴ καλεῖται ἐν Κρήτῃ «Ρουσσᾶ».

Εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Ἐπαρχίας καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ μέσον τῶν βορείων κλιτύων τοῦ τέως δήμου Τουρλωτῆς ἀπαντῶμεν καὶ στρώματα κρυσταλλοσχιστώδη μὲ τὸ ἰδιάζον γνώρισμα, ὅτι διαπερῶνται ἀπὸ λεπτὰς ἐνστρώσεις ἀσβεστολίθου. Οἱ συνοικισμοὶ Τουρλωτῆς, Μυρσίνης, Μέσα καὶ Ἔξω Μουλιανῶν, Χαμεζίου, Παρασπορίου εἶναι ἐκτιμήσιμοι ἐπὶ τοιαύτης περιοχῆς. Τὸ ἔδαφος τὸ προερχόμενον ἐκ κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων εἶναι πλούσιον εἰς κάλι, παρέχει προϊόντα γευστικότατα, διατηρεῖ καλύτερον τὴν ὑγρασίαν καὶ καλεῖται ἐν Σητείᾳ «γηολίφα».

Γηολιφερὴ εἶναι ἡ περιοχὴ Μουλιανῶν, ἥτις παράγει τὸν καλύτερον οἶνον, ἐν οἷς καὶ τὸν γνωστὸν οἶνον τοῦ Ἀγριλοῦ. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Σητείας ἀπαντῶμεν σπανιώτερον στρώματα φλυσχώδη (πάσπαρον), πυρογενῆ (κούσκουρον) καὶ μολλασσικὰ (ὀρμπιλιάν).

Ἡ ποικιλία αὕτη τῶν πετρωμάτων ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν πλούσιον διαμελισμὸν τῆς ἀναγλύφου ὄψεως καθιστᾷ τὴν Ἐπαρχίαν Σητείας λίαν πολύμορφον, ὡς ἄλλως εἶναι καὶ ὁλόκληρος ἡ χώρα μας.

*
* *

Τὸ μεγαλύτερον κακόν, ὅπερ αἰσθάνεταί τις διατρέχων τὴν Ἐπαρχίαν Σητείας εἶναι ἡ ἀποψίλωσις, τὸ γυμνὸν καὶ ἄδενδρον τῶν βουνῶν της. Ἡ κυριαρχοῦσα βλάστησις εἶναι οἱ ἀκανθόθαμνοι καὶ τὰ φρύγανα (ἀχυμάδες), ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν στέππην. Ὁ θῦμος, οἱ κίστοι (ἀλαδανιὲς) ἡ φλομὶς (ἀγκαραθιὰ) ἐκτεινόμενοι κυρίως εἰς τοὺς ρουσιάδες, ἡ ἐρείκη (ρεῖκι), ὁ ἐλελίφασκος ὁ κρητικὸς (φασκομηλιά), ἡ ἀνθυλλὶς ἡ ἐρμάνειος (σάρωμα), ὁ ἔβενος ὁ κρητικὸς (κούρμουλας ἢ κουρμουτσοῦλι) ὅστις κυρίως φύεται εἰς τοὺς ἀσπρουγάδες καὶ τοὺς ἀσπρουγοκρημνοὺς καὶ σπανιώτερον εἰς τὰ ἀσβεστολιθικὰ στεφάνια (δέτας), τὸ ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες (ἀστοιβίδα), ἡ θυμελαία ἢ Ταρτοναίρα (φινοκαλιά), ὁ ἀσπάλαθος, τὸ δαφνοειδὲς (χαμωλαιὰ) καὶ πλεῖστα ἄλλα χρήσιμα ἢ ἐπιβλαβῆ καταλαμβάνουσιν ἀπεράντους ἐκτάσεις. Εἶναι ἡ κυρία αἰτία δι' ἣν τὸ ποιμενικὸν πρόβατον τῆς Σητείας κατέστη μικροσκοπικὸν καὶ ἀπαιτεῖ ἀπεράντους ἐκτάσεις διὰ νὰ συντηρηθῇ καὶ τὰς ὁποίας διατρέχει εἰς ἀναζήτησιν χλοερᾶς τροφῆς, τὴν ὁποίαν δὲν ἀνευρίσκει.

Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζώμεθα. Οἱ φρυγανότοποι οὗτοι δὲν ἀποτελοῦν τὴν κλιματικὴν βλάστησιν τῆς περιοχῆς. Ἡ στέππη δὲν εἶναι ἀναλλοίωτος ὡς προκειμένου περὶ Οὐκρανίας ἢ ἄλλων μερῶν τῆς γῆς.

Ἄλλοτε καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σητείας, ὡς καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν ὑψοῦτο ὑπερήφανος ἡ φυσικὴ χλωρὶς τῆς χώρας, ὁ προστατευτικὸς αὐτῆς μανδύας ἀπὸ δένδρα ὑψηλὰ καὶ παραγωγικὰ εἰς τὴν σκιὰν τῶν ὁποίων ἐφύετο ἄφθονος ποώδης

βλάστησις, ἥτις διέτρεφε ἀνθοῦσαν κτηνοτροφίαν ἀπὸ μεγάλα ζῷα, ἀπὸ βοῦς μὲ τὰ μεγάλα κέρατα τῆς Μινωϊκῆς ἐποχῆς.

Τὰ κυριώτερα τῶν δένδρων τούτων ἦσαν οἱ δρῦς, οἱ φυλλοβόλοι δρῦς, μὲ μεγαλυτέρας ἀπαιτήσεις εἰς ὑγρασίαν, κατελάμβανον τὰ γηολιφερὰ καὶ πασπερώδη μέρη καὶ εὐάριθμα ἄτομα τούτων διεσώθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Μέσα Μουλιανῶν. Διετηρήθη δὲ καὶ τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ὄνομά των μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι μετήλαξε γένος καὶ λέγεται «ὁ δρῦς». Διεκρίνομεν δύο παραλλαγὰς φυλλοβόλου δρυός. Τὴν φέρουσαν καρπὸν γλυκὺν μεγάλης ζωοτροφικῆς ἀξίας καὶ φύλλωμα ὀλιγώτερον χνουδωτὸν καὶ χρώματος βαθυτέρου πρασίνου, ἥτις λέγεται «γλυκοδρῦς» καὶ τὴν «ἀγρίαν» δρῦν μὲ καρπὸν ὑπόπικρον καὶ φύλλα περισσότερον χνουδωτά.

Ἠκολούθουν αἱ ἀειθαλεῖς δρῦς, αἵτινες κατελάμβανον τεραστίαν ἄλλοτε ἔκτασιν καὶ ἐκ τούτων ἡ μὲν «πρῖνος» ὑπὸ διαφόρους αὐτῆς παραλλαγὰς σώζεται ἀκόμη σήμερον μὲ τὴν δενδρώδη αὐτῆς μορφὴν εἰς διάφορα σημεῖα, καὶ εἰς ἐκτεταμένας ἐκτάσεις βοσκοτόπων πυρπολουμένων περιοδικῶς, ὑπὸ τὴν θαμνώδη ἢ ὑποθαμνώδη μορφήν της. Εἴς τινα μάλιστα σημεῖα ἀτυχῶς, ἐξακολουθεῖ νὰ διενεργῆται ἡ ἐκρίζωσις τῆς πρίνου, διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ξυλεύσεως τῶν κατοίκων, χωρὶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὕτω καταφέρεται τὸ τελειωτικὸν κτύπημα εἰς τὴν δενδρώδη βλάστησιν, καὶ ἐγκαθίσταται διὰ πολλοὺς αἰῶνας, τελειωτικῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἡ νεκρικὴ σινδὼν τῶν φρυγάνων. Τὸ ἕτερον εἶδος τῆς ἀειθαλοῦς δρυός, ἡ ἀρία (ἀκύλακας) περιεσώθη μόνον εἰς τοὺς τοίχους τῶν βαθυτάτων χαραδρῶν (δέται). Λέγεται δὲ σήμερον ὀξύλακας ἢ ἀζύλακας, διότι τὸ πάλαι ὁ καρπὸς αὐτῆς καὶ τῆς πρίνου, ἐλέγετο «ἄκυλος» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν καρπὸν τοῦ φυλλοβόλου δρυός, ὅστις ἐλέγετο «βάλανος». Πλεῖσται δὲ περιοχαὶ καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σητείας ἐξακολουθοῦν νὰ φέρουν τὸ ὄνομα : δρῦς, Ἐπάνω δρῦς, ἀζυλακιᾶς, ἀζυλακόπλαγον κ.ο.κ. χωρὶς σήμερον νὰ ἐμπεριέχουν οὐδὲ ἴχνος δρυὸς ἢ ἀρίας, Δὲν ἀποτελεῖ τοῦτο ἀσφαλεστάτην ἔνδειξιν τῆς μεγάλης ἐκτάσεως ἣν τὸ πάλαι κατελάμβανον τὰ πολύτιμα ταῦτα δένδρα ; Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εὔμεθα βέβαιοι, ὅτι τὸ δένδρον, ὅπερ δημιουργεῖ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὡραιότητα, δύναται καὶ πάλιν νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ὀρεινὴν Σητείαν μὲ προσπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου ἀνάλογον βεβαίως πρὸς τὴν διαμορφωθεῖσαν κατάστασιν.

Ἡ ἀποψίλωσις ὑπῆρξεν διὰ τὴν Ἐπαρχίαν Σητείας εὐχερεστέρα διὰ τὸ ξηρὸν καὶ αὐχμηρὸν αὐτῆς. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ, ὅτι ἀποτελεῖ τὸ ξηρότερον καὶ αὐχμηρότερον διαμέρισμα τῆς χώρας. Ἡ ἀναδάσωσις συνεπῶς καὶ ἀναδένδρωσις ἀπαιτεῖ τὴν μεγαλυτέραν προσπάθειαν πάσης ἄλλης περιοχῆς.

Ἡ ἐπελθοῦσα ἀποψίλωσις κατὰ πρῶτον λόγον ὀφείλεται εἰς τὸ πῦρ. Ὅταν οἱ πρόγονοί μας προέβαινον εἰς τὴν ἐκχέρσωσιν καὶ τὴν καλλιέργειαν, ἐχρησιμοποίουν τὸ εὐκολώτερον μέσον, χωρὶς νὰ λαμβάνουν καθόλου ὑπ' ὄψιν τὴν συγκράτησιν τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους διὰ τοὺς ἀπογόνους των. Ἔκαιον τὴν βλάστησιν, διὰ νὰ πορισθῶσιν ὀλίγην ἐσοδείαν καὶ ἀσχέτως, ἐὰν μετ' αὐτῆς τὸ ἔδαφος ἀπεπλύνετο καὶ καθίστατο ἄχρηστον. Τότε τὸ ἐγκατέλειπον διὰ νὰ ἀναδασωθῇ καὶ ἐξεχέρσωναν νέας ἐκτάσεις. Ἐὰν τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἐκμεταλλεύσεως τότε ἐδικαιολογεῖτο, διότι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ὀλίγοι καὶ ἡ βλάστησις ὑψηλὴ καὶ ἀπέραντος, σήμερον, ὅτε τὸ φάσμα τῆς ἀποψιλώσεως μᾶς καθιστᾶ τόσον μελαγχολικούς, τὸ βάρβαρον τοῦτο σύστημα ἐκμεταλλεύσεως τῆς γῆς, τὸ γνωστὸν «καψάλιασμα» πρέπει

νὰ ἐγκαταλειφθῇ τὸ ταχύτερον. Ἀπαγορεύεται ἄλλως ὑπὸ τοῦ δασικοῦ Νόμου.

Δὲν εἶναι ὀρθὸν ὅπως καίεται ἡ ὀργανικὴ οὐσία χάριν ὀλίγης τέφρας, διότι ἐὰν ἡ βλάστησις κοπῇ καὶ παραμείνῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀποσυντίθεται καὶ ἀποτελεῖ κόπρον γονιμοποιὸν αὐτοῦ.

Ἔπειτα ἡ ἐκχέρσωσις καὶ ἡ καλλιέργεια ἐδαφῶν ἐπικλινῶν ἐπιφέρει τὴν διαυλάκωσιν τοῦ ἐδάφους, τὴν παράσυρσιν τοῦ χώματος πρὸς τοὺς χειμάρρους καὶ τὴν θάλασσαν. Εἰς τὰς ἐπικλινεῖς περιοχὰς ἐνδείκνυται νὰ ὑποστηρίζεται τὸ ἔδαφος μὲ τοίχους «δέτας» ὅπως πολὺ ὀρθῶς λέγεται ἐν Κρήτῃ, διὰ νὰ δένεται καὶ νὰ μὴ φεύγῃ τὸ χῶμα. Ὅταν δὲν λαμβάνεται παρομοία πρόνοια, ἀλλ' ἐξακολουθῶμεν νὰ καλλιεργοῦμεν ἐπικλινεῖς ἐκτάσεις, τότε ἀρχίζει σιγὰ σιγὰ νὰ ἀναφαίνεται ὁ ὑποκείμενος βράχος. Ἔχομεν δηλαδὴ τὴν χειροτέραν μορφὴν τῆς ἀποψιλώσεως, τὴν ἀποβράχωσιν, ἥτις καθιστᾶ τὴν περιοχὴν ἀπολύτως ἄγονον διὰ πολλοὺς αἰῶνας. Ἡ ἀροτραία καὶ διὰ σκαπάνης (σκαλίδας) καλλιέργεια καὶ σπορὰ τῶν ἐπικλινῶν ἐδαφῶν, εὐνόητον τυγχάνει ὅτι εἶναι ἀσύμφορος καὶ καταστρεπτική. Εἰς δὲ τὰς ὀρεινὰς καὶ ἐπικλινεῖς περιοχὰς μόνον ἡ κατὰ βαθμίδας καλλιέργεια μὲ τοίχους (δέτας) ὑποστηρίξεως τοῦ ἐδάφους δύναται ἀκινδύνως νὰ διενεργεῖται.

Ἡ ποιμενικὴ αὔξ τέλος καὶ ἡ ποιμενικὴ ἐν γένει κτηνοτροφία ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ βλάστησις ἦτο ὀλίγη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κτηνῶν ηὐξημένος, κατέστη μία ἐκμετάλλευσις ληστρικὴ καὶ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀποψίλωσιν. Ἡ ἐντατικὴ βόσκησις τῶν καλῶν καὶ νομευτικῶν φυτικῶν εἰδῶν, ἔθετεν αὐτὰ εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἔναντι τῶν ἀχρήστων ἢ ἐπιβλαβῶν εἰδῶν καὶ συνεπῶς τὰ τελευταῖα ὑπερίσχυον καὶ καθίστων τὸν τόπον ἄχρηστον. Ὁ ποιμὴν ἐχρησιμοποίει τότε τὸ πῦρ καὶ τοῦτο ὡς καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα βοσκὴ τῶν βλαστανόντων χρησίμων φυτικῶν εἰδῶν, ἐπέφερε τὴν ἀραίωσιν καὶ κατάπτωσιν τῆς βλαστήσεως εἰς τὴν σημερινήν της κατάστασιν. Συνεπείᾳ τέλος τῆς ἀποψιλώσεως εἶναι ἡ δημιουργία τῶν καταστρεπτικῶν χειμάρρων, καὶ εἶναι εἰς ὅλους γνωστὴ ἡ δρᾶσις πολλῶν ἐξ αὐτῶν, καθὼς καὶ τοῦ χειμάρρου Παντέλη, ὅστις εἰς τὴν πλημμύραν τοῦ ἔτους 1932 παρέσυρε ἐν μιᾷ νυκτὶ τὴν μόλις τότε κατασκευασθεῖσαν γέφυραν παρὰ τὸν λιμένα Σητείας, ἥτις συνέδεε τὰ δύο τῆς Ἐπαρχίας τμήματα.

*
* *

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω εἰσήγησιν εὐχερὲς εἶναι νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν ἐνδεικνυομένην κατεύθυνσιν τῆς γεωργίας εἰς τὴν Σητείαν. Τὴν κατεύθυνσιν ἄλλως αὐτὴν ἀντελήφθησαν καὶ ἀκολουθοῦν πολλοὶ προοδευτικοὶ γεωργοί της. Ἀντὶ δηλαδὴ ὡς μέχρι σήμερον νὰ καλλιεργῶμεν τὴν γῆν χωρὶς νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν μείωσιν τῆς γονιμότητός της, καὶ τῆς παραγωγικότητος της, πρέπει ἀντιθέτως ἡ καλλιέργεια νὰ διενεργεῖται εἰς τρόπον ὥστε, ὄχι μόνον νὰ διατηρεῖται, ἀλλὰ νὰ ἐπαυξάνηται.

Μόνον μὲ τὴν ἐπαύξησιν τῆς γονιμότητος καὶ παραγωγικότητος τῆς γῆς δυνάμεθα νὰ ἀναμένωμεν τὴν προϊοῦσαν ἐπαύξησιν τῶν εἰσοδημάτων μας, ὥστε νὰ διατραφῇ ἀξιοπρεπῶς ὁ αὐξάνων πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς.

Πρὸς τοῦτο πρέπει πρὸ πάσης καλλιεργείας νὰ μεριμνῶμεν διὰ τὴν συστηματοποίησιν τῶν ἀγρῶν μας. Εἶναι προτιμότερον νὰ καλλιεργῶμεν ἐντατικῶς μικρὰς ἐκτάσεις, καλῶς καὶ συστηματικῶς καὶ τὰ εἰσοδήματα θὰ εἶναι πολὺ περισσότερα, παρὰ νὰ ἐπεκτείνωμεν τὴν καλλιέργειαν εἰς μεγάλας ἐκτάσεις ἄνευ

προηγουμένης συστηματοποιήσεως του. Ἡ χρησιμοποίησις τῶν Χημικῶν λιπασμάτων ἥτις σχεδὸν διεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν Σητείας, ἐνδείκνυται νὰ ἐπεκταθῇ.

Ὅπως πολὺ ὀρθῶς λιπαίνομεν, κλαδεύομεν καὶ περιποιούμεθα ἐν γένει τὴν Σουλτανίναν, πρέπει μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιμέλειαν νὰ περιποιούμεθα καὶ τὴν Ἐλαίαν. Ἐπίσης καὶ τὴν χαρουπιὰν καὶ τὴν Ἀμυγδαλῆν. Καὶ τὰ εἴδη ταῦτα εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς δώσουν οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα εὐνοϊκά, ὅταν τύχουν τῆς προσηκούσης μερίμνης μας.

Ἡ συστηματοποίησις τοῦ ἐδάφους, ἡ ἐπιμελὴς καλλιέργεια καὶ ἡ χημικὴ λίπανσις πρέπει νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὰς σπειρομένας διὰ κριθῆς, σίτου ἢ ὀσπρίων ἐκτάσεις.

Ἀλλὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐπαρχίας δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι στηρίζεται κυρίως εἰς τὰς ἐμφυτεύσεις. Ἐμφυτεύσεις παντὸς εἴδους ὀπωροφόρων δένδρων. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὡς πρὸς σημεῖον τοῦτο ἡ Ἐπαρχία Σητείας καθυστερεῖ ἔναντι τῶν λοιπῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Νομοῦ. Ἴσως διότι στερεῖται συγκοινωνίας, ἴσως διότι εἶναι ἀραιότερον κατῳκημένη. Τὸ γεγονὸς ἐν τούτοις, ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Λιμένος Σητείας ἐπεδίωξαν μετ' ἐπιμονῆς καὶ ἐπέτυχον τὴν κατάργησιν τοῦ Ἀγροκηπίου Σητείας παρὰ τὰς διαμαρτυρίας μας ὅτι παραβλάπτουν τὰ ἴδια συμφέροντά των, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Σητείας μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου δὲν ἀπέδιδον τὴν ἐμπρέπουσαν σημασίαν εἰς τὴν δενδροφύτευσιν. Εἶχον ἀπορροφηθῆ ὁλοκληρωτικῶς ἀπὸ τὴν Σουλτανίναν. Ὁπωσδήποτε ὁ ἀγρότης τῆς Ἐπαρχίας Σητείας ἀκολουθεῖ σήμερον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸν ὀρθὸν δρόμον, καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς συγκοινωνίας θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ραγδαίαν γεωργικήν του ἐξέλιξιν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ κοινωνικο-οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς του.

Θὰ κατανοηθῇ ἐγκαίρως, ὅτι καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς περαιτέρω ἀποψιλώσεως πρέπει νὰ περιορίσῃ τὴν ποιμενικὴν κτηνοτροφίαν καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν οἰκόσιτον καὶ βελτιωμένην τοιαύτην. Ἡ καλλιέργεια τῆς μηδικῆς (τριφυλλίου) θὰ ἐπεκταθῇ χάριν τῆς οἰκοσίτου αὐτῆς κτηνοτροφίας εἰς πολλὰς ποτιστικὰς ἐκτάσεις.

Θὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν ἀπόσβεσιν τῶν χειμάρρων δι' ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς καὶ ἀναδασώσεως τῶν λεκανῶν ἀπορροῆς πολλῶν καταστρεπτικῶν σήμερον χειμάρρων.

Θὰ μεριμνήσῃ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης διὰ τὴν κατασκευὴν μονίμων ἐκ τσιμέντου ἀρδευτικῶν αὐλάκων εἰς τὰς προνομοιούχους περιοχὰς τῆς Ἐπαρχίας, αἵτινες διαθέτουν τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν διὰ μίαν ξηροθερμικὴν περιοχήν, ὡς αὕτη, τὸ ὕδωρ.

Εἰς τὴν μελισσοκομίαν θὰ ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον, ὃν διήνοιξαν τὰ προοδευτικὰ τῆς Σητείας τέκνα, οἱ κ.κ. Θεοδόσιος Γαρεφαλάκης καὶ Ἐμμ. Μπαντουβάκης.

Ἐν ἑνὶ λόγῳ θὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ἐντατικὴν καὶ βελτιωτικὴν τῆς γῆς καλλιέργειαν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν προϊοῦσαν αὔξησιν τῶν καρπῶν καὶ ἐσόδων του καὶ νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασίν του. Καὶ αἱ παραγωγικαὶ καὶ βελτιωτικαὶ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐργασίαι εἶναι τόσον πολλαί, ὥστε παρὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀποψίλωσιν νὰ προβλέπωμεν τὸ γεωργικὸν μέλλον τῆς Σητείας εὐρύτατον.

Ἰωάννης Τσουμῆς
Προϊστάμενος Γεωργ. Ὑπηρεσίας Λασηθίου

ΔΗΜ. ΣΤΙΒΑΚΤΑΚΗ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΝ ΤΩι ΓΥΜΝΑΣΙΩι ΣΗΤΕΙΑΣ

ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΕΡΕΟΥ ΦΛΟΙΟΥ ΤΗΣ ΓΗΣ

«Τὰ πάντα ῥεῖ» κατὰ τὸν σοφὸν Ἡράκλειτον τοὐτέστιν τὰ πάντα φθείρονται καὶ ἑπομένως μεταβάλλονται. Τοῦ γενικοῦ τούτου φυσικοῦ κανόνος δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἐξαίρεσις. Καὶ αὐτὸς ὁ στερεὸς φλοιὸς τῆς γῆς ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατοικοῦμεν καὶ ὁ ὁποῖος τόσον σταθερὸς καὶ ἀμετάβλητος μᾶς φαίνεται, λόγῳ τῆς βραχύτητος τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ζωῆς μας, ὑφίσταται τὰς συνεπείας τοῦ ἀδυσωπήτου τούτου φυσικοῦ Νόμου. Ποικίλαι δυνάμεις ἀενάως ἐπιδρῶσαι ἀπεργάζονται τὴν διαμόρφωσιν τούτου, ἄλλαι μὲν ἀνυψώνουσαι τοῦτον, ἄλλαι δὲ καταβυθίζουσαι καὶ διαρρηγνύουσαι τοῦτον καὶ τέλος ἄλλαι κατατρώγουσαι ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς διανοίγουσι χαράδρας καὶ φάραγγας ἢ ὑπογείους σήραγγας, στοὰς καὶ σπήλαια.

Τὰς δυνάμεις ταύτας κατατάσσουσιν εἰς δύο κατηγορίας: εἰς τὰς ***ἐνδογενεῖς*** ἤτοι εἰς ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἕδραν των εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῆς καὶ δρῶσιν ἐκ τῶν ἔνδον πρὸς τὰ ἔξω· ὅπως εἶναι π.χ. οἱ σεισμοί, τὰ ἠφαίστεια, αἱ θερμαὶ πηγαὶ

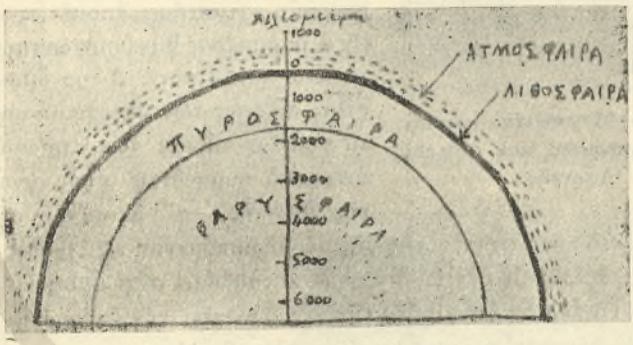

(Εἰκ 15). Τομὴ τῆς Γηΐνης Σφαίρας.

κ.λ.π., καὶ τῶν ὁποίων ἀφορμὴ εἶναι ἡ γηγενὴς θερμότης ἤτοι ἡ εἰς τὰ σπλάχνα τῆς γῆς ἐνυπάρχουσα θερμότης, καὶ εἰς τὰς ***ἐξωγενεῖς*** εἰς ἐκεῖνας δηλαδὴ αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἕδραν των εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῆς γῆς καὶ ἑπομένως δρώσας ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω, ὅπως τὸ ὕδωρ, οἱ παγετῶνες, ὁ ἀήρ κ. λ. π.

Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐνεργείας τινῶν τῶν ὡς ἄνω δυνάμεων εἶναι καὶ αἱ ***καθιζήσεις*** ἤτοι αἱ κατακόρυφοι ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω μετακινήσεις τμημάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς κατὰ τὰς ὁποίας τμήματα τούτου μικρὰ ἢ μεγάλα καταπίπτουν εἰς μέγα ἢ μικρὸν βάθος, ἄλλοτε μὲν αἰφνιδίως καὶ ἀποτόμως, ἄλλοτε δὲ τόσον βραδέως ὥστε δὲν γίνονται ἀντιληπταὶ εἰμὴ μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου. Καὶ τὰς μὲν πρώτας ἐκ τούτων καλοῦσιν ***αἰφνιδίας*** ἢ ***ἀποτόμους***, τὰς δὲ δευτέρας ***χρονίας***.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὰς τοιαύτας καθιζήσεις εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἀνατομικῆς κατασκευῆς τῆς γῆς.

Ἡ γῆ ἐν τῷ συνόλῳ της λαμβανομένη ἀποτελεῖ σφαῖραν ὀλίγον πεπιεσμέ-

νην εἰς τοὺς πόλους καὶ ἐξωγκωμένην εἰς τὸν Ἰσημερινόν, μέσης ἀκτῖνος 6367 χιλιόμ. Δὲν στηρίζεται πουθενά, ἀλλ' αἰωρεῖται εἰς τὸ κενὸν περιστρεφομένη περὶ τὸν ἑαυτόν της εἰς 24 ὥρας καὶ περιφερομένη συγχρόνως περὶ τὸν ἥλιον εἰς 365 ἡμέρας περίπου. Περιβάλλεται ἔξωθεν ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς ὁποίας τὰ μὲν κατώτερα στρώματα ἀποτελοῦν τὴν τροπόσφαιραν τὰ δὲ ἀνώτερα τὴν στρατόσφαιραν, τοῦ ὕψους της ἐξικνουμένου ἄνω τῶν 500 χιλιομ. Κάτωθεν ταύτης εὑρίσκεται ἡ ***λιθόσφαιρα*** (Εἰκ. 15), ἤτοι τὸ ἐκ λίθων (πετρωμάτων) στερεὸν περίβλημα τῆς γῆς καὶ ἡ ***ὑδρόσφαιρα*** ἤτοι τὸ σύνολον τῶν ὑδάτων τῶν ἀποτελούντων τὰς θαλάσσας, λίμνας καὶ ποταμούς,

Τὸ πάχος τῆς λιθοσφαίρας ἐξικνεῖται κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς μέχρι βάθους τὸ πολὺ 100 χιλιομέτρων καὶ τοῦτο διότι ἐφ' ὅσον ἔχει διαπιστωθῆ εἰς μεταλλευτικὰ φρέατα ὅτι κατερχόμενοι πρὸς τὰ βάθη τῆς γῆς εὑρίσκομεν ἀνὰ 30 μέτρα βάθους ὕψωσιν θερμοκρασίας κατὰ 1 βαθμόν, ἑπόμενον ὅτι εἰς βάθος 90 χιλιομέτρων ἡ θερμοκρασία θὰ φθάνη τοὺς 3.000 βαθμοὺς τοιαύτη δηλ. ὥστε καὶ τὰ δυστηκτότερα τῶν σωμάτων νὰ εὑρίσκωνται ἐν διαπύρῳ καὶ τετηκυῖα καταστάσει, ἑπομένως καὶ τὰ ὑλικὰ τῆς λιθοσφαίρας θὰ εὑρίσκωνται εἰς τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω κατάστασιν. Λόγῳ ὅμως τῆς τεραστίας πιέσεως τῶν ὑπερκειμένων στρωμάτων τὸ σημεῖον τήξεως τῶν στρωμάτων τούτων ἀνέρχεται συμφώνως πρὸς γνωστὸν νόμον τῆς Φυσικῆς, καὶ ἑπομένως σήμερον εἶναι παραδεκτόν, ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῆς τὸ εὑρισκόμενον εἰς βάθος μεγαλύτερον τῶν 100 χιλιομ. εὑρίσκεται μὲν ἐν διαπύρῳ καταστάσει οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν τετηκυίᾳ ἀλλὰ ἐν στερεᾷ. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦτο τῆς γῆς ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην ***πυρόσφαιραν,*** ἥτις περὶ τὸ κέντρον της περιλαμβάνει τὴν ***βαρύσφαιραν*** ὡς περικλείουσαν ἐν ἑαυτῇ τὰ βαρύτερα τῶν μετάλλων, ἅτινα κατὰ τοὺς Νόμους τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως συνεσσωρεύθησαν ἐκεῖ ὅταν ὁλόκληρος ἡ γῆ εὑρίσκετο ἐν διαπύρῳ καὶ τετηκυίᾳ καταστάσει, ἄνευ τοὐτέστιν στερεοῦ φλοιοῦ, στάδιον ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς κοσμογονικὰς θεωρίας διῆλθεν.

(Εἰκ. 16). Ἀνατολικαὶ ἀκταὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ Δυτικαὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Κατ' ἄλλας τινὰς θεωρίας (Wegener) τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῆς εὑρίσκεται ἐν διαπύρῳ καὶ τετηκυία καταστάσει, αἱ δὲ Ἤπειροι ἐπιπλέουν τρόπον τινὰ ἐπὶ τοῦ τετηκότος τούτου ὑλικοῦ τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν ***μάγμα,*** ὅπως τρόπον τινὰ ἐπάνω εἰς τετηκότα μόλυβδον ἐπιπλέουν αἱ σκωρίαι. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς θεωρίας ταύτης ἀναφέρεται τὸ παράδειγμα τῆς ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς καὶ πανίσκης, ὁμοιότητος τῶν Α. παραλίων τῆς Ἀμερικῆς, πρὸς τῶν Δ. τῆς Ἀφρικῆς (Εἰκ. 16) ὅπου πραγματι κῶς παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον ὅπου ἡ μία Ἤπειρος παρουσιάζει κοίλωμα ἡ ἄλλη ἀπέναντι παρουσιάζει ἐξόγκωσιν. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας ταύτης ὑποθέτουν ὅτι αἱ Ἤπειροι αὗται ἦσαν ἡνωμέναι καὶ σιγά σιγά, ἀπομακρύνονται, πρᾶγμα ἀδύνατον ἂν ἡ ***πυρόσφαιρα*** εὑρίσκεται ἐν στερεᾷ καταστάσει.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται, ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῆς

εἶναι πολὺ θερμόν, τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ αὐξανομένης ἀναλόγως τοῦ βάθους. Μέρος τῆς γηγενοῦς ταύτης θερμότητος διηνεκῶς ἀκτινοβολεῖται εἰς τὸ ἀχανὲς ἀπορροφούμενον ὑπὸ τοῦ καταψύχρου περιβάλλοντος ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ἡ γῆ κατὰ τὴν περιφοράν της περὶ τὸν ἥλιον καὶ ἑπομένως ἡ γῆ ψυχομένη σμικρίνεται κατ' ὄγκον, συστελλομένης τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς συμφώνως πρὸς γνωστοὺς νόμους τῆς φυσικῆς.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ ***λιθόσφαιρα*** εἶχε μικρὸν πάχος, ὅπως συνέβαινε κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἐξελίξεως τῆς γῆς, εἶχε κάποιαν πλαστικότητα καὶ ἠδύνατο

(Εἰκ. 17). Ρυτιδώσεις τῆς λιθοσφαίρας.

νὰ παρακολουθῇ τὴν συστολὴν τῆς ***πυροσφαίρας***. Ἀφ' ὅτου ὅμως τὸ πάχος αὐτῆς ἔγινε ἀρκετὸν τότε δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παρακολουθῇ τὴν συστολὴν τῆς ***πυροσφαίρας***, ἀλλ' ὑποκειμένη εἰς τὴν ἐπίδρασιν πλευρικῶν (Εἰκ.18) πιέσεων ἤρχισεν νὰ ρυτιδοῦται (Εἰκ. 17) ἀκριβῶς ὅπως ῥυτιδοῦται ἡ ἐπιφάνεια μήλου μαραινομένου ἢ ῥαγὸς σταφυλῆς μεταβαλλομένης εἰς σταφίδα. Αἱ δυνάμεις αὗται τῆς πλευρικῆς πιέσεως τῶν πετρωμάτων, αἱ ἐκ τῆς συστολῆς τῆς πυροσφαίρας προερχόμεναι ὠνομάσθησαν ***ὀρεσιγόνοι*** καθ' ὅτι ἔδωσαν τοιαύτην ἐξέλιξιν εἰς τὰς ρυτιδώσεις ταύτας ὥστε νὰ ἀποτελεσθοῦν, σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, αἱ σήμερον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς στολίζουσαι ὀροσειραὶ καὶ βουνοσειραί. Τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος π. χ. ἀνήκουν εἰς τὰς Ἀλπικὰς ὀνομαζομένας πτυχώσεις, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν τὰς Ἄλπεις, τὰς ὀροσειρὰς τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ Κρήτης, τὰς τοιαύτας τῆς Ἀσίας καὶ διὰ τῶν Ἰμαλαΐων καταλήγουν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰαπωνίας.

(Εἰκ. 18). Στρώματα ἰσχυρῶς στολιδωθέντα διὰ πλευρικῆς συνθλίψεως.

Ἐμβρυακὴν τρόπον τινὰ ἀνάκτυξιν τῶν πτυχώσεων τούτων δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὰ στρώματα τῶν πετρωμάτων, ὅπου ταῦτα ἔχουν πάθει διακοπὴν τῆς συνεχείας αὐτῶν ἐκ καθιζήσεων, ὅπως τοῦτο συμβαίνει παρ' ἡμῖν εἰς τὰς ἀποκρήμνους ἀκτὰς εἰς θέσιν «Ξερὰ ξύλα» τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Σητείας, εἰς θέσιν «Πλευρά» εὑρισκομένην εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κόλπου Ἑλούνδας, εἰς θέσιν «Πλάκες καὶ Μάνδρες» πρὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου Ἀφωρεσμένου Μεραμβέλλου

ὅπου ἡ τεραστία πλευρικὴ πίεσις τῶν πετρωμάτων ἠνάγκασε τὰ μαλακώτερα τούτων ὄχι μόνον νὰ καμφθοῦν ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα νὰ ἀνορθωθοῦν (Εἰκ. 19) τελείως ἐκ τῆς ὁριζοντίας θέσεως τὴν ὁποίαν πρότερον εἶχον.

Τῆς συστολῆς συνεχιζομένης, ἡ ***Λιθόσφαιρα***, παχυνθεῖσα καὶ ἀποβαλοῦσα ὡς ἦτο ἑπόμενον τὴν πλαστικότητά της, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρακολουθῇ τὴν συ-

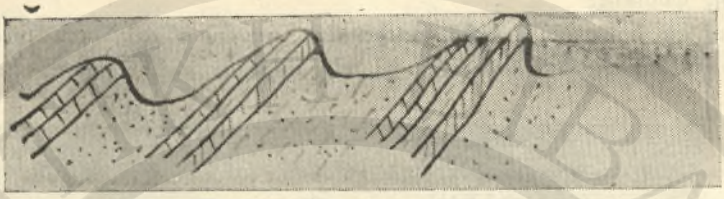

(Εἰκ. 19). Ἀνόρθωσις τῶν στρωμάτων.

στολὴν τῆς Πυροσφαίρας καὶ ἤρχισεν ἢ νὰ διαρηγνύεται, τῶν ρηγμάτων ἐξικνουμένων ὁτὲ μὲν εἰς μικρὰ ὁτὲ δὲ εἰς μεγάλα βάθη, ἢ νὰ σχηματίζῃ κάτωθεν χώρους κενούς. Πλεῖστα τοιαῦτα ρήγματα δύναται κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ ἐξετάζων τὰ πετρώματα ὅπου ταῦτα παρουσιάζουν στρωσιγενῆ διάταξιν.

Διὰ τῶν ὡς ἄνω ρηγμάτων ἡ συνοχὴ καὶ εὐστάθεια τῶν πετρωμάτων καταστρέφεται τὰ χείλη τοῦ ρήγματος μετατοπίζονται, δίδοντα ἀφορμὴν εἰς καθιζήσεις μικροῦ ἢ μεγάλου βάθους προκαλούσας ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τὴν γένεσιν ὀρέων μὲ ἀποκρήμνους κλιτῦς ***ρηξιγενῶν*** ὀνομαζομένων, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ σεισμῶν καταστρεπτικῶν, ***τεκτονικῶν*** καλουμένων. Συνήθως συμφώνως πρὸς τὰ ρήγματα ταῦτα παρουσιάζονται τὰ ἡφαίστια καὶ αἱ θερμαὶ πηγαί.

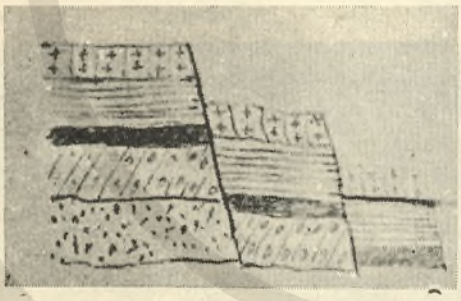

(Εἰκ. 20). Μονόπλευρος καθίζησις.

Πολλάκις ἀντὶ ἑνὸς σχηματίζονται πολλὰ παράλληλα ρήγματα, ὁπότε ἡ καθίζησις λαμβάνει μορφὴν κλιμακωτὴν μονόπλευρον μὲν ὅταν ἡ κλιματοειδὴς καθίζησις λαμβάνει χώραν ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον πλευράς (εἰκ. 20) τῶν μὴ κινηθέντων μερῶν, ἀμφίπλευρον (εἰκ. 21) δὲ ὅταν ἡ κλιματοειδὴς καθίζησις λάβῃ χώραν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς μὴ κινηθείσης περιοχῆς.

Ἄλλοτε ἡ καθίζησις ἁπλῆ ἢ κλιμακωτὴ λαμβάνει χώραν μεταξὺ δύο ἀκινήτων περιοχῶν, ὁπότε σχηματίζεται εἶδος τάφρου ἢ κοιλάδος ἐπιμήκους. Ἡ τοιαύτη καθίζησις λέγεται ***ταφροειδής***.(εἰκ. 22) Ἐνίοτε ἡ καθίζησις λαμβάνει τὴν μορφὴν κυκλοτεροῦς χοανοειδοῦς ἐγκατακρημνίσεως ὀνομαζομένη τότε ***λεβητοειδής***.

Ἑτέρα αἰτία προκαλοῦσα τὰς καθιζήσεις εἶναι τὰ διάφορα ἔγκοιλα τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἐντὸς τῆς λιθοσφαίρας καὶ τὰ ὁποῖα ὀφείλονται ἢ εἰς τὴν ἀδυναμίαν καθὼς εἴπομεν τῆς λιθοσφαίρας νὰ παρακολουθῇ τὴν συστολὴν τῆς πυροσφαίρας ἢ εἰς τὴν διαλυτικὴν ἐνέργειαν τοῦ διὰ τῶν ρωγμῶν τοῦ ἐδάφους, κατεισδύοντος καὶ ὑπογείως ρέοντος ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἐμπλουτιζόμενον εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος

καὶ διερχόμενον δι' εὐδιαλύτων στρωμάτων, ὅπως εἶναι τὰ γυψοῦχα, ἁλατοῦχα, ἀσβεστοῦχα καὶ θειοῦχα, διαλύει ταῦτα καὶ δημιουργεῖ κοιλότητας καὶ σήραγγας ὑπογείους. Κατὰ τὴν κατασκευὴν π. χ. τῆς σήραγγος Σεμπλὸν συνηντήθησαν πολλὰ τοιαῦτα ὑπογείως ρέοντα ὕδατα. Ἰδέαν τῆς διαλυτικῆς δυνάμεως τοῦ ὕδατος λαμβάνει τις εἰς τοὺς ἐκ τῆς ὀροφῆς πολλῶν σπηλαίων κρεμαμένους σταλακτίτας, οἵτινες προέρχονται ἐκ τῶν ὑλικῶν τὰ ὁποῖα τὸ ὕδωρ διαλῦσαν διὰ τῆς διόδου του μέσῳ τῶν πετρωμάτων συναπεκόμισεν μετ' αὐτοῦ καὶ ἐναπέθεσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ τῆς

(Εἰκ. 21). Ἀμφίπλευρος καθίζησις.

μερικῆς ἐξατμίσεώς του τόσον ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τῶν σπηλαίων, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου τούτων ἔνθα σχηματίζονται οἱ σταλαγμῖται, οἵτινες πρὸς τὰ ἄνω ὑψούμενοι καὶ συναντώμενοι μετὰ τῶν σταλακτιτῶν δίδουσι τὴν γένεσιν εἰς τοὺς στύλους, οἵτινες ὑποβαστάζουν τὴν ὀροφὴν τοῦ σπηλαίου.

Ἡ ὀροφὴ τῶν ὑπογείων τούτων κοιλοτήτων μὴ δυναμένη πολλάκις νὰ βαστάσῃ τὸ τεράστιον βάρος τῶν ὑπερκειμένων στρωμάτων ὑποχωρεῖ συμπαρασύρουσα ἐνίοτε τὰ ὑπερκείμενα στρώματα μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, οὕτω δὲ πα-

(Εἰκ. 22). Ταφροειδὴς ἐγκατακρήμνισις σχηματίσασα τὴν κοιλάδα τοῦ Ρήνου.

ρουσιάζεται καθίζησις ὑπὸ μορφὴν κυκλοτεροῦς χοανοειδοῦς ἐγκατακρημνίσεως μικρᾶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκτάσεως, δίδουσα ἀφορμὴν εἰς μικροὺς σεισμοὺς τοπικῆς μόνον σημασίας ἢ εἰς τὸν σχηματισμὸν λιμνῶν τὰς ὁποίας τὸ κοινὸν ὀνομάζει βουλισμένας. Εἰς τοιούτου εἴδους καθιζήσεις ὀφείλονται ἡ Βουλιαγμένη Ἀττικῆς, ἡ Βουλισμένη τοῦ ἁγίου Νικολάου Μεραμβέλλου. ἡ Λίμνη Κουρνᾶ Ἀποκορώνου, τὸ Ὀροπέδιον τοῦ Λασηθίου, ἡ Ρουκάκα Σητείας, πιθανῶς διὰ τῆς διαλύσεως στρώματος γυψούχου καὶ πολλὰ ἄλλα.

Εἰς τὴν διαλυτικὴν ἐνέργειαν τοῦ ὕδατος ὀφείλονται ἐπίσης αἱ χοανοειδεῖς κοιλότητες μικρᾶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκτάσεως, ἀπὸ τὰς ὁποίας βρίθει ἡ παραλία τῆς Δαλματίας καὶ τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται **κάρτσια** φαινόμενα, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς περιοχῆς ἐκείνης.

Εἰς τὰς καθιζήσεις τῆς πρώτης κατηγορίας ἤτοι εἰς τὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν συστολὴν τῆς Πυροσφαίρας καὶ εἰς τὴν ἐκ ταύτης διάρρηξιν καὶ κατακρήμνισιν τῆς Λιθοσφαίρας ὀφείλεται ἡ τεραστία ταφροειδὴς κλιμακωτὴ καταβύθισις ἡ σχηματίσασα τὸν Κορινθιακὸν καὶ Εὐβοϊκὸν κόλπον. Καταβύθισις ἐπίσης εἶναι ἡ πεδιὰς τῆς Βοιωτίας, ἐπίσης ἡ κοιλὰς τοῦ Ρήνου μεταξὺ Βοσγίων καὶ Μέλανος

(Εἰκ. 23). Ἠφαιστειακαὶ περιοχαὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Δρυμοῦ, ὀφειλομένη εἰς ταφροειδῆ κατακρήμνισιν. Ἐπίσης τὸ Ὄρος Σινᾶ ὀφείλεται εἰς ἀμφίπλευρον καθίζησιν σχηματίσασαν ἀφ' ἑνὸς τὸν κόλπον τοῦ Σουὲζ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν κόλπον τοῦ Ἀκαμπά. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐσχηματίσθη ἡ χώρα τῶν ὑψηλῶν Λιμνῶν τῆς Ἀφρικῆς ἤτοι ἡ περιοχὴ τῆς Ταγκανίκας Λίμνης καὶ πολλὰ ἄλλα.

Εἰς πολλὰ μέρη ἡ καθίζησις λαμβάνει τοιαύτην ἔκτασιν, ὥστε ἀλλάσσει τελείως ἡ μορφὴ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Εἰς τοιαύτην καθίζησιν ὀφείλεται ὁ σχηματισμὸς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἄλλοτε ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἡνωμένη μετὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Κρήτης διὰ τῆς Αἰγηΐδος Χέρσου, ἀλλὰ διὰ καθιζήσεως ταύτης καὶ εἰσορ-

μήσεως τῆς θαλάσσης ἀπέμειναν προεξέχουσαι τῆς ἐπιφανείας ταύτης αἱ κορυφαὶ τῶν ἄλλοτε ὑπαρχόντων ὀρέων καὶ ὀροσειρῶν ἀποτελέσασαι τὰς νήσους, αἵτινες διασχίζουν σήμερον τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος. Ὅτι ἡ Κρήτη ἀπετέλει μέρος τῆς Αἰγηΐδος καταφαίνεται ἐκτὸς τῶν ἄλλων γεωλογικῶν φαινομένων καὶ ἐκ τῆς εὑρέσεως εἰς πολλὰ μέρη αὐτῆς σκελετῶν ἱπποποτάμων καὶ ἄλλων μεγαθηρίων ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὅτι αὕτη εἶχε ἐκτεταμένον σύστημα ὑδάτων, ἤτοι ποταμῶν καὶ λιμνῶν τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναγκαῖον διὰτὴν διατήρησιν τόσον μεγάλων ζῴων. Ἐν τῷ Νομῷ μας τοιοῦτοι σκελετοὶ εὑρέθησαν εἰς θέσιν «Σελάκανο» τῆς περιφερείας Καθαροῦ Κριτσᾶς καὶ παρὰ τὸ χωρίον Ἀχλάδια τῆς Ἐπαρχίας Σητείας.

Ἡ καταβύθισις αὕτη πιθανώτατα ὀφείλεται εἰς τὴν ἄλλοτε σφοδρῶς ἐνεργήσασαν ἡφαιστειότητα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, ὡς μαρτυροῦσιν τὰ καὶ σήμερον ἡφαίστεια ἄλλα μὲν ἐνεργὰ ἄλλα δὲ ἐσβεσμένα καὶ τὰ ὁποῖα κατανέμονται εἰς τρεῖς ἡφαιστειακοὺς ἄξονας ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀντιστοιχεῖ πρὸς μίαν ὑποθαλασσίαν τάφρον, ὡς ἔδειξαν αἱ βυθομετρήσεις ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον καὶ τῶν ὁποίων τὸ βάθος ὑπερβαίνει εἰς πολλὰ σημεῖα τὰ 2000 μέτρα (Lannay).

Οἱ ἡφαιστειακοὶ οὗτοι ἄξονες εἶναι (Εἰκ. 23) :

Ὁ νότιος· οὗτος ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς Αἰγίνης καὶ διερχόμενος διὰ Μεθάνων, Πόρου, Μήλου, Φολεγάνδρου καὶ Θήρας καταλήγει εἰς τὰς νήσους Κῶ καὶ Νίσυρον. Ὁ ἡφαιστειακὸς οὗτος ἄξων ὀφείλει τὴν γένεσίν του εἰς ταφροειδῆ ἐγκατακρήμνισιν εὑρισκομένην κατὰ μῆκος τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Κρήτης· ἐξ αὐτῆς δὲ προέκυψαν τὰ ἀσθενῆ σημεῖα δι' ὧν εὗρεν εὔκολον διέξοξον τὸ πεπυρακτωμένον ἐσωτερικὸν ὑλικόν· τοῦτέστιν ἐδημιουργήθησαν τὰ διάφορα ἡφαίστεια τοῦ Νοτίου τμήματος τῆς Λεκάνης τοῦ Αἰγαίου.

Ὁ κεντρικός· οὗτος ἄρχεται ἐκ τῆς Τρωάδος διέρχεται διὰ τῆς Μυτιλήνης καὶ φθάνει μέχρι τῆς νήσου Χίου συνοδεύεται δὲ καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ κεντρικοῦ ὑποθαλασσίου αὔλακος.

Ὁ βόρειος· οὗτος ἄρχεται ἀπὸ τῆς Εὐβοίας καὶ διὰ τῶν νήσων Ἴμβρου, Λήμνου, Σαμοθράκης καταλήγει εἰς τὰς Φερρὰς ἐν Θράκῃ, εὑρισκόμενος καὶ οὗτος κατὰ μῆκος τῆς βορείας ὑποθαλασσίας χαράδρας, χαρακτηριστικῆς διὰ τὴν εὐθυγραμμίαν της.

Αἱ κατὰ καιροὺς τὴν πατρίδα μας πλήττουσαι σεισμικαὶ δονήσεις, ἄλλοτε σφοδραὶ καὶ ἄλλοτε ἀσθενεῖς, ὀφείλονται εἰς τὰ τοιαῦτα ρήγματα, τὰ ὁποῖα καταστρέψαντα τὴν συνοχὴν τῶν στρωμάτων τῆς λιθοσφαίρας προκαλοῦν τὰς συχνὰς μετακινήσεις τῶν χειλέων τοῦ ρήγματος πρὸς ἄλληλα καὶ τὰς διαφόρους καθιζήσεις καὶ ἐγκατακρημνίσεις περὶ τῶν ὁποίων ἀναφέραμεν. Αἱ ὑποθαλάσσιαι καθιζήσεις, ἐκτὸς τῆς μεταβολῆς τοῦ βάθους τῶν θαλασσῶν, τὴν ὁποίαν προκαλοῦν, γίνονται πρόξενοι πολλάκις τῆς θραύσεως τῶν καλωδίων τῶν διερχομένων διὰ τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ὡς συνέβη καὶ παρ' ἡμῖν εἰς Καλώδιον Ζακύνθου—Κρήτης κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου 1886, ὅπου οἱ τεχνῖται οἱ μεταβάντες πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τούτου διεπίστωσαν καθίζησιν 200 μέτρων. Ἐπίσης δύνανται νὰ προκαλέσουν τὸν σχηματισμὸν δύο ἐπιφανειακῶν ρευμάτων τῆς θαλάσσης (rez de marèe ou tsunamis) τοῦ ἑνὸς ἐκ τῆς παραλίας καὶ τοῦ ἑτέρου ἐκ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης σύροντος ὄπισθεν τὴν μάζαν τῶν ὑδάτων τοῦ Ὠκεανοῦ, τὰ ὁποῖα τείνουν νὰ καταλάβουν τὸ κενὸν τὸ δημιουργηθὲν ἐκ τῆς καθιζήσεως καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἰσορροπίαν

τῶν ὑγρῶν ἐπιφανειῶν. Ὅταν τὸ ἐκ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης ρεῦμα συναντήσῃ τὸ ἐκ τῆς παραλίας εἰς τὸν τόπον τῆς καταβυθίσεως, τὸ ἀπωθεῖ ἀνυψούμενον ἐναντίον του ἐν εἴδη τείχους ὑδατίνου, ὕψους πολλάκις ἄνω τῶν 30 μέτρων καὶ ἐκσπᾷ κατὰ τῆς παραλίας δυνάμενον νὰ κατακλύσῃ τὴν ὄπισθεν τῆς παραλίας περιοχὴν εἰς ἀρκετὸν βάθος ἀναλόγως τῆς φύσεως ταύτης, προξενοῦν ἀνυπολογίστους καταστροφὰς εἰς κατῳκημένους ἰδία τόπους. Τὰ ὕδατα ἐπανερχόμενα εἰς τὴν θάλασσαν δίδουν γένεσιν εἰς ἕτερον κῦμα, τῆς ἐπιστροφῆς ὀνομαζόμενον, τὸ ὁποῖον συμπληρώνει τὴν καταστροφήν. Τὰ κύματα ταῦτα δύνανται νὰ μεταδοθοῦν εἰς τεραστίας ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς γενέσεώς των ἀποστάσεις. Οὕτω κῦμα τοιοῦτον σχηματισθὲν εἰς τὰ παράλια τοῦ Περοῦ καὶ τῆς Χιλῆς ἐγένετο αἰσθητὸν μέχρι τῆς Αὐστραλίας. Τοιαῦτα κύματα ὡς γνωστὸν δύνανται νὰ προκαλέσουν καὶ αἱ ὑποθαλάσσιαι ἡφαιστειακαὶ ἐκρήξεις.

Ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω αἰφνιδίων καὶ ἀποτόμων οὕτως εἰπεῖν καθιζήσεων ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ αἱ ***χρόνιαι*** ὀνομαζόμεναι καθιζήσεις τῶν ὁποίων τὰ ἀποτελέσματα δὲν γίνονται καταφανῆ ἀμέσως, λόγῳ τῆς σμικρότητός των· ἀλλὰ μετὰ χρόνον μακρόν, ὁπότε ταῦτα καθίστανται ἔκδηλα.

Ἀποδείξεις τοιούτων βραδειῶν καθιζήσεων εὑρίσκομεν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ παράλια ὅπου ὑπάρχουν εὐδιάκριτα τὰ ὅρια τῆς ξηρᾶς ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὰ ὁποῖα διαπιστώνομεν, ὅτι ἄλλοῦ μὲν κερδίζει ἡ θάλασσα καὶ καλύπτει τὴν χέρσον, ἄλλοῦ δὲ κερδίζει ἡ ξηρὰ ἀναδυομένη τρόπον τινὰ βραδύτατα ἐκ τῆς θαλάσσης.

Οὕτως ἐν Κρήτῃ παρατηροῦνται τὰ ἑξῆς φαινόμενα ἐπικυροῦντα τὰς χρονίας ταύτας καθιζήσεις ἢ ἐξάρσεις.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Κρήτην ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ λιμὴν τῆς Φαλασαίρνης, ὅστις σήμερον εὑρίσκεται εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπόστασιν μεταβληθεὶς διὰ τῶν προσχώσεων εἰς καλλιεργημένους ἀγρούς. Ἐξετάζοντες ἐπίσης τὰ παράλια τῆς Δυτικῆς Κρήτης καὶ δὴ ὅπου ταῦτα εἶναι ἀπόκρημνα, παρατηροῦμεν ὀπὰς μικρὰς ἐπὶ τῶν βράχων, τὰς ὁποίας ἀπεργάζονται θαλάσσια ζῷα λιθοφάγα, ζῶντα εἰς βάθος ἑνὸς μέτρου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας καὶ αἱ ὁποῖαι σήμερον εὑρίσκονται εἰς ὕψος μερικῶν μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Τοῦτο μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ Δυτικὴ Κρήτη ὑφίσταται μίαν χρονίαν ἔξαρσιν χρονολογουμένην ἀπὸ πολλῶν ἑκατοντάδων ἢ χιλιάδων ἐτῶν. Ἀντιθέτως ἐξετάζοντες τὰ Ἀνατολικὰ παράλια ταύτης ἐξακριβώνομεν, ὅτι αὕτη καθιζάνει βραδέως ὡς φαίνεται ἐξ ἐρειπίων ἀρχαίων πόλεων διακρινομένων σήμερον, ἐν καιρῷ γαλήνης εἰς βάθος ἀρκετῶν μέτρων ὑπὸ τὴν θάλασσαν. Τοῦτο παρατηρεῖται εὐκρινῶς εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ἰτάνου πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Κάβο-Σίδερο τῆς Σητείας, εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ὀλοῦντος (Ἐλούνδας) ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ συνδέοντος τὴν νησῖδα Κολοκύθαν μετὰ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος ἔνθα ἀπεκόπη ὁ Ἰσθμὸς οὗτος ὑπὸ τῶν Γάλλων (1898). Ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς νησῖδος Σπιναλόγκας ἀκτῆς παρατηροῦνται τάφοι Ἑνετικῆς ἢ Βυζαντινῆς ἐποχῆς λαξευμένοι ἐπὶ ἀμμολίθων καὶ οἱ ὁποῖοι σήμερον θαλασσεύουν διατηρουμένων παραδόξως καὶ τῶν ὀστῶν ἐμπεπηγμένων ἐντὸς συμπαγοῦς ἀμμολίθου προελθόντος διὰ συγκολλήσεως τῶν τεμαχιδίων τῆς ἄμμου, ἥτις εἶχε πληρώσει τοὺς τάφους. Τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης, ἥτις χωρίζει τὴν Σπιναλόγκαν ἀπὸ τῆς ἀπέναντι νησῖ-

δος Κολοκύθας, ἐνῷ εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο πιθανῶς ὑπῆρχε ξηρὰ τὴν ὁποίαν ἀπέκοψαν οἱ Ἑνετοὶ διὰ νὰ ἐμποδίσουν ἐπιδρομὰς ἐκ τῆς ἀπέναντι νησῖδος.

Παρόμοιον φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν νῆσον Δῆλον τῶν Κυκλάδων, ὅπου μέγα μέρος τῆς ἀρχαίας πόλεως ἔχει καλυφθῆ ὑπὸ θαλάσσης ὅπως καὶ εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, ὥστε ἡ χερσόνησος Ἐλαφονῆσι βραδέως μεταβάλλεται εἰς νῆσον.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μάγχης διακρίνονται καθαρώτατα λείψανα δασῶν δρυῶν καὶ πεύκης ὑπὸ τὴν θάλασσαν ὡς καὶ λιθόστρωτοι ὁδοὶ καὶ προκυμαῖαι ἀρχαίων πόλεων ὑπολογίζουν δὲ ὅτι ἂν ἐξακολουθήσῃ ἡ κατάστασις αὐτὴ μετὰ 1000 ἔτη ἡ χερσόνησος τῆς Βρεττάνης θὰ καταντήσῃ νῆσος οἱ δὲ λιμένες ἑκατέρωθεν τῆς Μάγχης θὰ ἐξαφανισθοῦν.

Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ὁλλανδίας παρατηροῦνται τὰ αὐτὰ φαινόμενα, εἰς δὲ τὴν Σκανδιναυικὴν Χερσόνησον παρατηρεῖται ἐξ ἀντιθέτου ἀνύψωσις τῆς ξηρᾶς οὕτως ὥστε ἐντομαὶ καὶ διαβρώσεις, τὰς ὁποίας εἶχε κάμει ἄλλοτε ἡ θάλασσα σήμερον εὑρίσκονται εἰς ὕψος 200 μέτρων.

Καὶ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν παρετηρήθησαν παρόμοια φαινόμενα, βραδείας τοῦτέστιν καθιζήσεως ὡς ἀπέδειξαν γεωτρησίαι ἐπὶ τῶν ἀνὰ τὸν Ὠκεανὸν τοῦτον ἐγκατεσπαρμένων Κοραλλιογενῶν Νήσων, αἵτινες ἀπέδειξαν τὴν ὕπαρξιν σκελετῶν τῶν ζῴων τούτων εἰς βάθος μερικῶν ἑκατοντάδων μέτρων, πρᾶγμα ἀνεξήγητον διότι τὰ ζῷα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ζήσουν εἰς βάθος ἀνώτερον τῶν 60—80 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ὁ Ὠκεανὸς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἦτο ἀβαθής, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ζήσουν ἐπ' αὐτοῦ τὰ κοράλλια· ἔπειτα δὲ καταβυθιζομένου βραδέως τοῦ πυθμένος, ἠναγκάζοντο τὰ ζῷα ταῦτα νὰ οἰκοδομοῦν τοὺς σκελετούς των ὑψηλότερον διὰ νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε εἰς τό κατάλληλον βάθος ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ εὐνοϊκὴ διὰ τὴν ζωὴν τούτων πίεσις καὶ θερμοκρασία.

Ἐνίοτε παρετηρήθη, ὅτι μέρη τινὰ καθιζάνουν καὶ εἶτα ἐξαίρονται πάλιν ὡς κάλλιστα μαρτυροῦν τρεῖς μαρμάρινοι στῦλοι τοῦ Ναοῦ τοῦ Σεράπιδος εὑρισκόμενοι εἰς τὴν παραλίαν Puzzoles παρὰ τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας εἰς τοὺς ὁποίους εἰς ὕψος 4—6 μέτρων ἀπὸ τῆς βάσεως ὑπάρχουν βαθεῖαι ὀπαὶ καὶ λείψανα τῶν λιθοφάγων κογχυλίων. Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ Ναὸς οὗτος πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἶχε καταβυθισθῆ καὶ παρέμεινε ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀρκετὸν χρόνον ὥστε νὰ δυνηθοῦν τὰ μαλάκια ταῦτα νὰ διανοίξουν τὰς κατοικίας των ἐπὶ τῶν στηλῶν τοῦ Ναοῦ, εἶτα δὲ διὰ βραδείας ἐξάρσεως τοῦ βυθοῦ, ἀφοῦ οἱ στῦλοι μένουν ἀκόμη ὄρθιοι, ὁ Ναὸς ἀνεδύθη καὶ πάλιν ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ὅλα τὰ φαινόμενα ταῦτα καὶ πλεῖστα ἄλλα μαρτυροῦν, ὅτι ὄντως αἱ βραδεῖαι ἐξάρσεις καὶ καθιζήσεις τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς εἶναι γεγονότα ἀναμφισβήτητα καὶ τὰ ὁποῖα ὀφείλονται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς Πυροσφαίρας, ἥτις ἐξακολουθεῖ βαθμηδὸν ψυχομένη καὶ συστελλομένη. Τὰς συμπτύξεις δὲ αὐτῆς ὑφίσταται πολλαχοῦ καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐπικαθημένη λιθόσφαιρα, ποῦ μὲν καθιζάνουσα, ποῦ δὲ ἐξαιρομένη.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ ΑΠΕΛΕΥΘΙΩΘΗ

ΟΙ ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΗΤΕΙΑΣ

Εἰς τὴν περιφέρειαν Σητείας ὑφίστανται σήμερον 36 γεωργικοὶ συνεταιρισμοί, ἐκ τῶν ὁποίων 33 εὑρίσκονται ἐν λειτουργίᾳ καὶ 3 ἀδρανοῦν.

Τὰ εἴδη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῶν ὡς ἄνω συνεταιρικῶν ὀργανώσεων, ἔχουν ὡς κάτωθι :

Α'. Λειτουργοῦντες συνεταιρισμοὶ

1	Ἕνωσις Οἰνοποιητικῶν Συνεταιρισμῶν	μὲ μέλη	18	συν)σμοὺς
17	Οἰνοποιητικοὶ Συνεταιρισμοὶ	» »	679	παραγωγοὺς
1	Πιστωτικὸς καὶ Ἐπεξεργασίας προϊόντων σ)σμὸς	» »	79	»
9	Πιστωτικοὶ Συνεταιρισμοὶ	» »	481	»
1	Πιστωτικὸς καὶ Ἐλαιουργικὸς συν)σμὸς	» »	134	»
1	Ἐπεξεργασίας καὶ Πωλήσεως σουλτανίνας σ)σμὸς	» »	373	»
1	Γαλακτοκομικὸς Συνεταιρισμὸς	» »	27	κτηνοτρόφους
2	Σύνδεσμοι Κιτροπαραγωγῶν	» »	391	παραγωγοὺς

Β'. Ἀδρανοῦντες Συνεταιρισμοὶ

1	Οἰνοποιητικὸς Συνεταιρισμὸς	μὲ μέλη	8	»
1	Γαλακτοκομικὸς »	» »	10	»
1	Πιστωτικὸς »	» »	25	»

Ἡ ἵδρυσις τῶν ὡς ἄνω συνεταιρισμῶν ἐγένετο κατὰ τὰ ἔτη :

Τὸ 1918 ὁ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς Συνεταιρισμὸς Μέσα Μουλιανῶν.

Τὸ 1929 ὁ Γεωργικὸς Συν)σμὸς Ἐπεξεργασίας καὶ Πωλήσεως Σουλτανίνας Σητείας καὶ ὁ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς Συν)σμὸς Λιθινῶν.

Τὸ 1930 ὁ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς Συν)σμὸς Μυρσίνης.

Τὸ 1931 οἱ Σύνδεσμοι Κιτροπαραγωγῶν Σητείας καὶ Τουρλωτῆς, καὶ ὁ Γαλακτομικὸς Συνεταιρισμὸς Ζάκρου.

Τὸ 1933 οἱ Οἰνοποιητικοὶ Συν)σμοὶ Ἔξω Μουλιανῶν, Ἀχλαδίων, Ἀπιδίων, Κανένε, Μαρωνιᾶς, Μυρσίνης, Παπαγιαννάδων, Ζήρου, Πισκοκεφάλου, Ἀρμένων, Σητείας, Σιτάνου, Τουρλωτῆς, Χαμαιζίου, Χανδρᾶ, Σκοπῆς, Ἁγίας Φωτιᾶς, Μέσα Μουλιανῶν, οἱ Γεωργικοὶ Πιστωτικοὶ Συν)σμοὶ Ἁγίου Στεφάνου καὶ Παλαιοκάστρου, ὁ Γαλακτομικὸς Συν)σμὸς Ζήρου καὶ ἡ Ἕνωσις Οἰν)κῶν Συν)σμῶν Σητείας.

Τὸ 1934 ὁ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς καὶ Ἐλαιουργικὸς Συν)σμὸς Σφάκας.

Τὸ 1936 ὁ Οἰνοποιητικὸς Συν)σμὸς Σταυρωμένου, οἱ Γεωργικοὶ Πιστωτικοὶ Κρυῶν, Καρυδίου καὶ Ζάκρου καὶ ὁ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς καὶ Ἐπεξεργασίας Προϊόντων Μέσα Μουλιανῶν, προελθὼν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ Πιστωτικοῦ καὶ τοῦ Οἰνοποιητικοῦ Συν)σμοῦ Μέσα Μουλιανῶν.

Τὸ 1937 ὁ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς Συν)σμὸς Ρούσας Ἐκκλησᾶς.

Τὸ 1938 οἱ Γεωργικοὶ Πιστωτικοὶ Συν)σμοὶ Πεύκων καὶ Τουρλωτῆς.

Οἱ λειτουργοῦντες συν)σμοὶ ἐκτελοῦν ἐργασίας πιστωτικάς, προμηθευτικάς, ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως καὶ ἐπεξεργασίας γεωργικῶν προϊόντων.

Διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ὡς ἄνω ἐργασιῶν των, χρησιμοποιοῦν τὰ ἴδια

αὐτῶν κεφάλαια, τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν καταβεβλημένων συνεταιρικῶν μερίδων, τῶν ἀποθεματικῶν των κεφαλαίων καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς καταθέσεων καὶ τὰ παρὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος λαμβανόμενα δάνεια.

Τὰ ἴδια κεφάλαια τῶν λειτουργούντων γεωργικῶν συνεταιρισμῶν ἔχουσιν ὡς κάτωθι, κατ' εἴδη συν)σμῶν :

	Μερίδες	Ἀποθεματικὰ	Καταθέσεις
1 Ἕνωσις Οἰν)κῶν Συν)σμῶν	3,465,000	3,330	—
17 Οἰνοποιητικοὶ συν)σμοὶ	991,000	21,466	—
1 Πιστωτικὸς καὶ Ἐπεξεργασίας	212,000	5,608	94,986
9 Πιστωτικοὶ συν)σμοὶ	314,000	29,427	9,059
1 Πιστωτικὸς καὶ Ἐλαιουργικὸς	438,000	229,066	—
1 Ἐπεξεργασίας καὶ Πωλήσ. Σουλτανίνας	721,000	845,117	268,492
1 Γαλακτοκομικὸς συν)σμὸς	15,500	540	—
2 Σύνδεσμοι Κιτροπαραγωγῶν	164,000	—	—
Σύνολον δρχ.	6,320,500	1,134,554	372,537

Δεδομένου ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν συνεταιρικῶν μερίδων τυγχάνει καταβεβλημένον, δύναταί τις νὰ ὑπολογίσῃ τὰ συνεταιρικὰ κεφάλαια ὡς ἀνερχόμενα εἰς τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 7,000,000 καὶ πλέον, δι' ὧν οἱ συν)σμοὶ ἐκτελοῦν τὰς διαφόρους ἐργασίας των καὶ οἱ παραγωγικοὶ ἐκ τούτων ἀνῳκοδόμησαν τὰ διάφορα ἐργοστάσιά των.

Διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ ἐναποθήκευσιν τῶν προϊόντων των οἱ παραγωγικοὶ συν)σμοὶ κέκτηνται τὰς κάτωθι ἐγκαταστάσεις :

Ὁ Σταφιδικὸς συν)σμὸς ἰδιόκτητον ἐργοστάσιον ἐναποθηκεύσεως καί ἐπεξεργασίας τῆς σουλτανίνας τῶν μελῶν του, ἀξίας μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ μηχανημάτων δρχ. 2.400.000 περίπου.

Διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ ἐναποθήκευσιν τοῦ γάλακτος καὶ τῶν παραγομένων τυροκομικῶν προϊόντων, ὁ Γαλακτοκομικὸς συν)σμὸς Ζάκρου κέκτηται πρότυπον τυροκομεῖον, ἀξίας μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ μηχανημάτων δρχ 152.000 περίπου.

Διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν σταφυλῶν καὶ ἐναποθήκευσιν τοῦ παραγομένου οἴνου, ἡ Ἕνωσις Οἰν)κῶν Συν)σμῶν Σητείας κέκτηται πρότυπον οἰνοποιεῖον, χωρητικότητος 650.000 περίπου ὀκάδων οἴνου, ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ ὁποίου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ μηχανημάτων ἐστοίχισε δρχ. 3.200.000 περίπου.

Ὁ Πιστωτικὸς καὶ Ἐλαιουργικὸς Συν)σμὸς Σφάκας, διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ἐλαιοκάρπου τῶν μελῶν του, ἀνῳκοδόμησε πρότυπον ἐλαιουργεῖον, οὗτινος ἡ δαπάνη θὰ ὑπερβῇ τὰς δρχ. 1.700.000.

Διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν καὶ ἀπὸ κοινοῦ πώλησιν τῶν χαρουπίων καὶ λοιπῶν προϊόντων τῶν μελῶν του, ὁ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς Συν)σμὸς Ἁγίου Στεφάνου κέκτηται εἰς Μακρὺ-Γιαλὸ ἀποθήκην χωρητικότητος 50.000 ὀκάδων καὶ πλέον, ἀξίας 35.000 δραχμῶν.

Αἱ ἐργασίαι τῶν ὡς ἄνω παραγωγικῶν συν)σμῶν, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν ἐγκαταστάσεών των.

Ὁ Σταφιδικὸς Συν)σμὸς Σητείας συνεκέντρωσεν, ἐπεξειργάσθη καὶ ἐπώλησε διὰ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀνταποκριτῶν του τὰς κάτωθι ποσότητας σουλτανίνας : Τὸ ἔτος 1930 ὀκ. 301,277, τὸ 1931 ὀκ. 284.546, τὸ 1932 ὀκ. 294.993, τὸ 1933

ὀκ. 349.124, τὸ 1934 ὀκ. 250.993, τὸ 1935 ὀκ. 344.615, τὸ 1936 ὀκ. 287,147, τὸ 1937 ὀκ, 156.415 καὶ τὸ 1938 ὀκ. 445.957.

Ἡ Ἕνωσις Οἰν)κῶν Συν)σμῶν Σητείας συνεκέντρωσε καὶ ἐπεξειργάσθη ἐν τῷ οἰνοποιείῳ της τὰς κάτωθι ποσότητας σταφυλῶν, ἐξ ὧν παρήγαγε καὶ διέθεσεν εἰς τὰς καταναλωτικὰς ἀγορὰς τὰς κάτωθι ποσότητας οἴνου :

Τὸ 1935	σταφυλὰς	ὀκ.	179.099	ἐξ	ὧν	παρήγαγεν	οἶνον	ὀκ.	109.378
Τὸ 1936	»	»	281.401	»	»	»	»	»	209.632
Τὸ 1937	»	»	228.972	»	»	»	»	»	168.314
Τὸ 1938	»	»	595.651	»	»	»	»	»	411.500

Ὁ Πιστωτικὸς καὶ Ἐλαιουργικὸς Συν)σμὸς Σφάκας ἐπεξειργάσθη ἔλαιον συνεταίρων καὶ μεμονωμένων ὡς κάτωθι :

Τὸ 1937 ὀκ. 92.605 καὶ τὸ 1938 ὀκ. 69.392.

Ὁ Γαλακτοκομικὸς Συν)σμὸς Ζάκρου ἐπεξειργάσθη τὰς κάτωθι ποσότητας γάλακτος, ἐξ οὗ παρήγαγε διάφορα τυροκομικὰ προϊόντα καὶ κυρίως γραβιέραν, μὲ ἀπόδοσιν 10 ο)ο περίπου ἐπὶ τῆς προσκομισθείσης ποσότητος.

Τὸ 1932 γάλα ὀκ. 20.873, τὸ 1933 ὀκ. 13.431, τὸ 1934 δὲν εἰργάσθη, τὸ 1935 ὀκ. 9,487, τὸ 1936 δὲν εἰργάσθη, τὸ 1937 ὀκ, 7,563, τὸ 1938 ὀκ. 12,356.

Τὰ προκύψαντα κέρδη, τόσον διὰ τοὺς συνεταιρισμένους παραγωγοὺς ὅσον καὶ διὰ τὴν καθόλου οἰκονομίαν τοῦ τόπου, εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα, ἐκ τῆς δράσεως τῶν ὡς ἄνω παραγωγικῶν συν)σμῶν.

Ὁ σταφιδικὸς συν)σμὸς προήγαγε τὸ ἐμπόριον τῆς Στειώτικης σουλτανίνας, ἐξησφάλισεν ἀρκετὴν ἐργασίαν εἰς σοβαρὸν ἀριθμὸν ἐργατριῶν καὶ δικαίαν τιμὴν ἐκκαθαρίσεως εἰς τὰ μέλη του.

Ἡ Ἕνωσις Οἰνοποιητικῶν Συν)σμῶν προήγαγε τὴν ἀξίαν τοῦ οἴνου τῶν παραγωγῶν διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἐμπορικῆς διαθέσεώς του.

Ὁ ἐλαιουργικὸς συν)σμός Σφάκας ἐβελτίωσε τὴν ποιότητα τοῦ παραγομένου ἐλαίου, ηὔξησε τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐλαιοκάρπου καὶ ἐμείωσε τὸ κόστος ἐπεξεργασίας.

Ὁ γαλακτοκομικὸς συν)σμὸς Ζάκρου ηὔξησε τὴν ἀπόδοσιν τῶν γαλακτοκομικῶν προϊόντων καὶ ἐβελτίωσε τὴν ποιότητα τούτων.

Αἱ διάφοροι ἐργασίαι τῶν συν)σμῶν τῆς περιφερείας κατὰ τὸ ἔτος 1938 ἔχουσιν ὡς κάτωθι.

Πιστωτικαί, χορήγησις δανείων δραχμῶν			6,065,832
Προμηθευτικαί, προμήθεια γεωργικῶν εἰδῶν δραχμῶν			2,247,377
Παραγωγικαί, ἤτοι παραγωγὴ οἴνου δρχ.		1.400.000	
» ἐλαίου »		2.315.125	
» τυρῶν »		133.886	
» ἐλαιοπυρῆνος		90.467	3.939.478
Συγκεντρώσεως, ἤτοι σουλτανίνα	δρχ.	5.807.441	
σταφυλαὶ	»	1.191.310	
κίτρα	»	133.728	
γάλα	»	61.780	
χαρούπια	»	54.639	

	ἔλαιον	δρχ.	349.700	7.698.598
Πωλήσεως, ἤτοι	σταφὶς	»	7.135.312	
	οἶνος	»	2.000.000	
	κίτρα	»	133.728	
	τυριὰ	»	133.876	
	χαρούπια	»	54.639	
	ἔλαιον	»	349.700	10.807.365

Ἡ ἀξιοσημείωτος αὕτη δρᾶσις τῶν συνεταιρικῶν ὀργανώσεων Σητείας καταδεικνύει τὴν ὠφελιμότητα τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν εἰς τὴν καθόλου προαγωγὴν τῆς οἰκονομίας τῆς περιφερείας.

Ἐπιτυγχανομένων σὺν τῷ χρόνῳ, διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς συνειδητότητος, ἱκανοποιητικωτέρων ἀποτελεσμάτων, ὁ θεσμὸς τῶν γεωργικῶν συν)σμῶν προώρισται νὰ παίξῃ πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν ἐν γένει ἀνέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐπαρχίας.

Αἱ μελλοντικαὶ κατευθύνσεις δύνανται νὰ διαγραφῶσιν ὡς ἑξῆς.

Βελτίωσις τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ σταφιδεργοστασίου τοῦ σταφιδικοῦ συν)σμοῦ Σητείας καὶ ἐγγραφὴ καὶ ἄλλων σουλτανοπαραγωγῶν ὡς μελῶν.

Βελτίωσις τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ μέσων παραλαβῆς τῶν σταφύλῶν τῆς Ἑνώσεως Οἰν)κῶν Συν)σμῶν, καὶ τῆς ἐκπλύσεως τῶν στεμφύλων.

Ἵδρυσις προτύπων συνεταιρικῶν ἐλαιουργείων εἰς Ζάκρον, (χρησιμοποιουμένων τῶν ὑδατοπτώσεων διὰ τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ, ῥεύματος πρὸς κίνησιν τοῦ ἐλαιουργείου καὶ ἠλεκτροφωτισμὸν τοῦ χωρίου), εἰς Λιθίνες, Τουρλωτήν, Ἔξω Μουλιανά, Πεύκους καὶ Ἅγιον Στέφανον, καὶ εἰς Σητείαν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν χωρίων Χαμαιζίου, Σκοπῆς, Ἀχλαδίων, Πισκοκεφάλου, Μαρωνιᾶς, Σταυρωμένου καὶ Ρούσας Ἐκκλησᾶς.

Ἵδρυσις πιστωτικῶν συν)σμῶν, ὅπου συντρέχουσιν εἰδικοὶ πρὸς τοῦτο λόγοι.

(Α— Τ.)

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ ΑΠΕΚΑΤΙΩΘΗ

RAFFAELE CANTARELLA

ΕΙΣ ΚΡΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΟΥ 15ΟΥ ΑΙΩΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΑΧΛΙΚΗΣ[1]

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Εἶναι ἀνάγκη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐξηγήσω τὸ νόημα τῶν συντετμημένων παραπομπῶν τὰς ὁποίας μεταχειρίζομαι:

I) *Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι Στεφάνου τοῦ Σαχλήκη:*

1) Πρώτη ἔκδοσις E. Legrand, Paris, 1871 (ἐκ μόνου τοῦ κώδικος P): στίχοι 368 = I L.
2) Ἔκδοσις G. Wagner, *Carmina graeca medii aevi*, Lipsiae, 1874, σελ. 62—68 (ἐκ τῶν κωδίκων PM): στίχοι 367 (+ τῇ παραλλαγῇ τοῦ κώδικος M διὰ τοὺς στίχους 336—65) = I W.
3) Κείμενον τῆς ἐκδόσεώς μου (εἰσέτι χειρογράφου), ἐκ τῶν κωδίκων PMN (Neapol. Borbon. gr. II A A 9): στίχοι 496 = I C.

II) *Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι, ἔτι καὶ ἀφηγήσεις κυροῦ Στεφάνου τοῦ Σαχλήκη.*

1) Πρώτη ἔκδοσις Wagner, ἔνθ' ἀν., σ. 69—105 (κώδικες PM, ἀλλὰ εἰς τὸν M λείπουν οἱ στίχοι 1—203): στίχοι 712 = II W.
2) Ἔκδοσις Σ. Δ. Παπαδημητρίου μὲ τὸν τίτλον *Ἀφήγησις παράξενος τοῦ ταπεινοῦ Σαχλήκη (τοῦ ἐν Κρήτῃ)*, ἐκ τοῦ κώδικος N: στίχοι 908. Ὁ Παπαδημητρίου προτείνει νὰ τὴν ὀνομάζωμεν Sachl. III, ἤτοι θεωρεῖ αὐτὴν ὡς τι ὅλως διάφορον τῆς II W· ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι εἰμὴ διατύπωσις παράλληλος τῆς II W, ἐκτενεστέρα, ἀλλὰ σύμφωνος πρὸς αὐτὴν εἴς τινα μέρη, εἶναι ὀρθὸν νὰ τὴν καλέσωμεν II P.
3) Κείμενον τῆς χειρογράφου ἐκδόσεώς μου ἐκ τοῦ κώδικος N (ἀλλὰ μὲ συμπληρώσεις ἐκ τῆς II W καὶ II P): στίχοι 1285 = II C.

Ἐν συγκεφαλαιώσει:

	Ἔκδ. L.	Ἔκδ. W.	Ἔκδ. P.	Ἔκδ. C.
Ποίημα I στίχοι	368	367	—	496
Ποίημα II στίχοι	—	712	908	1285

(1) *Σημ. «Μύσωνος»*. Ἡ ἀνωτέρω μελέτη ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἐπιθεωρήσεως «*Atene e Roma*», τεῦχος I., 1935—XIII καὶ μετεφράσθη ἀδείᾳ τοῦ συγγραφέως.

I.

Νομίζομεν ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ Στεφάνου Σαχλίκη, κακοποιοῦ, ἠθικολόγου καὶ ποιητοῦ, λόγῳ τῆς χαρακτηριστικῆς σπουδαιότητος τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ ἠθικῆς προσωπικότητός του καὶ λόγῳ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κατέχει τὸ ἔργον του ἐν τῇ περιόδῳ ἐκείνῃ, ἥτις ἐπακολουθεῖ ἀμέσως τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως—καὶ ἥτις ἀποτελεῖ σημαντικὴν φάσιν μεταβάσεως ἀπὸ τῶν τελευταίων ἰχνῶν μιᾶς κλασσικιζούσης λογοτεχνίας πρὸς τὴν μόρφωσιν λογοτεχνίας προσκειμένης, καὶ κατὰ τὴν μορφήν, εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἐποχῆς,—νομίζομεν, λέγομεν, ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ Σαχλίκη εἶναι ἀξία μελέτης προσεκτικωτέρας καὶ πληρεστέρας ἢ ὅσην ἐμφαίνουν αἱ συνήθεις ἐλλιπεῖς πληροφορίαι, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχουν αἱ ἱστορίαι τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἤδη τῷ 1896 ὁ Παπαδημητρίου, δημοσιεύων ἐκ τοῦ κώδικος N μίαν νέαν διατύπωσιν τοῦ δευτέρου ποιήματος (II P.), εἶχε προσθέσει εἰς αὐτὴν μίαν ἐκτενῆ, ἐξαντλητικήν, ἀκριβῆ κριτικὴν μελέτην περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ περὶ τοῦ ἔργου του, ἥτις παραμένει θεμελιώδης διὰ πάντα, ὅστις ἤθελεν ἀσχοληθῆ περὶ τοῦ Στεφάνου μας, καὶ ἥτις εἶναι ὅ,τι χρησιμώτερον περὶ αὐτοῦ παρήγαγεν ἡ νεωτέρα φιλολογία. Ἀλλά, πλὴν τοῦ ὅτι τὰ τεσσαράκοντα ἔτη, ἅτινα παρῆλθον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἔργου ἐκείνου καθιστῶσιν ἀναγκαίαν ἀναθεώρησίν τινα αὐτοῦ, πρέπει νὰ εἴπωμεν καὶ ὅτι τὸ βιβλίον ἐκεῖνο πράγματι, καίτοι ὅλως ἀδίκως, ὀλίγην ἀπήχησιν καὶ σχεδὸν οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔσχεν· εἴτε διότι κατέστη σχεδὸν ἀνεύρετον ἐν τῇ ἀγορᾷ (εἰς πάσας τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἓν μόνον ἀντίτυπον αὐτοῦ καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἵνα τὸ προμηθευθῶ, ἐδέησε νὰ τὸ ζητῶ ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ πλέον)· εἴτε διότι εἶναι γεγραμμένον ρωσσιστί, τὴν δὲ γλῶσσαν ταύτην δὲν γνωρίζουν συνήθως οὐδ' αὐτοὶ οἱ βυζαντινολόγοι (1). Ἂν λάβῃ τις δὲ προσέτι ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Παπαδημητρίου, καίπερ ἐν τῷ ἔργῳ του λύσας καὶ διευκρινήσας πολλὰ προβλήματα, ἄλλα κατέλιπεν ἄλυτα, θὰ θεωρήσῃ δικαιολογημένην τὴν παροῦσαν ἔρευναν, τῆς ὁποίας ἐκθέτω τὰ ἐξαγόμενα.

Ἡ ἔρευνα αὕτη ἐγράφη ὑπ' ἐμοῦ ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα μιᾶς νέας ἐκδόσεως τῶν ποιημάτων τοῦ Σαχλήκη, τὴν ὁποίαν, χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ καθηγητοῦ Silvio Giuseppe Mercati, ἐλπίζω νὰ ἴδω ἐντὸς βραχέος χρόνου δημοσιευμένην, ὁμοῦ μὲ ἄλλα μεσαιωνικὰ ἑλληνικὰ ποιήματα, εἰς τὸ *Studii Bizantini*. Καὶ ἐγὼ ἐχρησιμοποίησα τὸν κώδ. N, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ὁ Παπαδημητρίου

(1) Εἰς τὸν προσφιλέστατον φίλον μου, καθηγητὴν Giovanni Calabritto, διδάσκοντα τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ Κυβερνητικὸν Λύκειον τῆς Valletta (ἐν Μελίτῃ), ὀφείλω τὴν μετάφρασιν σημαντικοῦ μέρους τοῦ βιβλίου, καὶ ἐκφράζω διὰ τοῦτο εἰς αὐτὸν δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου· τὴν μετάφρασιν τοῦ ὑπολοίπου ἐπεχείρησα ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅπως ἠδυνήθην, ἀφοῦ ἐπρόκειτο περὶ γλώσσης ἥτις ἦτο πρότερον ἄγνωστος εἰς ἐμέ. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι ὁ ἑξῆς: *Ὁ Στέφανος Σαχλίκης καὶ τὸ ποίημά του «Ἀφήγησις Παράξενος». Ἔρευνα Σ. Δ. Παπαδημητρίου, ὑφηγητοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πανεπιστημίου τῆς Νέας Ρωσσίας, μὲ παράρτημα περιέχον ἑλληνορωσσικὸν γλωσσάριον, δύο φωτοτυπίας* (τοῦ Νεαπολ. κώδ. II A A 9, φύλ. 1r = II P 1—23, φύλ. 6v = II P 302—28) *καὶ κριτικὰ πάρεργα* εἴς τινα χωρία τοῦ Εὐριπίδου: σελ. 1—24 ἐν τέλει τοῦ βιβλίου μὲ νέαν ἀρίθμησιν). Ὀδησσός, Τυπογραφεῖον Οἰκονομικόν, Ὁδὸς τῆς Πύλης, ἀρ. 43, 1896 (Ρωσσιστί): σελ. 256 + 2 φωτοτυπίαι ἐκτὸς κειμένου + σελ. 1—24.

ἐξέδωκε τὴν νέαν διατύπωσιν (II P) τοῦ δευτέρου ποιήματος· καὶ οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἐξέθηκα ἀνωτέρω ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν μελέτην, ἰσχύουν καὶ διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς II P, διότι πιστεύω ὅτι κατώρθωσα, διὰ τῆς συμπαραβολῆς τῶν χειρογράφων, νὰ καταρτίσω μίαν διατύπωσιν τοῦ ποιήματος, ἡ ὁποία, ἂν δὲν εἶναι ἡ ὁριστική, προσεγγίζει πολὺ πρὸς αὐτήν· καὶ ἡ ὁποία πάντως ἔναντι τῶν 908 στίχων τῆς II P, φθάνει εἰς τὸ κείμενον μου τοὺς 1285 στίχους, ἤτοι ἐμφανίζεται πράγματι ὡς νέα, οὐ μόνον λόγῳ τῆς συνολικῆς ἐκτάσεώς της, ἀλλὰ καὶ λόγῳ πλήθους λεπτομερειῶν. Ἀλλὰ ὁ αὐτὸς κῶδιξ N, πλὴν τῆς II P, περιέχει καὶ τὸ *ποίημα I*, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Παπαδημητρίου, καὶ διὰ τὸ ὑποῖον μένομεν ἀκόμη εἰς τὰς ἐκδόσεις I L καὶ I W, αἵτινες ἠγνόουν τὸν νεαπολιτικὸν κώδικα. Διὰ τοῦτο ἐνόμισα ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀναδημοσιεύσω ἀμφότερα τὰ ποιήματα ἐν τῇ νέᾳ ἐκδόσει μου, ἥτις χρησιμοποιεῖ διὰ πρώτην φορὰν (διὰ τὸ *ποίημα I)* ἕνα νέον κώδικα, καὶ ἥτις καρποῦται καλύτερον (διὰ τὸ *ποίημα II)* τὸν ὑπὸ τοῦ Παπαδημητρίου χρησιμοποιηθέντα κώδικα.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἡ παροῦσα μελέτη θὰ εὕρισκεν ἴσως καταλληλοτέραν θέσιν ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν προσεχῆ ἔκδοσίν μου. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη θὰ περιλάβῃ καὶ ἔργα ἄλλων ποιητῶν καὶ ἐπειδή, μὲ τὸ γλωσσάριον μὲ τὸ ὁποῖον τὴν ἐπροίκισα, ἔφθασεν ἤδη εἰς σημαντικὸν ὄγκον, ἐνόμισα καλύτερον νὰ τὴν δημοσιεύσω χωριστά.

*
* *

Παραθέτω ἐν τῷ μεταξὺ χρονολογικὴν ἔκθεσιν τῆς βιβλιογραφίας καὶ τῶν σπουδαιοτέρων βοηθημάτων, τῶν ἀφορώντων εἴτε τὸ κείμενον εἴτε τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας :

1) Ὁ Ducange, ἐκ τοῦ κώδικος P, ἐγνώριοε τὰ δύο κείμενα, ἅτινα ἐχρησιμοποίησε συχνά, καίτοι οὐχὶ πάντοτε μὲ ἐξαντλητικὰς ἐξηγήσεις, διὰ τὸ *Glossarium ad script mediae et infimae graecitatis* (²)· ἐν αὐτῷ, ἐν τῷ *index auctorum graecorum etc ; auctores graeci inediti* (τόμ. II, στ. 32), προσθέτει τὴν ἑξῆς πληροφορίαν : Stephani Sachlecis opuscula duo versibus politicis graeco-barbaris conscripta, quorum alterum inscribitur : Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι, ἔτι καὶ ἀφηγήσεις κυροῦ Στεφάνου τοῦ Σαχλήκη. Alterum eamdem inscriptionem continet, seu monita ad filium, (³) ut abstineat a meretricibus er alea, et ne noctu vagetur. Ex codice Menteliano, nunc Regio».

2) Ὁ Πέτρος Δανιὴλ Huetius (Huet) ἐν τῷ *In linguam graeco - barbaram animadversiones, necnon addenda ad lexicon Patris Somaverae* (ἀνέκδοτον, ἐν χειρογράφῳ τῆς συλλογῆς Legrand) (⁴), λέγει τὰ ἑξῆς :

«Lexicon graecae linguae vulgaris conficere volenti ditissiman vocabulorum segetem sufficient duo Stephani cujusdam Sachlecis poemata,

---

(2) Lugduni, 1688.

(3) Ὁ Φραγκῖσκος δὲν εἶναι υἱὸς τοῦ Στεφάνου, ἀλλὰ υἱὸς ἑνὸς φίλου τοῦ Στεφάνου· ὁ Ducange ἀνέγνωσεν ἴσως ὀλίγον ἐσπευσμένως.

(4) Πρβλ. Legrand ε. α. σελ. 6—7.

quae versibus graeco-barbaris conscripta Regios inter codices manent adhuc inedita» ([5]).

3) Μακροτέραν εἴδησιν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Σαχλίκην ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, εἰς τὰ *Προλεγόμενα* τοῦ 2ου τόμου τῶν *Ἀτάκτων* του, ἢ *Γλωσσογραφικῆς ὕλης δοκίμιον*, ὅπου ἀναγινώσκομεν ὅτι ὁ Στέφανος ἐγεννήθη ἐν Κυδωνίᾳ (σήμερον Χανέα, Χανία) τῆς Κρήτης καὶ ἔζησεν «ἀδιστάκτως ὅτε οἱ Βενετοὶ ἐκρατοῦσαν ἀκόμη τὴν Κρήτην» ([6]).

4) Βραχεῖαν περίληψιν τῶν πληροφοριῶν τούτων παρέχει ὁ Κ. Σάθας ἐν τῇ *Νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ κ.λ.π.* ([7])

5) *Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι Στεφάνου τοῦ Σαχλίκη... ἐκδοθ. ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει Αἰμυλίου Λεγρανδίου, ἐν Παρισίοις, 1871* (=Coll. de monum. pour servir à l'ét. de la langue néo-héllen., n. 15) : περιέχει τὴν I L καὶ ἕν Supplément aux annotations, *δευτέραν (sic) φροντίδες*, μὲ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Gidel καὶ τοῦ Ἀργυροπούλου.

6) *Carmina graeca medii aevi*, ed. Guil. Wagner, Lipsiae, in aed. Teubn., 1874 : εἰς τὰς σελίδας 62-68 καὶ 69-105 περιέχει τὸ I W καὶ II W εἰς μόνον τὸ κείμενον μὲ κριτικὸν ὑπόμνημα· τὸ γλωσσάριον ὅπερ ὑπεσχέθη ὁ ἐκδότης (ἐν σελ. VIII) δὲν ἐδημοσιεύθη.

7) E. Legrand, *Bibliographie hellénique XVe et XVIe siècles*, vol I (Paris 1885), σ. 246 μνημονεύει μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Σαχλίκη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Μάρκου Δεφαράνα· vol. II, σελ 265, ἐξ ἀφορμῆς τῶν Γρηγοροπούλων : «l' effroyable relâchement de moeurs qui régnait alors à Venise avait, on le voit, envahi ses possesions du Levant. D'ailleurs Étienne Sachlikis, poète crétois contemporain des Crégoropoulos, nous a tracé de la vie que menaient les débauchés á la Canée, ville voisine de Candie, un tableau des plus saisissants. Le jeu, l'ivrognerie, la luxure y faisaient des nombreuses victimes».

8) Τοῦ Σ, Δ. Παπαδημητρίου τὸ μνημονευθὲν βιβλίον παραμένει, ὡς εἴπομεν, τὸ θεμελιῶδες ἔργον ἐπὶ τοῦ θέματός μας· τὸ καλύτερον μέρος εἶναι τὸ ἐξηγητικόν· ἡ ἔκδοσις δὲν εἶναι ἄμοιρος σφαλμάτων, ἀναγνωστικῶν καὶ τυπογραφικῶν, καὶ ταλαντεύσεων περὶ τὴν γραφήν· τὸ γλωσσάριον, περιοριζόμενον εἰς μόνας τὰς λέξεις ὀλιγώτερον κοινῆς χρήσεως, οὐδόλως εἶναι ἐπαρκές. Ἐν τῷ βιβλίῳ

---

(5) Περὶ τοῦ P. D. Huet (Cahen, 8 Φεβρουαρίου 1630—Παρίσιοι, 26 Ἰανουαρίου 1721) πρβλ. *Nouvelle biographie générale* (Firmin Didot, Paris), τόμ. 25 (1861), στ. 380—90.

(6) Ἡ εἴδησις ἀντεγράφη ὑπὸ τοῦ Legrand, σ. 7—9 τῆς μνημονευθείσης ἐκδόσεως. Εἶναι περιττὸν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ «ἀδιστάκτως» τοῦ Κοραῆ εἶναι ἄγαν ἀόριστον, διότι ἡ Ἐνετικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς Κρήτης διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1645 (ἅλωσις τῶν Χανίων· τῷ 1669, ἅλωσις τοῦ Χάνδακος, ὑπερασπιζομένου ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνη, μετὰ εἰκοσαετῆ πολιορκίαν ὑπὸ τῶν Τούρκων).

(7) Ἀθῆναι, 1868, σ. 110. Εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον ἀνήκει καὶ τοῦ A. R. Rangabé, *Hist. litt. de la Gr. mod.* Calman-Lévy, Paris, 1877, (=*Précis d' une hist. de la litt. néo-hellén*, Calvary, Berlin, 1877, εἰς 2 τόμους), ὅπου ὅμως ὁ Σαχλίκης οὐδὲ κἂν μνημονεύεται ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ τῶν *Poètes crétois*, σ. 15—25. Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἴδω τὸ Rangabé-Sanders.

ἀναδημοσιεύονται καὶ αἱ διορθώσεις τὰς ὁποίας ὁ ἐκδότης εἶχεν ἤδη δημοσιεύσει εἰς τὴν Vizantijskij Vremennik, I (Πετρούπολις, 1894), 649—56.

9) K. Krumbacher-A. Ehrhard, *Gesch. d. byz. Litt.*², München, 1897, σελ. 815—16 : βραχεῖαι πληροφορίαι, ἀλλὰ ἀκριβεῖς καὶ βάσιμοι, περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου, μὲ καλὰς κριτικὰς παρατηρήσεις.

10) Βραχυτάτη μνεία, ἐν τῷ K. Dieterich, *Gesch. d. byz. u. neugr. Litt.* (=*Die Litteraturen des Ostens in Einzeldarstellungen*, Bd. IV), Amelang, Leipzig, 1902, σελ. 58—59.

11) Βραχύτατον βιογραφικὸν καὶ βιβλιογραφικὸν ἄρθρον ἐν τῷ Ul. Chevalier, *Répertoire des sources historiques du moyen-âge. Bio-bibliographie*, Picard, Paris, 1905, στ. 4113.

12) Στεφάνου Ξανθουδίδη, *Διορθώσεις εἰς τὰ ποιήματα Στεφάνου Σαχλίκη, Βυζαντίς, τόμ. ϛα'. ἐν Ἀθήναις*, 1909, σελ. 341—71· ἐν γένει καλαὶ παρατηρήσεις, πηγάζουσαι ἰδίως ἐκ τῆς ἀμέσου γνώσεως τοῦ κρητικοῦ ἰδιώματος,

13) Ἐλλιπεῖς πληροφορίαι ἐν τῇ D. C. Hesseling, *Hist. de la litt. gr. mod.*, Paris, 1924 (μετάφρ. Pernot: πρωτότυπος ὁλλανδικὴ ἔκδοσις 1620), σελ.4—5.

14) Καλὸν τὸ βραχὺ ἄρθρον τοῦ Θ. Παπακωνσταντίνου ἐν τῇ *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ*, ἔκδ. Πυρσοῦ, Ἀθῆναι, τόμ. 21 (1933), σ. 508, ἄρθρον *Σαχλίκης Στέφανος*.

II

Περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Στεφάνου οὐδὲν ἕτερον γνωρίζομεν εἰμὴ ὅ,τι δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων του· τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν (II, εἰς τὰς τρεῖς διατυπώσεις W P C) εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν αὐτοβιογραφικόν· τὸ ἄλλο (I), καίπερ ἔχον περιεχόμενον ἠθικολογοῦν καὶ παραινετικόν, προϋποθέτει φανερῶς ἄμεσον πεῖραν καὶ ἄρα περιέχει, ἢ ἐπιβεβαιοῖ, χρησίμους τινὰς πληροφορίας περὶ τῆς πολυπαθοῦς ζωῆς τοῦ Στεφάνου. Ἐξ οἰκογενείας ἐγκατασταθείσης εἰς τὴν Κρήτην τοὐλάχιστον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 13ου αἰῶνος, (8) ἐγεννήθη ὁ Στέφανος ἐν Χάνδακι (9),

---

8) Ὡς καταφαίνεται ἐξ ἐγγράφου τοῦ 1206: πρβλ. Krumbacher, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 816, 3. Τὸ ὄνομα, ἄλλωστε, φαίνεται ἑλληνικόν· πρβλ. νεοελλ. *σάχλα*, πλαδαρότης, χαυνότης· *σαχλὸς* καὶ *σαχνός*, πλαδαρός, χαῦνος, ἀνόητος. Ὅτι ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν ἂν μὴ εὐγενῆ πάντως καλῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς τάξεως, δυνάμεθα νὰ τὸ συμπεράνωμεν ἐκ τῆς προστασίας τὴν ὁποίαν παρέσχεν εἰς τὸν Στέφανον ὁ Κυβερνήτης τῆς νήσου καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ γονεῖς του τοῦ ἀφῆκαν κληρονομίαν... ἵνα τὴν καταναλώσῃ. Ἴσως διὰ τοῦτο ὁ Hesseling, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 4 λέγει ὅτι ὁ Στέφανος ἦτο πάντως «un gentilhomme grec ami du Gouverneur Vénitien».

9) Ἡ λεπτομέρεια αὕτη ἐξηκριβώθη—καί, ὡς νομίζω, ἐπαρκῶς—ὑπὸ τοῦ Παπαδημητρίου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 53—56. Οὗτος ἀποκρούει τὴν εἰκασίαν—τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν Κοραῆν, ἀλλ' ἀναπόδεικτον—ὅτι ὁ Στέφανος ἐγεννήθη ἐν Χανίοις, καὶ ἐξαίρει τοὐναντίον ὅτι ὁ τόπος, ὅστις συχνότερα μνημονεύεται εἰς ἀμφότερα τὰ ποιήματα εἶναι τὸ Κάστρον, ὅπου ἐδρεύει ὁ «*δούκας*» (ἤτοι ὁ Ἐνετὸς κυβερνήτης, «τοῦ Κάστρου τὸ κεφάλιν», πρβλ. ἐπὶ παραδείγματι II P 26—68.

λοιπὸν ἐξαναγκάστηκα καὶ ἦλθα εἰς τὸ Κάστρον πάλιν,
ηὗρα τὸν δοῦκα φίλον μου, τοῦ Κάστρου τὸ κεφάλιν

καὶ II P 42, 69, 116, 124, 261), ἤτοι ἡ πόλις ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ μεσαιωνικὸν ὄνομα Χάνδαξ (ἐνετιστί : Candia) ἥτις ἦτο τότε ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ διὰ τοῦτο ἕδρα τοῦ

περὶ τὸ ἔτος 1425 ([10]). Εὐθὺς ὡς ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν, οἱ γονεῖς του τὸν ἔστειλαν εἰς τὸ σχολεῖον· καί, ἐπὶ ὀλίγον χρόνον, τὰ πράγματα βαίνουν καλῶς καὶ ὁ Στέφανος ὠφελεῖται ἐκ τῶν μαθημάτων (II P 30—36). Ἀλλὰ εἰς ἡλικίαν δέκα τεσσάρων ἐτῶν (II P 37)ἀρχίζει ἡ θλιβερὰ τύχη τοῦ ταλαιπώρου Στεφάνου· κάμνει ἀπουσίας ἀπὸ τὸ σχολεῖον, πλανᾶται ἀνὰ τὰς ρύμας τῆς πόλεως μὲ κακοὺς συντρόφους, τέλος ἐγκαταλείπει ἐξ ὁλοκλήρου τὰ μαθήματα (II P 37—50). Ὅταν δέ, μετ' ὀλίγον χρόνον, συντελεῖται ἓν γεγονὸς δι' αὐτὸν ἀξιομνημόνευτον καὶ τὸ ὁποῖον ἔμελλε ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ζωῆς του, ὅταν δηλαδὴ πατεῖ διὰ πρώτην φορὰν εἰς ἓν πορνεῖον (II P 52), τότε ἡ μοῖρά του ἐχαράχθη· τὸ σχολεῖον τοῦ φαίνεται «κακὸν θηρίον», καὶ ὁ Στέφανος καταλήγει εἰς τὴν κακὴν συνοικίαν τοῦ λιμένος, μεταξὺ πορνῶν, ἀχθοφόρων, πλανοδίων ἀοιδῶν, καὶ ἀρχίζει τὴν ἀνατροφήν του εἰς τὸ σχολεῖον..... τῶν πορνῶν (II P 60 «εἰς τὸ σκολεῖον τῶν πολιτικῶν», τῶν ὁποίων γίνεται ἀδιάλειπτος πελάτης, ἐνῷ περιφέρεται ὅλην τὴν νύκτα ἀνὰ τοὺς σκοτεινοὺς δρομίσκους τῆς πόλεως καὶ δὲν ἐπιστρέφει οἴκαδε εἰμὴ μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου (II P 52—70). Οὕτω, εἰς συμπόσια καὶ διασκεδάσεις μὲ κακοὺς συντρόφους, ἀποβάλλει πᾶσαν ἀξιοπρέπειαν καὶ πάντα χαλινόν· καταστρέφεται, καταντᾷ νὰ ἐπαιτῇ ἀφοῦ ἐπώλησε τὰ ὀλίγα πράγματα, τὰ ὁποῖα τοῦ εἶχον ἀφήσει οἱ γονεῖς του (II P 85—86), καὶ τὸ σύνηθες ἐντευκτήριόν του γίνεται τὸ πορνεῖον, τὸ ὁποῖον μὲ ἀγροῖκον εἰρωνείαν ὀνομάζει «τὸ μέγα μοναστῆρι» II P 71—99.)

Πρὸς ἀποκορύφωσιν τῆς ἀτυχίας συναντᾷ ἐκεῖ μίαν ἡμέραν τὴν «Κουταγιώταιναν», μίαν χήραν πολὺ πανοῦργον, ἡ ὁποία τὸν καταστρέφει καθ' ὁλοκληρίαν καὶ τὸν στέλλει εἰς τὴν φυλακὴν (II P 101—112). Ἀποφυλακισθείς, προσπαθεῖ ν' ἀρχίσῃ νέαν ζωὴν καὶ φεύγει μακρὰν τῆς πόλεως καὶ τῆς κακῆς γυναικός, εἰς τὴν ἐξοχήν, ὅπου γίνεται ποιμήν· ἀλλὰ ἡ νέα αὕτη ζωή, ἐπίμοχθος καὶ ἀθλία, μεταξὺ τῶν ποιμένων, οἵτινες εἶναι ἄξεστοι, μέθυσοι, κλέπται καὶ κακοποιοί, τὸν καταπονεῖ ταχέως, καὶ μίαν ἡμέραν ὁ Στέφανος ἀποφασίζει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πόλιν (II P 113—164).

Νομίζει τότε ὅτι ἡ θλιβερὰ τύχη του τοῦ ἀφῆκε τοὐλάχιστον μίαν ἀμυδρὰν ἐλπίδα. Ἐπιστρέφει εἰς τὸ Κάστρον, ὅπου ὁ δούξ, φίλος του, τοῦ δίδει μίαν θέ-

---

ἐνετοῦ κυβερνήτου (σήμερον Ἡράκλειον, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχει λογίαν τὴν προέλευσιν καὶ ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῆται κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος)· τὸ δημῶδες ὄνομα τῆς πόλεως ἦτο τὸ Κάστρον, κατ' ἀντονομασίαν, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς συγκρίσεως μὲ τὸν *Ἐρωτόκριτον* τοῦ ἐνετοῦ—κρητὸς Βικεντίου Κορνάρου καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν τοῦ Mart. Crusius ἐν τῇ Turcograecia, σ. 207.

10) Ἡ χρονολογία εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν καὶ κατ' εἰκασίαν. Καὶ ἐν τούτῳ, μετὰ τὰς ἀμφιβολίας τῶν προηγουμένων συγγραφέων, ὁ Παπαδημητρίου, ε. α. σ. 57 κέξ. κατώρθωσε νὰ ἐξακριβώσῃ, ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν καὶ πειστικῶν παραβολῶν, ὅτι ὁ Στέφανος ἔζησε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος, καὶ ὅτι εἰς τὴν II P 326—27

καὶ ἀπηλογᾶται ἡ μάννα της μὲ τὴν πολλὴν μανίαν,
ὡσὰν μανδᾶτον θλιβερὸν ἀπὸ τὴν Ῥωμανίαν

κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπαινίσσεται τὴν *πένθιμον εἴδησιν* τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) ὡς πρόσφατον γεγονός. Ἂν δεχθῶμεν τὸ δεδομένον τοῦτο, καὶ ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ II πρέπει νὰ εἶναι ἔργον νεανικόν, ἢ τοὐλάχιστον ὄχι πολὺ ἀπομεμακρυσμένον ἀπὸ τὰ γεγονότα, ἅτινα ὁ ποιητὴς ἀφηγεῖται, δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, μετὰ πιθανότητος, ὅτι ὁ Στέφανος ἐγεννήθη περὶ τὸ 1425.

σιν δικηγόρου. Ὁ δυστυχὴς Στέφανος εἰσέρχεται εἰς τὸ νέον ἐπάγγελμα μὲ τὰς ἀρίστας τῶν προθέσεων, αἵτινες ὅμως προωρίζοντο καὶ πάλιν νὰ καταρρεύσουν ἐνώπιον τοῦ παραδείγματος καὶ τῶν σαρκασμῶν τῶν συναδέλφων του· αὐτοὶ διαχειρίζονται τὴν δικαιοσύνην ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὸ νὰ καρπωθοῦν ἐξ αὐτῆς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον κέρδος, εἶναι ἄπληστοι καὶ διεφθαρμένοι, ἐπιδιώκοντες πάντοτε δῶρα, σκαιοὶ καὶ ἄδικοι πρὸς τοὺς πτωχούς, οἵτινες ἔρχονται μὲ τὰς χεῖρας κενάς, ἁβροὶ καὶ εὐπροσήγοροι πρὸς πάντας ὅσοι.... γνωρίζουν νὰ συμπεριφερθοῦν· «παγκλέφταις καὶ γαδάροι» (II P 349). Ἐν τέλει καὶ ὁ Στέφανος, ἵνα δυνηθῇ νὰ ζήσῃ ἥσυχος, καταντᾷ νὰ γίνῃ ὅμοιός των («λοιπὸν ἐγένουμου καὶ ἐγὼ τέτοιος ὡσὰν τοὺς ἄλλους», II P 335), καὶ ἐκμανθάνει τὴν μέθοδον τῶν συναδέλφων του (II P 265—412).

Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ ποιήματος ὀλίγα στοιχεῖα παρέχει διὰ τὴν βιογραφίαν τοῦ ποιητοῦ, διότι δὲν περιέχει εἰμὴ μόνον τὰ ἤδη ἐκτεθέντα σημεῖα, ἐκτενέστερα καὶ λεπτομερέστερα: II P 413—83, τὰ δεινὰ τῆς φυλακῆς· II P 484—602, τὴν κακεντρέχειαν καὶ τὴν ἀπληστίαν τῶν δεσμοφυλάκων καὶ τῶν συντρόφων τῆς φυλακῆς· II P 603—811 ἐπιστρέφει, μὲ περισσοτέρας λεπτομερείας, εἰς τὴν Κουταγιώταιναν καὶ τὰς ἀνταξίας συντρόφους της, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπει, ὡς ἀρχηγὸς τῆς σπείρας, ἡ Ποθοτζουτζουνιά, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται οἱ στίχοι 812—908 II P.

Τὸ δὲ I W 1—201 περιέχει πικρὰς σκέψεις περὶ τῆς φιλίας, αἵτινες φαίνεται ὑπαγορευθεῖσαι ὑπὸ προσωπικῆς πείρας καὶ αἵτινες δύνανται νὰ συγκεφαλαιωθοῦν ὡς ἑξῆς: ὁ πτωχὸς δὲν ἔχει φίλους, διότι εἶναι πτωχός· ὁ πλούσιος δὲν ἔχει φίλους—ἀληθεῖς καὶ ἀξίους τοῦ ὀνόματος—διότι ἐκεῖνοι οἵτινες τὸν περικυκλώνουν ἵνα τὸν ἐκμεταλλευθοῦν, τὸν ἐγκαταλείπουν εὐθὺς ὡς τὸν ἴδουν ἀτυχοῦντα. Ἠθικὸν συμπέρασμα: οὐδέποτε νὰ ἐμπιστεύησαι εἰς τοὺς φίλους. Ἐκ τοῦ I W δύνανται νὰ ἐξαχθοῦν καὶ ὑπαινιγμοί τινες προσωπικῶν περιπετειῶν τοῦ Στεφάνου, καθόσον ὅλον τὸ ποίημα διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς συμβουλεύει τὸν Φρατζεσκῆν, υἱὸν φίλου του:

1) νὰ μὴ κάμνῃ νυκτερινὰς περιπλανήσεις (I W 1—117)·
2) ν' ἀπέχῃ ἀπὸ τοὺς κύβους (I W 118—239)·
3) ν' ἀπέχῃ ἀπὸ τὰς πόρνας (I W 240—367)·

ἤτοι παραινεῖ τὸν Φρατζεσκῆν ν' ἀποφεύγῃ τὰ πράγματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον αἱ τρεῖς μεγαλύτεραι αἰτίαι τῆς καταστροφῆς του.

Περισσότερα τούτων δὲν δυνάμεθα νὰ μάθωμεν περὶ τοῦ ἡμετέρου Στεφάνου· ἀλλὰ εἶναι ἀρκετὰ ἵνα ἀποκομίσωμεν ἐξ αὐτῶν τὴν εἰκόνα μιᾶς ζωῆς ταλαιπωρημένης καὶ πλήρους περιπετειῶν.

III.

1.— Τὰ δύο ποιήματα, ἅτινα ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σαχλίκη, μολονότι ἔχουν μεταξύ των πολλὰ κοινὰ γνωρίσματα, ἐμφανίζονται ὅμως ὑπὸ διάφορον ἄποψιν, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν χωριστά.

Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῶν δύο ποιημάτων, παρατηροῦμεν πρὸ πάντων ὅτι ἡ ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν ἐξήνεγκεν ὁ Legrand ([11]) καὶ ἀπεδέχθησαν ὁ Παπα-

(11) Ἔκδ. μνημ. σελ. 9—10.

δημητρίου (12) καὶ ὁ Krumbacher (13), φαίνεται πολὺ πιθανή· ὅτι δηλαδὴ τὸ II, ἀφηγηματικὸν καὶ αὐτοβιογραφικόν, εἶναι ἔργον τῆς νεότητος καὶ σχεδὸν σύγχρονον τῶν γεγονότων, ἅτινα περιγράφονται ἐν αὐτῷ (προσθέτομεν ἡμεῖς ὅτι μάλιστα ἐν χωρίον θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι ὁ ποιητὴς τὸ συνέθεσεν, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, διαρκούσης τῆς φυλακίσεώς του· πρβλ. II P 111, ὅπου ὅμως τὸ κείμενον εἶναι ἐφθαρμένον καὶ χασματικόν) (14)· ἐνῷ τὸ I, τὸ ὁποῖον διέπει μεγαλυτέρα καλλιτεχνικὴ καὶ ἠθικὴ συναίσθησις καὶ ποιά τις γενικὴ σοβαρότης, ἥτις λείπει εἰς τὸ II, ἐμφανίζεται ὡς ἔργον τῆς ὡρίμου ἡλικίας. Τοῦτο εἶναι πιθανώτατον καὶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ ποιητής, μετὰ τόσας περιπετείας, ἐτράπη ἔπειτα εἰς ἐντιμότερον βίον, ὅστις ἠδύνατο νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ τὸ δικαίωμα νὰ δίδῃ συμβουλὰς καὶ ν' ἀναπολῇ, μὲ περισσοτέραν ἠρεμίαν, τὰς περιπετείας τῆς ἀπομεμακρυσμένης καὶ ἐξηγνισμένης νεότητός του (15).

Ἡ σύνθεσις τοῦ I, ἐν τῷ συνόλῳ, εἶναι ἀρκούντως συνηρθρωμένη. Αἱ τρεῖς διατυπώσεις L W C εἶναι σχεδὸν παράλληλοι· μεγαλυτέραν ὁμοιότητα καὶ σχεδὸν ταὐτότητα παρουσιάζουν μεταξύ των τὰ L καὶ W· ἀλλὰ καὶ τὸ C, ὅπερ ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτῶν εἴς τινα σημεῖα, δύναται εὐκόλως ν' ἀναχθῇ εἰς τὴν αὐτὴν διατύπωσιν.

Φυσικά, παρὰ ταύτην τὴν κατὰ προσέγγισιν ἑνότητα τῆς συνθέσεως, δὲν λείπουν, εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν διατυπώσεων, ἀσυμφωνίαι, αἱ ὁποῖαι ἐθεωρήθησαν ὡς παρεμβολαί. Ταύτην τὴν γνώμην εἶχεν ὁ Wagner (16)· ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου —καὶ ἡ παρατήρησις αὕτη ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ἄλλο ποίημα—πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τοὺς ἰδιαιτέρους ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους τὰ μεσαιωνικὰ ταῦτα ποιήματα συνετέθησαν καὶ ἔπειτα διεδόθησαν διὰ τῆς χειρογράφου παραδόσεως.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Σαχλίκη εὑρίσκομεν, π. χ., ὅτι τὰ τρία γνωστὰ εἰς ἡμᾶς χειρόγραφα (PMN) ἀπέχουν ὀλίγας δεκαετηρίδας ἀπὸ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔζησεν ὁ συγγράψας. Τοῦτο σημαίνει—ἂν μάλιστα θεωρήσωμεν τὴν σχετικὴν σπάνιν τῶν χειρογράφων ὡς ἀπόδειξιν τῆς μὴ μεγάλης διαδόσεως τῶν ἔργων—ὅτι ἐκ τῶν χειρογράφων τούτων δυνάμεθα ν' ἀνέλθωμεν, τὸ πολύ, εἰς ἓν καὶ μόνον ἀρχέτυπον σύγχρονον τοῦ ποιητοῦ, καὶ τὸ ὁποῖον, ἤδη ἀπολεσθὲν, εἶναι τὸ μόνον διάμεσον μεταξὺ τῆς πρώτης ἀρχικῆς καταγραφῆς καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς γνωστῶν ἀντιγράφων.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους εἶναι ὄντως δύσκολον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι αἱ παρεμβολαὶ—καὶ ἂν ἔτι ἦτο δυνατὸν νὰ τὰς καθορίσωμεν—ὀφείλονται εἰς τὴν χειρόγραφον παράδοσιν, ἤτοι εἰς προσωπικὴν πρωτοβουλίαν ἑκάστου ἀντιγραφέως. Μάλιστα θὰ

(12) Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 64.

(13) Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 816.

14) Καὶ ὁ Σάθας, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 110, γράφει ὅτι ὁ Στέφανος «φυλακισθεὶς ἔγραψεν ἐν τῷ δεσμώτηρίῳ δύο στιχουργήματα»· ἀλλὰ τοῦτο, διὰ προφανεῖς λόγους, εἶναι πιθανὸν μόνον διὰ τὸ II καὶ οὐχὶ διὰ τὸ I.

(15) Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο λογικώτερον ν' ἀντιστρέψωμεν τοὺς ἀριθμούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐν χρήσει, καὶ νὰ ὀνομάσωμεν I ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τώρα εἶναι II, καὶ ἀντιστρόφως.

(16) Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 62 κριτικὸν ὑπόμνημα «Neutrum librum (P M) ab interpolationibus plane vacuum esse mihi quidem persuasum est : multis igitur in locis iudicium lubricum de lectione recipienda».

ἔπρεπεν ἀναμφιβόλως ν' ἀποκλείσωμεν τοῦτο, ὅταν σκεφθῶμεν προσέτι τὸ γεγονός, ὅτι πρόκειται περὶ κειμένων δυσκόλων, γεγραμμένων εἰς διάλεκτον ἥτις δυνατὸν τότε νὰ ἦτο γνωστὴ μόνον εἰς τοὺς ἐντοπίους· δὲν μαρτυρεῖται δὲ περὶ τῶν γραφέων τούτων ὅτι ἦσαν ἐντόπιοι. Διὰ τοῦτο κλίνομεν μᾶλλον πρὸς τὴν γνώμην ὅτι ἡ χειρόγραφος παράδοσις εἶναι, ἐν τῷ συνόλῳ, πιστὴ καὶ ἑνιαία· καὶ ὅτι αἱ διαφοραὶ πρέπει μᾶλλον ν' ἀποδοθοῦν εἰς αὐτὸν τὸν ποιητήν, ὅστις εἶναι πολὺ δυνατόν, εἰς διαφόρους περιστάσεις καὶ εἰς διαφόρους χρόνους, νὰ ἐπήνεγκεν, ἐνσυνειδήτως ἢ ὄχι, τροποποιήσεις εἰς τὰς διαφόρους καταγραφάς. Ἂν τοῦτο εἶναι ἀληθές, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ὁμιλῶμεν περὶ παρεμβολῶν. Πρόκειται μᾶλλον περὶ διαφορῶν—ἐλαφρῶν, ὡς πρὸς τὸ Ι—ὀφειλομένων εἰς αὐτὸν τὸν ποιήσαντα καὶ μεταβιβασθεισῶν ἔπειτα εἰς τὴν χειρόγραφον διάδοσιν. Πρέπει δὲ καὶ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι σήμερον ἀδυνατοῦμεν ἀπολύτως ν' ἀναγνωρίσωμεν τὰς ὑποτιθεμένας ταύτας παρεμβολάς, καὶ ὅτι μόνον ἡ παραβολὴ μεταξὺ τῶν διαφόρων χειρογράφων ἐμφανίζει εἰς ἡμᾶς—ἀλλ' ἀδίκως—ὡς παρεμβεβλημένα τὰ χωρία ἐν τοῖς ὁποίοις ἡ παράδοσις δὲν εἶναι ὁμόφωνος.

Ἂς ἴδωμεν ἐπὶ παραδείγματι μίαν ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων περιπτώσεων εἰς τὸ Ι W.

Ὁ ἐπίλογος τοῦ ποιήματος, εἰς τοὺς δύο κώδικας P M, ἀπὸ τοῦ στίχου 336 καὶ ἑξῆς, διαφέρει σημαντικῶς κατὰ τὴν μορφήν, ἐνῷ εἶναι σχεδὸν ὅμοιος κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἔκτασιν· ὁ δὲ N. παρουσιάζει ἐνταῦθα διατύπωσιν οἱονεὶ ἐνδιάμεσον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς τρεῖς κώδικας, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὰς μορφικὰς διαφοράς, τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ πορεία τοῦ τεμαχίου εἶναι τὰ αὐτά· πρόκειται περὶ μιᾶς τελικῆς συγκεφαλαιώσεως, ἐνεργοτέρας καὶ ζωηροτέρας, τῶν παραγγελμάτων τῶν ἀφορώντων τὰς πόρνας. Ἔχομεν ἑπομένως :

Ι W 336—67 κώδ. P ∽ Ι W 336—65 κώδ. M.

Ἂν τώρα διερωτηθῇ τις τίς ἐκ τῶν δύο ἐπιλόγων εἶναι ὁ αὐθεντικός, νομίζω ὅτι τὸ πρόβλημα, οὕτω διατυπούμενον, ἀναμφιβόλως τίθεται κακῶς. Τὰ δύο τεμάχια ἔχουν τόσην ἀναντίρρητον καὶ ἀκραιφνῆ ὁμοιότητα ὥστε, ὅσον καὶ ἂν λεπτολογήσωμεν, ἀδυνατοῦμεν ἀπολύτως ν' ἀποφανθῶμεν, ὅτι τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν εἶναι γνήσιον καὶ τὸ ἄλλο ἀπόκρυφον. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ταῦτα εἶναι δύο διάφοροι καταγραφαὶ—καὶ μάλιστα οὔτε τοῦτο—τοῦ αὐτοῦ ἐπιλόγου, καὶ ἀνάγονται ἀμφότερα εἰς αὐτὸν τὸν ποιητήν. Τὴν ἀπόδειξιν μᾶς παρέχει ἡ παραβολὴ τῶν ἑξῆς στίχων, ἐν τοῖς ὁποῖοις αἱ δύο καταγραφαὶ σχεδὸν συμπίπτουν :

Ι W 360—63 κώδ. P	Ι W 358—61 κώδ. M.
ἀμμ' ὅταν 'δῇ καὶ φύρασε τοῦ ἀνθρώπου τὸ σακκοῦλι, ∽	*κι ὅτ. ἰδῇ κ. φύρασεν τ. ἀν. τὸ σακκούλιν,*
ἡ πολιτικὴ ἂν ἐμπόρεσεν διὰ φόλαν τὸν ἐπούλει. =	*ἡ π. ἂ. ἐμ. δ. φ. τ. ἐπούλειν.*
ἑνὸς ἐπαίρνει πολιτικὴ κι ἀλλοῦ τὰ μεταδίδει, =	*ἑ. ἐ. ἡ πολ. κτλ.,*
ἕνα, σοῦ φαίνεται, κρατεῖ κ' εἰς τοὺς πάντας τὸ δίδει. ∽	*ἕναν, σ. φ., κρ. καὶ τῶν παντῶν προδίδει.*

Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν τεσσάρων τελικῶν στίχων, τῶν δύο κωδίκων:

I W 364—67 κώδ. P	I W 362—65 κώδ. M
Θωρεῖς, υἱέ μου Φρατζησκή, τὰ κάμνουν ἢ πουτάναις, ω	
	Θ., υ. μ. Φ., πῶς εἶνε μαθημέναις,
τὰ κάμνουν ἢ πολιτικαῖς μὲ ταῖς πικραῖς των μάνναις' ω	
	τ. κάμνουσιν ἢ π. ἢ παλαιοκουρεμέναις.
πῶς δείχνουσιν καὶ ἀγαποῦν σὰν ἕνι μαθημέναις.	Λείπει.
καὶ πῶς ἐπιβουλεύονται, διατὶ ἓν ἐντροπιασμέναις.	Λείπει.
Λείπει.	*Σαχλήκης ἤμουν Στέφανος, τῶν πολιτικῶν ὁ Χάρος,*
Λείπει.	*καὶ ὅταν εἶχαν τίποτε, σὲ μέναν εἶχαν θάῤῥος.*

Καὶ ἐνταῦθα θὰ ἐσφάλλετο, ὅστις θὰ ἐπίστευεν ἀπολύτως ὅτι πρόκειται περὶ παρεμβολῆς· τόσον ἡ μία ὅσον καὶ ἡ ἄλλη καταγραφὴ εἶναι αὐθεντικαί, καὶ οἱ δύο τελικοὶ στίχοι τοῦ κώδικος M, οἵτινες ἀπομακρύνονται ἐντελῶς ἀπὸ τὸν κώδικα P, εἶναι ἀναμφιβόλως γνήσιοι, ὡς μαρτυρεῖ ἡ «σφραγίς», διὰ τῆς ὁποίας ὁ ποιητὴς ἀνανεώνει—πάντως ἀσυναισθήτως—μίαν δισχιλιετῆ ἑλληνικὴν παράδοσιν, ἥτις φθάνει μέχρι τοῦ Θεόγνιδος. Διὰ τοῦτο εἶναι φυσικώτερον νὰ σκεφθῶμεν ὅτι ὁ ἐπίλογος τοῦ κώδικος M εἶναι πληρέστερος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐλλιπής, δι' ἀγνώστους λόγους, ὡς πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους στίχους 366—67 τοῦ κώδικος P· καὶ ὅτι, ἀφ' ἑτέρου, εἰς τὸν P λείπουν οἱ δύο τελικοὶ στίχοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν σφραγῖδα.

Τοιαύτην ἀρχὴν ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν ἔκδοσίν μας ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν γένει, μὲ τὰς τροποποιήσεις, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ἑκάστοτε ἡ εἰδικὴ περίπτωσις. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ὁρμᾶται ἐκ τοῦ ὅτι φρονοῦμεν ὅτι:

1) οἱ εἰς ἡμᾶς περιελθόντες στίχοι, εἰς τὰς διαφόρους διατυπώσεις, εἶναι πάντες αὐθεντικοί·

2) αἱ διαφοραὶ εἰς τὰς διατυπώσεις ὀφείλονται πιθανῶς, κατ' ἀρχάς, εἰς αὐτὸν τὸν ποιητήν·

3) ἄρα ὁ ἐκδότης ὀφείλει, μὲ κριτικὴν διορατικότητα, ν' ἀκολουθήσῃ μέθοδον συνδυάζουσαν τὰς διαφόρους διατυπώσεις.

***

Περιπλοκώτερον εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς συνθέσεως τοῦ *ποιήματος II*. Ἐνταῦθα συρρέουν στοιχεῖα, ἅτινα, μολονότι ἔχουν σχετικήν τινα ὁμοιότητα κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ εἶναι πάντα αὐθεντικά, πολὺ ἀπέχουν ὅμως τοῦ νὰ παρουσιάζουν αὐστηρὰν καὶ ἀσφαλῆ ἑνότητα συνθέσεως. Τὸ συμπέρασμα, ὅπερ ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἐξετάζοντα, ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς, τὸ ποίημα, εἶναι ὅτι τοῦτο σύγκειται ἐκ τεμαχίων, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἴσως χωρισμένα, καὶ τὰ ὁποῖα διαφέρουν κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τὴν μορφήν.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐνισχύει ἄλλως τε ἡ κατάστασις τῆς χειρογράφου παραδόσεως, ἥτις, ὅσον ἀφορᾷ τὸ *ποίημα II*, εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον ἐνιαία παρὰ ὡς πρὸς τὸ I, καὶ ἥτις, εἰς τὰς δύο διατυπώσεις P καὶ W, παρουσιάζει ἐνίοτε τοιαύτας διαφορὰς ὥστε νὰ νομίζῃ τις ὅτι πρόκειται περὶ δύο ἀνεξαρτήτων διατυπώσεων. Προσθετέον τέλος ὅτι—ἐνῷ εἰς τὸ I τοῦ δεκαπεντασυλλάβου στίχου γίνεται χρῆσις πάντοτε κατὰ τὸ σύστημα τοῦ ὁμοιοκαταλήκτου διστίχου, ἤτοι ὑπὸ τὸν τύπον ΑΑ, ΒΒ, ΓΓ, κλπ.,—ἐνταῦθα ὁ δεκαπεντασύλλαβος ἐμφανίζεται κατὰ τρία διάφορα συστήματα:

1) μονόστιχον, ἀνομοιοκατάληκτον: σύστημα Α, Β, Γ, κτλ.: πρβλ. II W 1—377, II P 413—602, II P 812—908.

2) δίστιχον ὁμοιοκατάληκτον: σύστημα ΑΑ, ΒΒ, ΓΓ, κτλ.: πρβλ. II P 1—412.

3) τετράστιχον ὁμοιοκατάληκτον: σύστημα ΑΑΑΑ, ΒΒΒΒ, ΓΓΓΓ, κτλ.: πρβλ. II W 378—712, II P 608—811.

Παραθέτω σχηματικὸν διάγραμμα τῆς συνθέσεως τοῦ II, κατὰ τὰς διατυπώσεις W P C W ἐν τῷ ὁποίῳ δηλοῦνται καὶ τὰ διάφορα ἀρχικὰ τεμάχια ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ποίημα, ὡς καὶ τὰ μετρικὰ συστήματα:

α) στ. 1—386 C ∽ 1—412 P: παραλείπει W	σύστ.	2	κῶδ.	N
β) στ. 387—587 C ∽ 1—701 W: παρ. P	»	1	»	P
στ. 589—92 C = 413—17 P: στίχοι συνδέοντες	»	1	»	N
γ) στ. 593—663 C ∽ 418—83 P ∽ 202—66 W	»	1	»	P M N
δ) στ. 664—747 C ∽ 484—564 P ∽ 267—340 W	»	1	»	P M N
ε) στ. 748—88 C ∽ 565—602 P ∽ 341—77 W	»	1	»	P M N
ζ) στ. 789—1076 C ∽ 603—811 P ∽ 378—608 W	»	3	»	P M N
η) στ. 1077—1187 C ∽ 609—712 W: παρ. P	»	3	»	P M
ϑ) στ. 1188—1285 C ∽ 812—908 P: παρ. W	«	1	»	N

α) ἀποτελεῖ τὴν καθαυτὸ «ἀφήγησιν παράξενον» τῶν νεανικῶν περιπετειῶν τοῦ ποιητοῦ, καὶ εἶναι τὸ μέρος, ὅπερ ἔχει τὸ μεγαλύτερον αὐτοβιογραφικὸν ἐνδιαφέρον·

β) σκέψεις περὶ τῆς φιλίας·

γ) τὰ δεινὰ τῆς φυλακῆς·

δ) κατὰ τῶν δεσμοφυλάκων (γενικῶς)·

ε) κατὰ τοῦ δεσμοφύλακός «του»·

ζ) ἡ συνέλευσις τῶν πορνῶν·

η) ἡ συνέλευσις τῶν πορνῶν·

ϑ) οἱ «ἀρχιμαβλίστριαις»

Ὡς βλέπει τις ἡ διαφορὰ τοῦ περιεχομένου εἶναι τοιαύτη—πλὴν τῶν μετρικῶν διαφορῶν τὰς ὁποίας ἐτονίσαμεν ἀνωτέρω—ὥστε φαίνεται πολὺ δύσκολον τὸ *ποίημα II*, οἷον περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, νὰ εἶναι εἰς τὴν ἀρχικὴν μορφήν του· εἰς τὴν σημερινήν του κατάστασιν λείπει ἡ ὁμοιογένεια τοῦ περιεχομένου, καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας τεμάχια, τὰ ὁποῖα ἐποιήθησαν εἰς διαφόρους περιστάσεις, καὶ τὰ ὁποῖα ἔπειτα, λόγῳ ἄλλωστε τῆς κατὰ βάθος συγγενείας τοῦ θέματος συνεχωνεύθησαν εἰς τὴν συλλογὴν ἡ ὁποία περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου τούτου, ὅπερ φαίνεται ἀναμφισβήτητον, ὁ Παπαδημητρίου εὑρίσκει ([17]), εἰς τὸ σημερινὸν *ποίημα II*, δύο θεμελιώδεις πυρῆνας, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει:

Α) «ἀφηγήσεις»·

Γ) «γραφαὶ καὶ στίχοι»·

ἤτοι μίαν ὁμάδα (Α) μᾶλλον αὐτοβιογραφικήν, καὶ μίαν ὁμάδα (Γ) μᾶλλον ἀφηγηματικήν, ἀλλὰ φέρουσαν πάντοτε προσωπικὸν χαρακτῆρα. Ἔπειτα δέ, εἰς αὐτοὺς

(17) Ἔνθ' ἀνωτ., σ. 87,

τοὺς δύο πυρῆνας, διακρίνει τὰ διάφορα τεμάχια, ἅτινα ἀνήκουν εἰς ἕκαστον, ὡς ἑξῆς:

Α) «ἀφηγήσεις»:

1) «οἱ ἀρχιμαυλίστρες» = ϑ
2) «ἡ βουλὴ τῶν πολιτικῶν» = ζ + η
3) «ἀφήγησις παράξενος» = α

Γ) «γραφαὶ καὶ στίχοι»:

1) «διὰ τοὺς φίλους» = β
2) «διὰ τὴν φυλακὴν» = γ
3) «διὸ τοὺς φυλακατόρους» = δ
4) «διὰ τὸν φυλακάτοράν μου» = ε

Εἷς τρίτος πυρήν, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει Β καὶ ὁ ὁποῖος συμπίπτει μὲ τὸ IW, εἶναι ὁ ἑξῆς:

Β) «ἑρμηνεῖαι» (παραινέσεις)

1) «περὶ τῆς νύκτας τὰ γυρίσματα» (IW 1-117) = ι
2) «περὶ τὰ ζάρια τοῦ παιγνιδίου» (IW 118-239) = κ
3) «περὶ τῆς πολιτικῆς τὰ καμώματα» (IW240-367) = λ

Δηλαδή, εἰς ὅλον τὸ ἔργον τοῦ Σαχλίκη, ὅπερ ἔφθασε μέχρις ἡμῶν, εὑρίσκει τοὺς τρεῖς τούτους κυρίους πυρῆνας, τοὺς ὁποίους ὑποδιαιρεῖ εἰς τὰ διάφορα τεμάχια, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀνεξάρτητα, καὶ ἔπειτα συνέρρευσαν καὶ ἀπετέλεσαν δύο συλλογάς, ἤτοι τὰ δύο σημερινὰ ποιήματα· τοιουτοτρόπως εὑρίσκει ἐν αὐτοῖς τὰ ἴχνη δέκα συνθεμάτων διαφόρου προελεύσεως.

Εἰς τὴν ἀπόπειραν ταύτην πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς συνθέσεως, δυνάμεθα, διὰ βραχέων, ν' ἀντιτάξωμεν τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ ἑνότης τῆς συνθέσεως τοῦ Ι φαίνεται εἰς ἡμᾶς προφανὴς καὶ ἀναμφισβήτητος, ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς σχεδὸν ἀπολύτου ἑνότητος τῆς χειρογράφου παραδόσεως. Τὰ τρία μέρη, ἅτινα τὸ ἀποτελοῦσιν, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ τὰ τρία θεμελιώδη κίνητρα τῆς παραινέσεως· καὶ ἂν δ' ἔτι νομίζῃ τις, ὅτι ταῦτα δύνανται νὰ σταθοῦν χωριστά, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀρνηθῇ τις ὅτι ταῦτα, ἡνωμένα, ἀποτελοῦσιν ἓν σύνολον πολὺ ἐντονώτερον καὶ ὀργανικώτερον. Δηλαδὴ δὲν βλέπομεν, τὴν ἀνάγκην νὰ χωρίσωμεν τὸ Ι εἰς τρία μέρη (τὰ ὁποῖα νὰ ἦσάν ποτε χωριστὰ καὶ ἀνεξάρτητα), εἰμή, ἵνα ἐπιτύχωμεν μίαν ταξινόμησιν, ὅλως ἐξωτερικὴν καὶ τυπικήν, τῶν θεμάτων, χωρὶς ὅμως νὰ θίξωμεν τὴν ἑνότητα τῆς συνθέσεως, ἥτις ἀντικατοπτρίζεται καὶ εἰς τὴν μετρικὴν ἑνότητα τοῦ ποιήματος. Ἡ ἑνότης αὕτη καθίσταται προφανεστέρα ὅταν θεωρήσωμεν τὸ Ι, οὐ μόνον καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ΙΙ, εἰς τὸ ὁποῖον, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὰ ἀνόμοια στοιχεῖα εἶναι πολὺ ὁρατώτερα, καὶ κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα (τοῦ μέτρου καὶ τῆς γλώσσης).

2) Ἡ ταξινόμησις τῆς συλλογῆς ΙΙ Ρ εἰς τοὺς πυρῆνας Α καὶ Γ καὶ εἰς τὰ μέρη αὐτῶν ἐνέχει καὶ αὐτὴ δυσκολίας. Καὶ πρῶτον, ἐνῷ κατὰ τὸν Παπαδημητρίου οἱ στίχοι ΙΙ W 378-712 ∽ ΙΙ Ρ 603—811 ἀποτελοῦσιν ἓν μόνον τεμάχιον, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ τεμάχιον εἶναι μὲν ἑνιαῖον κατὰ τὸ περιεχόμενον, διαιρεῖται

ὅμως, κατὰ τὴν χειρόγραφον παράδοσιν, εἰς δύο χωριστὰ τεμάχια (τὰ ὑφ' ἡμῶν ὀνομασθέντα ζ καὶ η), καθόσον τὸ Ι περιέχεται εἰς τοὺς κώδικας Ρ Μ Ν, ἐνῷ τὸ η λείπει εἰς τὸν κώδικα Ν. Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν—ἵνα εἴμεθα συνεπεῖς, σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψιν τοῦ Παπαδημητρίου—ὅτι πρόκειται περὶ δύο τοὐλάχιστον διαφόρων διατυπώσεων τοῦ αὐτοῦ θέματος, μιᾶς μακροτέρας (ζ) εἰς τοὺς Ρ Μ Ν, καὶ μιᾶς βραχυτέρας (η) εἰς τοὺς Ρ Μ. Ἀλλ' ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ τεμάχια, μολονότι πραγματεύονται τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, περιέχουν λεπτομερείας ἐντελῶς διαφόρους, εἶναι φυσικώτερον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι συμπληροῦσιν ἄλληλα καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν μόνον σύνολον, τὸ ὁποῖον, διὰ λόγους ἀγνώστους εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ ἴσως ἀναγομένους εἰς αὐτὸν τὸν ποιητήν, ἀπώλεσεν, ἐν τῷ κώδικι Ν, τὸ τελικὸν μέρος του.

3) Παρατηροῦμεν τέλος, ὅτι ἐν τῷ ΙΙ ἡ ἐσωτερικὴ ἑνότης τοῦ συνθέματος ἔγκειται κυρίως εἰς τὸν προσωπικὸν καὶ αὐτοβιογραφικὸν τόνον, ὅστις ἐπικρατεῖ εἰς ὅλον τὸ ποίημα, καὶ ὅστις, παρὰ τὴν ποικιλίαν τῶν θεμάτων, δίδει εἰς αὐτὸ ἑνιαίαν καὶ ἀσύγχυτον χροιάν· ἐνῷ, κατὰ τὴν κατάταξιν τοῦ Παπαδημητρίου, εἰς τὸν πυρῆνα Α εὑρίσκομεν τὰ τεμάχια θ, ζ+η, α, ἅτινα ἔχουν τὰ μετρικὰ συστήματα 1, 3, 2, ἤτοι παρουσιάζουν, καὶ κατὰ τὴν μορφὴν γνωρίσματα ἅτινα δυσκόλως δύνανται νὰ ἐμφαίνουν ἑνότητα συνθέσεως. Ἀφ' ἑτέρου, εἰς τὸν πυρῆνα Γ, εὑρίσκομεν ὅτι τὸ τεμάχιον β διαφωνεῖ φανερῶς πρὸς τὸν αὐτοβιογραφικὸν τόνον τοῦ ποιήματος, λόγῳ τῆς ποιᾶς τινος ἠθικολογικῆς καὶ παραινετικῆς ὑφῆς του, τῆς ὅλως, οὕτως εἰπεῖν, ἀκαδημαϊκῆς, ἄνευ ἰδιαιτέρων προσωπικῶν συσχετίσεων· καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἦτο λογικώτερον ν' ἀποτελέσῃ μέρος τοῦ πυρῆνος Β, ἤτοι τῶν παραινέσεων.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους προτείνομεν τὸ ἑξῆς σχῆμα :

Ι	ΙΙ
«ἀφηγήσεις, γραφαὶ καὶ στίχοι»	«ἑρμηνεῖαι»
(αὐτοβιογραφικαὶ ἀφηγήσεις)	(γενικαὶ ἠθικαὶ παραινέσεις)
α	β
γ	ι
δ	κ
ε	λ
ζ+ η	
θ	

Ἤτοι, ἐν τῷ συνόλῳ, διατηροῦμεν ἄθικτον τὴν ἑνότητα ἑκάστου τῶν δύο ποιημάτων, ἀναγνωρίζοντες ὅτι ἕκαστον ἔχει χαρακτῆρα ἴδιον καὶ σαφῶς διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Νομίζομεν μόνον ὅτι, ἐν τῇ παραδόσει, τὸ τεμάχιον β, τὸ ὁποῖον ἴσως κατ' ἀρχὰς ἀνῆκεν εἰς τὸ ΙΙ, περιελήφθη ἔπειτα, διὰ μόνου τοῦ κώδικος Ρ, εἰς τὸ *ποίημα ΙΙ*. Ὡς πρὸς τὸ *ποίημα ΙΙ* νομίζομεν ὅτι τὰ δύο τεμάχια ζ καὶ η πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς κατ' ἀρχὰς ἡνωμένα. Διατηροῦμεν τὴν ὑποδιαίρεσιν εἰς τὰ διάφορα τεμάχια, ἀλλὰ διὰ λόγους ὅλως ἐξωτερικούς, οἵτινες δὲν θίγουν κατ' οὐσίαν τὴν ἑνότητα τῆς συνθέσεως τῶν δύο κυρίων πυρήνων· αἱ δὲ μετρικαὶ διαφοραὶ δυνατὸν ν' ἀποκαλύπτουν—ὄχι ὅμως πάντοτε καὶ ὄχι ἀναγκαίως—ἀποσπασματικόν τι ἐν τῇ συνθέσει.

2.—Ἐξ ὅσων εἴπομεν προκύπτει καὶ ὁποῖον εἶναι τὸ περιεχόμενον τῶν δύο ποιημάτων τοῦ Στεφάνου.

Τὸ θέμα του ὄντως δὲν εἶναι νέον. Ὡς πρὸς τὸ *ποίημα Ι*, τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον παράδειγμα ἐν τῇ βυζαντινῇ λογοτεχνίᾳ εἶναι τὸ «ποίημα παραινετικὸν» ὅπερ διεσώθη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σπανέα, καὶ ὅπερ, εἷς τινας κώδικας, συνεχωνεύθη μὲ τὴν «διδαχὴν Σολομῶντος», καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ διακρίνονται αἱ τελευταῖαι μακριναὶ ἀπηχήσεις τῆς ἰσοκρατείου *Πρὸς Δημόνικον παραινέσεως*. Εὑρισκόμεθα δηλαδὴ εἰς τὸ πεδίον τῆς λογοτεχνικῆς ἀναμνήσεως καὶ τῆς κλασσικιζούσης τάσεως. Ὡς πρὸς τὸν Μᾶρκον Δεφαράναν εἶναι ἤδη ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ ἡμέτερος Σαχλίκης ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν ὡς πρότυπον, τοῦθ' ὅπερ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ὡς χρονολογικὸν ὅριον, καθόσον ὁ Μᾶρκος ἀνήκει εἰς τὰς πρώτας δεκαετίας τοῦ 16ου αἰῶνος ([18]). Ὡς πρὸς τὸ *ποίημα ΙΙ* δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν τὸ προηγούμενον ὅπερ ἀποτελοῦν οἱ *στίχοι* τοῦ Μιχαὴλ Γλυκᾶ μὲ τὴν περιγραφὴν τῶν βασάνων τῆς φυλακῆς ([19]).

Ἀλλ' αἱ ἀναλογίαι αὗται εἶναι ἐντελῶς τυχαῖαι· εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Στεφάνου, πρέπει ν' ἀποκλεισθῇ ἐξ ὁλοκλήρου πᾶσα, καὶ ἡ ἀμυδροτέρα, ὑπόθεσις περὶ μιμήσεως. Ἡ μόρφωσις τοῦ Στεφάνου—καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ συμβῇ ἄλλως, δεδομένου τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς του—εἶναι πολὺ ἐλλιπής· αἱ δύο μόναι λογοτεχνικαὶ ἀναλογίαι εἶναι ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἀρχετύπου ζεύγους πιστῶν φίλων, ἤτοι τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου ([20]), χωρὶς κἂν νὰ μνημονεύῃ ὁ ποιητὴς τὸ ὄνομα τοῦ Ὁμήρου, καὶ δύο μνεῖαι τῆς Γραφῆς ([21]). Ὡς βλέπει τις, πρόκειται περὶ πραγμάτων ἐντελῶς στοιχειωδῶν.

Πάντα τὰ λοιπά, καὶ ὅταν ἔτι ὁ Στέφανος πραγματεύεται περὶ θεμάτων ἅτινα ἔσχον προηγούμενόν τι ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ, εἶναι νέα παρ' αὐτῷ, καὶ εἶναι ἰσχυρῶς πρωτότυπα. Οὐδὲν ὑπάρχει, ὅπερ νὰ μηνύῃ λογοτεχνικὴν πρόθεσιν· καὶ εἰς τὴν παραίνεσιν ἔτι, ἥτις ὄντως ἔχει ὑψηλότερον τόνον, κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ τὴν μορφήν, αἰσθανόμεθα συνεχῶς μίαν φυσικὴν καὶ αὐθόρμητον δροσερότητα ἐμπνεύσεως. Ἐνταῦθα ἔχομεν ὄχι τόσον παραγγέλματα, ἀφῃρημένα καὶ ψυχρά, ὅσον ἀναμνήσεις, παλαιὰς ἴσως, ἀλλὰ ζωηρὰς εἰσέτι καὶ προσδιδούσας εἰς τοὺς λόγους τοῦ ποιητοῦ νέαν ἐνάργειαν. Πάντας τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους δυνατὸν ν' ἀντιμετωπίσῃ ὁ Φρατζεσκῆς, ὁ ποιητὴς τοὺς ὑπέστη δι' ἀμέσου πείρας. Δὲν παραινεῖ τόσον ὅσον ἀφηγεῖται, εἰς τόνον ἐλαφρῶς ἀπρόσωπον, ὀφειλόμενον εἰς αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τοῦ συνθέματος, ἀλλὰ πάντοτε ἐμφαίνοντα ἐνδόμυχον βαθεῖαν συγκίνησιν.

Ἀλλὰ ἔτι γνησιώτερον καὶ ἀμεσώτερον εἶναι τὸ αὐθόρμητόν του εἰς τὰς *ἀφηγήσεις*. Αὗται ἀποτελοῦνται ἀπὸ λεπτομερείας ἀποπνεούσας ὠμὸν ῥεαλισμόν, χυ-

---

(18) Πρβλ. Παπαδημητρίου, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 70 καὶ ἰδίως σ. 227—34· Krumbacher, ἔνθ' ἀνωτ. σσ. 812—22.

(19) Πρβλ. Παπαδημητρίου, ἔνθ' ἀνωτ., σσ. 117—18· Krumbacher, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 807, σημείωσις 1.

(20) II C 421 29 (=W 35—43). Φυσικὰ διὰ μέσου τῶν βυζαντινῶν ποιημάτων οἷα ἡ *Ἰλιὰς Ἑρμονίκου, Πόλεμος τῆς Τρῳάδος, Ἀχιλληΐς*.

(21) I C 118 (=W 115): ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἁγία Γραφή· II C 478 (= W 92): ὁ Σολομών.

δαῖον ἐνίοτε, ὅστις δὲν ἀποφεύγει τὰς ἀσέμνους λέξεις, ἀλλὰ οὐδὲ ζητεῖ νὰ κρυβῇ ὄπισθεν ὑποκριτικῶν προσποιήσεων ἢ ρητορικῶν ἐπενδύσεων. Καὶ διὰ τοῦτο καταντᾷ ν' ἀρέσκῃ λόγῳ τῆς ἀναμφισβητήτου εἰλικρινείας του. Ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει κἂν ἐκεῖνος ὁ ποιός τις τόνος μετανοίας, ὅστις ὑπάρχει εἰς τὰς *παραινέσεις*, καὶ μάλιστα φαίνεται σχεδὸν ὅτι ὁ Στέφανος ἀρέσκεται εἰς τὰ θέματά του. Δηλαδὴ εἰς τὴν ζωήν του οἵα ὑπῆρξε τότε. Ἡ κεντρικὴ σκηνὴ τοῦ ποιήματος, «ἡ συνέλευσις τῶν πορνῶν», εἶναι τι τὸ νέον ἐν τῇ βυζαντινῇ λογοτεχνίᾳ· μᾶς ἐνθυμίζει τὰς πλέον ἀσελγεῖς καὶ ἐλευθέρας σελίδας τοῦ Ἀρετίνου τῶν *Ragionamenti*, ἐκείνας τὰς μεγάλας καὶ ἰσχυρὰς ζωγραφίας ὁλοκλήρων πληθῶν ἀμερίμνως τρυφώντων, ἐν ταῖς ὁποίαις καὶ ἡ ἀκολασία γίνεται συγγνωστή, διότι εἶναι ἀφελής, χωρὶς μετανοίας, χωρὶς περιπλοκάς, χωρὶς ὀψίμους καὶ ματαίας θλίψεις. Εἶναι ἡ ζωὴ τῆς δυσωνύμου συνοικίας ἑνὸς λιμένος, ὅπως δύναται νὰ τὴν ἴδῃ εἷς φλογερὸς νεανίσκος, ὅστις εὑρέθη αἴφνης εἰς ἓν τοιοῦτον περιβάλλον καὶ κινεῖται ἐν αὐτῷ ἐλευθέρως. Εἶναι τὸ βασίλειον τῆς πόρνης, τῆς χυδαίας καὶ ἀργυρωνήτου, ἥτις κάμνει τὸν νεαρὸν πελάτην της ἄθυρμά της καὶ ἐνῷ, διὰ τῶν θωπειῶν της, τὸν ἄγει εἰς τὸν ὄλεθρον, ἤδη ἀποβλέπει, ἐν τῷ μεταξύ, εἰς ἄλλους πελάτας μᾶλλον γενναιοδώρους. Ὅθεν ἡ ἀθλιότης, ἡ ἐπαιτεία, ἴσως ἡ κλοπή, καὶ ἀναπόφευκτος συνέπεια, ἡ φυλακή. Τὴν κτηνωδίαν τῶν συντρόφων του καὶ τῶν δεσμοφυλάκων, τὰς ἐντὸς τῆς φυλακῆς εὐωχίας εἰς βάρος τοῦ νεήλυδος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀφαιροῦν πᾶν ὅ,τι τοῦ ἀποστέλλεται ἔξωθεν· τὴν ῥυπαρότητα, ὅπου βρυάζουν ἀκάθαρτα ἔντομα, πάντα ταῦτα ἀφηγεῖται εἰς ἡμᾶς ὁ Στέφανος, ὡς τοῦ τὰ ἐπιδαψίλευσεν ἡ πεῖρα. Καὶ ἔπειτα τὴν ἀποφυλάκισίν του, καὶ τὴν ματαίαν προσπάθειάν του ὅπως ἐξαγνισθῇ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ ὁποῖον τοῦ προσέφερεν ἡ προστασία τοῦ κυβερνήτου, καὶ τὴν νέαν πτῶσίν του, λόγῳ τοῦ παραδείγματος τῶν συναδέλφων του, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἄπληστοι διὰ δῶρα καὶ διεφθαρμένοι λειτουργοὶ τῆς δικαιοσύνης, ἢ μᾶλλον τῆς ἀδικίας.

Αὐτὸς εἶναι ὁ κόσμος τοῦ Στεφάνου. Ὁ ποιητὴς ἀφηγεῖται ὅ,τι βλέπει καὶ αἰσθάνεται, χωρὶς ἠθικὰς προκαταλήψεις καὶ χωρὶς καλλιτεχνικὰ θέλγητρα. Δυνάμεθα μάλιστα νὰ εἴπωμεν ὅτι, ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτόν, πάντες οἱ ὁμοειδεῖς πρὸς αὐτὸν συγγραφεῖς φαίνονται ὁπωσδήποτε ἐπιτετηδευμένοι καὶ τεχνητοί, ἀποβλέποντες εἰς τὸ νὰ κάμουν λογοτεχνίαν ἤ, ἔστω καὶ ἀσυναισθήτως, ὑφιστάμενοι τὴν ἐπίδρασιν λογοτεχνικῆς τινος παιδεύσεως, ὅπως φαίνεται καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ συγκινητικώτερα τῶν ποιημάτων τοῦ συγχρόνου πρὸς τὸν Σαχλίκην François Villon, ὅστις ὑπῆρξε, καὶ αὐτός, ὁ ποιητὴς ἑνὸς κόσμου πολὺ ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν τοῦ Στεφάνου (22).

---

(22) Προφανὴς ἀναλογία ὑπάρχει μὲ τὸ περιβάλλον καὶ τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα περιγράφονται εἰς τὰ ἱσπανικὰ μυθιστορήματα τοῦ εἴδους picaresco καὶ ἔτι μᾶλλον μὲ τὰς obras lupanarias, αἵτινες θεωροῦνται ὡς αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις αἱ ὁποῖαι προηγοῦνται τοῦ εἴδους picaresco: πρβλ. διὰ πρόχειρον κατατόπισιν τὴν *Enciclopedia universal ilustrada europeo-americana*, τόμ. 44ος (192) σσ. 507—513, καὶ τὸ πρῶτον κεφάλαιον (σσ. 9—32) τοῦ G. Calabritto, *I romanzi picareschi di Mateo Alemàn e Vicente Espinel*, Malta, 1929. Αἱ ὁμοιότητες βεβαίως εἶναι προφανεῖς· ἀλλὰ ἡ χρονολογία ἀντιτάσσεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιδράσεως, καθόσον ὁ *Lazarillo* ἐξεδόθη πρώτην φορὰν τὸ 1554 (ἢ ἴσως 1553). Καὶ μολονότι ἡ Ἐνετία [ἰδίως διὰ τοῦ Gabriel Giolito de

Ὄντως, ὁ Στέφανος δὲν εἶναι καλλιτέχνης. Γράφει αὐτομάτως, ἀνακουφίζων τὴν ψυχήν του, μὲ πολλὴν εἰλικρίνειαν. Γράφει τόσον φυσικά, ὥστε—λόγῳ τῆς ἐντελοῦς ἀπουσίας καλλιτεχνικῶν ἀξιώσεων—τοῦ συγχωροῦμεν τὸ ἀτημέλητον ὕφος του, τὴν χυδαίαν γλῶσσάν του, τὰς συνεχεῖς ἐπαναλήψεις, τὴν μονοτονίαν τῶν δύο ἢ τριῶν θεμάτων ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἀπομακρύνεται, καὶ τὰ ὁποῖα ἐλάχιστα μεταμορφοῦνται καὶ εἶναι πάντοτε τὰ αὐτά. Ὁ δεκαπεντασύλλαβος, ὁ ὁποῖος βεβαίως δὲν εἶναι δύσκολος στίχος, εἶναι ὁ μόνος στίχος τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεται, καὶ ὄχι πάντοτε καλῶς· δὲν λείπουν στίχοι χωλαίνοντες ἢ ὑπέρμετροι, καὶ ὅταν χρησιμοποιῇ ὁμοιοκαταληξίαν, δὲν ἐπιτυγχάνει πάντοτε ([23]). Ἐνίοτε διερωτᾶταί τις διατί μετεχειρίσθη στίχον καὶ ὄχι πεζόν, καὶ μήπως μόνον λόγῳ τῆς χρήσεως τοῦ στίχου δύναται νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν ποιητῶν. Ἀλλὰ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην, ἥτις δικαιολογεῖται ἐνίοτε ὑπὸ τῆς ἀηδίας τόσων περιττῶν ἐπαναλήψεων, ἐξαλείφουν τὰ ζωηρότερα καὶ δροσερώτερα ἐκεῖνα χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ὄντως ὁ στίχος προσδίδει εἰς τὴν διήγησιν μίαν ζωηρότητα τόνου, ἥτις, ἂν καὶ οὐδέποτε ἀνέρχεται εἰς μεγάλα ὕψη, ἐκπληροῖ τοὐλάχιστον, καλῶς, τὸν σκοπὸν τοῦ ποιητοῦ. Τὸ ὕφος του εἶναι ὅλως λαϊκόν, καὶ τὸ δίστιχον σχεδὸν πάντοτε περικλείει ὁλόκληρον τὴν περίοδον, διότι σπανίως ὁ ποιητὴς ἀποτολμᾷ μακρὰς περιόδους. Ἡ φρασεολογία του εἶναι βραχεῖα καὶ ἀπότομος, τὰ συντακτικὰ συμπλέγματα περιορίζονται εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν ὅριον, καὶ ἡ σύνταξις εἶναι ἁπλουστάτη.

Ἀλλά, ἴσως, ἐκεῖνο ὅπερ ἄριστα εἰκονίζει τὴν ἁπλότητα καὶ τὸν αὐθορμητισμὸν τοῦ Στεφάνου εἶναι ἡ γλῶσσά του. Μεταχειρίζεται τὴν διάλεκτον τοῦ τόπου του, ὅπως τὴν ὡμίλει· καὶ ὄχι εἰς τὰς εὐγενεστέρας μορφάς της, ἀλλὰ εἰς ἐκείνας τὰς ὁποίας, ὡς εἰκός, ἤκουεν εἰς τὸ πορνεῖον καὶ εἰς τὸν λιμένα καὶ εἰς τὴν φυλακήν. Διάλεκτος καθαρὰ καὶ αὐτόνομος, εὔκαμπτος καὶ ἁπλῆ καὶ ζωηρά, εὔ-

---

Ferrari, ὅστις ὅμως ἀρχίζει τὴν ἱσπανίζουσαν δρᾶσίν του οὐχὶ πρὸ τοῦ 1553: πρβλ. Salv. Bonghi, *Annali di Gabriel Giolito de Ferrari* (=Ministero Pubblica Istruzione, *Indici e Cataloghi*, τόμ. 11ος), Roma, I (1890) II (1895)] συνετέλεσε κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἱσπανικῆς λογοτεχνίας εἰς τὴν Ἰταλίαν [πρβλ. Eduart Toda y Güell, *Bibliografia espanyola d'Italia dels origens de la imprempta fins a l'an 1900*, Castel de Sant Miquel d' Escornalbou, I (1927), II (1928), III (1929), IV (1930), V (*Index*, 1930), ὅπου ἐκ τοῦ πίνακος τῶν τόπων (V, σσ. 298—99), κσταφαίνεται ὅτι ἡ Ἐνετία κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἐν Ἰταλίᾳ ὡς πρὸς τὴν ἔκδοσιν ἱσπανικῶν ἔργων (ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μεταφράσει)· πρβλ. καὶ Βερώναν σ. 300, Πατάβιον, σ. 295], τὸ μόνον δυνατὸν συμπέρασμα—ἀφοῦ οὐδὲν μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀντιστρέψωμεν τοὺς ὅρους τοῦ προβλήματος—εἶναι ὅτι εἰς τὴν Εὐρώπην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατάκορον κλασικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς παραγωγῆς, αἱ μορφαὶ αὗται ῥεαλιστικῆς λογοτεχνίας ἦσαν πανταχοῦ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, γεννώμεναι ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἀντίδρασις εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν παραγωγήν. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ σύμπτωσις παραμένει ἐνδιαφέρουσα, μολονότι δὲν ἐμφαίνει ἀμέσους σχέσεις.

(23) Νομίζω ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ἂν μὴ εἰς πάσας, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀπουσία ἑνὸς ἢ πλειόνων ὁμοιοκαταλήκτων στίχων (εἰς τὸ δίστιχον καὶ εἰς τὸ τετράστιχον) φαίνεται ἐνδεικνύουσα χάσμα τῆς χειρογράφου παραδόσεως, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ὡς ἄμεσον συνέπειαν τῆς ἐνδείας τῶν ποιητικῶν δυνάμεων τοῦ Στεφάνου· μέχρι τοῦδε, εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, οἱ ἐκδόται συνήθως συμπεραίνουν ὅτι πρόκειται περὶ χάσματος· νομίζω ὅτι τὸ κριτήριον τοῦτο εἶναι ἀμφίβολον καὶ οὐχὶ πάντοτε ἀσφαλές.

ρους καὶ ἁρμονική, λαϊκὴ καὶ ἔντονος. Λὲν εἶναι ὅμως πάντοτε εὔκολος—λέξεις τινὲς παραμένουν ἀνερμήνευτοι—, ἀλλὰ λίαν ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς μεσαιωνικῆς κρητικῆς διαλέκτου, τῆς ὁποίας παρέχει εἰς ἡμᾶς ζῶν καὶ αὐθεντικὸν μνημεῖον, τὸ ὁποῖον, λόγῳ τῶν γνωρισμάτων του, δὲν ὁμοιάζει οὔτε μὲ τὰ ἔργα συγχρόνων του Κρητῶν ποιητῶν, ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, τὸν *Ἐρωτόκριτον*, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ διάλεκτος εἶναί πως ἐξηυγενισμένη λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῆς λογοτεχνικῆς γλώσσης καὶ μορφώσεως. Τὴν καλυτέραν ἀπόδειξιν τούτου παρέχει ἀκριβῶς ἡ ἀφθονία ἰταλικῶν λέξεων—ὑπάρχουν καὶ φράσεις ἰταλικαὶ μεταγεγραμμέναι ἑλληνιστὶ—ἢ μᾶλλον ἑνετικῶν, αἵτινες, συνεπείᾳ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων καί, ἔπειτα, τῆς πολιτικῆς κυριαρχίας, εἶχον εἰσέλθει εἰς τὴν κοινὴν καὶ λαϊκὴν χρῆσιν, καὶ εἶχον εἰσδύσει ἐνωρίτερα καὶ εὐκολώτερα ἀκριβῶς εἰς τὸ περιβάλλον ἐν τῷ ὁποίῳ ἔζησεν ὁ Στέφανος ([24]). Ἡ γλῶσσα τοῦ Σαχλίκη ἀποτελεῖ λοιπὸν πιστὴν εἰκόνα τῆς κρητικῆς διαλέκτου τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ 15ου αἰῶνος· καί, μολονότι ἐχρησιμοποιήθη, ἀλλ' ἀτελῶς, ὑπὸ τοῦ Ducange, ἀναμένει εἰσέτι νὰ συστηματοποιηθῇ, νὰ ταξινομηθῇ καὶ ἐν γένει νὰ ἑρμηνευθῇ, καὶ θὰ συμβάλῃ οὕτω τελεσφορώτατα εἰς τὴν γνῶσιν τῆς μεσαιωνικῆς κρητικῆς διαλέκτου, καὶ ὄχι μόνον τῆς μεσαιωνικῆς, ἂν σκεφθῶμεν πόσον ἐπίμονοι εἶναι ἰδιορρυθμίαι τινὲς φωνητικαὶ καὶ μορφολογικαὶ εἰς τὰ διαλεκτικὰ ἰδιώματα ([25]).

***

Τοιαύτη, ἐν συνόψει, ἡ μορφὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Στεφάνου Σαχλίκη. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μεσσαιωνικῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ἔχει—καὶ βεβαίως τὴν ἀξίζει—μοναδικὴν θέσιν. Ὄντως δὲν ὑπάρχει ἄλλη μορφὴ δυναμένη νὰ προσεγγίσῃ ὅπως δήποτε εἰς αὐτόν, εἰμὴ ὁ παλαιότατος Ἱππῶναξ, τοῦ ὁποίου ὅμως αὐτὸς ἠγνόει καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν, καὶ ὅστις παρὰ τὸ σκότος, ὅπερ περιβάλλει τὴν μορφήν του, εἶναι ὁ πρὸ τοσούτων αἰώνων προκάτοχος τοῦ Poète des gueux.

Τὸ πρωτεῖον τοῦτο δύναται ὁ Στέφανος νὰ τὸ διεκδικήσῃ χωρὶς νὰ φοβῆται ἀνταγωνιστάς. Ἄλλοι βεβαίως τὸν ὑπερβαίνουν κατὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν· ἀλλ' οὐδεὶς ἴσως ὑπερτερεῖ αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς ἐκφράσεως. Ἡ ταπεινότης τῶν θεμάτων του, συνδυασμένη μὲ τὴν ἀτελεστάτην μόρφωσίν του, τοῦ ἀπηγόρευσαν νὰ εἶναι ποιητής· διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον περισσότερον λείπει ἀπὸ τὸν Στέφανον εἶναι ἀκριβῶς ἡ καλλιτεχνικὴ ἐπεξεργασία τῆς ὕλης.

Διὰ τοῦτο αὐτὸς πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ δι' ἐκεῖνο ὅπερ ὑπῆρξε, καὶ ὅπερ ἀν-

---

(24) Διὰ τοῦτο εἶναι ἀκριβὴς ἡ παρατήρησις τοῦ Legrand, ἔνθ' ἀν. σ. 9 : «La langue qu'il a employé est relativement assez pure ; on y trouve bien quelques mots italiens, mais pas un seul d'origine turque ou arabe». Δυνάμεθα ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αἱ ἰταλικαὶ λέξεις εἶναι κάπως περισσότεραι παρὰ «quelques»· ὅτι διὰ τὴν Κρήτην τότε ἦτο ἀκόμη πολὺ πρόωρον νὰ ἔχῃ τουρκικὰς λέξεις· καὶ ὅτι οἱ Ἄραβες, ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν πειρατείαν καὶ διὰ τοῦτο ἐγκατασταθέντες μόνον εἰς παραλίους ζώνας, καὶ ἄλλωστε ἄγαν διάφοροι τῶν αὐτοχθόνων κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὴν θρησκείαν, δὲν ἠδυνήθησαν, καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ κυριαρχία των ὑπῆρξε σχετικῶς βραχυχρόνιος (ἀπὸ τοῦ 826 μέχρι τῆς ἐπανακτήσεως τοῦ 961 διὰ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, στρατηγοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Β') ν' ἀφήσουν ἴχνη τῆς παραμονῆς των, εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς νήσου.

(25) Τὸ γλωσσάριον τοῦ Σαχλίκη, ὁμοῦ μὲ τὸ γλωσσάριον τῶν ἄλλων ποιημάτων τῶν ὁποίων ἀναδημοσιεύω τὸ κείμενον (Σπανέας, Βελισάριος, Πτωχολέων, Πένθος θανάτου) εὑρίσκεται ἤδη μεταξὺ τῶν χειρογράφων μου, ἕτοιμον πρὸς τύπωσιν.

τιπροσωπεύει σήμερον δι' ἡμᾶς: εἶναι τὸ ζῶν μνημεῖον μιᾶς ταπεινῆς καὶ ταλαιπωρημένης ζωῆς, ἐντὸς ἑνὸς χαρακτηριστικοῦ περιβάλλοντος, τὸ ὁποῖον, χάρις εἰς τὴν ἀφελῆ ἐξεικόνισίν του, ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς, σήμερον ἔτι, ἐν πάσῃ τῇ πραγματικότητί του. Καὶ δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ ταπειναὶ αὗται ἀπόψεις τῆς ἄλλοτε ζωῆς δὲν χρησιμεύουν ἐνίοτε εἰς τὸ νὰ τὴν κατανοήσωμεν τελείως καὶ ἀληθῶς, περισσότερον παρὰ πολλὰ ἔργα τῆς «μεγάλης» λογοτεχνίας.

Ὁ Στέφανος—χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ μεγαλοποιήσωμεν τὸ ἀνάστημά του—παραμένει μοναδικὸς εἰς τὸ εἶδός του. Μᾶς ἀποκαλύπτει μίαν ἄποψιν, ταπεινὴν ἀλλὰ ἐνδιαφέρουσαν—ἰδίως λόγῳ τῆς πλήρους προσηλώσεώς του εἰς τὴν ἀλήθειαν—τῆς κρητικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς του, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑνετοκρατίας, ἥτις, πλὴν τῆς πολιτικῆς ἀξίας της, ἔσχε τεραστίαν ἀξίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ, καθόσον, ἐνῷ ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἔφθινεν ὑπὸ τοὺς Τούρκους, κατέστησε δυνατὴν τὴν ἐπιβίωσιν ἐκείνην τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἥτις ἐκδηλοῦται ἀκριβῶς, συνεργουσῶν καὶ ἀμέσων ἐξ Ἰταλίας ἐπιδράσεων, ἐν τῇ κρητικῇ ἀναγεννήσει τοῦ 16ου αἰῶνος ([26]). (Μετάφρ. Χ.)

ΔΥΟ ΠΩΛΗΤΗΡΙΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΑ ΚΤΗΜΑΤΩΝ ΕΝ ΚΡΗΤΗ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΝΑΪΛΗ ΠΑΣΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
ΑΠΕΔΕΛΤΙΩΘΗ

1) Ὁ ἐντεταλμένος τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ταπεινὸς εὐχέτης Ζεϊνὲλ Ἀμπεδὶν Ἐφένδη Ζαδὲ Μεχμὲτ Τζεμαλεδὶν, Καζασκέρης Ρούμελης

(Τ. Σ.) Μεχμὲτ Τζεμαλεδὶν

Ἡ κληρονομία τοῦ ἄλλοτε ἐν Κων)πόλει καὶ ἐν τῇ παρὰ τῷ Ἰργὰτ Παζαρὶ κειμένῃ συνοικίᾳ Χοβάτζε Χαϊρεδδὶν κατοικοῦντος καὶ κατὰ τὴν 15ην τοῦ μηνὸς Σιεβὰλ τοῦ χιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους (=1871) εἰς τὴν αἰωνιότητα ἀποδημήσαντος πρώην Μεγάλου Βεζύρου Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶ υἱοῦ τοῦ ἀποβιώσαντος Ἰσμαὴλ Βέη υἱοῦ τοῦ ποτὲ Μουρὰτ Βέη, ἀνελόγησεν εἰς τὴν

(26) Ἐναντίον τῆς τάσεως, ἀδίκου καὶ μὴ εἰσέτι ἐκλιπούσης, ἵνα ὑποτιμᾶται ἡ ἐν Κρήτῃ ἑνετικὴ κυριαρχία, ἂν μὴ καὶ νὰ ἐνοχοποιῆται διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν κατάπτωσιν τῆς νήσου (πρβλ. ἐπὶ παραδείγματι τοὺς ἀνωτέρω παρατεθέντας λόγους τοῦ Legrand), παρατηροῦμεν, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἡ Ἑνετία, μέχρις οὗ ἡ Ἑλλὰς ἀνέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ὑπῆρξεν ἡ φυσικὴ διέξοδος τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὴν Ἑσπερίαν· καὶ ὑπῆρξε προσέτι, ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας, ἑστία, ἐν τῇ ὁποίᾳ διεσώθη ζῶσα ἡ ἑλληνικὴ ἐθνικὴ συνείδησις, ἥτις, καίτοι καταπιεζομένη, ἐκεῖ παρεσκεύασε καὶ ἐκεῖθεν ἤρχισε τὴν ἀναγέννησιν· ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, πᾶν ὅ,τι σπουδαιότερον παρήγαγεν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἐτυπώθη ἐν Ἑνετίᾳ. Ἐκεῖ δηλαδὴ διεσώθη ἡ μόνη ἐλπὶς μιᾶς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καλλιεργοῦσα παρὰ τὴν δούλωσιν τῆς πατρίδος τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἄλλως τε μίαν ἔνδειξιν—ἥτις δι' ἡμᾶς εἶναι ἀφορμὴ ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως—τῆς μεταβολῆς τῶν διαθέσεων αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῆς ἑνετικῆς κυριαρχίας, δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἐν τῷ προσφάτῳ δημοσιεύματι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, *Μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Τόμος α', ἐν Ἀθήναις 1932—1933. τεῦχος β' (1933) Ἱστορικὰ Κρητικὰ ἔγγραφα ἐκδιδ. ἐκ τοῦ ἀρχείου Βενετίας. Ἀποφάσεις Μείζονος Συμβουλίου Βενετίας 1255—1669 ὑπὸ Σπ. Θεοτόκη.* Ἐν αὐτῷ ἴδε, ἐν γένει, καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐν Κρήτῃ ἑνετικῆς κυβερνήσεως· καὶ διὰ πληροφορίας ἀναφερομένας εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Σαχλίκη, πρβλ. Liber Regina, ἀρ. 2 τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1461, σ. 175.

νόμιμον σύζυγον αὐτοῦ Μουνιρὲ Χανοὺμ τὸ παράδειγμα τῆς οἰκουμένης (1) τὸ γένος Χασὰν Ἐφένδη υἱοῦ Ἀβδουλὰχ καὶ εἰς τὰ ἐκ τῆς ἀποβιωσάσης συζύγου αὐτοῦ Ντουντοῦ Χανοὺμ γεννηθέντα νόμιμα ἐνήλικα τέκνα αὐτοῦ, Βεληουδὶν Πασᾶ ἐκ τῶν Βεζυρῶν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος καὶ πρώην προέδρου τῆς ἐπὶ τῶν προσφύγων ἐπιτροπῆς, εἰς τὸν ἐξοχώτατον Μεχμὲτ Βέη Ἐφένδην καὶ εἰς τὸν Χασὰν Πασᾶν. Ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἐκ τῆς ἄλλης ἀποβιωσάσης συζύγου αὐτοῦ Σὲμς Καμὲρ Χανοὺμ (=Ἥλιος καὶ Σελήνη) γεννηθέντα ἐνήλικον υἱὸν αὐτοῦ ἐξοχώτατον Σαλὴχ Μπεσὶμ Βέη Ἐφένδην καὶ εἰς τὰ ἐκ τῆς προμνημονευθείσης συζύγου αὐτοῦ Μουνιρὲ Χανούμ (2), τὸ παράδειγμα τῆς οἰκουμένης, γεννηθέντα ἀνήλικα ἄρρενα τέκνα αὐτοῦ, ἐξοχώτατον Ρεφὶκ Βέην καὶ εἰς τὸν ἐκ τῶν συνταγματαρχῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ ἐξοχώτατον Ἰμπραχὶμ Χιλμὴ Βέην καὶ εἰς τὰ ἐκ τῆς ἀποβιωσάσης συζύγου αὐτοῦ Μελὲκ Χανοὺμ γεννηθέντα ἐνήλικα θήλεα τέκνα αὐτοῦ Χατιτζὲ Μπεμπὲ Χανούμ, Ναζλῆ Χανοὺμ καὶ εἰς τὴν ἐκ τῆς ἄλλης ἀποβιωσάσης συζύγου αὐτοῦ Ἀϊσὲ Χανοὺμ γεννηθεῖσαν ἐνήλικον θυγατέρα αὐτοῦ Σαλιχὰ Σαλικὲ Χανούμ.

Ἡ δὲ κληρονομία τοῦ πρό τινος ἀποβιώσαντος ἐξοχωτάτου Χασὰν Πασᾶ (υἱοῦ τοῦ Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶ) ἀνελόγησεν εἰς τὴν νόμιμον σύζυγον αὐτοῦ Σαλιχὰ Χανοὺμ τὸ γένος τοῦ ἐξοχωτάτου Βεζύρου τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας Τζεμὰλ Πασᾶ, εἰς τὰς ἀνηλίκους θυγατέρας αὐτοῦ Σαπιχὰ Χανούμ, Βετζιχὰ Χανούμ, Νουτζιγιὲ Χανοὺμ καὶ εἰς τοὺς ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐξοχωτάτους Βεληουδὶν Πασᾶν καὶ Μεχμὲτ Βέη Ἐφένδην.

Παραμείνασα δὲ πρὸ τοῦ θανάτου ἀδιανέμητος ἡ περιουσία αὕτη, ἱερονομικῶς διεκανονίσθη νῦν εἰς 8640 μερίδια ἐξ ὧν ἀνελόγησαν 1080 μερίδια εἰς τὴν εἰρημένην Μουνιρὲ Χανοὺμ τὸ παράδειγμα τῆς οἰκουμένης, καὶ ἀνὰ 1113 μερίδια τὸ ὅλον 2226 εἰς τοὺς ἐξοχωτάτους Βεληουδὶν Πασᾶ καὶ Μεχμὲτ Βέη Ἐφένδη, ἀνὰ 1008 δὲ μερίδια ἤτοι 3024 μερίδια εἰς τὸν ἐξοχώτατον Σαλὴχ Μπεσὶμ Βέη Ἐφένδην, εἰς τὸν Ἀλῆ Ρεφὴκ Βέην καὶ Ἰμπραχὶμ Χιλμὴ Βέην, ἀνὰ 504 δὲ μερίδια τὸ ὅλον 1512 μερίδια εἰς τὰς εἰρημένας Χατιτζὲ Μπεμπὲ Χανούμ, Ναζλῆ Χανούμ, Σαλιχὰ Σαλικὲ Χανούμ. Εἰς δὲ τὴν Σαλιχὰ Χανοὺμ 126 μερίδια καὶ ἀνὰ 224 μερίδια ἤτοι 672 μερίδια εἰς τὰς Σαπιχὰ Χανούμ, Βετζιὲ Χανοὺμ καὶ Νατζιὲ Χανούμ.

Ἐνεφανίσθησαν ἐκ τῶν προαναφερθέντων κληρονόμων αὐτοπροσώπως οἱ ἐξοχώτατοι Βεληουδὶν Πασᾶς, Μεχμὲτ Βέη Ἐφένδης καὶ Σαλὶχ Μπεσὶμ Βέης, ὁ δὲ Ἰμπραχὶμ Σιλμὴ Βέης δι' ἑαυτὸν αὐτοπροσώπως καὶ δι' ἱεροδικαστικῆς ἀποφάσεως ὡς νόμιμος κηδεμὼν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλῆ Ρεφὴκ Βέη, ἐκ μέρους δὲ τῆς Χατιτζὲ Μπεμπὲ Χανούμ, τῆς ὁποίας ἡ ταὐτότης ἱεροδικαστικῶς ἐξηκριβώθη, ὁ νόμιμος σύζυγός της ἐντιμότατος Ἀχμὲτ Τεβφὶκ Βέης, υἱὸς τοῦ ποτὲ Μουσταφᾶ Μαζλοὺμ Πασᾶ, εἰσηγητὴς τῶν Ἀνακτόρων, ἐκ μέρους δὲ τῆς Ναζλῆ Χανοὺμ ὡς πληρεξούσιος αὐτῆς ὁ σύζυγός της ἐντιμότατος Μεχμὲτ Μεμδοὺχ Βέης, υἱὸς ἐπίσης τοῦ ἀποβιώσαντος καὶ προαναφερθέντος Μουσταφᾶ Μαζλοὺμ Πασᾶ ἀρχιγραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, ὁ δὲ ἐντιμότατος Χαλὴλ Ραμὴ Ἐφένδης υἱὸς Σου-

(1) *Σημ. Μεταφραστοῦ:* ΜΕΣΣΕΛ—Ι—ΤΖΙΧΑΝ=τὸ παράδειγμα, τὸ καύχημα τῆς οἰκουμένης. (2) ΜΟΥΝΙΡΕ=Φωτεινή.

λεϊμὰν ὡς πληρεξούσιος τῆς Σαλιχὰ Σαλικὲ Χανούμης καὶ τῆς Μουνιρὲ Χανούμης· αὐτοπροσώπως δὲ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἐκ μέρους τῆς Σαλιχὰ Χανούμης, νομίμου κηδεμόνος τῶν ἀνηλίκων τέκνων της Σαπιχὰ Χανούμ, Βετζιχιὲ Χανοὺμ καὶ Νατζιὲ Χανοὺμ ὁ δι' ἱεροδικαστικῆς ἀποφάσεως διορισθεὶς πληρεξούσιος ἐπίτροπος αὐτῶν Μεχμὲτ Ρασὶτ Βέης υἱὸς τοῦ Μεχμὲτ Ἀζίζ.

Ἐμφανισθέντες ἅπαντες οὗτοι ἐνώπιον τοῦ ἐν τῇ περιφρουρήτῳ (1) ταύτῃ πόλει Ἱεροδικαστικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὑπὲρ ὧν ὁ τίτλος οὗτος Χουσεῖν Μεδχὴ Ἐφένδη υἱοῦ τοῦ Σαλὴχ Τοσοὺν καὶ τοῦ ἐντιμοτάτου Σουλεϊμὰν Μιχρὴ Ἐφένδη υἱοῦ τοῦ Ἰμπραχὶμ ἀμφοτέρων ἐμπόρων καὶ ἐκ τῶν εὐγενῶν τοῦ Βιλαγετίου Κρήτης, ἔτι δὲ παρόντος καὶ τοῦ σοφολογιωτάτου Ἐσσεῖτ Ἀχμὲτ Χιλμὴ Καδῆ Κωνσταντινουπόλεως διορισθέντος δι' αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου ὡς διευθυντοῦ τῆς κληρονομίας τῶν ὡς εἴρηται προαναφερθέντων καὶ ἀποβιωσάντων (2) ἐξοχοτήτων, ἐδήλωσαν καὶ ὡμολόγησαν καὶ ἐκ τούτων ὁ Βεληουδὶν Πασᾶς λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν ὅτι, ἕκαστος ἰδιαιτέρως διὰ τὸν ἑαυτόν του· καὶ μὲ τὴν ἰδιότητά του ὡς πληρεξουσίου καὶ δυνάμει τοῦ ἀνὰ χεῖρας μας ἱεροδικαστικοῦ τίτλου φέροντος τὴν ὑπογραφὴν καὶ σφραγῖδα τοῦ Ἱεροδίκου τῆς ἐπαρχίας Ρίζου Νομοῦ Ἡρακλείου Χουσεῖν Ἐφένδη καὶ χρονολογίαν 9 Ζηλχιτζὲ 1253 (=1837) καὶ ἀναφέροντα ἕνα ἀγρὸν κείμενον ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ***Πλακουδιανὰ*** τοῦ χωρίου Χόνδρος τῆς ὡς εἴρηται ἐπαρχίας Ρίζου, ἐκτάσεως περίπου 105 μουζουρίων μὲ 2 500 περίπου ἐλαιόδενδρα ἐντὸς αὐτοῦ, συνορευόμενον ἀφ' ἑνὸς μὲ τὸν κρημνὸν Φαράγγι, ἀφ' ἑτέρου μὲ ξηρόρυακον καὶ ἐλαιόφυτα τοῦ Μεβλοὺτ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Δερβὶς καὶ τῶν Ἰωάννου Κουφάκη καὶ Ἰμπραχὶμ Ψειραλῆ, ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς πάλιν μὲ ξηρόρυακον καὶ βοσκότοπον τοῦ Μεχμὲτ Καρακουλέ· ἐπίσης δυνάμει ἱεροδικαστικοῦ τίτλου φέροντος τὴν σφραγῖδα καὶ ὑπογραφὴν τοῦ προαναφερθέντος Ἱεροδίκου καὶ συνταχθέντα κατὰ τὸν μῆνα Σιαμπὰν τοῦ ἔτους 1254 (1838) καὶ διαλαμβάνοντα ἕνα ἀγρὸν κείμενον ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ***Ξερόλακκος*** τοῦ χωρίου Χόνδρος ἐκτάσεως περίπου 100 μουζουρίων σπόρου μὲ 10.000 ἐλαιόδενδρα ἐντὸς αὐτοῦ, περιοριζόμενον ἀπὸ τὸν μεγάλον βράχον τοῦ κρημνοῦ Φαράγγι μέχρι τοῦ ἄνωθεν καὶ ἄντικρυ τούτου λόφου, ἐκεῖθεν εἰς τὴν βραχώδη ἔκτασιν τὴν εὑρισκομένην εἰς τὸ ἄκρον τοῦ παλαιοῦ ἁλωνίου καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν ἄνωθι ἀντικρυνὸν λόφον καὶ ἐκεῖθεν πάλιν ἡ ἑτέρα κάτω πλευρὰ μέχρι τοῦ μαύρου βράχου καὶ τοῦ τέλους τοῦ ξηρόρυακου καὶ τῆς κλιτύος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν μὲ τὸν παλαιὸν ἀγωγὸν τοῦ ὕδατος τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἄκρην τῶν ἐλαιοφύτων Κερατόκαμπου.

Ταῦτα τὰ δύο ἐλαιοπερίβολα ὄντα εἰς τὴν κατοχὴν καὶ ἐξουσίαν τοῦ πατρός μας καὶ κληροδότου μας μέχρι τοῦ θανάτου του καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου περιελθόντα κληρονομικῷ δικαιώματι εἰς τὴν κατοχὴν ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν συγκληρονόμων καὶ προτιθέμενοι ἐγώ τε καὶ οἱ ἀδελφοί μου Μεχμὲτ Βέης Ἐφένδης, Σαλὴχ Μπεσὶμ Βέη Ἐφένδης, Ἰμπραχὶμ Χιλμὴ Βέης καὶ ἐκ τῶν ἐντολοδοτῶν αἱ Χατιτζὲ Μπεμπὲ Χανούμ, Ναζλῆ Χανούμ, Σαλιχᾶ Σαλικὲ Χανοὺμ καὶ Μουνιρὲ Χανούμ, τὸ καύχημα τῆς οἰκουμένης καὶ Σαληχὰ Χανούμ, νὰ πωλήσωμεν τὰς εἰς ἡμᾶς ἀναλογοῦντα συνολικῶς 6960 μερίδια καὶ ἐξ ἀδιανεμήτου καὶ ἐπειδὴ τὰ ἔσοδα τῶν κληροτομικῶν μεριδίων τῶν ἀνηλίκων Ἀλῆ Ρεφὶκ Βέη Σαπιχά, Νατζιγιὲ καὶ

(1) Κωνσταντινουπόλει. (2) Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶ καὶ τοῦ υἱοῦ του Χασὰν Πασᾶ.

Βετζχιὲ χανουμισῶν δὲν ἐπαρκοῦν εἰς τὰ ἔξοδά των καὶ ἡ παραμονή των εἰς τὴν κατοχήν των ἔσεται πρὸς ζημίαν τούτων, ἅτε ἀποδειχθέντος ἱεροδικαστικῶς τούτου καὶ διὰ τῆς πληροφορίας τῶν κάτωθι τοῦ παρόντος ὑπογεγραμμένων Μουσουλμάνων, ὅτι συμφερωτέρα θὰ εἶναι διὰ τοὺς ἀνηλίκους τούτους κληρονόμους ἡ πώλησις τῶν ἐν λόγῳ μεριδίων ἀνερχομένων εἰς 1680 ὁμοῦ μετὰ τῶν ἑτέρων ἰδικῶν μας μεριδίων καὶ ἡ καταχώρησις τοῦ προϊόντος των εἰς τὰ κληρονομικὰ βιβλία διανομῆς, ἐξουσιοδοτημένων ἄλλωστε πρὸς τοῦτο παρὰ τοῦ Ἱεροδικείου καὶ τῶν Ἰμπραχὶμ Χιλμὴ Βέη καὶ Σαλιχὰ Χανούμης κηδεμόνων τῶν ἀνηλίκων, ὅπως πωλήσωσι τὰ μερίδια τῶν ἐντολοδοτῶν των εἰς ἄλλους, ὡς ἐκ τούτου κατόπιν πλειστηριασμοῦ τῶν δύο τούτων ἐλαιοπεριβολίων κατεκυρώθησαν ταῦτα μὴ παρουσιασθέντος ἄλλου πλειοδότου, εἰς τοὺς εἰρημένους Χουσεΐν Μεδχὴ Ἀφένδην καὶ Σουλεϊμὰν Μιχρὴ Ἐφένδη ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 45.000 γροσίων τῆς τιμῆς ταύτης θεωρηθείσης παρὰ τῶν κάτωθι τοῦ παρόντος ὑπογεγραμμένων Μουσουλμάνων τῆς πραγματικῆς σημερινῆς ἀξίας τῶν κτημάτων τούτων.

Ἐγὼ ὅθεν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ παρόντες αὐτοπροσώπως διὰ τὸν ἑαυτόν μας καὶ μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ κηδεμόνος καὶ πληρεξουσίου ἐπιτρόπου ἤτοι οἱ Μεχμὲτ Βέη Ἐφένδης, Σαλὴχ Μπεσὶμ Βέη Ἐφένδης, Ἰμπραχὶμ Χιλμὴ Βέης, Ἀχμὲτ Τεβφὴκ Βέης, Μεχμὲτ Μεμδοὺχ Βέης, Χαλὴλ Ραμὴ Ἐφένδης καὶ Μεχμὲτ Ρασὶτ Βέης, ταῦτα τὰ δύο ἐλαιοπερίβολα διὰ προτάσεως καὶ παραδοχῆς ὅλων ἡμῶν καὶ διὰ μιᾶς συμφωνίας, ἀπηλλαγμένης τῆς περιπτώσεως τοῦ δόλου, ἀκυρότητος καὶ εἰκονικότητος, διὰ πωλήσεως ἐγκύρου ἱερονομικῆς καὶ ὁριστικῆς καὶ ἀντὶ τοῦ προαναφερθέντος τιμήματος τῶν 45.000 γροσίων ἐπωλήσαμεν, μετεβιβάσαμεν τὴν κυριότητα ἐξ ἀδιανεμήτου μὲ τὰς ἄνωθι ἰδιότητάς μας, πρὸς τοὺς εἰρημένους Χουσεΐν Μεδχῆ Ἐφένδην καὶ Σουλεϊμὰν Μιχρῆ Ἐφένδην οἵτινες ὁμοίως ἀπεδέχθησαν τὴν ἀγορὰν ταύτην καθ' ὃν τρόπον ἐκτίθεται αὕτη. Εἶτα οἱ ἀγορασταὶ ἐμέτρησαν εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς παρόντας μὲ τὰς ἐκτεθείσας ἰδιότητάς των τὸ ὡς ἄνωθι ἀναφερόμενον ποσὸν ὅπερ καὶ ἐλάβομεν παρὰ τῶν χειρῶν των ἐξ ὁλοκλήρου καὶ ἀνελλιπῶς. Ἐκ τοῦ ποσοῦ δὲ τούτου τῶν 45.000 γροσίων κατεχωρήθησαν τὰ ἀναλογοῦντα πρὸς τὰ μερίδια τῶν ἀνηλίκων 8750 γρόσια εἰς τὰ βιβλία διανομῆς κληρονομιῶν.

Μεθ' ὃ ἅπαντες ἡμεῖς οἱ πωληταὶ μὲ τὰς ἐκτεθείσας ἰδιότητάς μας δηλοῦμεν, ὅτι ἐξοφλοῦμεν τὸ χρέος τῶν ὡς εἴρηται ἀγοραστῶν Χουσεΐν Μεδχὴ Ἐφένδη καὶ Σουλεϊμὰν Μεχρὴ Ἐφένδη καὶ ὅτι ἡ πώλησις αὕτη εἶναι ἀπηλλαγμένη τῆς περιπτώσεως τῆς ὑπερόγκου βλάβης καὶ ὅτι οὐδὲν δικαίωμα σχέσεως μετοχῆς καὶ ἐξουσίας ὑπελείφθη πλέον εἰς ἡμᾶς ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἐλαιοφύτων, καθόσον ταῦτα ἀπέβησαν ἐξ ἀδιανεμήτου ἰδιοκτησία ἐξ ἀγορᾶς τῶν ὡς εἴρηται Χουσεΐν Μεδχὴ Ἐφένδη καὶ Σουλεϊμὰν Μιχρὴ Ἐφένδη:

Μετὰ τὴν κατ' ἀντιμωλίαν ἀποδοχὴν καὶ πιστοποίησιν τῶν λεχθέντων τούτων τοῦ ἐκ τῶν συμβαλλομένων Βελιουδὶν Πασᾶ ἐκ μέρους πάντων τῶν παρόντων ἐγράφη τὸ παρὸν σήμερον τὴν πέμπτην τοῦ μηνὸς Ρετζὲπ τοῦ χιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ πρώτου ἔτους 1291(=1874).

Οἱ μάρτυρες τῆς δικαιοπραξίας

Χαφὶζ Ἀχμὲτ Ἐφένδης κλητήρ, Χασὰν Ἀγᾶς κλητήρ, Ἀχμὲτ Ἀγᾶς κλητήρ, Μεχμὲτ Ραΐφ Ἐφένδη υἱὸς Μεχμὲτ Σερήφ, Ταχτατζῆ Χασὰν Ἐφένδη, Ἐκλαμπρό-

τατος Ἰσμαὴλ Νιζαμὴ Βέη υἱὸς Ταλίπ, Μουσταφὰ Ἀγᾶς ἀρχιταχυδρόμος, Μεχμὲτ Ἀγᾶς κλητήρ, Σουλεϊμὰν Ἀγᾶς, Ἰμπραχὶμ Ἀγᾶς υἱὸς Χαλὴλ Κρητικός, Ἀχμὲτ Ἀγᾶς κλητήρ, Ὀσμὰν Ἐφένδης κλητήρ, Σελὴμ Ἀγᾶς, Μπιλὰλ Ἀγᾶς υἱὸς Νουρή, Ἀχμὲτ Ἀγᾶς, Μεχμὲτ Ἀγᾶς κλητήρ, Ριφαὰτ Ἀγᾶς κ. λ.

(Μετάφρασις: ***Ν. Σταυρινίδου)***

---

2) Ἀριθ. Συμβολαίου 3856

Ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κρήτης σήμερον τὴν 12ην Τζεμαζιελαχὶρ τοῦ ἔτους Ἐγίρας 1300, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὴν 8ην Ἀπριλίου 1883 καὶ ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Παρασκευὴν ἀφ' ἑνὸς οἱ εὐγενέστατοι Ἀρμπατζῆ Ζαδὲ Σουλεϊμὰν Μιχρὴ Ἐφένδης υἱὸς τοῦ Ἰμπραὴμ κτηματίας κάτοικος Ἡρακλείου καὶ Ποταμιδάκη Ζαδὲ Χουσεὶν Μεδχὴ Ἐφένδη υἱὸς Τοσοὺν μεγαλέμπορος καταγόμενος ἐκ Κρήτης κατοικῶν ὅμως ἐν Ἀσμὰ Ἀλτὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Διαλινάκης Ἐμμανουὴλ Χατζάκης ἔμπορος κάτοικος τοῦ χωρίου Λατσίδας τῆς ἐπαρχίας Μεραμπέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου καὶ Ρουσάκης Γ. Κουνδουράκης ἐκ Σφακίων μέν, ἀλλὰ κατοικῶν ἐν ἁγίῳ Νικολάῳ, ἔμπορος ἀμφότεροι ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι καὶ γνωστοί μου, ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ κάτωθι ὑπογεγραμμένου συμβολαιογράφου Ἡρακλείου Σερὶφ ἐφένδη ὀγλοῦ Ἐδχὲμ κατοικοεδρεύοντος ἐν τῇ κατὰ τὴν ὁδὸν Πασᾶ Καπουσὶ Δεφτερδὰρ Ἡρακλείου ἰδιαιτέρᾳ κατοικίᾳ μου ἔνθα ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῶν νομίμως δεκτῶν καὶ ἀσχέτων συγγενείας πρὸς ἐμὲ καὶ τοῖς συμβαλλομένοις μαρτύρων ἐντιμοτάτου Μπεσὶμ Ἐφένδη ἐκ τῶν συμβούλων τοῦ Ἐγκαφίου Ἡρακλείου καὶ Δουλκὲρ Ζαδὲ Ἀλῆ Ριζὰ Ἐφένδη κτηματίου καὶ Μαριδάκη Κωνσταντίνου Ἐφένδη Νομαρχιακοῦ Συμβούλου κατοίκων ἁπάντων Ἡρακλείου καὶ ὀθωμανῶν ὑπηκόων, ἔλαβον τὸν λόγον οἱ πωληταὶ εἰρημένοι Σουλεϊμὰν Μιχρὴ καὶ Ψουσεὶν Μεδχῆ Ἐφένδηδες καὶ ἕκαστος ἰδιαιτέρως καὶ ὁμοφώνως ἐδήλωσαν καὶ κατέθεσαν οἰκειοθελῶς ἐνώπιον τῶν ἀγοραστῶν Ρουσσάκη Κουνδουράκη καὶ Χατζάκη Ἐμμανουὴλ καὶ τῶν συμπαρισταμένων μαρτύρων δικαιοπραξίας, ὅτι ἔχοντες εἰς τὴν κατοχήν των ἐξ ἴσου καὶ ἐξ ἀδιενεμήτου δυνάμει τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 5 Ρετζὲπ 1291(=1874) ἱεροδικαστικοῦ τίτλου φέροντος τὴν ὑπογραφὴν καὶ σφραγῖδα τοῦ Καζασκέρη Ρούμελης σοφολογιωτάτου Ζεϊνὲλ Ἀμπεδὶν Ζαδὲ Ἐσσεὶτ Μεχμὲτ Τζεμαλεδὶν Ἐφένδη, ἐξ ἀγορᾶς παρὰ τῆς συζύγου καὶ ὅλων τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων τέκνων τοῦ ἀποβιώσαντος ἄλλοτε Μεγάλου Βεζύρου Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶ, ἤτοι Μουνιρὲ χανούμ, τὸ παράδειγμα τῆς οἰκουμένης, ἐξοχωτάτων Βεληουδὶν Πασᾶ, Χασὰν Πασᾶ καὶ τῶν ἐντιμοτάτων Μεχμὲτ Βέη Ἐφένδη, Σαλὴχ Μπεσὶμ Βέη Ἐφένδη, καὶ εὐγενεστάτων Ἀλῆ Ρεφὴκ Βέη, Ἰμπραχὶμ Χιλμὴ Βέη καὶ τῶν θυγατέρων του Χατιτζὲ Μπεμπὲ Χανούμ, Βετζχιὲ Χανοὺμ καὶ Νατζιὲ Χανούμ, ἕνα ἀγρὸν κείμενον ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ***Πλάκα Λακουδιὰ*** ἢ Ξερόλακκον καί μὲ τὴν νέαν ὀνομασίαν του ***Τσιφλῆκι Κερατόκαμπος τοῦ Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶ***, ἐκτάσεως περίπου 205 μουζουρίων μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ 12.500 περίπου ἐλαιοδένδρων, χαρουπεῶν καὶ λοιπῶν καρποφόρων καὶ μὴ δένδρων, μὲ ἓν ἐλαιοτριβεῖον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ μυλοπετρῶν καὶ λοιπῶν ἐξαρτημάτων, περιοριζομένου τοῦ ἀγροῦ γύρωθεν ὑπὸ γνωστῶν ὁρίων καὶ γειτόνων ἤτοι κρημνὸν φαράγγι, ξηρορύακον, μὲ ἐλαιόφυτα Μεβλοὺτ Ἀγᾶ, τοῦ ἀδελφοῦ του Δερβίς, Ἰωάννου Κουφάκη, Ἰμπραχὶμ Ψίραλη καὶ πάλιν μὲ ξηρόρυακον, μὲ βο-

σκότοπον Μεχμὲτ Καρακουλὲ καὶ ἀπὸ τὸν βράχον τοῦ Κέραμου Φαράγγι πρὸς τὸν ἄντικρυ καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ λόφον, πρὸς τὴν βραχώδη ἔκτασιν τὴν εὑρισκομένην εἰς τὴν ἄκραν τοῦ παλαιοῦ ἁλωνίου, ἐκεῖθεν μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὰ ἄνω πρὸς τὸν ἀντικρυνὸν λόφον καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς μὲ ξηρόρυακον καὶ μέχρι τοῦ μαύρου βράχου τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ τέλος τῆς ράχεως τοῦ βουνοῦ καὶ μὲ τὸ παλαιὸν ἀγωγὸν τοῦ ὕδατος τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἄκρον τῶν ἐλαιοδένδρων Κερατόκαμπου.

Τοῦτο τὸ εἰς τὴν κατοχήν των ἐξ ἡμισείας, ἐξ ἴσου καὶ ἀδιανεμήτως περιγραφόμενον Τσιφλῆκι καὶ ἐλαιόφυτον, μεθ' ὅλων τῶν δικαιωμάτων, ὠφελειῶν καὶ ὑποκειμένων διὰ προτάσεως καὶ παραδοχῆς ἀμφοτέρων καὶ διὰ πωλήσεως ἐγκύρου καὶ ὁριστικῆς ἀπηλλαγμένης τῆς περιπτώσεως τοῦ δόλου, ἀκυρότητος καὶ ὑπερόγκου βλάβης καὶ διὰ μιᾶς συμφωνίας, ἐπώλησαν οἰκειοθελῶς, ἀπαραβιάστως ἐξ ἴσου καὶ ἐξ ἀδιανεμήτου καὶ μετεβίβασαν τὴν κυριότητα ἀντὶ τοῦ τιμήματος τῶν 70.000 γροσίων εἰς τοὺς εἰρημένους Ρουσσάκην καὶ Ἐμμανουὴλ Χατζάκην οἵτινες καὶ ἀπεδέχθησαν τὴν ἀγορὰν ταύτην καθ' ὃν νόμιμον τρόπον ἐξετέθη αὕτη.

Εἶτα οἱ πωληταὶ προσέθεσαν ὅτι, ἐκ τοῦ συμφωνηθέντος τιμήματος τῶν 70.000 γροσίων ἔλαβον παρὰ τῶν ἀγοραστῶν εἰς μετρητὰ μὲν 40.000 γρόσια, ἔναντι δὲ τοῦ ὑπολειπομένου ποσοῦ τῶν 30.000 γροσίων ἐδέχθησαν ἐπίσημον γραμμάτιον πληρωτέον εἰς καθορισθεῖσαν καὶ γνωστὴν εἰς αὐτοὺς χρονολογίαν καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ οὐδὲν δικαίωμα σχέσεως μετοχῆς καὶ ἐξουσίας ὑπελείφθη πλέον εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ἐλαιοφύτου καὶ τοῦ τσιφλικίου τούτου, καθόσον ταῦτα ἀπέβησαν ἰδιοκτησία ἐξ ἀγορᾶς καὶ ἐξ ἡμισείας τῶν ὡς εἴρηται ἀγοραστῶν, δικαιουμένων νὰ νέμωνται καὶ διαχειρίζωνται ταῦτα ὡς βούλονται.

Μετὰ τὴν ἀποδοχὴν πάντων τούτων καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀγοραστῶν Ρουσσάκη καὶ Ἐμμ. Χατζάκη, δηλούντων ὅτι παραιτοῦνται τῆς προσαγωγῆς παντὸς πιστοποιητικοῦ, καθόσον γνωρίζουν, ὅτι τὰ κτήματα ταῦτα εἶναι ἀπηλλαγμένα πάσης ὑποθήκης καὶ κατασχέσεως καὶ ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἀποδειχθῇ τὸ ἀντίθετον, πᾶσα εὐθύνη θὰ ἀφορᾷ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους δηλοῦντας, ἐγένοντο ἀποδεκτὰ πάντα ταῦτα παρ' ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν· καὶ τῇ αἰτήσει καὶ παραδοχῇ των συνετάχθη τὸ παρὸν ἀγοραστήριον συμβόλαιον ὅπερ ἀναγνωσθὲν εὐκρινῶς καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων τῶν παρόντων ὑπεγράφη παρ' αὐτῶν, τοῦ παλαιοῦ τίτλου ἐπισυναφθέντος τῷ παρόντι.

Ἐγὼ δὲ ὑπέμνησα αὐτοῖς τὴν ἀνάγκην τῆς μεταγραφῆς του, εἰς τὰ βιβλία τῶν μεταγραφῶν.

Ὁ Συμβολαιογράφος Ἡρακλείου ***Σερὶφ Ἐφένδη ὀγλοῦ Ἐδχὲμ***

(Τ. Ε. Σ.) Οἱ πωληταὶ

Ἀρμπατζῆ Ζαδὲ Σουλεϊμὰν Μιχρή.

Ποταμιδάκη Χουσεΐν, Οἱ ἀγορασταὶ

Ροῦσσος Κουνδουράκης (ἑλληνιστὶ)

Ἐμμ. Χ. Διαλινᾶς »

Οἱ μάρτυρες τῆς δικαιοπραξίας

Δερβὶς Μπεσὶμ υἱὸς Μεχμὲτ Σεμσή, Δουλκὲρ Ξαδὲ Ἀλῆ Ριζά,

Κ. Μαριδάκης (ἑλληνιστὶ)

(Κατὰ μετάφρασιν ***Ν. Σταυρινίδου***)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

(ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΓΛΩΣΣΗΣ)

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Προλεγόμενα

Προβαίνομεν κατωτέρω εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ πρώτου συμπληρώματος, τῆς ἐν τῷ Γ' τόμῳ σ. 30—73 τοῦ Περιοδικοῦ τούτου, δημοσιευθείσης ὑφ' ἡμῶν Βιβλιογραφίας τῆς Κρητικῆς Λαογραφίας καὶ Γλωσσολογίας. Εἰς τὸ συμπλήρωμα τοῦτο περιλαμβάνονται, λαογραφικὸν ὑλικὸν καὶ γλωσσικαὶ περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης μελέται τῶν ἐτῶν 1934—1937, ἐκ τοῦ 1938 ἀπεδελτιώθη μόνον ἡ Ἐπετηρὶς Ἑταιρ. Κρητ. Σπουδῶν· περιλαμβάνονται ἐπ' ἴσης ἄρθρα ἐκ παλαιοτέρων πρὸ τοῦ 1934 ἐτῶν συμπληροῦνταί τινα τῆς πρώτης καταγραφῆς καὶ χρησιμοποιοῦνται δελτία, τὰ ὁποῖα παραπέσαντα δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ὡς ἄνω δημοσίευσιν τῆς βιβλιογραφίας Κρητ. Λαογρ. καὶ Γλωσσολογίας.

Δὲν ἀναφέρονται ἐνταῦθα εἰδήσεις λαογραφικαὶ ἢ καὶ τυχὸν γλωσσικαὶ ἐκ τῶν περιηγητῶν, ἐπειδὴ προτίθεμαι νὰ παρουσιάσω εἰς ἓν ἐκ τῶν ἑπομένων συμπληρωμάτων ἐκτενῆ ἀναγραφὴν τῶν ἐκ τούτων περὶ Κρήτης λαογραφικῶν καὶ γλωσσικῶν εἰδήσεων. Ἐπὶ τῶν ἐν Κρήτῃ ἐκδιδομένων ἐφημερίδων δὲν ἐγένετο συστηματικὴ ἔρευνα, δημοσιεύονται δ' ἐξ αὐτῶν ὅσα ἄρθρα παρετηρήθησαν ὅλως τυχαίως ὑφ' ἡμῶν. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς βιβλιογραφίας μου ἔνθ' ἀνωτ. ὁ Ν. Β. Τωμαδάκης ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ περιοδ. «Νεοελλ. Ἀρχεῖον» τ. Α'(1935) σ. 102-124 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀναίρεσις καὶ συμπλήρωσις βιβλιογραφίας Γ. Κ. Σπυριδάκη—πρόκειται περὶ λιβέλλου—συμπλήρωσιν τῆς βιβλιογραφίας μου. Τὰ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενα λαογραφικὰ καὶ γλωσσικὰ ἄρθρα, περὶ τῆς ἀξίας πολλῶν ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν Κρήτην δύναται νὰ ἴδῃ τις εἰς τὸ ἀκολουθοῦν ἐν τέλει κεφ. «Ἐπιλεγόμενα (Ἀναίρεσις Λιβέλλου)», δὲν συμπεριέλαβον εἰς τὴν κατωτέρω ἀναγραφὴν, ἐκτὸς ἐλαχίστων, τῶν ὁποίων τὰ δελτία εἶχον εἰς χεῖράς μου κατὰ τὴν πρώτην δημοσίευσιν (ἰδ. ἀνωτ.)· ἐθεωρήσαμεν ἐπ' ἴσης ὀρθὸν διὰ πολλοὺς λόγους νὰ ἐπανεκδώσωμεν τὸ περὶ τῶν πηγῶν τῆς Κρητικῆς διαλέκτου κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπανεκδίδομεν ἐνταῦθα μετὰ πολλῶν νέων προσθηκῶν, ἀφοῦ περιωρίσαμεν τοῦτο κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὰς γλωσσικὰς μόνον πραγματείας ἐπὶ τῶν κειμένων, παραλείψαντες ἀρκετὰς τῶν ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει παρεντεθεισῶν φιλολογικοῦ περιεχομένου.

Διὰ τοιούτων συμπληρωμάτων θὰ προσπαθήσωμεν νὰ παρουσιάζωμεν εἰς τὸ ἑξῆς τὰς περὶ Κρήτης γλωσσικὰς καὶ λαογραφικὰς μελέτας, καθὼς καὶ τὰς τυχὸν ἀνευρισκομένας ἐκ τῶν παρελθόντων ἐτῶν, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θὰ δυνηθῶμεν εἰς τὸ μέλλον νὰ συμπεριλάβωμεν πάσας εἰς μίαν γενικὴν ἔκδοσιν :

Γ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

Βραχυγραφίαι

Διδασκ. Ζωή: Διδασκαλικὴ Ζωή. Μηνιαία ἐκπαιδευτικὴ Ἐπιθεώρηση· ἐκδίδεται ἀπὸ ὁμάδα Δασκάλων. Ὑπεύθυνος Ν. Ἀβρονιδάκης—Γ. Παπαδάκης. Ἡράκλειο Κρήτης. Χρον. Α' (1935—36).

Δρῆρος: Δρῆρος. Μηνιαῖο Λαογραφικὸ-Ἱστορικὸ-Λογοτεχνικὸ περιοδικό. Διευθυντὴς Μανώλης Ἰ. Πιτυτάκης. Νεάπολις Κρήτης. [Ἀπεδελτιώθησαν ἐκ τοῦ ἔτ. Α' (1937—38) τεύχ. 1—7].

Ἐπ. Ἑνώσ. Καλλ. Λογ. Χανίων: Ἐπετηρὶς τῆς Ἑνώσεως Καλλιτεχνῶν Λογοτεχνῶν Χανίων ἔτ. Α' (1937) [ἐν Χανίοις].

Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ.: Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν, τόμ. Α' Ἀθῆναι 1938.

Ἡράκλειον: Ἡράκλειον. Ἐφημερὶς ἑβδομαδιαία. Διευθυντὴς καὶ ὑπεύθυνος συντάκτης Α. Βορεάδης. Ἐκδ. Στυλ. Χ. Ἀλεξίου. Ἔτ. Α' (1893-4) ἀρ. 1 22.

Κρητ. Σελίδ.: Κρητικὲς Σελίδες. Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικό, Διευθύντρια Θάλεια Καλλιγιάννη. Ἡράκλειο ἔτ. Α'—Β' (1936—1938).

Νεοελλ. Ἀρχ.: Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον. Περιοδικὸν δημοσίευμα ἐκδιδόμενον κατὰ τετραμηνίαν. Ἰδιοκτήτης-Διευθυντὴς Νικ. Β. Τωμαδάκης Χανιά. Τόμ. Α' (1935).

Παιδαγ. Σελίδ. Παιδαγωγικὲς Σελίδες. Δεκαπενθήμερο περιοδικό. Διευθύνεται ἀπὸ ἐπιτροπὴ Δασκάλων. Χανιά. Χρον. Α' (1934).

---

* Δι' ἀστερίσκων σημειοῦνται ὅσα ἄρθρα παρελήφθησαν ἐκ δευτέρας χειρός.

[ ] Ἐντὸς ἀγκυλῶν τίθενται αἱ ὑφ' ἡμῶν διάφοροι πληροφορίαι ἐπὶ τοῦ περιεχομένου ὡς καὶ ὀνόματα συγγραφέων.

Ι) ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

α') Γενικὰ

****Bybilakis*** : Neugriechisches Leben, 1840.

Γενεράλις Ἐμμ. : Ἡ κρητικὴ Λαογραφία. Κρητ. Ἀστὴρ Β' (1907—8) ἀρ. 32 σ. 241—2.

Καταπότης Μιχαήλ. Σητείας—Σύμμικτα. 1) Ἱστορικά. Μύσ. ΣΤ' (1937) σ. 37—49.

Ἑταιρείας Λαογραφικῶν κλπ. Ἐρευνῶν Νομοῦ Λασηθίου Κρήτης, Καταστατικόν. Δρῆρος ἔτ. Α' (1937—8) τεῦχ. 2· ἐν τέλει μετὰ τὴν σελ. 64 δι' ἰδιαιτέρας ἀριθμήσεως σ. 1—5. β') Ὁδηγίες γιὰ τὴν περισυλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ κλπ. Αὐτόθ. σ. 5—8

Λογαριαστάκις Ἀντών. : Ἡ λαογραφία τοῦ τόπου μας. Ἐφ. Ἀνατολή. Ἁγ. Νικολάου, 23 Μαΐου 1936 σελ. 1αγ

Μέγας Γεώργ. Ἡ κρητικὴ λαογραφία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν δασκάλων εἰς αὐτήν. (Ζητήματα λαϊκοῦ δικαίου. Ζητήματα ἀφορῶντα τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν). Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 461—482.

[Πολίτης Ν.] : Λαογραφικαὶ ἐργασίαι ἐν Κρήτῃ (περιοδ. Κρητικὸς Λαός. Ἐπιστολαὶ Ν. Πολίτου καὶ Γ. Παπασωτηρίου πρὸς τὸν Χατζηϊωάννου κλπ.). Λαογρ. Α' σ. 154—8.

Σπυριδάκης Γεώργ. Κ. Λαογραφικαὶ ἔρευναι. (Εἰσαγωγικὰ εἰς τὴν λαογραφικὴν ἐπιστήμην). Ἐφ. Ἀνατολὴ Ἁγ. Νικολάου 1932, 8 Ἰουν. σ. 1βγ, 9 Ἰουν. σ. 2αβ, 11 Ἰουν. σ. 2α, 12 Ἰουν. σ. 2α.

» » » Γιὰ τὴ Λαογραφία τοῦ νομοῦ μας [διαφωτιστικὸν ἄρθρον ἐπὶ τῶν λιογραφ. ἐργασιῶν ἐν Ἀνατολ. Κρήτῃ]. Ἐφ. Ἀνατολὴ Ἁγ. Νικολάου 1936, 23 Μαΐου σ. 1αγ.

» » » Οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὴν κρητικὴν λαογραφίαν. Ἐπ. Ἑνώσ. Καλλ. Λογ. Χανίων Α' (1937) σ. 75—80.

Σταυρακάκης Ἰωάν. [Ἔκκλησις πρὸς τοὺς διδασκάλους πρὸς συλλογὴν λαογραφικοῦ ὑλικοῦ καὶ ὁδηγίαι σχετικαὶ πρὸς τοῦτο]. Προμ. Πυρφ. (1925) ἀρ. 3 σ. 7.

Φωτάκης Εὐάγγ. Κρητικὲς κουβέντες τοῦ Ἀνεζηνιοῦ τόμ. Α' [ἐν Ρεθύμνῳ 1936;] σ. 158.

Κρίσις *Σ. Π. Κυριακίδου*, Λαογρ. ΙΑ' σ. 719—720.

«Χρυσόστομος» Φιλολογικὸς Σύλλογος. [Προκήρυξις τῆς Ἐφορείας τῆς Βιβλιοτοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Χρυσοστόμου» πρὸς συλλογὴν λαογρ. ὑλικοῦ]. Λαογρ. Α' σ. 158—160.

β') Ἄσματα

Ἀγγελάκης Ἐμμαν. Σητειακά, ἤτοι συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Σητείας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς· τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1935. (Παράρτ. Η'. Καὶ ὀλίγα λαογραφικὰ «τὸ τραγούδι τῆς Ἑλένης») σ. 239—242.

Ἀθάνατος Νικ. Γ. : Τραγούδι τῆς γρίππης 1918—1919 [ρίμα]. Μύσων Γ (1934) σ. 90—93.

Ἀνώνυμος : Τραγούδι τζ' Ἀρχιστράτας. Ἡράκλειον Α' (1893—4) σ. 78, 86—87, 102—103, 118—119, 127.

» [Ἡ Ἀνδρονίκη] (Σεισῶν) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 223. Τὸ τραγούδι τοῦ Μακράκη [ρίμα] Ἀνωγείων), Αὐτ. ἀρ. 231, 232. Τραγούδι τοῦ Μαυρογένη, Τραγούδι τῆς πέρδικας. Αὐτ. ἀρ. 237. Ὁρμηνειὰ τσῆ νύφης, (Σφακίων) Αὐτ. ἀρ. 221.—Τραγούδι τῆς κόρης (Ἁγ. Ἰωάννου Μυλοπ.). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 246. Ἡ Θεονίτσα (Μετοχ. Καμαριώτου). Αὐτ. ἀρ. 246. Τὸ τραγούδι τοῦ Σκορδαλοῦ (Καμαριώτου). Οἱ θυγατέρες τσῆ χήρας. Αὐτ. ἀρ. 253. Τραγούδι τοῦ Βέργα (Καμαριώτου). Αὐτ. ἀρ. 253, 254. Τραγούδι στὰ προυκιὰ (Σκορδύλλω). Αὐτ. 261, 262. Τραγοῦδι τσῆ τάβλας. Αὐτ, ἀρ. 263.—Τραγούδι τ' Ἅϊ Γιώργη. Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 271, 272. Ὁ Βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος. Αὐτ. ἀρ. 272, 273. Τραγούδι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Καμαριώτου). Αὐτ. ἀρ. 274, 275-6.

Βαρότση Ἀργυρώ : Ἡ κατάρα τῆς κόρης (Βενί). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 226, 227.

Βασιλείου Πᾶν : Λαογραφικά. Ἐρωτικὰ Σητείας. Νέα Ἑστία, τόμ. 22 (1937) σ. 1083—4, 1345—6.

Βλαστὸς Παῦλ. Γ. : Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ, ἤθη καὶ ἔθιμα Κρητῶν· ἐν Ἀθήναις 1893. [Δημ. Ἄσματα. σελ. 20—21, 24—25, 28—29, 34, 59—61, 68—88, 90, 93—94, 67, 99—112, 132—137, 141—142. Ἱστορικά, σ.112—127].

[Βουρδουμπάκης Χ.] : Ἓν δημῶδες ᾄσμα. [Ἐκ τῆς ἀνεκδότου βιογραφ. τοῦ Ρούσου Βουρδουμπᾶ ἢ Βουρδουμπάκη]. Ἑστία ΙΓ' (1882) σ. 31β.

Βουτετάκης Δημήτρ. Σ. : Τραγούδια Κρητικά, ἤτοι συλλογὴ ᾀσμάτων ἡρωϊκῶν, πολεμικῶν, τῆς τάβλας, τοῦ γάμου κλπ. Χανιὰ Κρήτης 1904. 8° σελ. 128.

Γ. Ι. Μ. : Ὁ Γιαννικοδάσκαλος. Δρῆρος Α' (1937—8) σ. 22—4. Κρίσις: Γ. Ι. Κουρμούλη. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 567—8.

Δακανάκης Ε. : Παρατσάφαρο (Ἀνωγείων). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 218.

Δαφνομήλη Μαρ. Γ. : Ἡ Ὀβριοπούλα (Μυλοποτάμου). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 243.

Δαφνομήλης Στέφ. Γ. : Ὁ νειός, ἡ χήρα. (Μυλοποτάμου) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 243.

Δεληβασίλης Γιάνν. : Ἀνέκδοτα δημοτικὰ τραγούδια.[Ἡ κακὴ μάννα, Εὐχὴ κόρης, ἵνα τὴν ἀρνηθῇ ἡ μητέρα της]. Κρητ. Σελίδ. Α' 126. [Τὸ μοιρολόγι τῆς κόρης. Ἐκπλήρωσις ἔρωτος ἑνὸς νέου τῇ βοηθείᾳ τῆς μαγίσσης]. Αὐτόθι σ. 168.

Δημοτ. Σχολ. Καμαριώτου : Τραγούδι Ἁγίου Γεωργίου. Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 274, 275—6.

Καλοκύρης Ἰωάνν. : [Ὁ ἀτυχήσας ἐραστής, Ἡ κόρη καὶ τὰ ρόδα] (Σεισῶν). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 230, 231.

Καλούδη Σοφ. Τραγούδι τσῆ Σούσας (Καμαριώτη). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 242.

Καραπάτης Γ. Δημοτικὰ τραγούδια Κυδωνίας. Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σ. 125—133.

Καραταράκη Εὐλαμπ. : Τὰ κακὰ τῆς μέθης. (Λούκιας Μονοφατσίου) Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—6) σ. 159.

Καραταράκη Οὐρανν. : Ἀρφανοῦλα νύφη (Λούκιας Μονοφατσίου) Διδασκ. Ζωὴ Α' (1635—6) σ. 159.

Καραταράκης Μιχ. Ν. : Τραγούδι Ἀνδρειωμένου. (Λούκιας Μονοφατσίου) Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—6) σ. 99.

Καταπότης Μιχ. : Καθαρογλωσσίδια. Μύσων Ε' (1936) σ. 88—89 [δημοσιεύονται δύο παιδικὰ ᾄσματα].

Κελαϊδῆς Σ. : Τὰ δημοτικά μας τραγούδια [μελέτη]. Κρητ. Μελ. Α' (1933) σ. 192—5, 220—224.

Κοτσυφοῦ Μαρ. : Μαντινάδες (Καμαριώτη). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 219.

Κουρμούλης Γεώργ. : Ποικίλα φιλολογικά. Β') Ἐπιτραπέζια δημοτικὰ ᾄσματα. Κρητ. Μελέται (1933) σ. 229—233.

Κριάρης Ἀριστ. : Πλήρης συλλογὴ κρητικῶν δημωδῶν ᾀσμάτων κλπ. ἔκδ. Β'. Ἐν Ἀθήναις 1921. Κρίσις: Στίλ. Π. Κυριακίδου, Λαογρ. 11 σ. 270—1.

Κυρμιζάκη Ἀγλ. : Μαζὶ μὲ τοὺς χωρικούς μας [τραγούδια—μοιρολόγια]. Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σ. 187—194.

» » Ἡ δημοτική μας ποίηση [ᾄσματα, μελέτη]. Παιδαγ. Σελίδ. Χρον. Α' φύλλ. 1.

Λιουδάκι Μαρία : Δημοτικὸ [ἔρως πρὸς κόρην χήρας. Τὸ ὁρκισθὲν ἀνδρόγυνον]. Κρητ. Σελίδ. Α' (1937) σ. 67.—Ὁ Μιάρτης στὴν Ἀνατολικὴ Κρήτη σὲ παλαιότερα χρόνια καὶ τώρα. Αὐτόθ. ἔτ. Β' (1937—8) σ. 386—389.

Λιουδάκι Μαρία: Στῆς γιαγιᾶς τὰ γόνατα· ἐν Ἀθήναις (1932), σελ. 122. 8°. [Συλλογὴ παραφρασθεῖσα ἐκ τοῦ κρητ. ἰδιώματος εἰς κοινὴν δημοτικήν. Πρριλαμβ. 4 δημοτ. ᾄσματα, 2 παιδ. καὶ 4 γαμήλ. ᾄσμ.].

Lüdeke Edw.: Κρητικὰ τραγούδια. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 505-512.

Μαθητ. Κοινότ. Σκορδύλλω.: Τραγούδι τ' Ἀλέκο. Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 265.

Μακριδάκις Ἀντών.: Ὁ νιὸς [καὶ ὁ Χάρος]. (Καμαριώτου). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 227.

Μακρυδάκη Ἑλ.: Τραγούδι τοῦ Φύδελε. (Καμαριώτη) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 224.

Μανιᾶς Π.: Τὸ φιλί. Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 249.

Μαυράκης Στελ. Κ.: Τραγούδι τῆς βάπτισης. Τὸ ὄνειρο ἑνὸς νέου. Βοριᾶς κι' ἀγάπη. (Καμαριώτη). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 220.

Μαυράκης Νικ.: [ὁ ἄνθρωπος]. Τὸ γαϊτανάκι. (Μετόχ. Καμαριώτη). Προμ. Πυρφ· (1934) ἀρ. 225, 238.

Μηναδάκις Μιχ.: Ἡ κόρη καὶ ὁ βοσκὸς. (Βενί). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 227.

Μουρέλλος Ἰ. Δ.: Ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας. [6 τραγούδια ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς Δ. Λοβέρδον]. Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935 6) σ. 11-14.

Νάγκελ.: Ἡ κριτικὴ τοῦ βιβλίου τῆς δίδος Εἰρήνης Παπαδάκη. Λόγια τοῦ Στειακοῦ Λαοῦ. [δημοσιεύεται τὸ δημ. τραγ. Τὰ Τερτίπια τοῦ Ἐρωντοχτυπημένου]. Ἐφημ. «Ἀνατολὴ» Ἁγ. Νικολάου 13 Ἰουλ. 1937 ἀρ. 1186. σ. 2βγ.

Ντελάκη Μαρ.: Τραγούδι Ἅϊ Γιώργη (Λούκιας Μονοφατσίου). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935 6) σ. 99-100.

Ξυλούρη Βασιλ.: Πουλὶ καὶ Βασιλοπούλα (Ἀνωγείων). Προμ. Πυρφ. (1934) σ. 231.

Παγωμένος Κ. Ε.: Ὁ γέρος κι' ἡ γριά. (Μετοχ. Καμαριώτη). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 245. Ἡ ζηλιάρα. (Μετ. Καμαριώτη) Αὐτ. ἀρ. 222.

Παγωμένος Δημ. Ε.: Παρατσάφαρο (Μετ. Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 222. Ἡ παραγγελιά, Ἀτζιγγάνοι καὶ ἡ κόρη. Οἱ σκοτοῦρες τοῦ βοσκοῦ. (Καμαρ.). Αὐτ. ἀρ. 224. Ἡ μπιστόλα, Οἱ τρεῖς ἀδερφῆδες, Τὸ τρύγος. (Καμαρ.). Αὐτ. ἀρ. 244, 245. [Πόθος ἀντρειωμένου γιὰ τὴν ἀγαπημένη του). (Σκουλούφια). Αὐτ. ἀρ. 240.

Παγωμένος Κ. Γ.: Ὁ Πόθος. [Οἱ δύο βοσκοί. Τὸ Τραγούδι τοῦ Παπαδάκι καὶ Λαρετζάκι] (Μετ. Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ· 222, 227, 238.

Παγωμένος Νικ. Ε.: Τὸ τραγούδι τ' Ἀλέξη. (Μετ. Καμαρ.) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 245.

Παγωμένου Εἰρ.: Ὁ Γιῶργος κι' ἡ Ἑλενίτσα. (Μετ. Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 250.

Παγωμένου Ελένη: Ὁ κακὸς σύζυγος, [ὁ Μανουρᾶς καὶ τὸ θεριό]. (Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 221, 230.

Παγωμένου Μαρ. Α.: Ὁ φόβος τοῦ Νάδη (Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 224. [Οἱ Σφακιανὲς Μαδάρες] (Μετ. Καμαρ). Αὐτ. 238.

Παγωμένου Χρυσῆ.: Τραγούδι τὸν Λενιοῦ (Καμαρ.). [=πρόκειται περὶ τοῦ ᾄσματος, «τὸ Σιὸρ Τζανάκι] Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 221.

Παπαδάκη Εἰρ. Λαογραφικὰ Σητείας [3 δημ. ᾄσμ.]. Μύσων ΣΤ' (1937) σ. 26-29.

Παπαδάκη Εἰρ. : Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Σητείας. Α') Τραγούδια. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α'. (1938) σ. 513-516.

Παραγιουδάκι Εὐαγγ. Ὁ θάνατος τοῦ βοσκοῦ. (Βενί). Προμ. Πυρφ. (1934). ἀρ. 226.

Παπαδάκης Νικ. Κ. ὁ Ἀπτεραῖος. : Ἀλφάβητον ἐκ Κεφαλᾶ. Νεοελλ. Ἀρχ. Α'. (1935) σ. 175-6.

Πελεκανάκι Θεαν. : Ὁ κάτης κι' οἱ μποντικοί. (Φρατὶ) [θρησκ. ᾄσμα] Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 248, 249.

Περάκη Εὐανθ. : Κόρη καὶ νειὸς παίζουν. (Μετ. Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 222. Οἱ καινούργιοι ἔρωτες (Καμαρ.). Αὐτ. ἀρ. 228—230. Χαιρετισμὸς-γράμμα. Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 241.

Περάκη Στυλ. Χ. : Οἱ κακοὶ γειτόνοι (Μετ. Καμαρ.) Προμ. Πυρφ. (1934). ἀρ. 222.

Περάκη Ἑλ. Ἰ. : Ὁ καῦκος (Μετ. Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 222.

Περάκι Μαγδαλ. : Τὸ μαγκέλωμα. (Μετ. Καμαρ.) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 222.

Περάκης Στέργ. Χ. : Τὸ φίλημα. (Μετ. Καμάρ.). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 244.

Περάκης Ἀπόστ. : Προσευχὴ στὴν Παναγία. Χαρώντισσα καὶ Χάρος. (Μετ. Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 225.

Περάκης Ἐμμ. [Ἀναγνωρισμὸς ἐραστοῦ] Προμ. Πυρφ. (1933) ἀρ. 196.

Πετράκη Στυλ. Χ. : Ἡ νιὰ γυναῖκα τοῦ γέρου. (Σκουλούφια). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 240.

Πετυχάκι Μαρ. : Τὸ πουλὶ καὶ ἡ βασίλισσα (Ἁγ. Ἰωάννου Μυλοποτ.). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 246.

Πιτσούλη Ἀνδρομ. Ἰ. : Τὸ φόρεμα τοῦ βοσκοῦ (Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 220.

Πιτσούλη Ἑλ. : Τὸ πουλάκι (Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 228-229.

Πιτσούλη Χρυσ. : Στὸ σπίτι τοῦ Χάρου, [Ἡ φιλοξενία κόρης κι' ὁ ἐραστής της]. Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 240.

Πιτσούλης Ἰωάνν. Γ. : Ὁ Βοριᾶς καὶ ὁ βοσκὸς (Καμαρ.) Προμ. Πυρφ (1934) ἀρ. 220. Τὰ περασμένα (Καμαρ.) Αὐτ. ἀρ. 222.

Πιτσούλης Χαρ. : Ὁ διωματάρης (Μετ. Καμαρ.) Προμ Πυρφ. (1934) ἀρ. 222. Τὸ φόρεμα τοῦ βοσκοῦ [Καμαρ.) Αὐτ. ἀρ. 220. Ὁ κακὸς ἄντρας (Μετ. Καμαρ.) Αὐτ. ἀρ. 226.

Πουλῆ Δέσπ. : Τὸ τραγούδι τοῦ Βέργα. Κρητ. Σελίδ. Α' (1936) σ. 25—26.

Σερλῆς Κυρ. : Ὁ χάρος (Ἁγ. Μάμας Μυλοποτ.) Διδασ. Ζωὴ Α' (1935-6) σ. 59.

Σπανδωνίδη Εἰρ. : Κρητικὰ τραγούδια, Σφακιανά, Ριζίτικα. Γκοβόστης (Ἀθῆναι 1953) σελ. ιϐ'+185· μετ' εἰκόνων καὶ ἑνὸς χάρτου.

Κρίσεις. Σ. Π. Κ(υριακίδου) : Λαογρ. ΙΑ', 697—701.

Γ. Κ. Σπυριδάκη : Ἐπ. Ἑνώσ. Καλλ. Λογ. Χανίων ἔτ. Α' (1937) σελ. 85 6.— Κριαρᾶς, Νέα Ἑστία ΙΘ' (1936) σ. 72—73. Γ. Ι. Κ(ουρμούλης.) Ἐπ. Ἑτ. Κρητικῶν Σπουδῶν Α' (1938) σ. 564—567.* Κ. Προυσῆς ἐν. Κυπριακ. Γράμμ. 3 (1936-7) σ. 332—3. Ν. Β. Τωμαδάκης, Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935—6) σ. 338—340.

Ν. Δαφέρμος : *Byzant-Neugr. Jahrb* τόμ. 12 σ. 329—336.

Σπυριδάκης Γ. Κ. : Λαογραφικὰ Σητείας, Νέα Ἑστία τ. 22 (1937) σ. 1181-1182

Σταμαθιουδάκη Μαρ. : Ἡ πεῖνα. Προμ. Πυρφ. (1937) ἀρ. 296.

Στρατήγης Μιχ. : Τραγούδι τοῦ σιὸρ Τζανάκι (Καμαρ.) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 221. Πόθος νοικοκυρᾶς, Ὁ βοσκὸς (Μετ. Καμαρ.) Αὐτ. ἀρ. 222. Ἡ ἀνυφάντρα Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 241.

Στρατήγης Ἐλευθ. Σ. : Ὁ κυνηγὸς τῆς Ὀβριοπούλλας (Σκουλούφια) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 240.

Σωπασῆς ἢ Χοτζάκης Γ. Β. : Τὸ παντέρημο ὀρφανό, Μ' ἀρνήθηκες, Η ψαροδαγκαμένη Μαρία [σάτιρα] (Χελιανὰ Μυλοποτ.) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 248.

Τζεδάκις Ι. Κ. : Τραγούδι τοῦ σιὸρ-Τζανάκι (Καμαρ.) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 247.

Τωμαδάκις Ν. Β. : Λαογραφικὰ Σύμεικτα. Β') Τραγούδια Σελίνου. Νεοελλ. Ἀρχεῖον Α' (1935—6) σ. 71—75.

» » : Ἡ κόρη καὶ τὰ ῥόδα (ἀναγράφονται αἱ παραλλαγαὶ τοῦ ᾄσματος) Νεοελλ. Ἀρχεῖον Α' (1935—6) σ. 287.

Τ(ωμαδάκις) Ν. Β. : Ἀντρέα Ι. Κριαρᾶ. Παστικὰ 1889.— Ἱστορικὸ τραγούδι. Κρητ. Σελίδ. ἔτ. Α' (1936—7) σ. 278—281.

Φυτράκης Ἀνδρ. : Οἱ Λεοντόκαρδοι ρασοφόροι στὰ Κρητικὰ τραγούδια [μελέτη]. Ἐφημ. Παρατηρητὴς Χανίων 1934. ἀρφ. 2229, 5 Σ)βρίου σ. 1, ἀρφ. 2230, 6 Σ)βρίου σ. 1.

Χαρούλης Εὐάγγ. : Ἡ κόρη θέλει παντρειὰ (Πύργου). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935-6) σ. 38.

γ) *Δίστιχα* (Μαντινάδες)

Ἀντωνάκις Κ. Γ. : Μαντηνάδες (Σκουλούφια) προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 240.

Ἀνώνυμος : Δημῶδες Κρητικὸν νανάρισμα. Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1894) σ. 79.

Ἀνώνυμος : Μαντινάδες (Ἀνωγείων) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 218. (Σεισῶν) ἀρ. 223. (Καμαριώτου) ἀρ. 227, 228-229, 234, 235. Νανάρισμα (Ἀξὸς) ἀρ. 236. Μαντινάδες ἀρ. 237—238.

» Μαντινάδες (Καμαριώτου) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 247. Μαντινάδες ἀρ. 250. (Καμαριώτου) ἀρ. 253, 254. Σκορδύλλφ ἀρ. 254, 255. Μαντινάδες ἀριθ. 257. (Σκορδύλλω) ἀρ. 261, 262. Μαντινάδες ἀριθμ. 263. — Μαντινάδες Προμ. Πυρφ. (1936) ἀριθ. 266—271, 277, 280, 284, 285—286, 287.—Μαντινάδες (Καπεδιανὰ) Προμ. Πυρφ. (1937) ἀρ. 296, 297. Μαντινέδες (Τριπόδων) ἀρ. 292, 293. Μαντινάδες ἀρ. 298.

» » Ἔθιμα καὶ λέξεις ἐν Κρήτῃ. Πανδώρα ΙΖ' σ. 331αβ.

Βαρότσης Ν. Ε. : Μαντινάδες τοῦ λυράρι (Βενὶ) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 226.

Βλαστὸς Παῦλος Γ. : Ὁ Γάμος ἐν Κρήτῃ, ἤθη καὶ ἔθιμα Κρητῶν ἐν Ἀθήναις 1893. [δίστιχα σ. 31—34, 40—42, 51, 89—90, 95—97, 137—139].

Βρύσινας Μιχ. : Κρητικὲς Μαντινάδες (Καμαριώτου) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 228—229.

Γ. Μ. Α. : Μαντινάδες (Μετόχ. Καμαριώτου) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 244.

Δροσάκη Παρασκ. : Μαντινάδες τῆς νύφης (Σκουλούφια) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 238.

Καλιγιάννη Φλ. : Μαντινάδες τῆς νύφης (Σκουλούφια). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 238.

Καλλιγιάννη Θάλεια : Ἀπὸ τὸ Μαλεβίζι τῆς Κρήτης, Ραδάμανθυς ἔτ. 20 (1935) τεῦχ. 5 (431) σ. 9.

» » Λαϊκὴ ποίησις (Βοῦτες Μαλεβυζιοῦ) Ραδάμανθυς ἔτ. 19 (1934) ἀρ. 19 (426) σ. 9.

Καλούδη Σοφ. : Μαντινάδες (Καμαριώτη) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ 242.

Καμάρης Μᾶν. : Μαντινάδες τῆς νύφης Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 275—6.

Καρλάκης Μᾶρκ. : Μαντηνάδες (Σκουλούφια) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 240.

Καρφῆς Χρῆστ. : Μαντινάδες (Ἅγιος Μάμας Μυλοπ.) Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935 6) σ. 80.

Καταπότης Μιχ. : Σύμμεικτα [δίστιχα] Μύσων Δ' (1935) σ. 72 ἀρ. 4. σ. 75 ἀρ. 16, 17. σ. 80 ἀρ. 30.

» » Σητεία, Σύμμεικτα ἱστορικά. Μύσων Ε' (1936) σ. 68—69 ἀρ. 40.

» » Σητεία—Σύμμικτα [Μαντινάδες] Μύσων ΣΤ' (1937) σ. 39 ἀρ. 9.

Κοκολάκις Κωνστ. : Μαντινάδες (Σκουλούφια) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 239.

Κοτσιφοῦ Χρησῆ : [Μαντινάδες] (Μετοχ. Καμαρ.) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ.251.

Κυριακάκη Μαρία : Μαντινάδες. Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 275--6.

Κωνιοῦ Μαρία : Μαντινάδες (Ἀνωγείων) Προμ. Πορφ. (1934) ἀριθ. 218.

Λιουδάκι Μαρία Κρητικὲς Μαντινάδες (κριτικὴ ἔκδοση). Ἡράκλειο Κρήτης 1934 ἔκδ. Ν. Ἀλικιώτη σελ. 162. 8°. Κρίσεις : ***Σ. Π. Κ(υριακίδου)*** Λαογρ. ΙΑ' (193-41937) σ. 289—290. ***Ν. Β. Τωμαδάκη*** Μύσων Γ' (1934) σ. 89—90.

Λιουδάκι Μαρία : Λαογραφικὰ Κρήτης. Τόμ. Α', Μαντινάδες· ἐν Ἀθήναις 1936 σελ. ιστ+399. Κρίσεις : ***Σ. Π. Κ(υριακίδου)*** Λαογρ. ΙΑ' (1934—1937) 695—7· ***Γ. Κ. Σπυριδάκη*** : Ἐπετ. Ἑνώσ. Καλλιτεχνῶν Λογοτεχνῶν Χανίων. Ἔτ. Α' (1937) σ. 86—88. ***Μ. Κριαρᾶ*** · Νέα Ἑστία, τ. 20 (1936) σ. 1458—1460. ***Μ. Ι. Μανούσακας*** : Ἐπετ. Ἑταιρ. Κρητ. Σπουδῶν Α' (1938) σ. 582—590.

Λιουδάκι Μαρία : Λατρεία στὴν Ἀνατολικὴ Κρήτη. Ὁ Κλήδονας. Ἐπετ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδῶν. Α' (1938) [δίστιχα] σ. 491 - 2, 496—8.

Μαθητ. Κοινότης Σκορδύλλω : Μαντινάδες. Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 265, 267.

Μαυρουδῆς Γρηγ. Μαντινάδες (Ἁγ. Μάμας Μυλοπ.). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—1936) σ. 60.

Μελανοφρύδης Π. : Κρητικὲς Μαντινάδες—Κρωμέτκα τραγῳδίας. Ποντιακὰ Φύλλα, τεῦχ. 13, σελ. 13—15 [συγκρίνονται δίστιχα τοῦ Πόντου πρὸς δίστιχα Κρητικὰ ἐκ τῆς συλλογῆς τῆς Μ. Λιουδάκι].

Μιχαλάκι Ὄλγα : [Μαντινάδες] (Καμαριώτη) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 224.

Μιχαλογιαννάκης Ἰω. : Μαντινάδες (Ἁγ. Μάμας Μυλοπ.). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—6) σ. 99.

Μουρέλλος Ι. Δ. Ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας [6 δίστιχα ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς Δ. Λοβέρδον]. Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—6) σ. 11—14.

Ξυλούρη Βασιλική : Μαντινάδες (Ἀνωγείων) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 231.

Μαγωμένου Καλ. : [Μαντινάδες]. (Μετόχ. Καμαριώτη). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀριθ. 251.

Πανταλὸς Νικ. : Μαντινάδες (Ἁγ. Μάμας Μυλοποτ.), Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—1936) σ. 59.

Παπαδάκη Εἰρ. : Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Σητείας. Β') Μαντινάδες τοῦ γάμου. Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδῶν. Α' (1938) σ. 517—519.

» » Λαογραφικὰ Σητείας (Μαντινάδες τοῦ χοροῦ). Μύσων ΣΤ' (1937) σ. 29—31.

Παπαδάκις Δ. : Μαντινάδες (Ἁγ. Μάμας Μυλοπ.). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—1936) σ. 81.

Παρασύρης Ἰωάνν. : Μαντινάδες (Βενί). Προμ. Πυρφ. (1934) σ. 226.

Πατερογιαννάκη Χρυσῆ: Μαντινάδες (Σκουλούφια). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 239.

Περάκη Στυλ. Χ. : Μαντινάδες (Καμαριώτη). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 219, 224—5.

Περάκης Ἐλευθ.: [Μαντινάδες[. Μετόχ. Καμαριώτη. Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ.251.

Περάκη Εἰρ. Ε. : Μαντινάδες. Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 249, 250.

Πιτυκάκης Μανώλ. : Γύρ' ἀπ' τὸν ἀργαλειό. (Προλήψεις, εὐχές, παροιμίες, μαντινάδες). Δρῆρος Α' (1938) σ. 38, IV.

Σερλῆς Κυρ. Μαντινάδες (Ἁγίας Μάμας Μυλοποτ.) Διδασκ. Ζωὴ Α' 1935—6) σ. 59.

Σουλτάνου Μαρ. Μοιρολόγια (Ἀνωγείων). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 218.

Σωπασῆς ἢ Χοτζάκης Γ. Β. : Μαντινάδες (Χελιανὰ Μυλοποτ.). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ, 248.

Τζεδάκις Ἰ. Κ. Μαντινάδες (Καμαριώτου). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ 247.

Φραντζεσκάκη Μαρ. : Μαντινάδες (Φρατί). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 223).

Χαρούλης Εὐάγγ. Νανουρίσματα (Πύργου). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—6) σ. 38.

Χριστοδουλάκι Εἰρ. Μαντινάδες (Σκουλούφια). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 239.

δ') Παροιμίαι.—Δημώδης φιλοσοφία.

Ἀλεφαντινὸς Μ. : Παροιμία. (Μετόχ. Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 244.

Ἀνώνυμος. Παροιμία Δημώδης. (Ποῦχαν τὰ μαλλιὰ τὰ 'χάσαν, κι' οἱ κουτροῦλες τὰ 'ποτάξαν.) Ἡράκλειον ἔτ. Α'. (1893-4) σ. 63.

» Παροιμίες (Ἀνωγείων). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 233. Παροιμίες (ἐκ τῆς Ἀξοῦ). Αὐτόθ. 235.—Παροιμίες. (Μετόχ. Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 250, 251. Παροιμίες. Αὐτόθ. ἀρ. 257, 261. Παροιμίες (Ἀξοῦ). Αὐτόθ. ἀρ. 262, 263.—Παροιμίες Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 265, 267. Ἡ σαρακοστὴ τοῦ Πρωτοούλη. Ποῖοι συμφωνοῦν εὔκολα. Αὐτόθ. ἀρ. 277. Παροιμίες Αὐτόθ. ἀρ. 287.—Παροιμίες τοῦ λαοῦ. Προμ. Πυρφ. (1937) ἀρ. 289.

Βαρδάκης Σπ. Γ. : Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις στίχοι Κρήτης (Σφακίων). Λαογραφ. 11. (1934—37) σ. 653.

Βλαστὸς Παῦλ. Γ. : Ὁ Γάμος ἐν Κρήτῃ, ἤθη καὶ ἔθιμα Κρητῶν, ἐν Ἀθήναις 1893. [Παροιμίαι κ.λ.π. σ. 12—19, 36—7, 52, 58].

Καταπότης Μιχ. : Σύμμεικτα (Παροιμίαι) Μύσων Δ' (1935) σ. 72 ἀρ. 1—3. σ. 75 ἀρ. 15. σ. 78 ἀρ. 22 25. σ. 80 81 ἀρ. 33.

» » Σητεία. Παροιμίαι γνωμικὰ καθαρογλωσσίδια. Μύσων Ε' (1936) σ. 70—80 ἀρ. 1—26, 68—69.

Καταπότης Μιχ. Σητεία—Σύμμικτα 2) Παροιμίες, 13) Μύσων ΣΤ' (1937) σ. 49—51.

Κιρμιζάκι Ἀγλ. : Παροιμίες Πελεκάνου Σελίνου. Παροιμιώδεις φράσεις. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 500-504.

[Κριάρης Γ.] Κρήτη [παροιμίαι] Βύρων τ. Β' (1876) σ. 512.

Κριτοβουλίδης Κ. : Λέξεις, φράσεις, παροιμίαι, τραγούδια καὶ ἤθη Κρητῶν. Ἐφημ. Φιλομαθῶν. ἔτ. ΙΒ' (1864) σ. 502—503.

Κυρμιζάκι Ἀγλ. Μαζὶ μὲ τοὺς χωρικούς μας. Νεοελλ. Ἀρχ Α' (1935). (Παροιμίες) σ. 180-186. Κρίσις ***Μ. Κριαρᾶ***, Νέα Ἑστία τ. 20 (1936) σ. 1460.

Λιουδάκι Μαρ. Στῆς Γιαγιᾶς τὰ γόνατα, ἐν Ἀθήναις (1932) σ. 122. [δημοσιεύονται 14 παροιμίαι].

Ξανθουδίδης Στέφ. : Παρατηρήσεις εἰς προηγούμενα τεύχη τῆς Λαογραφίας. [Περὶ μιᾶς παροιμίας] Λαογρ. Β' σ. 208.

Παπαδάκη Εἰρ. Λαογραφ. Σητείας (Παροιμίες). Μύσων ΣΤ' (1937) σ. 31—33.

Περάκη Εἰρ. Ἐ. Παροιμίες. Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 249.

Πιτυκάκης Μανώλ. : Γύρ' ἀπὸ τὸν Ἀργαλειό. (Προλήψεις, εὐχές, παροιμίες. Μαντινάδες) Δρῆρος Α' (1937-8) σ. 35-8.

ε') Αἰνίγματα

Ἀνώνυμος : Αἴνιγμα. [Σφάζω τὴν αἰγά μου...=σκόροδον]. Ἡράκλειον ἔτος Α' (1893—94) σ. 79.

Ἀνώνυμος : Προβλήματα. Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 266. Νιῶμα [=ἄνθρωπος]. Γνωμικὸ (Μυλοπ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ, 217. Νιώματα (Ἀνωγείων). Αὐτ. ἀρ. 232. Νοιώματα (Καμαρ.). Αὐτ. ἀρ. 235. Αἰνίγματα (Σκορδύλλω). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 255. Αἰνίγματα. Αὐτ. ἀρ. 261.

Βαϊλάκις Εὐσ. Νοιώματα-Μαντέματα (Φρατί). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 223.

Δαμαβολίτης Δημόκρ. Αἰνίγματα (Βενί). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 266.

Δροσάκι Παρασκ. Αἰνίγματα (Σκουλούφια). Αὐτόθ. ἀρ. 239.

Καλλιγιάννη Φλ. : [Αἰνίγματα] (Σκουλούφια). Αὐτόθ. ἀρ. 239, 246.

Καρλάκης Μάρκ. : Αἴνιγμα (Σκουλούφια). Αὐτόθ. ἀρ. 240.

Καρφῆς Χρῆστ. : Αἰνίγματα (Ἁγ. Μάμας Μυλοποτ.). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—1936) σ. 80.

Κουτσουδάκης Νικ. [Αἰνίγματα] (Ἁγ. Ἰωάννης Ἁγ. Βασιλείου). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 241.

Λιουδάκι Μαρ. : Στῆς γιαγιᾶς τὰ γόνατα. Ἐν Ἀθήναις (1932) σελ. 122. [Δημοσιεύονται 18 αἰνίγματα].

Μαυρουδῆς Γρηγ. Αἰνίγματα (Ἁγ. Μάμας Μυλοποτ.). Διδασκ. Ζωὴ (1935—6) σ. 59—60.

Μιχαλογιαννάκης Ἰω. Αἰνίγματα (Ἁγίας Μάμας Μυλοποτ.). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—6) σ. 81.

Πανταλὸς Νικ. Αἰνίγματα (Ἅγ. Μάμας Μυλοποτ.). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—1936) σ. 59.

Παντελιδάκις Παῦλ. Κ. Νοιώματα-Μαντέματα (Φρατὶ). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀριθ. 223.

Παπαδάκη Εἰρ. Λαογραφικὰ σύμμεικτα Σητείας. γ') Αἰνίγματα. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 519.

» » Λαογραφικὰ Σητείας (Αἰνίγματα). Μύσων ΣΤ' (1937) σ. 35.

Παπαδάκης Δ. Αἰνίγματα (Ἅγ. Μάμας Μυλοποτ.). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—1936) σ. 80—81.

Πιτυκάκης ***Μανώλ.*** Γύρ' ἀπ' τὸν ἀργαλειὸ (προλήψεις, εὐχές, παροιμίες, μαντινάδες). Δρῆρος Α' (1937—8) σ. 38—9.

Σουλτάνου Μαρ. Αἰνίγματα (Ἀνωγείων). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 218.

Στάθης Σπ. Ἐμ. Παρατηρήσεις εἰς Λαογραφίας τόμ. Β'. Λαογρ. Γ' σ. 276—7.

στ) Παραμύθια

Ἀνώνυμος : Ὁ ψευτόμαγος Ἐφ. Βῆμα τοῦ Λαοῦ Χανίων. 24 Μαρτ. 1937 ἀρ. 444. σ. 3γδ, 27 Μαρτ. ἀρ. 445 σ. 3 εστ'.

» Ὁ Κόπανος Ἐφ. Βῆμα τοῦ Λαοῦ, Χανίων 30 Μαρτ. 1937 ἀρ. 446 σ. 3 βδ. 7 Ἀπριλ. ἀρ. 449 σ. 3δστ'.

» Τὸ Περιστέρι ποὺ λαβώθηκε. Ἐφ. Βῆμα τοῦ Λαοῦ Χανίων. ἀρ. 9 Ἀπριλ. 1937 ἀρ. 450 σ. 5γστ' 16 Ἀπριλ. ἀρ. 452 σ. 3γδ'.

* ***Ζωγραφάκης Ἰωάνν.*** : Τὸ παραμύθι τῆς Σταχτοπούτας (ἐξεταζόμενον ἀπὸ ἱστορ. ἀπόψεως) ἐν Ἡρακλείῳ 1886.

Καλλιγιάννη Θάλ. : Ἡ πέρδικα καὶ ἡ κουρούνα. Ἐπ. Ἑνώσ. Καλλ. Λογ. Χανίων ἔτ. Α' (1937) σ. 42—43.

Κατσαμᾶ Φροσύν. : Τὸ παραμύθι. Ἡ κοπελιὰ ποὺ πότιζε τὸ βασιλικό. (Ἀναχουρδομέτοχα). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 256.

Κυρμιζάκη Ἀγλ. : Παραμύθι [ὁ πατέρας κι' ὁ σοφὸς γέρως]. Κρητ. Σελ. ἔτ. Α' (1936—37) σ. 219—220. Ἕνα παραμύθι [ἡ κατάρα καὶ ἡ εὐχὴ τῆς μητέρας στὰ παιδιά της]. Κρητ. Σελίδ. Α' (1936-7) σ. 328—329.

» Μαζὶ μὲ τοὺς χωρικούς μας (παραμύθια) Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σ. 205—231.

—***Κρίσις*** : ***Μ. Κριορᾶ*** Νέα Ἑστία τ. 20 (1936) σ. 1460.

Λιουδάκη Μαρ. : Στῆς Γιαγιᾶς τὰ γόνατα ἐν Ἀθήναις (1622) σελ. 122. [δημοσιεύονται 12 παραμύθια].

Μαθιουδάκης Γιάνν. : Οἱ Συντέκνοι [ὁ κρητικὸς καὶ ὁ Χάρος]. Κρητ. Σελίδ. Α' (1936—7) σ. 330—331.

» Λουλούδα (Κρητικὰ χρονογραφήματα) μὲ πρόλογον τοῦ κ. Ν. Β. Τωμαδάκη. Χανιὰ 1936 σελ. στ' + 123. [Μέρος Α'] Παραμύθια σ. 1—37, δημοσιεύονται 10 παραμύθια, ὧν τὰ περισσότερα εἶχον δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐν τῇ Ἐφημ. ***Παρατηρητὴς*** Χανίων], ἰδὲ Μύσ. Γ' (1934) σ. 45.

Νικολουδάκη Ἐλευθ. Α. Τὸ παραμύθι τῆς κοπελιᾶς (Ἀναχουρδομέτοχα) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 256.

Παπαδάκη Εἰρ. Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Σητείας Ε') Παραμύθια. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 524—529.

Σπυριδάκης Γ. Κ. : Κρητ. Παραμύθια. Ἡ Τριομάτα (Κατσιδόνι Σητείας) Κρητ. Μελ. Α' (1933) σ. 266.

Σπυριδάκης Γ. Κ. : Παραμύθια. Χειρόγρ. ἱστορ. Λεξ. ἀρ.

ζ') Προλήψεις-Δεισιδαίμονες συνήθειαι ἤθη καὶ ἔθιμα

Ἀνώνυμος : Παρατηρήματα (Ἀξὸς κ. ἀ.) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 236.

» Τὰ κάλανδα καὶ τὸ ποδαρικὸ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Κρήτης. Ἡράκλειον Α' (1893-4) σ. 174.

Βαβουλές Π. Π. : Λαϊκὲς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες. Ἐπ. Ἑνώσ. Καλλ. Λογ. Χανίων ἔτ. Α' (1937) σ. 83—84.

Πιτυκάκης Μανώλ. ; Γύρ' ἀπ' τὸν Ἀργαλειό. (Προλήψεις εὐχές, παροιμίες, Μαντινάδες) Δρῆρος Α' (1937 8) σ. 5—8.

» » Γύρω ἀπὸ τὸν τοκετὸ (προλήψεις, δεισιδαιμονίες) Δρῆρος Α' (1937-8) σ. 100—103, 131—3.

» Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς πρωτοχρονιᾶς. [δημοσ. ἐπίσης καὶ κάλανδα ἐκ Δ. Κρήτης καὶ Μεραμβέλλου). Δρῆρος Α' (1937—8) σ. 163—8.

η') Παραδόσεις

Ἀναγνωστάκης Ἐμμ. Ι. Περὶ τοῦ χωρίου Χαμαιζίου Σητείας. Μύσων Ε' (1936) σ. 112—113.

Ἀνώνυμος. Ὁ Σατανᾶς στὸ μοναστήρι Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 236.

» [Δίδεται ἀπάντησις εἰς τὸ ἐν σ. 38 ἐρώτημα περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἐμφανίσεως τῶν Βρικολάκων). Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—4) σ. 63. Περὶ κακαθρωπισμένων (Μάλλια) Αὐτόθ. σ. 69—70.

» Ὁ Νῶες κι' ὁ λαγὸς (Ἀξοῦ) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 262. Τὸ τάσι τοῦ Νῶε, Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 266. Ἡ Παναγία τοῦ Χάρακα. Κι' ὁ ἅγιος φοβέρα θέλει. Αὐτόθ. ἀρ. 273, 274.

» Σαρακηνοί, Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—4) σ. 151.

» Ἡ χρυσομαλλοῦσα [παράδοσις ἐκ Σφακίων] Ἑστία τ. ΙΕ' (1883) σ.297-8.

Γ. Ν. Ἡ πετρωμένη Κόρη. (Χερσονήσου). Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—4) σελ. 126—127, 134.

Δόξας Τάκης. Τῆς Ἁγιασωτῆρας, Δρῆρος Α' (1937—8) σ 111.

Ζωγραφάκης Ἰωάνν. Ν. Δημοτικὰ ἀνάλεκτα τοῦ χωρίου Ρογδιᾶς τῆς Κρήτης. Α') Παραμύθια [δημοσιεύονται ὑπ' ἀρ. 1—2 παραδόσ. περὶ Καταχανᾶ]. Ζωγρ. Ἀγὼν Β' (1896) σ. 53—54. Καταχανάδες Α—Γ, Νεράϊδες Α—Ε'. Αὐτόθ. 61—64. Β') Διηγημάτια (Στοιχειὰ 1—6, Καταχανᾶς) Αὐτόθ. σ. 66—68.

Θαλασσινὸς Παπᾶ Μιχαήλ. Τοῦ «Ψαρᾶ ὁ σπήλιος» Μύσων Ε'(1936) σ.115-116

» Μέσα Μουλιανὰ—παράδοσις διὰ τοὺς Μέτζηδες καὶ τὴν πανώλην. Μύσων Ε' (1936) σ. 107—108.

Καζαντζάκη Γαλάτ. Ἡ Ποντικίνα (κρητικὸς μῦθος) Λαογρ. Ε' 622—623. [Εν σελ. 623. δημοσιεύονται παρατηρήσεις τοῦ Δελτίου ἐπὶ τοῦ μύθου].

Καλλιγιάννη Θάλ. Τὸ στοιχειὸ τοῦ χωριοῦ. Κρητ. Σελίδ. χρον. Β' (1737—8) σ. 681—685.

Καταπότης Μιχ. Σητεία. Σύμμεικτα ἱστορικὰ (Παραδόσεις). Μύσων Ε' (1936) σ. 52—53 ἀρ. 2—4.

Κονδυλάκης Ἰ. Δ. Ἑλληνικαὶ παραδόσεις. Ὁ δίκαιος δαίμων. Ἑβδομὰς ἔτ. Β' (1885) φ. 28 σ. 503αβ.

» » » Ἡ τομὴ τοῦ Βοσπόρου (κρητικὸν ᾆσμα). Ἑβδομὰς περ. Β. ἔτ. Δ' (1887) φ. 26 σ. 4—5.

» » » Οἱ καινούργιοι σκοποὶ (κρητ. παράδοσις). Ἑδομὰς περ. Β' ἔτ. Δ' (1887) φ. 27 σ. 5αβ.

Λογαριαστάκης Ἀντ. Σ. Ἱστορία τοῦ Πλατανιᾶ. Δρῆρος Α' (1937) σ. 67.

» ***Κώστας.*** Σπίνα - Λόγκα. Δρῆρος Α' (1937) σ, 86.

Παΐζη Κ. Ἕνας κρητικὸς θρῦλος. Ἡ ἁρπαγὴ τῆς Χρυσαυγῆς ἀπ' τοὺς Κουρσάρους. Κρητ. Σελίδ. Α' (1936—7) σ. 85—87.

Πυτικάκης Μανώλ. Ἕνας θρῦλος γιὰ τὸν ἀργαλειό. Δρῆρος Α' (1937—8) σ. 8.

» » Γύρ' ἀπ' τὸν τοκετὸ (προλήψεις δεισιδαιμονίας). Δρῆρος Α' (1937—8) σ. 133—4), Μιὰ παράδοση [πρόγνωσις τοῦ γένους τοῦ γεννησομένου βρέφους].

Σταμαθιουδάκι Μαρ. Παναγία ἡ Χαρακιανὴ (Μπαλῆ) Προμ. Πυρφ. (1937) ἀρ. 294, 295, 296.

Τσαμπαρλάκης Ν. Ἰ. Ἡ Ἁγία Τριάδα στὴ Νεάπολι. Δρῆρος Α' (1937-8) σ. 154.

Φαλκωνάκης Γιάννης. Ὁ θρῦλος τοῦ Κάϊν. Νέα Ἑστία τ. 21 (1937) σ. 221β.

θ') Ἐπῳδαὶ—(γητειὲς) Κατάδεσμοι

Ἀνώνυμος. Ἡ Κλωσσοῦ, Γηθειὰ στὸ μελίτσουρα, Εὐκὴ στὸ φοῦρνο (Ἀξοῦ), Εὐκὴ στὸ φαΐ (στὸ Χῶνος) Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 217. Τὸ χτένισμα τσῆ κόρης Αὐτ. ἀρ. 217. Ἀντιβασκανικὸ [ὁ ἀπήγανος] (Ἀνωγείων) Αὐτ. ἀρ, 233. Τραγουδάκια, παρατσάφαρα Αὐτ. ἀρ. 234. Γητειὰ γιὰ τὰ κουνέλια Αὐτ. ἀρ. 238.—Γηθειὰ γιὰ τὸν κεφαλόπονο, γηθειὰ ὅταν μπῇ χῶμα στὸ μάτι Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 242. Γηθειὰ ὅτι νὰ κορνιάσῃς Αὐτ. ἀρ. 260. Ἀντιθιαρμιστικὸ Αὐτ. ἀρ. 261. Παρατσάφαρο Αὐτ. ἀρ. 263.

» Γητειὰ πρὸς ἐξαφανισμὸν τῶν ψύλλων τῶν κηπικῶν. Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—4) σ. 70.

Βαρδάκης Σπ. Γ. Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι Κρήτης. Λαογρ, 11 σ. 656—657.

Δαφέρμος Ἐ. Γ. Γηθειὰ τσῆ σπλήνας, χύσιμο τοῦ ἥλιου, ἡ γηθειὰ τοῦ θιαρμοῦ. Προμ. Πυρφ. (1937) ἀρ. 296, 297.

Καταπότης Μιχ. Γητειὲς (γιὰ τὸ ρίμμα, γιὰ τὸ βλοητὸ) Μύσων Δ' (1935) σ, 81-83 ἀρ. 34.

» » Λαογραφικά, Ὁ μαῦρος μάγος Λαμνωνίου Σητείας. Μύσων Δ' (1935) σ. 103—104.

» » Σητεία - Παροιμίαι, γνωμικὰ καθαρογλωσσίδια (ἐπῳδὴ εἰς τὸν νότον) Μύσων Ε' (1936) σ. 74 ἀρ. 27.

» » Σφάκας χειρόγραφον. Διάβασμα εἰς σεληνιασμόν. Μύσων Ε' (1936) σ. 117.

Κουρμούλης Γ. Κρητικαὶ Ἐπῳδαὶ (Ἁγ. Βασιλείου Ρεθύμνης). Κρητ. Μελ. Α' (1933) σ. 258—265.

Κυρμιζάκη Ἀγλ. Μαζὶ μὲ τοὺς χωρικούς μας (Γηθειές, εὐχές). Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σ. 199—204. —Κρίσις ***Μ. Κριαρᾶ***, Νέα Ἑστία τ. 20 (1936) σ. 1460.

Λεοντῆς Ἰωάν. Γητειὰ γιὰ τὸ πέσιμο, γιὰ τὴ λυχῖνα, ὅταν κοιμηθῇ κανεὶς ἔξω.

(Ἁγ. Βασιλείου Πεδιάδος). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—6) σ. 60.—Γητειὰ γιὰ τοὺς γούγλους, γητειὰ ὅταν θὰ φουσκώση τὸ στόμα. Αὐτ. σ. 159.

Μαθιουδάκης Ἰ. Γηθειὲς-Δεσιὲς Σελίνου. Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σ. 134—144.

Μιχοπούλου Πολυξ. : Γηθειὰ γιὰ τὰ κρυγιορέματα, γηθειὰ γιὰ τὸ μουλάρι, γηθειὰ γιὰ τὸ θιαρμό. (Μυλοποτ.) Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 243, 244.

Παγωμένος Κ. Γ. : Προσευχὴ καὶ γητειὰ ποὺ τὴ λένε ὅταν πλαγιάσουν. Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 222.

Παπαδάκη Εἰρ. Λαογραφικὰ Σύμεικτα Σητείας, Δ') Γητειές. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 520 524.

» » Λαογραφικὰ Σητείας. (1) Γητειὰ τοῦ φταρμοῦ. 2) Γητειὰ γιὰ δηλητηριώδη ἑρπετά). Μύσων ΣΤ' (1937) σ. 36.

Περάκι Εὐανθ. : Βουκολικό, Γηθειὰ τσῆ φωθιᾶς (Μετόχ. Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 246.

Περάκη Στυλ. Χ. Γηθειὰ ποὺ τὴ λένε ὅταν ἔχει κανεὶς διάρροια [=εὐκοιλιότητα]. Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 245.

» ***Στυλ. Χ.*** Προσευχὴ ὅντε πλυθοῦμε. Εὐκὴ ποὺ λέμε ὅντε φουρνίζουν τὸ ψωμί, Εὐκή γιὰ ν' ἀνεβῇ τὸ ψωμί. (Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 219.

Περάκη Ἑλέν. Παρατσάφαρο (Καμαρ.). Αὐτόθ. ἀρ. 228-229.

Πιτυκάκης Μανώλ. Γύρω ἀπὸ τὸν τοκετὸ (προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες) Δρῆρος Α' (1937 8) σ. 133 (μιὰ γηθειὰ γιὰ τὸ μάτι στὰ στήθη τῆς γυναίκας).

Πιτσούλης Χαράλ. Γητειὰ ποὺ λέν, ὅταν πονεῖ τὸ μάτι κανενοὺς (Καμαριώτη) Αὐτόθ. ἀριθ. 225—226.

Χαρούλης Εὐάγγ. Λαογραφικὰ ἐξ Ἀνατολικῆς Κρήτης α') (κατάδεσμοι), Κρητ. Μελέτ. Α' (1933) σ. 297.

» Γητειὰ γιὰ νὰ σταθῇ τὸ αἷμα τῆς μύτης (Πύργου). Διδασκ. Ζωὴ Α' (1934—6) σ. 38.

ι) Ἐνδυμασία-Βίος Δίκαιον-Κοινωνικὴ ὀργάνωσις-Τέχνη

Καταπότης Μιχ. Ἔγγραφα ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἀρχείου Ἡρακλείου [1) ἄδεια πρὸς κατασκευὴν ἐλαιοτριβείου 2) ἐπιστολὴ] Μύσων τ. Γ' (1934) σ. 14.

» » Ἔγγραφα Σφάκας Σητείας. Αὐτόθ. σ. 171—4.

» » Δωρητήριον (Λάστρου) Μύσων τ. Γ' (1934) σ. 80.

Λογαριαστάκης Κωστῆς. Κρητικὴ Λαϊκὴ Τέχνη. Δρῆρος Α' (1937-8) σ. 53—5.

Ὁ δεῖνα. Ἐντυπώσεις περιέργου, τὸ κρητικὸν ἔνδυμα. Ἐφημερὶς ἔτ. 26 (1899) ἀρ. 234. 25 Αὐγ. σ. 1β.

[Φλωρίδου Ἱεροθ. ἱερομ.] Ἀπογραφὴ τῶν ἐν τῇ μονῇ τῆς Πάτμου σῳζομένων ἐπισήμων ἐγγράφων. ἀρ. 108, 111 [Κρητικὰ ἔγγραφα τοῦ 13ου καὶ 14ου αἰῶνος]. Πανδώρα τ. ΙΘ' σ. 457—9.

Χριστόπουλος Π. Χ.—Καλαϊσάκις Γ. Ἰακ. Προικοσύμφωνον [1779] Κρητ. Ἀστὴρ Γ' 422.

ια) Γάμος-Γέννησις-Βάπτισις-Κηδεία

Ἀνώνυμος. Ἔθιμον κοπῆς βοστρύχων τῆς κόμης ὑπὸ γυναικῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν συζύγων των εἰς Σφακία Κρήτης. Ἡράκλειον Α' (1893-4) σ. 70.

» Ἔθιμα καὶ λέξεις ἐν Κρήτῃ. Πανδώρα ΙΖ' σ. 330—331

Βλαστὸς Π. Γ. Ὁ Γάμος ἐν Κρήτῃ· ἤθη καὶ ἔθιμα Κρητῶν ἐν Ἀθήναις 1893. —*Κρίσις* : *Κεδρηνός*, Ἡράκλειον Α' (1894) σ. 71.

Πιτυκάκης Μανώλης. Γύρω ἀπὸ τὸν τοκετὸ (προλήψεις, δεισιδαιμονίες) Δρῆρος Α' (1937—8) σ. 100—103, 131—134.

Χαρούλης Εὐάγγ. Τὰ προξενειά. Ραδάμανθυς, ἔτ. 19 (1934) ἀρ. 2 (409) σ. 5 ἀρ. 3 (410) σ. 4-5, ἀρ. 4 (411) σ. 4-5, ἀρ. 5 (412) σ. 7, ἀρ. 6 (413)σ.5-7.

ιβ') Μουσικοὶ—Χοροὶ

Κριτοβουλίδης Κ. Λέξεις, φράσεις, παροιμίαι τραγούδια καὶ ἤθη Κρητῶν. (Χοροὶ Κρητῶν). Ἐφημ, Φιλομαθῶν. ἔτ. ΙΒ' (1864) σ. 492—3, 502.

Λογαριαστάκης Γ. Ἡ Κρητικὲς κονδυλιές.Δρῆρος Α'(1937-8) σ. 9-10, 43-4,142-3.

ιγ) Μαντεία

Διουδάκι Μαρία. Λατρεία στὴν Ἀνατολικὴ Κρήτη. Ὁ Κλήδονας. Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 489—499.

Πιτυκάκης Μανώλ. Ὁ Κυπριγιώτης. [Νικόλ. Κυπριωτάκης ἢ Χρονονικόλης' σκιαγραφία αὐτοῦ ὡς μάντου καὶ μάγου]. Δρῆρος Α' (1937-8) σ. 68-71.

[Πιτυκάκης Μανώλ.] Ἀπὸ τὰ «τεφτέργια» τοῦ Κυπριγιώτη. Ζωδιακὸς κύκλος 12 μηνῶν. Περὶ γεννήσεως ἀνθρώπου. Μὴν Σεπτέμβριος—ζώδιον ζυγός. Δρῆρος Α' (1937 8) σ. 71-2. Μὴν Ὀκτώβριος—ζώδιον Σκορπιὸς Αὐτόθ. σ. 103-4. Μὴν Νοέμβριος—ζώδιον τοξότης Αὐτ. σ. 134-5. Μὴν Δεκέμβριος.—ζώδιον Αἰγόκερως. Αὐτ. σ. 177—8.

ιδ') Ἀστρονομία—Μετεωρολογία

Ἀνωνύμου. Παρατηρήματα. Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 257.

Βαβουλὲς Π. Π. Λαϊκὲς καιροσκοπικὲς παρατηρήσεις. Ἐπ. Ἑνώσ. Καλλ. Λογ. Χανίων ἔτ. Α' (1937) σ. 82—83.

Δαφέρμος Γ. Φ. Μυλοποταμίτικα παιγνίδια καὶ Ἀστρονομικὰ Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. τ. Α' (1938) σ. 483—8.

ιε') Δημώδης Φιλοσοφία—Χαρακτηρισμοὶ

Ἀνωνύμου. Μαντινάδες, γνωμικά, ἀνέκδοτα. Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 217.

Βλαστὸς Π. Ὁ Γάμος ἐν Κρήτῃ, ἤθη καὶ ἔθιμα Κρητῶν, ἐν Ἀθήναις 1893 σελ. 26—9.

Παπαδάκη Εἰρ. Λαογραφικὰ Σητείας (Γνωμικά). Μύσων ΣΤ' (1937) σ. 34.

ιστ') Λατρεία, ἤθη καὶ ἔθιμα

Ἀνώνυμος : Προσευχὴ [στὴν Παναγία] (Ἁγίου Ἰωάννου Μυλοποτ.). Προμ. Πορφ. (1935) ἀρ. 246.

» Ὁ Ἅγιος Φανούριος καὶ ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος, ὁ Ἅγιος Μάμας καὶ τὸ φκολόημα (=εὐχολόγημα) τῶν ὀζῶν. Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—94) σ. 118—119, 126.

Κατασπότης Μιχ. : Σητεία—Σύμμεικτα ἱστορικά. (Ὁ Ἅγιος Τρύφων). Μύσων Ε' (1936) σ. 52 ἀρτ.

Μιτσοτάκης Ἰ. : Ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ἐν Κρήτῃ. Ilustrirte Welt. Stuttgart—Leipzig und Wien. No 36. —Κρίσις: Ἐφημερὶς ἔτ. ΙΒ' (1885) ἀρ. 114. 24 Ἀπριλ. σ. 3α.

ιζ') Χαιρετισμοὶ—εὐχαὶ—ὅρκοι—κατάραι

Ἀνωνύμου : Ὅρκοι, εὐκές, κατάρες (Ἀξὸς κ. ἀ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 236.

» Προσευχὴ πρωϊνή, προσευχὴ ἄλλη, προσευχὴ τὸ βράδυ (στὸ προσκέφαλο μὲ σταυρό. Προμ. Πυρφ. (1935), ἀρ. 257.

» Τὸ κακό σου καὶ τὸν ψυχρό σου. Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 260.

Βλαστὸς Π. : Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ, ἤθη καὶ ἔθιμα Κρητῶν. Ἐν Ἀθήναις 1893. σ. 127—132 [προπόσεις ἐν τῷ γάμῳ].

Καραπάτης Γ. Δημοτικὰ τραγούδια Κυδωνίας [προσευχαὶ] Νεοελλ. Ἀρχ. Α (1935) σ. 131—3.

Κριτοβουλίδης Κ. Λέξεις, φράσεις παροιμίαι, τραγούδια καὶ ἤθη Κρητῶν. Ἐφημ. Φιλομαθῶν. ἔτ. ΙΒ' (1864) σ. 502 (κοινὸς χαιρετισμός, ὅρκος, κατάρα Κρητῶν).

Μαρκογιαννάκης Εὐάγγ. Γειὰ τσὰ—χαρὰ τσά. Κρητ. Σελίδ. χρόν. Β'(1937) σ.680.

Παπαδάκη Εἰρ. Λαογραφικὰ Σητείας (Προπόσεις). Μύσων ΣΤ' (1937) σ. 31. Εὐχὲς τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιὰ Αὐτόθ. 33.

Πιτυκάκης ***Μανώλ.*** Γύρ' ἀπὸ τὸν ἀργαλειὸ (προλήψεις, εὐχές, παροιμίες, μαντινάδες) Δρῆρος Α' (1937—8) σ. 38 ΙΙΙ.

ιη') Παίγνια

Δαφέρμος Γ. Φ. Μυλοποταμίτικα Παιγνίδια καὶ Ἀστρονομικά. Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 483—488.

Παγωμένος ***Νικ. Μ.*** Ντσίμπι—Ντσίμπι—Παρατσάφαρο (Καμαρ.). Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 220.

Σταυρακάκης Ἐ[μμ]. Σητεία—Συλλογὴ ἐπιχωρίων παιδιῶν· 1) κισκιτάκια ἢ πεντάλιθα τῶν Ἀρχαίων. 2) Τριόδι. 3) Ντελῆς. 4) Μπαλόνια. 5) Τόπι. 6) Τὰ Κρομμύδια). Μύσων Δ' (1935) σ. 105—108.

Χαρούλης Εὐάγγ. Στίχοι—Παιγνίδια (Πύργου), Διδασκ. Ζωὴ Α' (1935—6) σ. 38.

ιθ') Γλωσσοδέτης (καθαρογλωσσίδια)—Εὐτράπελα

Ἀνώνυμος. Καθαρογλωσσίδια Προμ. Πυρφ. (1934) ἀρ. 217. Στὴ χώρα τῶν κουτσῶν. Αὐτόθ. ἀρ. 217. Παρατσάφαρο (Ἀνωγείων) ἀρ. 233. Πρόσκλησις (Ἀξοῦ), Αὐτόθ. ἀρ. 236.—Ὁ βοσκὸς καὶ τὰ σωμάρια Προμ. Πυρφ. (1935) ἀρ. 260, 261. Καθαρογλωσσίδι, Αὐτόθ. ἀρ. 257.—Παρατσάφαρα Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 266.

» Ἀνέκδοτον κρητικόν, Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—4) σ. 46.

Κ(αλλιγιάννη) Θ(άλεια). Σὰ-ν-τὸ βούη γ-ἢ σά-ν-τὸ χοῖρο; Κρητ. Σελίδ. ἔτ. Α' (1936-7) σ. 282.

Καταπότης Μιχ. Σύμμεικτα (Καθαρογλωσσίδια) Μύσων Δ' (1935) σ. 74 ἀρ. 13.

Καταπότης Μιχ. Σητεία—Σύμμεικτα ἱστορικὰ [Εὐτράπελα] Μύσων Ε' (1936) σ., 67-68 ἀρ. 38.

Παγωμένος Κωνστ. Καθαρογλωσσίδια (Καμαρ.) Προμ Πυρφ. (1934) ἀρ. 220.

Περάκης Ἀποστ. Γ. Παρατσάφαρα (Καμαρ.) Προμ. Πυρφ. ἀρ. 220.
Σουλτάνου Μαρ. Παρατσάφαρο (Ἀνωγείων) Αὐτόθ. ἀρ. 218.

κ') Δημώδης Ἰατρική

Καταπότης Μιχ. Ἀπὸ κολοβὸν ἰατροσόφιον (1756). Μύσων ΣΤ' (1637) σ. 73 5.

ΙΙ) ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

α') Πηγαὶ τῆς παλαιοτέρας πρὸ τοῦ 1800 Κρητικῆς διαλέκτου

Α') [ΦΛΩΡΙΔΗΣ ΙΕΡΟΘΕΟΣ ἱερομόναχος]. Ἀπογραφὴ τῶν ἐν τῇ μονῇ τῆς Πάτμου σωζομένων ἐπισήμων ἐγγράφων ἀρ. 108, 111, [δημοσιεύονται Κρητικὰ ἔγγραφα τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος). Πανδώρα ΙΘ' σ. 457 459.

Β') ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ ΣΤΕΦ. Συνθήκη μεταξὺ Ἑνετικῆς Δημοκρατίας καὶ Ἀλεξίου Καλλιέργου. Ἀθηνᾶ ΙΔ' (1902) σελ. 283-331. 525.

Γ') ΣΑΧΛΗΚΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ Κυροῦ. Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ Ἑρμηνεῖαι. Wagner: Car. gr. med. aevi. σελ. 62-78.

2) » »Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ Ἑρμηνεῖαι, ἔτι καὶ Ἀφηγήσεις. Αὐτόθ. σ. 79-105.

3) Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ Ἑρμηνεῖαι Στεφάνου τοῦ Σαχλήκη, ποίημα ἠθικὸν νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἐν Παρισίοις χειρόγραφον ἐκδοθὲν ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει ***Αἰμιλ. Λεγρανδίου,*** ἐν Παρισίοις... 1871 σελ. 48.

4) ***Κουκουλὲς Φαίδ.*** Παρατηρήσεις εἰς τὰ Carmina graeca medii aevi. τοῦ G. Wagner. Στεφάνου Σαχλήκη κ. λ. π., Λαογρ. Γ' σελ. 365-9.

5) ****Legrand Em.*** (Σαχλίκης) ἐν Annuaire de l'Association pour l'encour. des Études Grecques vol. V (1871) σελ. 201-242.

6) ****Παπαδημητρίου Συνόδ.*** Στέφανος Σαχλίκης καὶ τὸ ποίημα αὐτοῦ. Ἀφήγησις παράξενος. Ἐν Ὀδυσσῷ 1896 (ρωσιστί).

7) ***Ξανθουδίδης Στέφ.*** Διορθώσεις εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Στεφ. Σαχλίκη. Βυζαντὶς Α' (1909) 341-371.

8) ***Ξανθουδίδης Στέφ.*** Ἀντιπαρατηρήσεις εἰς τὰ τοῦ Wagner, Carmina graeca medii aevi, Λαογρ. Γ' 614—7.

Δ)' ΣΑΘΑΣ ΚΩΝΣΤ. Κρητικαὶ Διαθῆκαι. Τοῦ Αὐτοῦ, Μεσαιων. Βιβλιοθ. τ. 6 Βενετία 1877 σελ. 654-692;

Ε') ΣΑΘΑΣ ΚΩΝΣΤ. Κρητικὸν Θέατρον ἢ συλλογὴ ἀνεκδότων καὶ ἀγνώστων δραμάτων (Ζήνων, Στάθης, Γύπαρις, Ἐρωφίλη). Ἐν Βενετίᾳ 1879 σ. ηα+476.

2) ***Κουρμούλης Γεώργ.*** Ποικίλα Φιλολογικά. α') Διορθωτικὰ εἰς τὸ Κρητικὸν Θέατρον. Κρητ. Μελέτ. Α' (1933) 224-229.

3) ***Κριαρᾶς Μανόλ.*** Διορθώσεις εἰς τὸν Στάθην τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου Σάθα· Ἐπ. Ἑτ. Βυζ. Σπουδῶν Θ' (1932) σ. 366 376.

4) ***Κριαρᾶς Μανόλ.*** Κριτικὰ καὶ Γραμμστικὰ εἰς τὸ Κρητικὸν Θέατρον, Byzant—Neugr Jahrbücher τ. 12, 50—60.

5) ***Ξανθουδίδης Στέφ.*** Διορθωτικὰ εἰς κρητικὰ δράματα Byzant. Neugr. Jahrbücher. 2 (1921) σελ. 66—86.

ΣΤ') ΑΧΕΛΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ. Le P.Gentil de vendosme et Antoine Ache-

lis, Le siége de Malte par les Turcs en 1565. par Hubert Pernot Paris 1910.

2) ***Δεινάκις Στυλ.*** Τὸ ποίημα τοῦ Ρεθυμνίου ποιητοῦ Ἀντωνίου Ἀχέλη. Κρητ. Ἀστὴρ ἔτ. Ε' (1911) τεῦχ. 5—6 σ. 42—3 τεῦχ. 7—8 σ. 55—8.

3) ***Ξανθουδίδης Στέφ.*** Παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις εἰς τὸ ποίημα τοῦ Ἀντων. Ἀχέλη «Μάλτας πολιορκία» Χριστ. Κρήτη Α' (1912) 289-311.

Ζ' ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ. Ἐν Bibliotéque Grecque Vulgaire, publiée par *Émile Legrand* Tom I Paris 1880 σελ. 226—268.

2) ***Ἀντωνιάδου Σοφία.*** Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, ἐν Ἀθήναις 1922 σελ. 80.

3) ***Μέγας Γεώργ. Ἀν.*** Δύο χειρόγραφα τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ. Εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου. Ἀθῆναι 1936 ἀρ. 63 σελ. 449—462.—Κρίσις. ***Μ. Κριαρᾶ***, Νέα Ἑστία ΙΖ' (1935) 453.

4) ****Valsa M.*** La date du «Sacrifice d'Abraham» extrait de l'Acropole (janvier—Mars 1935). Monaco 1937. —Κρίσις. ***Σόλων. Βογιατζάκι***, Κρητ. Σελίδ. Χρόν. Β' (1937—38) σελ. 484—488.

Η) ΚΟΡΝΑΡΟΣ ΒΙΤΖΕΝΤΖΟΣ. Ἐρωτόκριτος, ἔκδοσις κριτικὴ γενομένη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρώτων πηγῶν ὑπὸ Στεφ. Α. Ξανθουδίδου, ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης 1915 σελ. CLXXX+786+7 εἰκόν.

2) ***Κορνᾶρος Βιτζέντζος*** Ἐρωτόκριτος. Μικρὰ ἔκδοσις μετὰ εἰσαγωγῆς καὶ λεξιλογίου ὑπὸ Στεφ. Ξανθουδίδου (ἔκδ. Συλλ. Ὠφελ. Βιβλ.), ἐν Ἀθήναις 1928 σελ. 414.—Κρίσις Η. Π. Γ. Νέα Ἑστία τ. Δ' (1928).

3) ***Γιάνναρης Α. Ν.*** Περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ. Ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ καὶ γλωσσικὴ μελέτη μετὰ κρητικοῦ γλωσσαρίου, ἐν Ἀθήναις 1889 σελ. 133.—Κρίσις. ***Ἰωάνν. Δαμβέργη.*** Ἑβδομὰς τ. 6 (1889) τεῦχος 22 σ. 9—10, τεῦχ. 23 σ. 9—11.

4) ***Δεινάκις Στυλ.*** Ἐρωτοκρίτεια. Ἐφιέρωμα εἰς Γ. Ν. Χατζιδάκιν. Ἐν Ἀθήναις, σελ. 138—141.

5) ***Κριαρᾶς Μαν.*** Γλωσσικὰ Σημειώματα εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον. Byzant. —Neugr. Jahrb τ. 10 (1933) σελ. 407—412.

6) ***Ξανθουδίδης Στέφ.*** Δύο ἐπανορθώσεις εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ἀθηνᾶ 28 (1916) 272—4.

7) ***Ξανθουδίδης Στέφ.*** Λέξεις Ἐρωτοκρίτου. Λεξ. Ἀρχ. Α', 126—185 (παράρτημα Ἀθηνᾶς τ. ΚΣΤ).

8) ***Χατζῆς Ἀντών.*** Ἡ γλῶσσα τῆς Ἀκριτηΐδος [διόρθ. εἰς Ἐρωτοκρ. Β. 2074]. Ἐπ. Ἑτ. Βυζ. Σπουδ. τ. Ζ', σ. 237 σημ. 7.

9) ***Χατζιδάκις Γ. Ν.*** Περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. ΣΤ' (1909—1910), σελ. 11—24 (καὶ κατ' ἀνατύπωσιν. Γλωσσολ. Ἔρευναι, τ. Α' ἐν Ἀθήναις 1934, σελ. 35—45).

10) ***Χατζιδάκις Γ. Ν.*** Γ' Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς. Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. 10 (1913—14) 45—70 (καὶ κατ' ἀνατύπωσιν Γλωσσολ. Ἔρευναι τ. Α' ἐν Ἀθήναις 1934, σελ. 363—382. [Περὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἐρωτοκρίτου, σελ. 367—382].

Θ') ΧΟΡΤΑΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Κρητικὸν θέατρον, Ἐρωφίλη, Τραγῳδία, Γεωργίου Χορτάτζη (1600) ἐκδιδομένη ἐκ τῶν ἀρίστων πηγῶν μετ' εἰσαγωγῆς

καὶ λεξιλογίου ὑπὸ Στεφ. Ξανθουδίδου. P. D. Sakellarios Athen 1928, σελ. μη+166.—Κρίσις ὑπὸ F. Dölger, Orientalische Literaturzeitung (1930) σελ. 3.

2) ***Δεινάκις Στυλ.*** Ἡ ὑπὸ Στεφ. Ξανθουδίδου ἔκδοσις τῆς Ἐρωφίλης (διορθώσεις). Κρητ. Μελέται Α' (1933) 98—100.

3) ***Psicharis Jean.*** Essais de grammaire historique néo-grecque, τ. Β' (1889), σελ. 52—7, 259—286.

4) ***Χατζιδάκις Γ. Ν.*** Einleitnng in die neugriechische gramm, Leipzig 1892, σελ. 274—5 (καὶ κατ' ἀνατύπωσιν ἐν ΜΝΕ Α' 520—1).

Ι') ΣΚΛΑΒΟΣ ΜΑΝΟΛΗΣ. Ἡ Συμφορὰ τῆς Κρήτης ἐν ᾗς γέγονεν τοῦ μεγάλου σεισμοῦ (1508). Wagner σελ. 53—61.

ΙΑ') ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΟΣ

1) ***Παπαδάκης Ν.*** Ἀνέκδοτον κρητικὸν ποίημα τοῦ 16ου αἰῶνος. Κυριακὴ Ἐλευθέρου Βήματος Ἀθηνῶν Α' (1927) φ. 25 σ. 3.

2) » » Ἀπὸ τὰ ἄγνωστα φιλολογικὰ μνημεῖα. Ἐφημ. Παρατηρητὴς Χανίων (1927). 8 Ἰουν. ἀρ. 204 σ. 1, 9 Ἰουν. ἀρ. 205 σ. 1.

3) ***Τωμαδάκης Ν. Β.*** Τὸ τραγούδι τῆς Φιαγκούσας. Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σελ. 64—70.—Κρίσις. ***Μ. Κριαρᾶ***, Ἐπετ. Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν 11, 484—6.

ΙΒ') ΜΠΕΡΓΑΔΗΣ, Ἀπόκοπος. Ποίημα συντεθὲν ὑπὸ Μπεργαῆ καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ Αἰμιλίου Λεγρανδίου. Paris—Ἀθήνησιν 1870 σελ. 40.

2) Ἀπόκοπος τοῦ Μπεργαδῆ, ρίμα λογιωτάτη τὴν ἔχουσιν οἱ φρόνιμοι πολλὰ ποθεινοτάτη. Ἐν Ém. Legrand, Bibliotéque grecque vulg. Tom 2 1881 Paris σελ. 94—122.

ΙΓ') ΠΙΚΑΤΟΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ρίμα θρηνητικὴ εἰς τὸν πικρὸν καὶ ἀκόρεστον ᾅδην, ποίημα κὺρ Ἰωάννου Πικατόρου ἐκ πόλεως Ρεθύμνης. Wagner, Carm. gr. med. aevi σελ. 224—241.

2) ***Χατζιδάκις Γ. Ν.*** Einleitung in die Neugr. Gramm. Leipzig 1892 σ. 274.

ΙΔ') ΧΟΥΜΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Old Testament Legends froma Greek Poem on Genesis and Exodus edited with introduction, Metrical Trauslation Notes and Glossary from a Manuscript in the Britisch Museum by F. H. Marschal M. A. Cambridge at the University Press 1925. XXXII+116 (88 Plates.— Κρίσεις 1) ***Στίλ. Κυριακίδου***, Λαογρ. Η-610—2. 2) ***Γ. Μέγα***. Byzant-Neugr. jahrb. 7, 209—216. 3) ***Στεφ. Ξανθουδίδου***, Ἐπ. Ἐτ. Βυζ. Σπουδ. Γ' (1926) 336—344.

ΙΕ') Η ΕΥΜΟΡΦΗ ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑ: Ἡ εὔμορφη βοσκοπούλα, ποίημα Νικολάου Δριμυτικοῦ ἐξ Ἀποκορώνου τῆς Κρήτης, ἐκδοθὲν ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ Αἰμυλίου Λεγρανδίου, ἐν Παρισίοις 1869 σελ. 24. ἔκδ. 2α ἐν Παρισίοις ,αωο' (1870) σελ. 44.

2) La Belle Bergère, poème en Dialecte Cretois par Nicolas Drymitinos publié d'après le seul exemplaire connu de l'edition princeps par Émile Legrand. Paris 1900 σελ. 42.

3) ***Ἀλεξίου Λευτέρη.*** Ἡ βοσκοπούλα. Τὸ Κάστρο, μηνιαία περιοδικὴ ἔκδοσις στίχου καὶ κριτικῆς (ἀριθ. φύλλ. 8) Ἡράκλειο Κρήτης· Αὔγουστος

1937 σελ. 32.—Κρίσις. *Σ. Βογιατζάκη* ἐν Ἐπ. Ἑτ. Κρητ Σπουδῶν Α' (1938) σ. 574—577.

4) ***Pernot H.*** La poème Cretois de la Belle Bergère (extrait de Melanges offerts à M. Em. Picot) Paris 1913.

5) ***Τωμαδάκης Ν. Β.*** Εὔμορφη βοσκοπούλα ὀρθογραφοῦντος Ἀντ. Γιάνναρη. Κρητικὰ Α' (1930—33) 139—154.

ΙΣΤ') ΦΩΣΚΟΛΟΣ, ΜΑΡΚΟΣ ΑΝΤΩΝ. (1669). Φορτουνᾶτος κωμῳδία ἀνέκδοτος τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ αὐτογράφου τοῦ ποιητοῦ ἐκδιδομένη ὑπὸ Στεφάνου Ξανθουδίδου, ἐν Ἀθήναις 1922 σελ. 266.—Κρίσεις. D. C. Hesseling, Byzant. Zeitsch. τ. 25 (1925) σελ. 147—150. *Στίλ. Κυριακίδου*, Λαογρ. Η' σελ. 599.—600.

2) ***Κριαρᾶς Μαν.*** Φιλολογικά. Β') Ἑρμηνεία χωρίου τοῦ Φορτουνάτου». Ἀθηνᾶ ΜΕ' (1934) 240—242.

3) ***Σπυριδάκης Γεώργ. Κ.*** Σημασιολογικὰ καὶ ἐτυμολογικὰ εἰς τὸν Φορτουνᾶτον. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδῶν Α' (1938) 417—420.

4) ***Χατζιδάκις Γ. Ν.*** Μικραὶ συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας γλώσσης. Ε') Σημειώσεις εἰς Φορτουνᾶτον. Ἐπιστ. Ἐπετ. τῆς Φιλοσ. Σχολ. τοῦ Παν. Θεσσαλονίκης Α' (1927) σελ. 21—34.

ΙΖ') ΜΠΟΥΝΙΑΛΗΣ, ΜΑΡΙΝΟΣ ΤΖΑΝΕΣ. Ὁ Κρητικὸς πόλεμος (1645—1669) ἢ συλλογὴ τῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων Ἀνθίμου Διακρούση, Μαρίνου Τζάνε συλλεγέντων καὶ ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀγαθ. Ξηρουχάκη, ἐν Τεργέστῃ 1908 σελ. 638.—Κρίσις [καὶ διορθωτικὰ] ὑπὸ Στεφ. Ξανθουδίδου. Byzant Zeitschrift. τ. 18. (1909) 586—600.

2) ***Τωμαδάκης Ν. Β.*** Διορθωτικὰ εἰς τὸν κρητικὸν πόλεμον τοῦ Τζάνε. Κρητικὰ Α' (1930—33) σελ. 127—132.

3) ***Τωμαδάκης Ν. Β.*** Βασιλιὸς-Βασιλιάς. Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σ. 232.

4) ***Χατζιδάκης Γ. Ν.*** Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἐπιστ. Ἐπ. Πανεπιστ. 10 (1913—14) 45—70 (καὶ κατ' ἀνατύπ. ἐν Γλωσσολογ. Ἐρεύναις, τ. Α' ἐν Ἀθήναις 1934, σελ. 364 κέξ.).

ΙΗ') ΤΡΩΙΛΟΣ, ΙΩΑΝΝ. ΑΝΔΡ. Βασιλεὺς Ρωδολῖνος, τραγῳδία παρὰ Ἰωάννου Ἀνδρέα τοῦ Τρωΐλου. Ἐνετίησιν 1647.

2) ***Lowe G.*** The Rhodolinos of Joannes Andreas Troïlos. Εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου, Ἀθῆναι 1935, σελ. 190—198.

ΙΘ') Ο ΚΑΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΝΤΙΚΟΙ : ***Banescu N.*** Un poème grecque vulgaire du moyen âge ὁ κάτης καὶ οἱ ποντικοί. Εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου, Ἀθῆν. 1935, σελ. 393—397. Κρίσεις : 1) Σ. Γ. Καψωμένου ἐν Ἐπ. Ἑταιρ. Κρητ. Σπουδῶν Α' (1938) 569—574. 2) Σ. Κ(υριακίδου) Λαογρ. ΙΑ', σ. 692—3.

Κ') ΦΑΛΙΕΡΗΣ, ΜΑΡΙΝΟΣ. Ποίημα ἀνέκδοτον τοῦ Μαρίνου Φαλιέρη ὑπὸ John Schmitt. Δ. Ι. Ε. Ε. Δ' (1892—95) 291—308, [τὸ κείμ. σ. 303-308].

ΚΑ') Ο ΦΑΛΛΙΔΟΣ. [Ποίημα], ὑπὸ Στεφ. Ξανθουδίδου Ἐπ. Ἑτ. Βυζ. Σπουδ. Δ' (1927) 96—105.

ΚΒ') ΑΓΑΠΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ. Γεωπονικόν. Βενετία 1884, σ. 168.

ΚΓ') ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΠΟΙΗΜΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΥ ὑπὸ *Γ. Μέγα*, Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλ. (1930) σελ. 509—521.

2) ***Κριαρᾶς Μανόλ.*** Παρατηρήσεις εἰς τὸ Κρητικὸν ποίημα. Παλαιὰ καὶ Νέα Διαθήκη. Byz.—Neugr. Jahrb. τ. 10 (1933) σελ. 398—406.

ΚΔ') ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΠΟΙΗΜΑ ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου. Κρητ. Λαὸς Α' (1909) 97—99.

ΚΕ') ΛΟΓΟΣ ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙ ΔΥΣΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΤΥΧΙΑΣ. Collection de Romans Grecs, en langue Vurgaîre κλπ. par Spyridon P. Lampros. Paris 1880 σελ. 289—321.

2) Λόγος Παρηγορητικὸς περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας κατὰ τὸν κώδικα τῆς τῆς Λειψίας. Νέος Ἑλληνομν. Γ' (1906) σελ. 402—432 δ.

3) ***Σβορῶνος Ν.*** Παρατηρήσεις εἰς «Λόγον Παρηγορητικὸν περὶ δυστυχίας καὶ εὐτυχίας» Ἀθηνᾶ 47 (1937) σελ. 117—140.

ΚϛΓ') ΔΕΦΑΡΑΝΑΣ ΜΑΡΚΟΣ: Das Lehrgedicht. Λόγοι διδακτικοὶ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν von Markos Depharanas 1543 von Dr. Sitza Karaïskakis. Λαογρ. ΙΑ' (1934) σελ. 1—66.

2) ***Κριαρᾶς Μαν.*** Παρατηρήσεις εἰς τοὺς διδακτικοὺς λόγους τοῦ Μάρκου Δεφαράνα». Ἀθηνᾶ 46 (1935) σελ. 136—152.

ΚΖ') ΠΟΙΗΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ.

1) Περὶ τῆς Ξενητείας. Carmina graeca medii aevi, ed *Guil. Wagner.* Lipsiae 1847, σελ. 203—220.

2) * ***Καλιτσουνάκις Ἰωάνν. Ἐ.*** Lesenotizen zu einem mittel griechischen Texte κλπ. Mitteilungen des Seminars für Oriental. Sprachen τ. 14 (1911), II σελ. 211—7.—Κρίσις. ***Φαίδ. Κουκουλέ***: Λαογρ. Γ', σελ. 339—342.

3) » Τὸ περὶ Ξενιτείας ποίημα ἐκ νέου φυλοκρινούμενον. Χριστ. Κρήτη Β' (1913) σ. 137—194.

4) » Ἡ ἐξ Ἀθηναϊκοῦ κώδικος παραλλαγὴ τοῦ «Περὶ Ξενιτείας» ποιήματος μετὰ δύο πινάκων· ἐν Ἀθήναις 1930 (Πραγματ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν τ. Α' ἀρ. 6) σελ. 32. Κρίσις. ***Ν. Β. Τωμαδάκη***. Κρητικὰ Α' (1930—33) σελ. 286—7

5) ***Χατζιδάκις Γ. Ν.*** Einleitung in die Neugr. Gramm. Leipzig 1892 σελ. 273—274.

ΚΗ') ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ, ΣΤΕΦ. Κρητικὰ Συμβόλαια ἐκ τῆς Ἑνετοκρατίας. Χριστ. Κρήτη Α' (1912) σελ. 1—288.

ΚΘ) ΣΚΩΤΑΚΗΣ, ΝΙΚΗΦ. Διαθήκη, Χριστ. Κρήτη Α' (1912) σελ. 507—518.

Λ') ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. Ε. Ἀνέκδοτα Κρητικὰ συμβόλαια ἐκ τῆς Ἑνετοκρατίας. Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν τ. Γ' (1928) σελ. 483—519. Κρίσις N. G. Th(eodoridis) Byzant—Neugr. Jahrbücher τ. 10 (1933) σελ. 473—474.

ΛΑ') ΒΟΥΡΔΟΥΜΠΑΚΙΣ ΑΝΔΡ. Π. Κρητικὰ συμβόλαια ἐκ τῆς Τουρκοκρατίας. Χριστ. Κρήτη Α' (1912) σελ. 467—506.

β) Φωνητικὰ—Γραμματικὰ

Ἀναγνωστόπουλος Γ. Ein Kleiner Beitrag zur neugriechischen Syntax

(δὲν ἔχω εἶντα φάγω). Donum Natacilium Schrijnen (Jos). Nijmegen Utrecht. σελ. 421—2.

Γιάνναρης Ἀντών. Περὶ Ἐρωτοκρίτου καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1889, σ. η+133 (Μέρος Δ'. Περὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἐρωτοκρίτου, σ. 68—74).

Κ. Ι. Μ. ὁ Γιαννικοδάσκαλος, Δρῆρος 1 (1937-8) 22—24. Κρίσις ὑπὸ *Γ. Ι. Κ(ουρμούλη)*. Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 567—8.

Κουρμούλης Γ. Φωνητικὰ τῆς κρητικῆς διαλέκτου. (Ἡ πρὸ τοῦ συνιζανομένου ἰ δάσυνσις τοῦ τ εἰς θ). Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σελ. 15—6.

» Κρητικὰ ἀνάλεκτα (ἀρ. 1. Ἀπάνω ἁς τὸ κεράσι) Αὐτόθ. σ. 129. (Ἀρ. 2, Ἀρέτι, Ἀρκάδι, Ἀρσάνι κτό.) Αὐτόθ. σ. 164.

Λιουδάκι Μαρ. Οἱ ἀνωμαλίες τῶν ἀντωνυμιῶν ἐ κ ε ῖ ν ο ς καὶ ἐ τ ο ῦ τ ο ς στὸ ἰδίωμα τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης. Ἐπετ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σελ. 421—4.

γ') Ἐτυμολογικὰ—Σημασιολογικὰ καὶ ξέναι λέξεις

Ἀναγνωστόπουλος Γ. Περὶ τοῦ νεοελληνικοῦ ῥήματος «ἐργῶ» Ἀθηνᾶ 46 σ. 249.

Ἀνώνυμος. Παπᾶς ἢ Παππᾶς. Ἡράκλειον Α' (1893—4) σ. 134.—Κουζουλός· Αὐτόθ. σ. 165.

Γ. Ν. Λουκάνικα—Ἀπάκια. Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—4) σελ. 174—5.

Γεωργακᾶς Δημ. Ἐτυμολογικά. Byzant-Neugr. Jahrbücher τ. 14 σελ. 60—83 [σελ. 75—77 σομπροπατῶ, σοθέτω κλπ.].

Καλαϊσάκις Γ. Ἰακ. Φιλολογικὰ Πάρεργα [Τουρκικαὶ λέξεις]. Κρητ. Ἀστὴρ ἔτ. Γ' (1908—9) ἀρ. 51 σ. 399.

Κοντίδης. Γνέφω, Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—4) σ. 110.

Κουρμούλης Γ. Κρητικὰ Ἀνάλεκτα· ἀρ 3) Γερακοκούδουνα. Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 207—8, ἀρ 4) Καλλαμαύκα—Καλλαμαύκι Αὐτόθ. σ. 292, ἀρ. 5) Στροφὸς—Στρόφος Αὐτόθ. σ. 316, ἀρ. 6) ἔτσι ἴτσι Αὐτόθ. σ. 348.

Π. Ἐφέντης καὶ ὄχι Ἐφένδης. Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—4) σ. 79.

Περίεργος. Πέτσα καὶ Πέτζα Αὐτόθ. σ. 79.

Τωμαδάκης Ν. Β. Τριτάρης, πᾶκτος. Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σ. 287.

Φιλίστωρ. Τζαγκάρις. Ἡράκλειον ἔτ. Α' (1893—4) σελ. 78—9.

δ') γλῶσσα

1) ***Σ ύ μ μ ε ι κ τ α*** (ἐπώνυμα, παρωνύμια, χαρακτηρισμοὶ ζῴων κλπ.)

Καταπότης Μιχ. Ἐπώνυμα. Μύσων Δ' (1935) σ. 73 ἀρ. 6 α—δ.

» » Σητεία—Σύμμεικτα, ἱστορικά. Μύσων Ε' (1936) σελ. 52—70 [δημοσιεύεται τὸ ἐπώνυμον Ζαρωνάκις σ. 64—6, ἀρ. 38].—Κρίσις. Dem. I. Georgakas, Byzant.—Neugr. Jahrbücher τ. 14 (1938) σ. 221.

Κουρμούλης Γ. Β. Κρητικὰ Παρωνύμια, Κρητ. Μελ. Α' (1933) σελ. 153—157.

Κριαρᾶς Μαν. Συμβολὴ εἰς τὰ νεοελληνικὰ παρωνύμια. Β') Παρωνύμια ἐξ Ἀφράτων Κισάμου. Ἀθηνᾶ 44 (1932) σελ. 179—183.

Μαυρακάκης Ἰωάνν. Ποιμενικὰ χαρακτηριστικὰ ἐν Κρήτῃ. Ἐφημ. Γεωργικὴ Ἠχώ. Ἐν Χανίοις, 1936. ἀρ. 3, 9 Αὐγ. σ. 2γε. ἀρ. 4, 27 Αὐγ. σ, 2δστ

—3α. ἀρ. 5, 6 Σεπτεμ. σ. 2εστ—3α. ἀρ. 6, 23 Σεπτεμ. σ. 2αβ. 1937. ἀρ. 13. 3 Φεβρ. σ. 2αγ.

Μιχαλᾶς Γ. Τὸ ριγόχορτο. Ἐρυθραία τὸ κενταύριον. Ἐφημ. Γεωργικὴ Ἠχώ. Ἐν Χανίοις 1936. ἀρ. 3, 9 Αὐγ. σ. 2αγ.

Ξανθουδίδης Στέφ. Παρατηρήσεις εἰς Λαογρ. τ. Β' [ὀνόματα μηνῶν]. Λαογρ. σελ. 707—8.

Πάγκαλος Γ. Ποιμενικὰ καὶ λαογραφικὰ τῆς δυτικῆς Κρήτης.—Κρίσις. ***Α. Α. Παπαδοπούλου***, Ἀθηνᾶ 37 σ. 231—2.

2) *Τοπωνυμίαι*

Ἀλεφαντινός. Ὁ πόρος τοῦ Φωκᾶ. (Ἁγ. Ἰωάννης Μυλοποτ.). Προμ. Πυρφ. (1934), ἀριθ. 239.—Τοποθεσίαι Ἁγ. Ἰωάννου Μυλοποτάμου. Αὐτόθ. ἀρ. 244.

Καταπότης Μιχ. Ἔγγραφα ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ἀρχείου Ἡρακλείου (ἀρ. 29 Ἀπογραφὴ Ὑποδιοικήσεως Σητείας (1671). Μύσων Γ' (1934) σελ. 15—19.

» Σύμμεικτα. (Μουχλιανά, Κιμέλλα, τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Σολωμοῦ)), Μύσων Δ' (1935) σελ. 72—73.

» Σητεία. Σύμμεικτα ἱστορικὰ [τοπωνύμια] Μύσων Ε' (1936) σελ. 62—64 ἀριθ. 29, 34—37. σ, 68 ἀρ. 39.

Κουρμούλης Γ. Ι. Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως «Χαννιὰ» Ἀθῆναι 1937 σελ.στ'+53. Κρίσεις: ***Γ. Κ. Σπυριδάκη***, Ἐπ. Ἑνώσ. Καλλ. Λογ. Χανίων. ἔτ. Α' (1937) σ. 88-89. Dem. J. Georgakas, Byz. Neugr. jahrücher τ. 14 (1938) σ. 208. ***Σπ. Ν. Φίλιππα***, Τὰ Χαννιὰ ἑνὸς φιλολόγου (Ἀνατ. ἐκ τῆς Γενικ. Βιβλιοθήκης).—***Ἀντ. Χ. Χατζῆς***. Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σελ. 556—558. ***G. Soyter***, Pilolog. Wochenschrift ἔτ. 1938 ἀριθ. 28—29 σελ. 790—791.

» Κρητικὰ Ἀνάλεκτα. ἀρ. 2) Ἀρέτι, Ἀρκάδι, Ἀρσάνι κ.τ,ὅ. Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 164.

Λελεδάκης Γεώργ. Ὁ Γιούχτας—Κρητικοφιλολογικὰ Σημειώματα, Ραδάμανθυς, ἔτ. 11. τεῦχ. 11 σ. 5. τεῦχ. 12 σ. 5—6.

Marinatos Sp. Une émigration de Crète à Cephalonie au XVIIe siècle. Byzantion τ. X (1935)· σελ. 591—9, (καὶ ἐν μεταφράσει εἰς τὴν Ἑλληνικήν. Μύσων τ. ΣΤ' (1937) σελ. 3—9).

Π(ολίτης) Ν. Ὁ Καϊάφας ἐν Κρήτῃ, Λαογρ. Δ' σ. 740—741. (Ἀνατύπ. Λαογρ. Σύμμ. τ. Β' (1937) σ. 62).

Σήφακας Γεώργ. Παραχώρησις τοῦ διαμερίσματος τῶν Χανίων ὡς φεούδου εἰς τοὺς Ἐνετοὺς ἀποίκους ἐν ἔτει 1252 [ἐξετάζονται καί τινα τοπωνύμια]. Κρητ. Μελέτ. Α' (1933) σελ. 14-17, 30-34, 89-90, 117-119, 150 152, 180—182, 213—215, 249—253, 280—287.

Τωμαδάκης Ν. Β. Τὸ τοπωνύμιον La Canea, τὰ Χανιά. Ἑλληνικὰ τ. Ζ' (1934) σ. 153—4.— * Κρίσις Ε. D(oelger) Byz-Zeit. 35 (1235) σ. 182.

» *Τοπωνυμικά. Λικοτιναρὰ Ἐφημ. Παρατηρητὴς Χανιά, 20 Φεβρ. 1936.

» Τοπωνύμια ἐξ οἰκογενειακῶν ἐπιθέτων. Νεοελλ. Ἀρχ. ἔτ. Β' (1936) παράρτ. Β' σελ. LXXV-LXXVIII.

» * Τοπωνυμικά: τῶ Βουργάρω. Ἐφημ. Ἀλήθεια, Χανιὰ 14 Ἰανουαρ. 1937 ἀρ 2083 σ. 1 αδ.

Τωμαδάκης Ν. Β. Χοχλακιὲς—Δρογγάρι—Ἀόρι. Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σελ. 287—288.

» Σλάβοι ἐν Κρήτῃ. Τὰ Καράνου—τὸ Ροδοβάνι. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σελ. 425—431.

» Χάνδαξ—Τέμενος—Ἄστεα. Αὐτόθ. σελ. 431.

***Φ(ουρναράκης) Κ. Γ.** Γιούκτα ἢ Γιούφτα. Νέα Ἔρευνα (ΚΑ' 11 Ἰανουαρ. ἀρ. 3332) Χανιά.

Χατζιδάκις Γεώργ. Ὁ Μορεὰς καὶ ἐν Κρήτῃ, Ἀθηνᾶ Ε' (1893) σ. 549. Κρίσις: ἐν Byz. Zeit. 3 (1894) σ. 420.

Hatzidakis G. Ἰυτοῖ—Γιούχτας. [Wilh] Streitberg, Festgabe. Leipzig 1924, σελ. 119—120. ***Τοῦ Αὐτοῦ:*** Μεθοδικὰ καὶ Ἐτυμολογικά, Ἰυτοῖ—Γιούτας. Ἀθηνᾶ 36, σελ. 180—183.

Χατζιδάκις Ν. Ε. Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Κρήτης. Τοπωνυμίαι τοῦ χωρίου Ἀργυρουπόλεως. Ἐπ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδ. Α' (1938) σ. 432—460.

ε) Λεξιλόγια

Ἀνώνυμος. Ἔθιμα καὶ λέξεις ἐν Κρήτῃ. Πανδώρα ΙΖ', σ. 331β.

» Λεξικό. Τὸ ἀμπέλι. Προμ. Πυρφ. (1936) ἀρ. 266—287.

» Λεξικὸ τοῦ γεωργοῦ. Προμ. Πυρφ. (1937) ἀρ. 292—294, 298—300.

Καταπότης Μ. Σύμμεικτα (λεξιλόγιον). Μύσων Δ' (1935) σελ. 73—5 ἀρ. 10—14, σελ. 68—9 ἀρ. 25—28.

» Σητεία—Λεξιλόγιον Μύσων Ε' (1936) σελ. 81—88.

Κριτοβουλίδης Κ. Λέξεις, φράσεις, παροιμίαι, τραγούδια καὶ ἤθη Κρητῶν. Ἐφημ. Φιλομαθῶν ἔτ. ΙΒ' (1864) σ. 473—7, 490—492, 503—504, 510—512.

Λιουδάκι Μαρ. Λεξιλόγιον Ἀνατολικῆς Κρήτης (Χ). Κρίσις. ***Βασιλ. Φάβη.*** Ἀθηνᾶ ΜΕ' σ. 359—364.

Λουλάκις Γ. Συλλογὴ λέξεων Βιάννου Κρήτης 1920 (Χ). Κρίσις. ***Γ. Σαλβάνου.*** Ἀθηνᾶ ΛΖ' σ. 214—5.

Ξανθουδίδης Στέφ. Ἀντιπαρατηρήσεις εἰς τὰ τοῦ Wagner Carmina graeca medii aevi. [γενολογῶ]. Λαογρ. Γ' (1911) σ. 620.

Πιμπλῆς Ν. Ἡ κρητικὴ διάλεκτος καὶ «ἡ θεία κωμῳδία» τοῦ Καζαντζάκη. Νέα Ἑστία ΙΖ' (1935) σελ. 443—5.

Σπυριδάκης Γ. Κ. Σητειωτικὸν γλωσσάριον (συμβολὴ α') (Χ) ἀρ. 544, (συμβολὴ β') (Χ) ἀρ. 554.—(συμβολὴ γ') (Χ) ἀρ. 566.—(συμβολὴ δ') (Χ) ἀρ. 572.

» Γλωσσάριον Δυτικῆς Κρήτης (Χ) ἀρ. 572.

Σταυρακάκης Γιάννης. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ φρασεολογία στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα. Νέα Ἑστία τ. 21 (1937) σ. 142β—143β.

Τωμαδάκης Ν. Β. Γλωσσάριον Σελίνου Κρήτης (Χ). Κρίσις. ***Βασ. Φάβη*** Ἀθηνᾶ 45 σ. 332—4.

ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ἀγάπιος, μοναχὸς ὁ Κρής, 116 ΚΒ'.
Ἀγγελάκις, Ἐμμαν. 99.
Ἀλεξίου, Λευτέρης. 115 ΙΕ' 3.
Ἀλεφαντινός, Μ. 105, 119.
Ἀναγνωστάκις, Ἐμμ. Ἰ. 108.
Ἀναγνωστόπουλος, Γεώργ. 117—118, 118.
Ἀντωνάκις, Κ. Δ. 103.
Ἀντωνιάδου, Σοφία 114Ζ'2.
Ἀνώνυμος, 99, 103, 105, 106, 107, 108 (2), 109, 110 (2), 111 (3) 112 (2), 118, 120 (3).
Ἀχέλης, Ἀντών. 113—114 ΣΤ'.

Βαβουλές, Π. Π. 108, 111.
Βαϊλάκις, Εἰσ. 106.
Banescu, N. 116 ΙΘ'.
Βαρδάκης, Σπ. Γ. 105, 109.
Βαρότση, Ἀργυρὼ 97.
Βαρότσης, Ν. Ε, 103.
Βασιλείου. Παν. 99.
Βλαστός, Παῦλ. Γ. 99, 103, 105, 111 (2), 112.
Βογιατζάκις, Σόλ. 116 ΙΕ' 3.
Βουρδουμπάκις, Χ. 100, 117, ΛΑ'.
Βουτετάκης, Δημ. Ἐ. 100.
Βρύσινας, Μιχ. 103.
Bybilakis (Βυβιλάκης). 98

Γ. Ι. Μ. 100.
Γ. Μ. Α. 103.
Γ. Ν. 108, 118.
Georgakas, D. ἰδ. Γεωργακᾶς Δημ.
Γ-εωργακᾶς, Δημ. 118, 119.
Γιάνναρης Ἀντ. Ν. 114 Η'3, 118.

Δακανάκης, Ἐ. 100.
Δαμαβολίτης, Δημοκρ. 106.
Δαμβέργης, Ἰωάνν. 114 Η' 3.
Δαφέρμος, Ν. 102.
Δαφέρμος, Γ. Φ. 111, 112.
Δαφέρμος, Ε. Γ. 109.
Δαφνομήλη, Μαρ. 100.
Δαφνομήλης, Στέφ. 100.
Δεινάκις, Στυλ. 114 ΣΤ' 2. Η' 4, 115 Θ'2.
Δεληβασίλης, Γιάνν. 100.
Δεφαράνας, Μᾶρκ. 117 ΚΣΤ'.
Δημοτ. Σχολ. Καμαριώτου 100.
Dölger, F. 115 Θ' 1.
Δόξας, Τάκης 108.
Δριμυτηνὸς ἢ Δριμυτικὸς 115 ΙΕ' 1—2.
Δροσάκη. Παρασκ. 103, 106.

Ἑταιρεία Λαογραφ. κλπ. Ἐρευν. (Λασιθίου) 98.

Ζωγραφάκης, Ἰωάνν. Ν. 107, 108.

Θαλασσινός, Παπᾶ Μιχαὴλ 108.
Theodoridis (Θεοδωρίδης), Ν. Γ, 117 Λ'.

Hatzidakis, G. N. ἰδ. Χατζιδάκις Γ. Ν.
Hesseling, 116 ΙΣΤ' 1.

Κ. Ι. Μ, 118.
Καζαντζάκη, Γαλάτ. 108.
Καλαϊσάκις, Γ. Ἰάκ. 118.
Καλλιγιάννη, Θάλεια 104, 107, 108, 112.
Καλλιγιάννη, Φλ. 104, 106.
Καλιτσουνάκις Ἰωάνν. 117ΚΖ'2—4.
Καλοκύρης, Ἰωάνν. 100.
Καλούδη, Σοφ. 100, 104.
Καμάρης, Μᾶν. 104.
Karaïskaki, Sitza 117 ΚΣΤ' 1.
Καραπάτης, Γ. 100, 112.
Καραταράκη, Εὐλαμπ. 100.
» Οὐρανία 100.
Καραταράκης, Μιχαὴλ 100.
Καρλάκης, Μᾶρκ. 104, 106.
Καρφῆς, Χρῆστ. 104, 106.
Καταπότης, Μιχ. 98, 100, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112(2), 113, 119 (3), 120 (2).
Κατσαμᾶ, Φροσύν. 107.
Καψωμένος, Στυλ. 116 ΙΘ' 1.
Κελαϊδῆς, Σ. 100.
Κιρμιζάκη, Ἀγλ. ἰδ. Κυρμιζάκη Ἀγλ.
Κοκολάκις, Κωνστ. 104.
Κονδυλάκις, Ἰ. Δ. 108, 109.
Κοντίδης, 118.
Κορνᾶρος, Βιτσέντζος. 114 Η'.
Κοτσιφοῦ, Χρυσ. 104.
Κοτσυφοῦ, Μαρ. 100.
Κουκουλές, Φαίδ. 113Γ'4, 117 ΚΖ'2.
Κουρμούλης, Γεώργ. 100, 102, 109, 113 Ε2, 118 (4), 119 (2).
Κουτσουδάκης, Νικ. 106.
Κριαρᾶς, Μαν. 102, 104, 106, 107, 109, 113Ε'3—4, 114Ζ'3. Η'5, 115 ΙΑ'3, 116 ΙΣΤ' 2, 117 ΚΓ'2. ΚΣΤ'2, 118.
Κριάρης, Ἀριστ. 100.
Κριάρης, Γ. 106.
Κριτοβουλίδης, Κ. 106, 111, 112, 120.
Κυριακάκη, Μαρ. 104.
Κυριακίδης, Στίλπ. 99, 102, 104, 115 ΙΔ'1, 116 ΙΣΤ'1. ΙΘ'2.
Κυρμιζάκη Ἀγλ. 100, 106, 107, 109.
Κωνιοῦ, Μαρ. 104.

Lambros, (Λάμπρος) Σπυρ. 117 ΚΕ' 1—2.
Λεγράνδιος, Αἰμύλ. ἰδ. Legrand. Ém.
Legrand. Ém. 113Γ'3.5, 114Ζ'1, 115 ΙΒ' 1—2, ΙΕ' 1—2.
Λελεδάκης. Γεώργ. 119.
Λεοντῆς, Ἰωάνν. 109—110.
Λιουδάκι. Μαρ 100, 101, 104, 106 (2), 107, 111, 118, 120.
Λογαρισστάκις, Ἀντών. 98, 109.
» Κώστας 109. 110.
» Γ. 111.
Λουλάκις, Γ. 120.
Löwe, G. 116 ΙΗ'2.
Lüdeke, Edw. 101.

Μαθητ. Κοινότης Σκορδύλλω. 101, 104.

Μαθιουδάκις, Γιάνν. 107, 110.
Μακριδάκις, Ἀντών. 101.
Μακρυδάκη, Ἐλ. 101.
Μανιᾶς, Π. 101.
Μανούσακας Μ. Ἰ. 104.
Marinatos (Μαρινᾶτος) Sp. 119.
Μαρκογιαννάκις Εὐάγγ. 112.
Marschal, 115 ΙΔ'.
Μαυρακάκης, Ἰωάνν. 118—119.
Μαυράκης Νικ. 101.
» Στυλ. Κ. 101.
Μαυρουδῆς, Γρηγ. 104, 106.
Μέγας, Γεώργ. Ἀ. 114 Ζ'3, 115ΙΔ 2, 117 ΚΓ'.
Μελανοφρύδης, Π. 104.
Μηναδάκις, Μιχ. 101.
Μιτσοτάκις, Ἰ. 112.
Μιχαλάκι, Ὄλγα 104.
Μιχαλογιαννάκης, Ἰω. 104, 106.
Πιχαλοπούλου, Πολυξένη 110.
Μπεργαδῆς, 115 ΙΒ'.
Μπουνιαλῆς,, Μαρῖνος Τζάνες 116 ΙΖ'.
Μουρέλλος, Ἰ. Δ. 101, 104.

Νάγκελ, 101.
Νικολουδάκη, Ἐλευθ. Ἀ. 107.
Ντελάκη, Μαρ. 101.

Ξανθουδίδης, Στέφ. 106, 111Β'. Γ'7—8. Δ'.ΣΤ'.114 ΣΤ'.3. Η' 1—2. 6—7, 115 ΙΔ' 3, 116 ΙΣΤ'1.ΙΖ'1.ΚΑ', 119, 120.
Ξυλούρη, Βασ. 101, 104.

Π. 118.
Παγωμένος, Κωνστ. 112.
» Κ. Ε. 101.
» Δημ. Ἐ. 101.
» Κ. Γ. 101, 110.
» Νικ. Ἐ. 101, 112.
Παγωμένου, Εἰρ. 101.
» Ἑλένη 101.
» Καλ. 104.
» Μαρ. Α. 101.
» Χρυσῆ 101.
Παΐζη, Κ. 109.
Πάγκαλος, Γ. 119.
Πανταλός, Νικ. 105, 106.
Παντελιδάκις, Παῦλ. Κ. 106.
Παπαδάκη, Εἰρήν. 101, 102, 105, 106, 107 (2), 110, 111, 112.
Παπαδάκις, Δ. 105, 107.
» Νικ. 115 ΙΑ' 1—2.
» Νικ. ὁ Ἀπτεραῖος 102.
Παπαδημητρίου, Συνοδ. 113 Γ' 6.
Παπαδόπουλος Ἀ. Ἀ. 119.
Παραγιουδάκι, Εὐαγγ. 102.
Παρασύρης, Ἰωάνν. 105.
Πατερογιαννάκη, Χρυσ. 105
Πελεκανάκι, Θεαν. 102.
Περάκη, Εὐανθ. 102, 110.
» Εἰρ. Ε. 105, 106.
» Ἐλ. Ἰ. 102, 105, 110.
» Μαγδαλ. 102.
» Στυλ. Σ. 102, 105, 110.
Περάκης Στέργ. Χ. 102.
» Ἀπόστ. Γ. 102, 113.
Περάκης, Ἐμμ. 102.
Περίεργος, 118.
Pernot, H. 114 ΣΤ' 1, 116 ΙΕ' 4.
Πετράκη, Στυλ. Χ. 102.
Πετυχάκι, Μαρ. 102.
Πικατόρος, Ἰωάνν. 115 ΙΓ'.
Πιμπλῆς, Νικ. 120.
Πιτυκάκης, Πανώλ. 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111 (3), 112.
Πιτσούλη, Ἀνδρομ. Ἰ. 102.
» Ἐλ. 102.
» Χρυσ. 102.
Πιτσούλης, Ἰωάνν. Γ. 102.
» Χαρ. 102, 110.
Πολίτης, Ν. 98, 117 ΚΔ', 119.
Πουλῆ, Δέσπ. 102.
Προυσῆς Κ. 102.
Psicharis, Jean. ἰδ. Ψυχάρης Ἰωάνν.

Σαχλίκης, Στέφ. 113 Γ'.
Σαλβᾶνος, Γ. 120.
Σάθας Κωνστ. 113 Δ—Ε'.
Σβορῶνος, Νικ. 117 ΚΕ' 3.
Schmitt, Jogn 116 Κ'.
Σερλῆς, Κ. 102, 105.
Σήφακας, Γεώργ. 119.
Σκλάβος, Μανόλ, 115 Γ'.
Σκωτάκης, Νικηφ. 117 ΚΘ'.
Σουλτάνου, Μαρ. 105, 113.
Soyter, G. 119.
Σπανδωνίδη, Εἰρ. 102.
Σπυριδάκης, Γεώργ. Κ. 99, 102, 116, ΙΣΤ'3, 119, 120.
Σταμαθιουδάκη, Μαρ. 103, 109.
Σταυρακάκης, Ἐμμαν. 112.
Σταυρακάκης, Ἰωάνν. 99, 120.
Στρατήγης, Μιχ. 103.
» Ἐλευθ, Σ. 103.
Σωπασῆς ἢ Χοτζάκης, Γ. Β' 103, 105.

Τζεδάκις, Ἰ. Κ. 103, 105.
Τρωΐλος, Ἀνδρέας 116 ΙΗ'.
Τσαμπαρλάκις, Ν. Ἰ. 109.
Τωμαδάκης, Ν. Β. 102, 103, 104, 115 ΙΑ' 3, 116 ΙΕ' 5, ΙΖ' 2-3, 117 ΚΖ'4, 118, 119 (4) 120(4).

Φάβης Βασίλ., 120 (2).
Φαλιέρης Μαρῖνος, 116 Κ'.
Φιλίστωρ 118.
Φαλκωνάκης Γιάννης, 109.
Φίλιππας, Σπ. Ν. 119.
Φλωρίδης Ἱερόθ. 110, 113.
Φουρναράκης, Κ(ωνστ). 120.
Φραντζεσκάκη Μαρ. 105.
Φυτράκης Ἀνδρ., 103.
Φώσκολος Μᾶρκ. Ἀντ., 116 ΙΣΤ'.
Φωτάκης, Εὐάγγ. 99.

Χαρούλης, Εὐάγγ. 103, 105, 110, 111, 112.
Χατζῆς Ἀντών., 114 Η'8, 119.
Χατζιδάκης Γ. Ν. 114,Η'9-10, 115,Θ'4. ΙΓ'2, 116 ΙΣΤ'4-ΙΖ'4,117ΚΖ'5, 120 (3).
Χατζιδάκης Ν. Ε., 120
Χορτάτζης Γεώργ. 114-115 Θ'.

Χοτζάκης Γ. Β. βλ. Σωπασῆς ἢ Χοτζάκης «Χρυσόστομος» Φιλολογ. Σύλλογος 99.
Γ. Β.
Χοῦμνος, Γεώργ. 115 ΙΔ'. Ψυχάρης Γιάνν. 115 Θ'3.
Χριστοδουλάκι, Εἰρ. 105.
Χριστόπουλος Π. Χ. 110. Valsas M. 114 Ζ'4.

III) ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

(*Ἀναίρεσις λιβέλλου*)

Α'.

Βιβλιογραφικαὶ ἀναλύσεις καὶ κρίσεις ἐπὶ τῆς βιβλιογραφίας τῆς Κρητικῆς Λαογραφίας καὶ Γλωσσολογίας (συγχρόνου γλώσσης), τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῷ Γ' τόμ. τοῦ «Μύσωνος» σελ. 30—73, ἐδημοσιεύθησαν, ἐκτὸς τῆς προφορικῆς συζητήσεως ἐπὶ ταύτης ἐν τῷ Νεοελλην. φροντιστηρίῳ τοῦ μακαρ. καθηγ. τοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν Γεωργ. Ἀναγνωστοπούλου, ὑπὸ τῶν α') ***Νικολ. Β. Τωμαδάκη*** ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκδιδομένῳ περιοδ. «Νεοελλ. Ἀρχεῖον» Α' (1935) σελ. 102—124 λιβελλογραφικῶς) (¹).

β') ***Σ. Π. Κυριακίδου*** ἐν Λαογρ. ΙΑ', σελ. 303—305, ἔχοντος πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ δημοσίευμα τοῦ Τωμ., τὸ ὁποῖον καὶ κρίνει ἀμέσως κατωτέρω σ. 305-306.

γ') ***Η. Pernot*** ἐν τῇ Revue des Étutes Grecques τ. XLVIII σ. 620.

δ') ***Dan Simonescu*** ἐν τῇ Revista Istoricâ Românâ vol. IV (1934) σ. 327.

ε') ***Ἀνωνύμου*** ἐν τῷ περιοδ. «Ἐργασία» ἔτ. Ε' (1934) σ. 1296γ.

[Τὸ λιβελλογραφικὸν ὑπὸ τύπον κριτικῆς δημοσίευμα τοῦ Τωμ. ἐναντίον τῆς βιβλιογραφίας μου, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ δι' ὀλίγων θὰ ἀσχοληθῶ κατωτέρω, ἐνεφανίσθη πρὸ μιᾶς περίπου τετραετίας. Παρ' ὅλον ὅτι ἡ ἀπάντησις αὕτη(²) πρὸς τὴν ἐπίκρισιν ταύτην εἶχε συνταχθῆ παρ' ἐμοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1935, ἐν τούτοις ἀνέβαλλον τὴν δημοσίευσιν ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι, ὑφ' ἣν μορφὴν εἶχε παρουσιασθῆ ἡ κρίσις αὕτη (πρόκειται περὶ ὑβρεολογίου τοῦ χειρίστου εἴδους), δὲν ἔπρεπε νὰ τύχῃ ἀπαντήσεως. Παρατηρήσας ὅμως ὅτι ἐξηπατήθησάν τινες ἐκ τῆς ***παραπλανητικῆς καὶ ψευδοῦς ταύτης κριτικῆς***, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ κριτικὸς τοῦ Δελτίου τῆς Λαογραφίας, ὥστε νὰ χαρακτηρίσῃ οὗτος τὸν κατ' ἐμοῦ ἔλεγχον τοῦ Τωμαδ. «κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθὸν» καὶ τὸ ἐπιφερόμενον ἐν τέλει βιβλιογραφικὸν συμπλήρωμα ὡς «ἄξιον προσοχῆς», διὰ ταῦτα προτίθεμαι ἐνταῦθα νὰ συζητήσω ἐν συντομίᾳ τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐπικρίσεως τοῦ Τωμαδ., τὰ ἀφορῶντα

(1) Οὗτος εἶχε τὴν πρόνοιαν νὰ ἀνατυπώσῃ τὸν λίβελλον τοῦτον, ἐφρόντισε δὲ νὰ τὸν στείλῃ εἰς καθηγητάς, συναδέλφους καὶ φίλους μου, πολλοὺς τῶν ὁποίων ἴσως μόνον ἐξ ἀκοῆς ἐγνώριζε καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους οὔτε εἶχε στείλει μέχρι τότε, οὔτε ἔστειλε κατόπιν ἄλλο ἐκτὸς τοῦ παρόντος δημοσιεύματός του.

(2) Δημοσιεύεται ὡς εἶχε συνταχθῇ τῷ 1935, περικεκομμένη εἰς πλεῖστα μέρη. Προσθῆκαί τινες ἐπὶ ταύτης ἀναγκαῖαι τίθενται ἐντὸς ἀγκυλῶν. Ἐὰν αὕτη ἐγράφετο σήμερον ἐκ νέου, προφανῶς θὰ ὠφελεῖτο πολύ, νομίζω ὅμως ὅτι καὶ ὑφ' ἣν μορφὴν παρουσιάζεται ἐνταῦθα δύναται νὰ διαφωτίσῃ ἐπαρκῶς, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν συνείδησιν τοῦ ἐπικριτοῦ.

μόνον τὴν βιβλιογραφίαν, διότι δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ καλοπροαίρετος ἐπικριτὴς δὲν ἔκρινε καὶ ἐπέκρινε μόνον τὴν βιβλιογραφίαν, ἀλλ' ἐπεξετάθη ἐπὶ πάντα σχεδὸν τὰ δημοσιεύματά μου καὶ ἐπ' αὐτὰ τὰ ἐν τοῖς περιοδικοῖς διάφορα σημειώματά μου, προσέτι δὲ ὅτι ἔθιξε καὶ σημεῖα τῆς ἰδιωτικῆς μου ζωῆς] (¹)

Ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν ἀνακριβειῶν ἐπὶ ζητημάτων τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐκ μέρους μου προθέσεως «νὰ ἐλαττώσω τὴν ἀξία τοῦ ἱδρύματος ποὺ διευθύνει καὶ τὴν σημασία τῶν ἀσχολιῶν του!» θὰ λάβῃ ὁ Τωμαδ. τὴν ἀπάντησιν, οὐχὶ ὅμως τώρα, ἂς περιμείνῃ ἔτη τινά, ὑπάρχει λόγος, ὅτε ἐλπίζω ὅτι θὰ εὑρίσκωμαι εἰς θέσιν νὰ συζητήσω καὶ πάλιν μετὰ τοῦ Τωμ. ὡς ἱστορικοῦ! ἐνθρονισμένου καὶ διευθύνοντος τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κρήτης.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν προξενεῖ ὁ τρόπος τοῦ ἐλέγχου ὑπὸ τοῦ Τωμ., ἡ σωρεία τῶν ἐξυβρισμῶν καὶ τῶν κοπετῶν του ὑπὲρ τῆς Κρητικῆς ἐπιστήμης ἰδίᾳ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ σελ. 114 (²).

Ὁ Τωμ. ἐν προλόγῳ, οὕτως εἰπεῖν, σελ. 102—103 προσπαθεῖ νὰ δώσῃ συνταγολόγιον συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον δέον νὰ καταρτίζωνται αἱ βιβλιογραφίαι. Παρατηροῦμεν ὅμως ἐπὶ τούτου, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν συμφωνῶμεν πρὸς τὰς ἀπόψεις του, ὅτι ἐλάχιστα τοῦ συνταγολογίου τούτου ἐφαρμόζει ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἀκολουθοῦν ἀπὸ σελ. 115—125 συμπλήρωμα τῆς βιβλιογραφίας του.

Ἡ καταγραφὴ τῶν ἀποδελτιωθέντων ἐντύπων ἐν ἀρχῇ ἦτο δύσκολον νὰ γίνῃ ἕνεκα τῆς ἐκτάσεως, ἣν ἔλαβεν ἐν τῷ περιοδ. ἡ βιβλιογραφία μου, ἄλλωστε ἀφοῦ ἀναπληροῦνται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ προτασσομένου καταλόγου συντομογραφιῶν. Καὶ ἡ σύνθεσις τῆς βιβλιογραφίας μου δὲν ἦτο καὶ τόσον εὔκολος παρ' ὅσα ὁ ἐπικριτὴς διατείνεται ἐν σ. 114 οὔτε καὶ ἡ ἐντὸς παρενθέσεως βραχεῖα τοῦ περιεχομένου δήλωσις, διότι τότε αἱ 43 σελίδες τῆς βιβλιογραφίας μου θὰ ἐπεξετεί-

---

1) Οὕτω μεταξὺ ἄλλων μὲ θεωρεῖ ὡς πρεσβύτερον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡλικίαν! Δὲν γνωρίζω τὴν ἡλικίαν τοῦ Τωμαδ.! Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον γνωρίζω εἶναι τοῦτο: ὅτι κατὰ τὸν Σ)βριον τοῦ ἔτους 1924, ὅτε ὁ Τωμ. ἐνεγράφετο εἰς τὴν Φιλοσοφ. Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐγὼ ἐνεγραφόμην εἰς τὴν Ε' τάξιν τοῦ Γυμνασίου. Ἀλλὰ ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ ἡλικία ἐν τῇ ἐπιστήμῃ; καὶ δὴ μὲ διαφορὰν ἐτῶν τινων;

Πλεῖσται ἔτι παρόμοιαι ἐλαφρότητες, προχειρολογίαι καὶ μικρολογίαι παρενείρονται πολλαχοῦ τῆς λεγομένης Ἀναιρέσεως ταύτης τοῦ Τωμ. περὶ τῶν ὁποίων νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἄξιον νὰ συνεχίσω.

2) Δείγματα τοῦ ἤθους καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς σοβαρότητος τοῦ *Σελινιώτου* φιλολόγου θὰ παράσχωμεν ἐντὸς ὀλίγου διά τινων παρατηρήσεων ἡμῶν ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως τοῦ ᾄσματος τοῦ σεισμοῦ τῷ 1508 ἐν Κρήτῃ ἐν τῷ περ. Νεοελλ. Ἀρχ. Α' (1935) σελ. 64—70. [Δημοσιεύονται ἐν τῷ περιοδ. Byzant u. Néugr. Jahrb.]. Ὁ φιλόλογος οὗτος ἐν σελ. 104 ὑποσ. 1, ψέγει ἡμᾶς ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν, γράφοντες τῷ 1932, περὶ τοῦ ᾄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, νὰ εὕρωμεν ἐν Ἑλλάδι σχετικὴν ἐπὶ τούτου πραγματείαν τοῦ Ivan Schischmanow, δημοσιευθεῖσαν ἐν Σόφιᾳ τῷ 1898. Ὁ αὐτὸς ὅμως Τωμ. ἐν τῷ ἰδίῳ περιοδ. γράφων περὶ τοῦ ᾄσματος τοῦ σεισμοῦ τῷ 1508 ἐν Κρήτῃ ἐν σελ. 64 ὑποσ. 2 εὑρίσκει δυσκολίας εἰς τὸ νὰ συμβουλευθῇ ἐπὶ τούτου τὸ περιοδ· Νέος Ἑλληνομνήμων. [Καὶ ἐν ἔτει 1938 δημοσιεύων οὗτος εἰς τὴν Ἐπετηρ. τῶν Κρητικῶν Σπουδῶν Α' (1938) σ. 425 κέξ. πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Σλάβοι ἐν Κρήτῃ» ἀναφέρει εἰδικὴν περὶ τῶν σλαβικῶν ἐποικήσεων (γρ. ἐποικίσεων) ἐν Κρήτῃ κλπ. τοῦ Ivan D. Sismanov πραγματείαν, δημοσιευθεῖσαν τῷ 1895 ἐν περιοδικῷ, τὴν ὁποίαν ὁμολογεῖ ὅτι δὲν εἶδε]. Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος οὗτος! κατηγορεῖ ἄλλους.

νοντο εἰς τὸ διπλάσιον. Ἡ ἔκδοσις δὲ ταύτης τότε θὰ καθίστατο προβληματική.

Φυσικὸν ἦτο νὰ παρουσιάζῃ αὕτη ἀτελείας τινάς, ἀφοῦ καὶ ἀρκετὰ τυπογραφικὰ παροράματα ὑπάρχουσι καὶ ἀνωμαλία εἰς τὴν ἀλφαβητικὴν κατάταξιν παρατηρεῖται λόγῳ προσθηκῶν κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν καὶ τῆς ἀπειρίας τῶν τυπογράφων, τὴν ὁποίαν παρατηρεῖ τις εἰς τοὺς πίνακας παροραμάτων τοῦ «Μύσωνος».

Περὶ τῶν ἐλλείψεων τούτων εἶχον τὴν εὐκαιρίαν ὁ ἴδιος νὰ γράψω πρὸς τὸν Τωμ., ἀπαντῶν εἰς ἐπιστολήν αὐτοῦ, περὶ ἧς κατωτέρω, κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1934.

Ἠγνόησε ὅμως τὴν ἐπιστολήν μου ταύτην ὁ Τωμ. καὶ χωρὶς κἂν νὰ περιμείνῃ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τόμου τοῦ «Μύσωνος» ὅπου θὰ ἐσημειοῦντο τὰ σπουδαιότερα τοὐλάχιστον τῶν παροραμάτων, ἔσπευσεν ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1934 νὰ ἐκδώσῃ τὸν Α' τόμ. (1935) τοῦ περιοδικοῦ του Νεοελλ. Ἀρχεῖον, ὅπως ἐκσπάσῃ εἰς εὔκολον ἐναντίον μου ὑβρεολόγιον.

Ἐν σελ. 119 κατηγορεῖ ὅτι παρέλαβον καὶ ἐχρησιμοποίησα τὴν ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Λαογραφίας τόμ. 10 σελ. 209 κἑξ. λαογρ. βιβλιογρ. χωρὶς νὰ ἀναφέρω τοῦτο διὰ νὰ σφετερισθῶ, ὡς λέγει, «τὴν ξένη δουλειά». Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐχρησιμοποίησα τὸ ὡς ἄνω Δελτίον, ἐὰν ὅμως ὁ ἀναγνώστης ἀνοίξῃ τὰς σελ 209 κἑξ. καὶ ἀριθμήσῃ τὰ ἀφορῶντα τὴν Κρήτην λαογραφ. ἄρθρα θὰ ἴδῃ ταῦτα συμποσούμενα εἰς τὸν ἀριθμὸν 35. Εἰς τὴν βιβλιογραφίαν μου ὑπάρχουσι περὶ τὰ 1000 ἄρθρα. Ἐκ τῶν 35 τούτων ἄρθρων κρητ. λαογραφ., ἐὰν ἀφαιρεθοῦν τὰ ἐν Ζωγρ. Ἀγῶνι, Ἀθηνᾷ, Χριστ. Κρήτῃ καὶ Κρητ. Ἀστέρι μέχρι τοῦ Ε' ἔτους δημοσιευθέντα, ἐπειδὴ ἐβιβλιογράφησα τὰ περιοδικὰ ταῦτα, μένουσι μόνον τὰ ἐν Κρητ. Ἀστέρι ἔτ. ΣΤ' καί τινα ἔν τισιν ἄλλοις περιοδικοῖς δημοσιευθέντα συμποσούμενα εἰς 20. Μεγάλη ἀληθῶς λαθροχειρία !! (1)

Ἐν σελ. 106 § 1 ὁ Τωμ. νομίζει ὅτι κακῶς κατέταξα εἰς τὸ κεφ. Ἄσματα, τὸ ἄρθρον του: «Κρητικὰ Λαογραφικὰ» (ἐν τῇ βιβλιογρ. μου σ. 39). Ἔπρεπε, λέγει, νὰ τὸ καταγράψω εἰς τὸ κεφ. Γενικά. Ἐν προκειμένῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν ᾀσμάτων τοῦ «Θεοδωρομανώλη» καὶ τοῦ «Στυλ. Τζανουδάκι». Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς λαογραφ. ἀντιλήψεις τοῦ ἐπικριτοῦ.

Ἐν σελ. 42 τῆς βιβλιογραφίας μου καταγράφω τὸ ἄρθρον: ***Ἄλτης,*** Ἑρμηνεία Παροιμιῶν. Κρητ. Ἀστήρ, ἔτ. Στ'. σ. 11.

Ὁ Τωμ. σ. 106 ἀρ. 2 ἀποφαίνεται οὕτω περὶ τοῦ ἄρθρου τούτου. «Ἂν τὲς εἶχε ἰδεῖ ὁ βιβλιογράφος θὰ ἔβλεπε πὼς δὲν εἶναι κρητικὲς ἀλλὰ ἀρχαῖες». Τὸ ὡς ἄνω ἄρθρον, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, παρέλαβον ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Λαογραφίας τόμ. 10. [Ὅπως παρετήρησα μεταγενεστέρως ἐν τῷ περιοδ. Κρητ. Ἀστήρ, ὁ Τωμ. ψεύδεται ἀσυστόλως, διότι τὸ ἐν σ. 11, ὡς ἀνωτέρω, ἄρθρον δὲν ἀναφέρεται εἰς ἀρχαίας παροιμίας, ἐκτὸς ἐὰν κατὰ τὸν Τωμαδ. εἶναι ἀρχαῖαι αἱ ἑρμηνευόμεναι ἐκεῖ παροιμίαι «τοῦ χωριάτη τὸ σκοινὶ μονὸ δὲ φτάνει καὶ διπλὸ ἀβατζαίρνει. Μ' ὅτι δάσκαλο καθίσῃς τέτοια γράμματα θὰ μάθῃς, ὁ νοῦς σου στὸ κεχρί, κτλ.»]

1) [Τὸν λίβελλον τοῦτον ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ N. G. Th(eodoridis) ἀποφαίνεται περὶ τῆς βιβλιογραφίας μου ἐν Byzant—Neugr. Jahrbücher τ. 11 σελ. 160. «Προφανῶς ὁ Γ. Κ. Σπ. πολλὰ σημειώματα λαμβάνει ἐκ δευτέρας καὶ τρίτης χειρός. Πρβλ. καὶ τὸ ἀμέσως κατωτέρω σημείωμα: Νικ. Β. Τωμαδάκη, Ἀναίρεσις καὶ Συμπλήρωσις βιβλιογραφίας Γ. Κ. Σπυριδάκη κλπ.»].

—Ἐν σελ. 55 τῆς βιβλιογραφίας μου σημειῶ.

Ζερβάκις Α. Γ. Γηθειὲς ἐξ Ἐμπάρου Ἀνατολικῆς Κρήτης (Χ).

» Γηθειὲς ἐξ Ἐμπάρου Λαογρ. Δ', σ. 512-8.

Ὁ Τωμ. σ. 107 ἰσχυρίζεται ὅτι τὰ δύο αὐτὰ ἄρθρα εἶναι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ἀπορῶ πῶς διαπιστοῖ τοῦτο, ἀφοῦ τὸ πρῶτον ἄρθρον (Χ) ἀναφέρεται εἰς χειρόγρ. συλλογὴν ἀποκειμένην ἐν τοῖς γραφείοις τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας Ἑλληνικῆς, ἡ χρῆσις δὲ τῶν χειρογράφων ἀπαγορεύεται εἰς τὸ κοινόν.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. σημ. 1 ὁ Τωμαδ. πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ὑπάρχουσι παρόμοια πρὸς τὰ ἐν τῇ Ἐφημ. «Παρατηρητὴς» δημοσιεύματα λαογραφ. περιεχομένου καὶ ἐν ταῖς ἐφημ. «***Κήρυξ***» Χανίων, «***Κρητικὴ Ἐπιθεώρησις***» Ρεθύμνης, «***Τύπος***» Ρεθύμνης. Διατὶ ὅμως ὁ ἐπικριτὴς δὲν περιέλαβε τὸ ὑλικὸν τοῦτο εἰς τὴν «Συμπλήρωσιν τῆς βιβλιογραφίας» αὐτοῦ, ἀφοῦ μάλιστα τὰς ἐν λόγῳ ἐφημερίδας πιστεύω ὅτι θὰ ἔχῃ τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον ;

—Ἐν σελ. 105 ἀρ. 4 ὁ Τωμαδ. ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ περιοδ. «Φῶς» δὲν ἐξεδίδετο εἰς Ἡράκλειον κατὰ τὰ ἔτη 1932—1933. Ἐὰν ὅμως ὁ Τωμαδ. ἐπανέλθῃ καὶ ἐξετάσῃ ἐπὶ τούτου, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἐξεδίδετο τῷ 1928 (ε' ἔτος), διεκόπη δὲ ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ καὶ ἐπανελήφθη τῷ 1932—33 πάλιν ὡς (ε' ἔτος). Ἑπομένως τὰ ἄρθρα τῆς βιβλιογρ. μου ἐν σελ. 35, 39, 56 κ. ἀ. ἔχουσιν ὀρθῶς καθὼς καὶ τὸ ἐν 42: ***Διουδάκι Μαρία***, τὸ Λαϊκὸ πνεῦμα μπροστὰ στὶς μεγαλοφυΐες τοῦ κόσμου. Φῶς ἔτ. Ε' ἀρ. 5—7.

Εἰς πλεῖστα σημεῖα ὁ Τωμαδ. διορθοῖ τυπογρ. παροράματα οὐχὶ ὅμως καὶ ὅλα π. χ.—σ. 57. τῆς βιβλ. μου: Ζώης Λεοντίδης Χ. εἰς ***Ζώης Λεωνίδας Χ.*** — σ. 64 Σπαταλᾶς Γερ., ὁ Ἐρωτόκριτος. Περ. Μ. Ἑ. Ἐγκυκλ. σ. 84, 86, 88 εἰς ***φύλλ.*** 84, 86, 88.—σ. 62. Πιθαρᾶς Ν. Μ. Ὀνοματολόγιον τῶν χωρίων τῆς Κρήτης Καβουσιᾶς εἰς ***Καβουσιάδα***, τὸ ὀρθὸν «Καβουσιὰς» κλπ.

Β'.

Εἰς τὸ συμπλήρωμα βιβλιογραφίας Κρητικῆς Λαογραφίας καὶ Γλωσσολογίας, τὸ ὁποῖον παραθέτει ὡς κατακλεῖδα τῶν ὅσων ἀπὸ σελ. 102—114 ἐξύβρισε, παρουσιάζει 109 περίπου ἄρθρα, πολλὰ ἐκ τῶν ἐν Κρήτῃ ἐφημερίδων καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας βιβλιογραφίας, ἄλλα δὲ οὐδεμίαν πρὸς τὴν κρητικὴν λαογραφίαν ἔχοντα σχέσιν:

α') Ἐν τῇ βιβλιογρ. τοῦ Τωμ. ὑπάρχουσι τὰ κάτωθι ἄρθρα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ἡμετέραν βιβλιογραφ. καταγραφήν.

1) Ἄρθρ. 50α 1932. Μ. Καταπότη. Δωρητήριον 1814. Μύσων Α' σ. 55-6.

» 50β 1932. Τοῦ ἴδιου, Σφάκας Σητείας. Ἰδιωτικὰ ἔγγραφα, Μύσων Α' σ. 164—6 [Δωρητήριο 1856. Ἐνοικιαστήριο 1861, Διαθήκη 1856].

Εἰς τὴν βιβλιογραφ. μου τὰ αὐτὰ ἄρθρα ἔχουσιν οὕτω: (σ. 56).

Καταπότης Μ. Γ. Ἐγκύκλιος διαταγὴ Σαλῆ Ἀγᾶ Τοπάρχου τῶν Ἐπαρχιῶν Ἱεραπέτρου—Σητείας.—Σφάκας Σητείας.—Ἰδιωτικὰ ἔγγραφα Μύσων τ. Α' (1932) σ. 163 5 (ἀντὶ 5 γρ. 6).—Δωρητήριον 1814 Αὐτόθ. σ. 55-6.

2) Ἄρθρ. 63, 1893.— Γ. Ν. Χατζιδάκι ὁ Μοριὰς (γρ. Μορεὰς) καὶ ἐν Κρήτῃ. Ἀθηνᾶ Ε', 549. Εἰς τὴν βιβλιογρ. μου σ. 62 ἀναγράφεται.

Χατζιδάκις Γ. Ν., ὁ Μορέας (γρ. Μορεὰς) καὶ ἐν Κρήτῃ. Ἀθηνᾶ τ. Ε', (1893) σελ. 549.

3) Ἄρθρ. 54. 1930.—Ὠδεῖον Ἀθηνῶν, 50 δημώδη ᾄσματα Πελοποννήσου καὶ Κρήτης (Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφι βιβλιοθήκη ἀρ. 9) 8° σ. 239.—Κρίσις Σ. Π. Κ(υριακίδη) Λαογρ. 10 (1932) σ. 598—600. Ἐν τῇ βιβλιογρ. μου σελ. 59 ἀναγράφεται:

Ὠδεῖον Ἀθηνῶν. Πεντήκοντα δημώδη ᾄσματα Πελοποννήσου-Κρήτης. (Συλλ. ὠφελ. βιβλίων), ἐν Ἀθήναις 1930 σ. 55—240.

Ὁ Τωμαδ., ὅστις εἰς δύο ὁλοκλήρους σελίδας 102-3 προσπαθεῖ νὰ διδάξῃ τοὺς τρόπους καὶ μεθόδους τῆς βιβλιογρ. καταγραφῆς λησμονεῖ ὅσα ἐκεῖ γράφει, οὕτω δὲν ἀναφέρει ὅτι δὲν εἶδε τὸ ὡς ἄνω βιβλίον καὶ ὅτι παραλαμβάνει τοῦτο ἐκ δευτέρας χειρός, διότι ἐὰν τὸ ἔβλεπε θὰ εὕρισκε σελ. 240 καὶ οὐχὶ ὡς ἀναγράφει σελ. 239. Θὰ συνήντα ἔτι μέχρι τῆς σελ. 54 ᾄσματα Πελοποννησιακά.

Ἀντέγραψε προφανῶς τὸ ἄρθρ. τοῦτο ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Λαογρ. τ. 10 σελ. 598—600. Καὶ ὅμως κατηγορεῖ τοὺς ἄλλους ἐπὶ λαθροχειρίᾳ!

4) Ἐπ' ἴσης τὰ ἄρθρ.—90 Γ. Α. Μέγα, Δύο χειρόγραφα τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ κ.λ.π.—67 Νικ. Α. Παπαδάκη. Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις ἔκδ. γ' κλπ.—σελ. 124 Ἰωάννου Καλιτσουνάκι, Ἀνέκδοτα Κρητ. συμβόλ. Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν Γ', 483—519 ὑπάρχουσιν ἐν τῇ βιβλιογρ. μου ἐν σελ. 65, 57, 68.

5) Ὁ Τωμ. ἀκόμη διαμαρτύρεται ὅτι δὲν εἶδον «τὴ μοναδικὴ πραγματεία του πάνω στὴν Κρητικὴ Λαογραφία»! δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. τ. 14 σ. 204—6. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἄρθρ. τοῦτο εὑρίσκεται ἐν τῇ βιβλιογρ. μου σ. 33, ἔχει δὲ δημοσιευθῆ εἰς τὸν ΙΕ' τόμ. τῆς Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. οὐχὶ δὲ εἰς τὸν 14ον ὡς πληροφορεῖ ἡμᾶς περὶ τοῦ ἄρθρου του ὁ ἐπικριτής.

β') Ἄλλα τῶν ἄρθρων τῆς βιβλιογρ. τοῦ Τωμαδ., ὡς καὶ ἀνωτ. εἶπον, εἶναι ξένα πρὸς τὴν κρητικὴν λαογραφίαν. Οὕτως:

1) Ἄρθρ. 45, 1909.—Chonarakis Ch. Ἡ τελετὴ ἑνὸς γάμου ὀθωμανικοῦ. Κρητικὸς Λαὸς Α' (1909) σ. 73—4. (Ἀντὶ Chonarakis γρ. Choucrakis). Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ γάμου καθαρῶς ὀθωμανικοῦ, ἡ θέσις δὲ τοῦ ἄρθρου εὑρίσκεται εἰς τὴν βιβλ. τῆς ὀθωμανικῆς λαογραφίας.

2) Ἄρθρ. 44. 1890.—Χ. Ἀννίνου. Παράστασις Ἐρωτοκρίτου (ἐνθύμιον Ἀπόκρεω). Ἑστία σ. 119. (Πρόκειται περὶ ἐθίμου ὑπάρχοντος ἐν Κεφαλληνίᾳ. Ἡ θέσις του εἶναι εἰς τὴν βιβλιογρ. τῆς Κεφαλληνίας).

3) Ἄρθρ. 47. 1910.—*Σπ. Λεβάζης.* Παράστασις τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Λαογραφ. Β', σ. 541. (Καὶ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν λαογραφ. Ζακύνθου καὶ ὡς ἐκ τούτου ξένον πρὸς τὴν Κρητικὴν βιβλιογρ. τῆς λαογραφίας).

4) Ἄρθρ. 49, 1924.—*Φ(ουρναράκης Κ. Γ.).* Οἱ μουσουλμᾶνοι Κρήτης, βίος, ἤθη, ἔθιμα. Νέα Ἔρευνα 26, 27, 29, 30 Ἰουν. (γρ. Ἰανουαρ.) ἀρ. 3—22, 24—25 Φεβρ. φύλλ. 3342—5, καὶ 3367—8. (Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀνήκει προφανῶς εἰς τὴν μουσουλμανικὴν λαογρ. καὶ ὡς ἐκ τούτου ξένον πρὸς τὴν Ἑλληνικήν).

5) Ἄρθρ. 52. 1909.—*Σπ. Δεβιάζης*, Κρητικὴ ψαλμῳδία ἐν Ἑπτανήσῳ. Πινακοθήκη Θ', ἀρ. 98—101). (Ἐνταῦθα ἔχομεν ἔντεχνον ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ οὐχὶ δημώδη. Ψάλλεται δ' ἐν Κερκύρᾳ καὶ Ζακύνθῳ καὶ οὐχὶ ἐν Κρήτῃ).

6) Ἄρθρ. 55. 1884.—*Ἰ. Δαμβέργη*, τὸ τάξιμον τοῦ Σφακιανοῦ. Ἑβδομὰς φ. 26, Ἀθῆναι. (Τὸ ἄρθρον εἶναι καθαρὰ ἱστορικὴ ἀφήγησις· ἀναφέρεται εἰς τὸν ὁπλαρχηγὸν τοῦ 1821 Κλωνάρην, ὅστις ὡρκίσθη νὰ μὴν ἀγκαλιάσῃ τὴν σύζυγόν του Κατίγκω πρὶν ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Κρήτην κλπ.).

7) Ἄρθρ. 56. 1885.—*Ἰ. Κονδυλάκη.* Ἡ ζουρίδα τῶν ἑπτά. [Ἑβδομὰς] Β' σ. 531—2. (Πρόκειται περὶ ἑνὸς καθαρῶς ἱστορικοῦ ἐπεισοδίου τοῦ 1821. Συμμορία ἐξ 7

Τούρκων καταστρέφεται ὑπὸ σώματος ἐκ 15 Κρητῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κουμῆ παρὰ τὴν Κάνδανον).

8) Ἄρθρ. 58. 1908.—*Ν. Πιθαρᾶ*. Τὸ κάστρον τῆς Ὡρηᾶς. Κρητ. Ἀστὴρ Β' σ. 334. (Πρόκειται περὶ ᾄσματος ψαλλομένου ἐν *Ἀμπελακίοις τῆς Θεσσαλίας* καὶ ἑπομένως οὐδεμίαν θέσιν ἔχοντος ἐν τῇ κρητικῇ βιβλιογραφίᾳ).

9) Ἄρθρ. 60. 1909.—*Ἀνωνύμου*. Τὸ παραμύθι τοῦ λεπροῦ βασιλιᾶ. Κρητ. Λαὸς Α' σ. 134—6 καὶ 167. (Τὸ παραμύθι τοῦτο δὲν εἶναι ἀνώνυμον, ὡς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Τωμαδ., ἀλλ' ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ Ἐμμ Βλασσάκη δημοδιδασκάλου· εἶναι δὲ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν σελ. 45 τῆς βιβλιογραφίας μου ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα σημειούμενον).

10) Ἄρθρ. 65. 1908.—*Νικολάου Π. Πιθαρᾶ*. δ. ν. Τῆς Γρᾶ(ὸ)ς ὁ σωρὸς κ. λ. π· (ὁ Τωμ. ἀναφέρει περὶ τούτου: «ἐξετάζεται τὸ τοπωνύμιο τῶν Σφακιῶν *τσὶ γραίς, ὁ σωρός*, ὑπάρχει κι' ἄλλη λαογρ. ὕλη»· ὁ ἀναγνώστης ματαίως θ' ἀναζητήσῃ ἄλλην λαογρ. ὕλην περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Τωμαδ. Ἐν σελ. 17—8 καταγράφονται κρητικὰ τοπωνύμια εἰς Γρᾶ καὶ Γρᾶς, τὰ δὲ ἄλλα οὐδεμίαν πρὸς τὴν λαογραφίαν ἔχουσι σχέσιν).

11) Ἐν σελ. 124 σημ. ὁ Τωμ. ἐπιφέρει: «Θἄπρεπε νὰ σημειωθῇ κι' ἐκτενὴς βιβλιογραφία τῆς Ἐμορφης Βοσκοπούλας, ποὺ δὲν τὴν κατέχει ὁ βιβλιογράφος». Ἐρωτῶμεν τὸν Τωμαδ. διατὶ δὲν ἀνέγραψε τὴν βιβλιογραφίαν ταύτην, ἣν ἰσχυρίζεται ὅτι γνωρίζει διὰ τὸ ἐν λόγῳ ποίημα εἰς τὴν ἔκδοσιν τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε τούτου ἐν τῷ περ. Κρητικὰ Α', 139 κέξ. Ἐὰν δὲ τὴν ἐγνώριζε τότε διατὶ δὲν ἀνέγραφεν αὐτὴν ἐκεῖ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς βιβλιογραφίας μου;

Πολλὰ ἔτι θὰ εἶχον νὰ παρατηρήσω εἰς τὸ πρότυπον τοῦτο ὑπόδειγμα!! βιβλιογραφικῆς καταγραφῆς καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς δῆθεν κριτικῆς ταύτης τοῦ Τωμαδ. Νομίζω ὅμως ὅτι ἐκ τῶν ἐκτεθέντων δὲν θὰ δυσκολευθῇ νὰ ἀντιληφθῇ τις καὶ νὰ πεισθῇ οὐχὶ μόνον περὶ τῆς ἐλλείψεως σοβαρότητος καὶ εἰλικρινείας ἐκ τῆς κρίσεως ταύτης ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς συγχύσεως, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ ἐν τῷ ἀκολουθοῦντι βιβλιογρ. συμπληρώματι (¹).

Ἐν Ἀθήναις 1935.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

---

1) Νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἦτο περιττὸν νὰ δηλώσω ἐνταῦθα καὶ τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης ὑπὸ τοῦ Τωμαδάκη τῶν πραγμάτων κακοποιήσεως. Ὁ Τωμαδ. κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1934, ἀφοῦ ἀπέστειλε πρὸς ἐμὲ ἀνάτυπά τινα ἔκ τινων ἐργασιῶν του, διὰ συνοδευτικῆς ἐπιστολῆς παρεπονεῖτο διατὶ νὰ μὴν γίνεται δεκτὴ ἡ συνεργασία του εἰς τὸ περιοδ. «Κρητικαὶ Μελέται». Εἰς ἀπάντησιν ταύτης ἐντὸς τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐγνώριζον πρὸς τὸν Τωμ. ὅτι δὲν ἠδυνάμην νὰ δεχθῶ συνεργασίαν του, ἐπειδὴ εἶχεν ἐξυβρίσει πρόσωπον ἀμεσώτατα συνδεόμενον πρὸς τὸ Περιοδικόν. Ἐκ τούτου χολωθεὶς ὁ Τωμαδ. καὶ πρὸς ἐκδίκησιν, ἐξέδωκεν ἀμέσως τὸ περιοδ. του (Νεοελλ. Ἀρχεῖον), ἔνθα καὶ ἐδημοσίευσεν ἐναντίον μου τὸ ὡς ἄνω λιβελλογράφημα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλεγόμενα σ. 97
Βραχυγραφίαι σ. 98.

I) ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

α') Γενικὰ σ. 98—99.
β') Ἄσματα σ. 99—103.
γ') Δίστιχα (μαντινάδες) σ. 103—105.
δ') Παροιμίαι—Δημώδης φιλοσοφία σ. 105—106.
ε') Αἰνίγματα σ. 106—107.
ς') Παραμύθια σ. 107—108.
ζ') Προλήψεις, Δεισιδαίμονες συνήθειαι, Ἤθη καὶ ἔθιμα σ. 108.
η') Παραδόσεις, σ. 108—109.
θ') Ἐπῳδαὶ (γητειές), Κατάδεσμοι σ. 109—110.
ι') Ἐνδυμασία-Βίος-Δίκαιον-Κοινωνικὴ ὀργάνωσις-Τέχνη σ. 110.
ια') Γάμος-Γέννησις-Βάπτισις-Κηδεία σ. 110—111.
ιβ') Μουσικὴ—Χοροὶ σ. 111.
ιγ') Μαντεία. 111.
ιδ') Ἀστρονομία—Μετεωρολογία σ. 111.
ιε') Χαρακτηρισμοὶ σ. 111.
ις') Λατρεία, ἤθη καὶ ἔθιμα σ. 111—112.
ιζ') Χαιρετισμοὶ—Εὐχαὶ—Ὅρκοι—Κατάραι σ. 112.
ιη') Παίγνια σ. 112.
ιθ') Γλωσσοδέτες (καθαρογλωσσίδια)—Εὐτράπελα σ. 112—113.
κ') Δημώδης ἰατρικὴ σ. 213.

II) ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

α') Πηγαὶ τῆς παλαιοτέρας πρὸ τοῦ 1800 Κρητικῆς διαλέκτου σ.113-117
β') Φωνητικὰ—Γραμματικὰ σ. 117—118.
γ') Ἐτυμολογικὰ—Σημασιολογικὰ καὶ ξέναι λέξεις σ. 118.
δ') Γλῶσσα.
1) Σύμμεικτα, (ἐπώνυμα, παρωνύμια, χαρακτηρισμοὶ ζῴων κ.λ.π.) σ. 118—119.
2) Τοπωνυμίαι σ, 119—120.
ε') Λεξιλόγια σ. 120.
ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ σ. 121—123.

III) ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ (Ἀναίρεσις λιβέλλου) σ. 123—128

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

(Σημειοῦνται μόνον τὰ οὐσιωδέστερα τῶν παροραμάτων)

σ. 100 ἐν τῷ ἄρθ. ***Κριάρης Ἀριστ.*** Πλήρης συλλογὴ κλπ. *Λαογρ. 11* γρ. *Λαογρ. 8.*
σ. 104 ***Μαγωμένου Καλ.*** γρ. ***Παγωμένου Καλ.***
σ. 111 ιε') Νὰ διαγραφῇ ἡ λέξ. ***Δημώδης φιλοσοφία.***
σ. 112 ιθ') ***Γλωσσοδέτης*** γρ. ***Γλωσσοδέτες.***
σ. 127 ἀρ. 3 ***Σπ. Δεβάζης*** γρ. *Σπ. Δε-βιάζης.*

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΡΙΤΣΩΤΑΚΗ

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
ΑΠΕΚΔΕΔΤΙΩΘΗ

«Ἡ Κρήτη εἶναι ἀκόμη
ὄχι καλῶς μελετημένη».
Ν. Καλογερόπουλος

Θέσις τῆς Μονῆς.—Μεταξὺ τῶν χωρίων Δαμάστας, Μαράθου καὶ Φόδελε καὶ εἰς τὰ δεξιὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Μαράθου εἰς Φόδελε, καὶ περὶ τὸ 25 χιλιόμετρον περίπου ἀπὸ τῆς πόλεως Ἡρακλείου, κεῖται ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ ἁγίου καὶ ἰαματικοῦ Παντελεήμονος, εἰς τοὺς πρόποδας σχεδὸν καὶ ἐπὶ τῆς βορείας κλιτύος ἑνὸς λόφου, ἐν μέσῳ τῶν μοσχοβόλων μυρίων θάμνων καὶ βοτανῶν. Ἐνταῦθα ποικιλόχρωμα ἔντομα, ἐν μέσῳ τοῦ δάσους, τῶν ἀφθόνων καὶ διαυγῶν ὑδάτων, τῶν πολυαρίθμων καὶ καλλιδένδρων κήπων, τῶν ὀφιοειδῶν ῥυάκων, βομβῶσιν εἰς τὸ πρωϊνὸν διάχυτον φῶς τῆς Ἠοῦς. Εἰς μικρὰν ἰσοπεδωμένην, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἔκτασιν ἔχουσιν ἀνεγερθῆ τὰ κελλία τῶν μοναχῶν καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ἐγείρεται τὸ καθολικὸν τῆς Μονῆς, ἤτοι ἡ ἐκκλησία.

Πέριξ τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου ὑψοῦνται, δίκην στεφάνου, βουνοσειραὶ καὶ λόφοι ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν εἶναι γυμνοί, ὡς κάραι φαλακραί, ἄλλοι δ' ἐνδεδυμένοι διὰ τοῦ πρασίνου τάπητος τῶν χόρτων, τῆς ἀρωματώδους χλόης, καὶ τῶν ἀγρίων δένδρων. Αἱ οἰκοδομαὶ τῆς Μονῆς δὲν εἶναι ὁραταὶ ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως, καθ' ὅτι κρύπτονται ἀπὸ γηλόφους, διακρίνονται μόνον ἐκ τῶν ἀπέναντι καὶ παρέχουσι τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν θεατήν, ὡς νὰ ἦσαν ἀετοφωλεαί, ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων βράχων κείμεναι.

Τὰ περὶ τὸ καθολικόν.—Πέριξ τοῦ καθολικοῦ, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς, ἐγείρονται τὰ κελλία, τῶν μοναχῶν καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα, φρουριακῆς σχεδὸν μορφῆς. Πολλὰ οἰκοδομήματα, εἶναι διώροφα, ἰδίως κελλία, καὶ εὐάριθμα ἰσόγεια. Πάντα τὰ κελλία ἔχουσι κατασκευασθῆ ἀρχικῶς δαπάναις τῶν ἐν τῇ Μονῇ βιωσάντων Μοναχῶν, ἐπεσκευάσθησαν καὶ ἐκαλλωπίσθησαν δὲ ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτῶν. Ἔχουσι τὰς κυρίας αὐτῶν εἰσόδους πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Μονῆς. Ἀρκεταὶ ἔξοδοι τῆς Μονῆς ὑπάρχουσιν ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς, διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν ταχυτέραν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν αὐτῇ βιούντων. Ἄλλοτε αἱ ἔξοδοι αὗται ἐκλείοντο διὰ στερεῶν θυρῶν. Ἡ αὐλὴ εἶναι πλακόστρωτος καὶ ὁπωσδήποτε εὐρύχωρος. Ἐν συνεχείᾳ τῶν κελλίων τῆς ΒΑ πλευρᾶς, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ τριγώνου, κεῖται τὸ ἡγουμενεῖον καὶ ὁ ξενὼν τῆς Μονῆς. Εἰς τὴν ΒΔ πλευρὰν κεῖνται διάφορα ἄλλα οἰκοδομήματα εὐρυχωρότερα ὡς λ. χ. τὸ πατητήριον καὶ τὰ ἐξαρτήματά του κ. ἄλ. πολ. ὅμ. τὸ ὅλον σχῆμα τῆς Μονῆς εἶναι σχεδὸν ὀρθογώνιον τρίγωνον.

Ὁ ἱερὸς Ναός. Οὗτος ἔχει σχῆμα Βασιλικῆς ᾠκοδομημένης κατ' ἐπιμήκη ῥυθμὸν μετὰ γωνιῶν, πρὸς δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἔχει τὸ ἐξέχον κοῖλον τοῦ ἱεροῦ βήματος. Ἡ στέγη τῆς ἐκκλησίας σχηματίζει ἀμβλὺ τρίγωνον, καμάραν μὲ θλαστὴν κορυφήν, ἤτοι ψαλιδοκαμάραν. Πρῶτον ἐκτίσθη ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, μικρὰ καθὼς σῴζεται, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθη ἡ Μονή.

Κατόπιν λόγῳ πολλαπλασιασμοῦ τῶν Μοναχῶν ηὐρύνθη ἡ ἐκκλησία καὶ ἐκτίσθη τὸ βόρειον σκέλος, ὡς ἄλλη νέα ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου, ὡς ἀνάμνησις καὶ φόρου εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν παλαιὰν Μονὴν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου κειμένην παρὰ τὴν παραλίαν τῆς βορείου θαλάσσης. Ἡ νεωτέρα αὕτη οἰκοδομὴ ἐγένετο μὲ τὸ αὐτὸ σχέδιον τῆς ὀροφῆς τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος. Αἱ δύο οἰκοδομαί, δῆλον ὅτι ἡ νέα καὶ ἡ παλαιά, συνδέονται μεταξύ των διὰ μιᾶς καμάρας ἐστραμμένης ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ἔχουσαι τὸν τύπον τοῦ ἀνατολικοῦ ῥυθμοῦ ἢ καλύτερον τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀπαντωμένου. Τὸ εἰκονοστάσιον στηρίζεται εἰς τὸ ἀνατολικὸν σκέλος τῆς καμάρας, ἔσωθεν δὲ ἀνοίγεται τὸ ἱερὸν βῆμα. Τὸ Καθολικὸν τῆς Μονῆς εἶνε διμάρτυρον. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Ναοῦ καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ διπλοῦ κλίτους τῆς ἐκκλησίας τὸ κωδωνοστάσιον.

Πηγαὶ Ἱστορίας τῆς Μονῆς. Πηγὰς καὶ βοηθήματα ἱκανὰ δὲν ἔχομεν δυστυχῶς ἵνα μετ' ἀκριβείας ἱστορήσωμεν τὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Διότι αἱ συνθῆκαι, οἱ ὅροι καθόλου, ὑφ' οὓς ἡ Μονὴ ἀνιδρύθη τὸ πρῶτον, αἱ ἀνώμαλοι καὶ τρικυμιώδεις περιστάσεις καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Τουρκοκρατίαν, αἱ δηώσεις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὰς Κρητικὰς ἐπαναστάσεις 1824 καὶ 1866, αἱ ποικίλαι φθοραί, τὰς ὁποίας ἐπήνεγκον οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Κρῆτες ἐπαναστάται εἰς τὴν κινητὴν αὐτῆς περιουσίαν, δὲν ἐπέτρεψαν τὴν διαφύλαξιν πάντων τῶν ἀπαραιτήτων καὶ ἀναγκαίων στοιχείων, ἐκ τῶν ὁποίων εὐχερῶς θὰ ἀπηρτίζετο ἡ ὅλη ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς. Τὰ ὀλίγα τουρκικὰ ἔγγραφα τὰ φυλαττόμενα ἐν τῇ Μονῇ, ἐκ τῶν ὁποίων ἴσως θὰ προήρχοντο εἰς φῶς ἀρκετὰ ἱστορικὰ γεγονότα διαφωτίζοντα τὴν ἱστορίαν της, δὲν ἔχουσι δυστυχῶς μεταφρασθῇ. Τώρα δὲ ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν καὶ ἀμφίβολον φῶς τῶν διασωθέντων στοιχείων καὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως, ἐνιαχοῦ δὲ βοηθούμενοι καὶ ἐκ τῶν ἤδη μεταφρασθέντων Τουρκικῶν ἐγγράφων τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν σύντομον τὴν ἱστορίαν τῆς ἱδρύσεως τῆς εἰρημένης Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, δημοσιεύοντες καὶ τὰς ἐλαχίστας ἐπιγραφάς, παρέχοντες δὲ συνάμα περιγραφὴν μιᾶς εἰκόνος εὑρισκομένης ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ.

Χρονολογία τῆς ἱδρύσεως τῆς Μονῆς. Ἡ ἵδρυσις τῆς Μονῆς ἀνάγεται εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας ἐν Κρήτῃ. Δύο τεκμήρια ὑπαγορεύουσι τοῦτο. Πρῶτον καὶ ἀσφαλὲς τεκμήριον νομίζομεν ὅτι εἶναι ἡ κτιτορικὴ καὶ χρονολογημένη ἐπιγραφή, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὴν κυρίαν εἴσοδον τῆς Μονῆς. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη φέρει χρονολογίαν 1677. Ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς χρονολογίας ταύτης πρέπει νὰ τάξωμεν τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Δεύτερον δὲ τὴν διασωθεῖσαν προφορικὴν ζῶσαν παράδοσιν ἐν τῇ Μονῇ, ἡ ὁποία συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἀνωτέρω χρονολογίαν. Ἡ Μονὴ «ἱδρύθη πρὸ 250 περίπου ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ Μετοχίου Ἁγ. Γαλήνης (Σεισῶν) ἐλθόντων μοναχῶν Μακαρίου, Ἱερεμίου καὶ Κοσμᾶ [1]»

Ἡ ἐν τῇ Μονῇ σωζομένη παράδοσις ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Τοῦρκοι ἐπέδραμον κατὰ τῆς παλαιᾶς Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου παρὰ τὴν θέσιν ***Γαλήνους*** ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἐπέφερον γενικὴν καταστροφήν, κατέσφαξαν τοὺς δυστυχεῖς Μονα-

1) Ἰδέ: Ἰωαν. Νουχάκη, Χωρογραφία τῆς Κρήτης (ἔκδ. 1903) σελ. 116.

χοὺς πάντας πλὴν τριῶν οἵτινες καὶ διέφυγον, τὶς οἷδέ τινι τρόπῳ τὴν ἀδυσώπητον καὶ φρικτὴν σπάθην τοῦ ἐξηγριωμένου καὶ αἱμοσταγοῦς ἐπιδρομέως. Οἱ τρεῖς οὗτοι γεραροὶ Μοναχοὶ Ἱερεμίας, Μακάριος καὶ Κοσμᾶς εἶναι οἱ πρῶτοι κτίτορες καὶ οἰκισταὶ τῆς σῳζομένης μέχρι σήμερον ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος (1).

Μένει νὰ προσδιορίσωμενον τὸν χρόνον κάθ' ὃν ἠρημώθη ἡ παλαιὰ Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου. Δύο χρονολογίαι εἶναι δυνατὸν νὰ προταθῶσιν. Ἡ πρώτη εἶναι κατὰ τὸ 1648, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο ἐκ Ρεθύμνης πρὸς τὸ Ἡράκλειον καταστρέφοντες καὶ λεηλατοῦντες τὰ πάντα, ἐνῷ οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι τῆς νήσου ἔφευγον εἰς τὰ ὄρη. «Πάντα τὰ καθ' ὁδὸν διηρπάσθησαν καὶ ἐλεηλατήθησαν (2). «....διελάσαντες οἱ Τοῦρκοι διὰ τῆς εὐάνδρου καὶ ἀκμαζούσης ἐπαρχίας Μυλοποτάμου ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ ὑπερέβησαν τὸν βορειανατολικὸν κλάδον τῆς Ἴδης καὶ τὸν ***Στούμπουλαν,*** κατεσκήνωσαν δὲ τὴν 4ην Δεκεμβρίου 1648 ὑπὸ τὰς ὑπωρείας αὐτῶν περὶ τὴν ***Τύλισσον*** Μαλεβυζίου (3)».

«Σταῖς τέσσαραις τοῦ Δεκεμβρίου κινοῦν οἱ καβαλάροι καὶ στὸ φαράγκι μπαίνουσι στὴ Τύλισσο σταλάρει (4)».

Ὁ ποιητὴς τοῦ Κρητικοῦ πολέμου διηγεῖται ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατέστρεψαν τότε πολλὰς Μονάς, ὡς λ. χ. ***τὰ Σαββατιανά.*** Λέγει δὲ τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά:

«Οἱ καλογέροι φύγασι καὶ ὅλοι ἱερομονάχοι
ἡγούμενοι καὶ διάκονοι, οἱ Τοῦρκοι πρὶν τοὺς λάχη.
Τὰ Μοναστήρια ἤτανε ὅλα ἐρημωμένα
καὶ κάθε βράδυ πηγαίνασιν οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖ καὶ μένα (5)».

Πλὴν ὅμως τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1648) λεηλασιῶν καὶ δηώσεων τοῦ προελαύνοντος Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἓν ἄλλο σοβαρὸν γεγονὸς μᾶς ὑποχρεοῖ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἴσως ὀλίγον τι ἀργότερον νὰ κατεστράφη ἡ Παλαιὰ αὕτη Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι τὸ ἑξῆς:

Διαρκούσης τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1668, ἀναμένετο ὁ Παπικὸς καὶ ὁ Μελιταῖος στόλος νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Κρήτην πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν τῇ νήσῳ παραμένοντος Ἐνετικοῦ τοιούτου. Ὁ Μέγας Βεζύρης Κιουπρουλῆς ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς προσωρινῆς ἀδρανείας τοῦ Ἐνετικοῦ στόλου καὶ νὰ ἱδρύσῃ καὶ ὀχυρώσῃ ὅρμον τινὰ κείμενον πλησιέστερον πρὸς τὸν Χάνδακα. ἵνα μὴ ἀναγκάζηται νὰ μεταφέρῃ τὰς ἐπικουρείας του ἀπὸ τὰ Χανιά, ἐξ ἀποστάσεως δηλ. 180 χιλιομέτρων περίπου, Ὡς τοιοῦτον ἐθεώρησε κατάλληλον τὸν 4 ὥρας μόνον διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου του ἀπέχοντα ὅρμον τῆς Ἁγίας Πελαγίας, τὸν ὁποῖον ἐπεβάλλετο νὰ καταστήσῃ ἐπιτήδειον πρὸς ἀποβίβασιν μέρους τοὐλάχιστον τῶν ἐπικουρειῶν. Τὸ πρᾶγμα ὅμως ἔγινε γνωστὸν δι' αὐτομόλων εἰς

1) Κατὰ προφορικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ Πανοσιολογιωτάτου ἡγουμένου κυροῦ Μελετίου Νικολουδάκη.

2) Ἰδὲ Β. Ψιλάκι Ἱστορία τῆς Κρήτης τόμ. Β' σελ. 297 (ἔκδ. Χαν. 1909).

3) Αὐτόθι σελ. 299.

4) Πρβλ. Τζάνε Μπουνιαλῆ, Κρητικὸς πόλεμος ἔκδ. Ἀγ. Ξηρουχάκη, Τεργέστη 1909 σελ. 237.

5) Αὐτόθι σελ. 237.

τὸν Μοροζίνην, ὁ ὁποῖος, ὁπλίσας ἀμέσως ἑπτὰ γαλέρας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀντιναυάρχου Λορέντζου Κορνάρου, ἀπέστειλεν αὐτὰς νὰ περιπολῶσι κατὰ τὰ μέρη ταῦτα καὶ νὰ ματαιώσωσι τὰ σχέδια τοῦ Κιουπρουλῆ.

Δύο χιλιάδες ἐκλεκτοὶ Γενίτσαροι ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰς Τουρκικὰς γαλέρας, αἱ ὁποῖαι διηυθύνοντο ὑπὸ τοῦ Δουρὰκ Πασᾶ, ἑνὸς τῶν φοβερωτέρων πειρατῶν τῆς ἐποχῆς. Διετάχθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Κιουπρουλῆ νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν ὅρμον τῆς Φόδελε καὶ ἐκεῖ κεκρυμμένος ἐν ἐνέδρᾳ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν περιπολούντων πλοίων τοῦ Κορνάρου καὶ νὰ καταστρέψῃ αὐτά.

Περὶ τὴν δείλην τῆς 8 Μαρτίου τοῦ 1668 συνάπτεται πεισματώδης ναυμαχία. Οἱ Ἐνετοὶ ὁρμῶσιν ἀκάθεκτοι κραυγάζοντες κατὰ τὴν συνήθειάν των San Marco! Ἡ νίκη ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Ἐνετῶν (1).

Κατὰ τὴν διέλευσιν καὶ τὴν στάθμευσιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸν κόλπον τῆς Φόδελε, ἴσως οἱ Τοῦρκοι κωπηλάται, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὁ Δουρὰκ Πασᾶς ὑπὸ τὰς διαταγάς του νὰ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰ εὐλίμενα παράλια τοῦ Μυλοποτάμου καὶ πλησίον τῆς Παλαιᾶς Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, παρὰ τοὺς ***Γαλήνους*** (2) καὶ νὰ κατέσφαξαν τοὺς μοναχοὺς τῆς εἰρημένης Μονῆς. Ἴσως νὰ διεσώθησαν μόνον οἱ τρεῖς εἰρημένοι μοναχοὶ Μακάριος, Κοσμᾶς καὶ Ἱερεμίας, οἵτινες, τίς οἶδε μετὰ πόσας περιπλανήσεις καὶ καταδιώξεις, λόγῳ τῆς ἀνωμάλου καὶ ἐπισφαλοῦς καταστάσεως νὰ κατέληξαν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἱδρύσεως νέας Μονῆς, ὀλίγον πρότερον τῆς χρονολογίας 1677 καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσιν ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως τὴν παλαιὰν αὐτῶν Μονὴν εἰς τὴν τύχην της, φοβούμενοι μήπως ὑποστοῦν ἄλλην ἐκ θαλάσσης ἐπιδρομήν. Πολὺ πρότερον τῆς χρονολογίας ταύτης αἱ Μοναὶ τῆς Κρήτης ἀπεσύροντο ἀπὸ τὰ παράλια πρὸς τὰ ἐνδότερα, ἰδίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1480—1550 φοβούμενοι οἱ Μοναχοὶ τὰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς αἱ ὁποῖαι ἦσαν τότε συχναὶ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν παραλίων.

Οἱ κατακτηταί, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν Τουρκικῶν ἐγγράφων κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας δὲν κατεπίεζον τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον τῆς ὑπαίθρου χώρας ὑπερμέτρως, ἀπεναντίας συνηλλάσσονιο μετ' αὐτῶν καὶ ἐδάνειζον τοὺς Ἕλληνας χρηματικὰ ποσά (3). Πολλοὶ ἰθαγενεῖς προετίμησαν νὰ παραμείνωσιν ἐν τῇ νήσῳ, ζῶντες ἐκ τῶν ἰδίων, πληρώνοντες τὸν κεφαλικὸν φόρον, παρὰ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ξένην ἐκλιπαροῦντες τὸ ἔλεος τῶν Ἐνετῶν. Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε

---

1). Ἰδέ: Στεφάνου Ξανθουδίδου «Ἐκ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐνετοκρατίας» ἄρθρον ἱστορικόν, δημοσ. ἐν τῇ ἐφημερίδι «Νέα Ἐλευθερία» Ἡρακλείου τῇ 15 Νοεμβρίου 1903 ἀριθ. φύλλ. 30 καὶ Andrea Valiero: Historia della guerra di Candia, Trieste 1859, σελ. 308.

2) Εἰς τὰ Τουρκικὰ ἔγγραφα τῆς πόλεως Ἡρακλείου καὶ ἰδίως εἰς τὸν κατάλογον τῆς ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης (ἀπὸ Μυλοποτάμου μέχρι Σητείας) ἀναφέρεται τὸ χωρίον τοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα Γλυσεβί. (Ἀριθ. μεταφ. 699, τόμ. 4, σελ. 273). Ἴσως νὰ εἶναι παραφθορά, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Τουρκικοῦ ἀρχείου κ. Ν. Σταυρινίδου, τοῦ ὀνόματος Γαληνούρι, τὸ ὁποῖον σημειοῦται εἰς τὸν χάρτην Coronelli (Venetia 1689) ὡς κείμενον δυτικῶς τοῦ χωρίου Φόδελε. Ἐπὶ τῆς ἰδίας τοποθεσίας ὑπάρχει ἀγροικία τις ὀνομαζομένη Γαλήνους, καὶ ἡ ὁποία ἦτο πρὸ ὀλίγου ἀκόμη μετόχιον τῆς Μονῆς ἁγίου Παντελεήμονος, τὸ ὁποῖον περιῆλθε σήμερον εἰς τὸ Ἐφεδρικὸν Ταμεῖον.

3) Προβλ. Ἰωάννου Κριτσωτάκη: Ἡμιάγνωστοι σελίδες τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας (1656—1658 μ. Χ.)» ἐν τῷ περιοδικῷ Κρητικὲς Σελίδες, ἔτος Γ' (1939) σελ. 634 καὶ ἑξῆς.

καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου Βιτζέντζος Κορνάρος, ὁ ὁποῖος καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν Κρήτην μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τῶν Τούρκων (1669), κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀειμνήστου Στεφάνου Ξανθουδίδου (1).

Μετὰ τὴν ἀπογραφὴν τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Μεγαλονήσου, τὴν γενομένην κατὰ τὸ ἔτος 1671, οἱ εἰρημένοι Μοναχοὶ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἡγούμενον αὐτῶν παπᾶ Μάξιμον, πιθανώτατα θὰ ἦλθον εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρην Κιουπρουλῆ καὶ εἰς τὸν διερμηνέα αὐτοῦ Παναγιωτάκη Νικούσιον (2), ἵνα δηλώσωσιν ὑποταγὴν καὶ συγχρόνως ζητήσωσιν τὴν ἄδειαν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Μονῆς (3).

Ἐκ τῶν ἤδη λεχθέντων πιστεύομεν ὅτι ἀρκούντως διαφωτίζεται ἡ χρονολογία τῆς ἱδρύσεως τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι πρὸ τοῦ 1670 καὶ μετὰ τοῦ 1660.

Σῴζεται ἀφιερωτήριον ἔγγραφον τοῦ Τουρκικοῦ ἀρχείου Ἡρακλείου, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει, ὅτι : «... ἡ ἐκ τοῦ χωρίου Φόδελε Ἐπαρχίας Μυλοποτάμου ἐξαρτήματος πόλεως Χάνδακος Καλλὴ τὸ γένος Ἐμμανουήλ, χριστιανή, κατέθεσε καὶ ὡμολόγησεν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐντεταλμένου καὶ διορισθέντος διαχειριστοῦ (4), πρὸς ἀποδοχὴν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς κατωτέρω ἀφιερώσεως ἱερέως τῆς πλησίον τοῦ χωρίου τούτου κειμένης Μονῆς ἁγίου Παντελεήμονος παπᾶ Μαξίμου υἱοῦ Νικολάου τὰ ἀκόλουθα :

Δι' αἰωνίου καὶ διαρκοῦς ἀφιερώσεως, ἀφιέρωσα καὶ ὡς εἴρηται, Μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τὰ κατωτέρω ἀκίνητά μου. Μίαν οἰκίαν κειμένην ἐν τῷ χωρίῳ Φόδελε συνορευομένην... μίαν ἄμπελον... ἕνα ἀγρόν,.. ἐξακολουθεῖ ἡ περιγραφὴ τῶν κτημάτων. Καταχωρεῖται ὅθεν ἡ πρᾶξις αὕτη ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ τῇ πρώτῃ τοῦ μηνὸς Σιαμπὰν (8=ἀραβικὸς μὴν) τοῦ ἔτους χίλια ὀγδοήκοντα ἕνα (=1670 μ. Χ.) (5).

Ἡ Καλλὴ τὸ γένος Ἐμμανουὴλ εἶνε μία ἀπὸ τὰς πρώτας ἀφιερωτρίας τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Αὕτη εἴτε ἄγαμος μείνασα (6) εἴτε ἄτε-

---

1) Ἰδὲ Ἐρωτόκριτος, μεγάλη ἔκδοσις 1915, ὑπὸ Στεφ. Ξανθουδίδου σελ. LXXII—LXXIII.

2) Ἡ ἐπωφελὴς διὰ τὸ ἔθνος δρᾶσις τοῦ Παναγιωτάκη εἶχε προδράμει πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς τὴν Κρήτην, τοῦ ὁποίου ἡ ἄφιξις συμπίπτει κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1666. Οὗτος κατὰ τὸ ἔτος 1656 ἔσωσε τοὺς ἁγίους Τόπους τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τὰς ἅρπαγας χεῖρας τῶν Ἀρμενίων καὶ ἐπροστάτευσε τὰ ἐπ' αὐτῶν δίκαια τοῦ Ἔθνους. Πλείονα τούτων ἰδέ : Κων. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. Ε β', σελ. 97 ἔκδ, Ε'. 1925.

3) Εἰς τὸ Τουρκικὸν Ἀρχεῖον Ἡρακλείου σῴζεται φερμάνιον, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τὴν Μονὴν Βοσάκου τῆς Ἐπαρχίας Μυλοποτάμου καὶ ἔχον οὕτω : «Οἱ ἐκ τῆς μονῆς ταύτης «Ἄνθιμος Ἰγνάτιος.... κληρικοὶ δι' αἰτήσεώς των πρὸ τὸ ἀνακτορικὸν στρατόπεδον μου ἀναφέρουσιν ὅτι ἡμεῖς ἔχοντες διακόψει πᾶσαν σχέσιν μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπέχοντες ἀπὸ πάσης βιοποριστικῆς ἐνασχολήσεως νυχθημερὸν προσευχόμεθα ἐν τῇ Μονῇ μας, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς σαθρᾶς μας Θρησκείας» ζητῶσι νὰ μὴ πληρώνωσι φόρον καὶ νὰ μὴ ἐνοχλῶνται ἀπὸ τοὺς εἰσπράκτορας. Ἀρ. Μετ. 888 τόμ. 6, σελ. 7, ἔτος 1669. καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν φόρων, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι Μοναχοὶ ἔπραξαν.

4) Διαχειριστὴς ἐννοεῖται ἐνταῦθα ὁ ἡγούμενος, καθ' ὅτι διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλα ἔγγραφα ὁ ἡγούμενος.

5) Ἀριθ. Μεταφ. 310 τόμ. 2 σελ. 93.

6) Γέρων τις ἐν τῷ χωρίῳ Μαράθῳ μοὶ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι μιὰ γρὰ γυναῖκα εἶχε

κνος ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην νὰ ἀφιερώσῃ ὅλην της τὴν περιουσίαν εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Ἴσως νὰ ἦτο καὶ συγγενὴς τοῦ παπᾶ Μαξίμου ἡγουμένου τῆς Μονῆς καταγομένου ἐκ τοῦ χωρίου Φόδελε, καὶ ὁ λόγος αὐτὸς εἶνε ἡ πρωταρχικὴ αἰτία νὰ γίνῃ πρῶτος ἡγούμενος ὁ παπᾶ Μάξιμος. Πῶς συμβιβάζεται τὸ τοιοῦτον, ἐνῷ ἡ παράδοσις λέγει ὅτι τρεῖς ἦσαν οἱ Μοναχοί, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν τὴν Μονήν ; Εἰς τὸν Παπᾶν Μάξιμον ἀνετέθη ἡ ἡγουμενεία, καθ' ὅτι οἱ τρεῖς μοναχοὶ Μακάριος, Κοσμᾶς καὶ Ἱερεμίας δὲν εἶχον ἱερωθῇ καὶ ὡς μὴ ἱερωμένοι δὲν ἠδύναντο νὰ κατέχωσι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγουμένου. Ὁ παπᾶ Μάξιμος, ἴσως ἀνῆκεν εἰς ἄλλην τινὰ Μονὴν καὶ προσελήφθη ὑπὸ τῶν εἰρημένων Μοναχῶν. Λόγοι σκοπιμότητος ἐπέβαλον τὴν ἀνάληψιν τῆς ἡγουμενείας ὑπὸ τοῦ παπᾶ Μαξίμου διὰ τὴν ἀφιερώτριαν Καλλή. Πρὸς ἐπίρρωσιν δὲ τῶν συλλογισμῶν μας τούτων ἀναφέρομεν ὅτι εὕρομεν ἐν τῇ Μονῇ χειρόγραφον τετράδιον χαρτῷον ἐπιγραφόμενον.

Βραβεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος καὶ Ἰαματικοῦ Παντελεήμονος 1864 (1)

Εἰς τὴν δεξιὰν σελίδα εἶνε γεγραμμένα τὰ ἑξῆς :

«Ἐν τούτῳ εἰσὶ γεγραμμένοι πάντες, οἱ θεμελιώσαντες, κτήτορες, καὶ καλιεργήσαντες, ἱερατεύσαντες, ἡγουμενεύσαντες οἱ ἐλεήσαντες, καὶ διακονήσαντες, οἱ κοπιῶντες καὶ ἀναπαυθέντες ἐν αὐτῷ μονάσαντες καὶ λαϊκοὶ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. Ὀφείλει ἀναγινώσκετε καθεκάστην λειτουργίαν καὶ ἐξόχως καθέκαστον σάββατον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, καὶ ἀφ' ἑσπέρας εἰς τὴν πανηχήδα τῆς Παρασκευῆς ψαλομένου καὶ τοῦ νεκροσίμου κανόνος τοῦ ἤχου καὶ τοῦ Σαββάτου εἰς τὸν ὄρθρον ψαλομένου τοῦ ἀμώμου».

Εἰς τὸ αὐτὸ τετράδιον εὑρίσκομεν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχιερέων τῆς πόλεως Ῥεθύμνης. Πρῶτος ἀναγράφεται Νεόφυτος—εἶνε ὁ Νεόφυτος Πατελλάρος, καθ' ὅτι κατ' ἀρχὰς διέμενεν εἰς Ῥεθύμνην ἐπ' ἀρκετὰ ἔτη μέχρι τῆς ἁλώσεως τοῦ Χάνδακος, ὁπότε μετέφερε τὸν θρόνον του καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως εἰς τὸν Νομὸν τοῦ Ἡρακλείου—Τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχιερέων εἶνε εἰς κατακόρυφον στήλην, ἀνὰ ἓν γεγραμμένον μετὰ τῆς λέξεως «ἀρχιερέως».

Νεοφύτου ἀρχιερέως, Ἀρσενίου ἀρχ., Ἰακώβου ἀρχ., Παγκρατίου ἀρχ., Ἰωανηκίου ἀρχ., Ἀθανασίου ἀρχ., Ἰσαΐου ἀρχ., Συλβέστρου ἀρχ., Γεδεὼν ἀρχ., Γερασίμου ἀρχ., Ἰωάσαφ ἀρχ., Νεοφύτου ἀρχ., Ἰωανηκίου ἀρχ., Καληνήκου ἀρχ., Ἰλαρήου ἀρχ., Διονυσίου ἀρχ., Χρυσάνθου ἀρχ. (2).

μετόχι τὸν ἅγιον Παντελεήμονα προτοῦ νὰ γίνῃ Μοναστήρι» Ἴσως νὰ εἶνε ἡ ἀνωτέρω ἀφιερώτρια Καλλή.

1) Ὁ ἡγούμενος κ. Μελέτιος μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι τὰ ἐν τῷ τετραδίῳ ὀνόματα ἀντεγράφησαν ἐκ παλαιοτέρου τοιούτου.

2) Τὰ ὀνόματα ταῦτα τῶν ἀρχιερέων δὲν εὑρίσκονται εἰς τοὺς καταλόγους τῶν ἐπισκόπων Κρήτης. Πρβλ. Ν. Τωμαδάκη. Εἰδήσεις καὶ ἔγγραφα τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐπ. Ἐτ. Βυζαντ. Σπουδῶν 1933 σελ. 213—214. Παράβαλ. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν Ἐκκλησιῶν Κρήτης, Δωδεκανήσου κλπ. Ἐκκλησ. Φάρος Ἀλεξανδρείας ἔτος ΚΗ' τόμ. ΛΔ'. σελ. 307. Δημοσιεύοντες τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισκόπων Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου ἐλπίζομεν ὅτι ἄλλοι διαθέτοντες πλείονα χρόνον καὶ μέσα θὰ ἐξακριβώσουν τὰ καθέκαστα :

Ἔπονται τὰ ὀνόματα τῶν ἱερομονάχων, ἱεροδιακόνων καὶ ἡγουμένων. Ὁ πρῶτος ἡγούμενος εἶνε ὁ Μάξιμος, ὥστε ἀπολύτως συμβιβάζεται τὸ ἔγγραφον τοῦ Τουρκικοῦ ἀρχείου μὲ τὸν κατάλογον τῆς Μονῆς. Ἀναγράφονται δὲ κατόπιν ὡς ἡγούμενοι Μελχισεδέκ Μακάριος...

Τέλος ἔπονται τὰ ὀνόματα τῶν Μοναχῶν καὶ ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς ὀνόματα μοναχῶν, Μακαρίου, Κοσμᾶ, Ἱερεμίου, Ἰωακείμ, Νεοφύτου Μελετίου... οἱ τρεῖς πρῶτοι εἶνε οἱ Κτήτορες τῆς Μονῆς. Τὰ ὀνόματα τῶν λαϊκῶν κατέχουσι τὸ ἥμισυ τοῦ τετραδίου (1).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ διάφορα οἰκήματα τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι δὲν ἐκτίσθησαν ὅλα διὰ μιᾶς ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπολλαπλασιάσθησαν. Τοῦτο τεκμαιρόμεθα ἐκ διαφόρων χαραγμάτων ἐπὶ τῶν ἀνωφλίων τῶν οἰκοδομῶν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι. 1716 Ἀπριλίου. καὶ 1830.

Αἱ σπουδαιότεραι εἰκόνες ἐντὸς τοῦ Ναοῦ. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ εἰκονοστασίου εὑρίσκονται αἱ ἑξῆς εἰκόνες :

Ἡ Ρίζα τοῦ Ἰεσσαί (2) ἡ ὁποία φέρει τὴν ἑξῆς ἀφιέρωσιν : «Δέησις τῶν Δούλων τοῦ Θεοῦ Ἰγνατίου Ἱερομονάχου καὶ Κωνσταντίνου Ξενάκι ΑΨΜΒ (=1742)».

Ἡ Θεοτόκος, ἄνευ χρονολογίας καὶ ἀφιερωτοῦ, μεταγενεστέρων χρόνων.

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος. Δέκα εἰκονίδια πλαισιώνουσι τὴν εἰκόνα παριστάνοντα τὰ μαρτύρια τοῦ Θεσσαλονικέως ἁγίου. Φέρει χρονολογίαν ΑΨΞΒ'=1762.

Ὁ Μέγας Ἀρχιερεύς. Ἡ εἰκὼν αὕτη φέρει τὴν ἑξῆς ἀφιέρωσιν «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νεοφύτου Ἱερομονάχου καὶ καθηγουμένου 1837.

Ὁ Ἅγιος Παντελεήμων. 12 μικρὰ εἰκονίδια πλαισιώνουσι τὴν εἰκόνα ταύτην παριστάνοντα τὰ μαρτύρια τοῦ ἁγίου.

Ὁ Ἅγιος Γεώργιος (3). 18 εἰκονίδια πλαισιώνουσι τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου καὶ ἱστοροῦσι τὰ μαρτύρια τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Φέρει δὲ καὶ τὴν ἑξῆς ἀφιέρωσιν : «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γερασίμου ἱερομονάχου Κορνάρου», χεὶρ Τζώρτζη Καστροφυλάκου (4).

Εἰς τὸ ἱερὸν Βῆμα τῆς ἐκκλησίας εὑρίσκονται αἱ ἑξῆς μικραὶ εἰκόνες : «Οἱ Ἅγιοι Τεσσαράκοντες» χρονολ. ΑΨΝΔ', «Ἡ ἀποτομὴ τοῦ Προδρόμου» 1886, «Ὁ Ἅγιος Γεράσιμος», φέρει ἀφιέρωσιν «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γερασίμου Ἱερομονάχου» ΑΨΜΒ'. Εὑρίσκονται δὲ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας καί τινες μι-

---

1) Ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἀποτελεῖ τὸ 30 ἐκλογικὸν τμῆμα τοῦ Νομοῦ, εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο ψηφίζουσιν οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Φόδελε, Μαράθου, Δαμάστας καὶ Ἁγίου Παντελεήμονος.

2) Ὁ Κρὴς Ζαχαρίας Καστροφύλακας ἔχει εἰκονογραφήσει εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τῶν Βερσῶν ἐν Κερκύρᾳ τὸ δένδρον τῆς Ρίζης τοῦ Ἰεσσαί. Ἡ τοιχογραφία αὕτη σῴζεται ἐν καλῇ καταστάσει καὶ δεικνύει τὴν αὐστηρὰν Βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ὁ Κρὴς Ζαχ. Καστροφύλακας. Οὗτος ἤκμασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. (Πρβλ. Ἰωάν. Κριτσωτάκη «Οἱ Κρῆτες ζωγράφοι», Μύσων τόμ. Γ', σελ. 145).

3) Τὴν εἰκόνα ταύτην λέγει ὁ κ. Ἀχ. Κύρου πολὺ παλαιάν, 4 ἢ 5 αἰώνων ἐν τούτοις ἀνήκει εἰς τὴν παρακμὴν τῆς Κρητικῆς ἁγιογραφίας.

4) Εἰκόνες τῶν Καστροφυλάκων σῴζονται ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ μικροῦ καὶ Ἁγίου Ματθαίου Ἡρακλείου. Πρβλ. Ἰω. Κριτσωτάκη, «Οἱ Κρῆτες ζωγράφοι» Μύσων, τόμ. Γ', σελ. 157.

κραὶ εἰκόνες τοῦ Κ. Παρθενάκη, αἱ ὁποῖαι φέρουσι χρονολογίαν 1896 καὶ 1905.

Ἐπίσης εὑρίσκεται εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ μία ἀκολουθία τοῦ ἁγίου χειρόγραφος καλλιγεγραμμένη, εἰς τὸ τέλος αὐτῆς ἀνέγνων «αωδ' χεὶρ Γεωργίου Γουνάλε».

Ἡ εἰκὼν Ἅγιοι Πάντες. Αὕτη εὑρίσκεται σήμερον ἀνηρτημένη εἰς τὸν μεσημβρινὸν τοῖχον καὶ πρὸ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου—πρότερον εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ τοίχου παρὰ τὸ εἰκονοστάσιον καὶ ἐπὶ τοῦ σκέλους τῆς καμάρας τοῦ βορείου ἐκκλησιδίου τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ἄνευ πλαισίου—(διαστάσεις 1,02×0,83 μέτ.). Ἡ εἰκὼν αὕτη ἀνάγεται εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς ἁγιογραφίας ἐν Κρήτῃ, μετὰ πεποιθήσεως δὲ λέγομεν ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ὑπερέχει δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ σύλληψιν ἀπὸ ὁμοίαν εἰκόνα τοῦ Ἡλιοῦ Μόσκου (1) τὴν εὑρισκομένην ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Πάντων τῆς Ζακύνθου. Ἀλλὰ δὲν φθάνει ὅμως τὴν ὡραιοπρέπειαν καὶ τὴν διάταξιν τῆς εἰκόνος «Ἅγιοι Πάντες» τοῦ Κρητὸς Γεωργίου Κλώντζα (2). Εἰς τοὺς χρόνους καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ τελευταίου τούτου Κρητὸς ζωγράφου ἴσως καὶ ὀλίγον πρότερον ἐγένετο οἱ Ἅγιοι Πάντες τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος.

Τὸ κέντρον τῆς εἰκόνος κατέχει ὁ Ἰησοῦς καθήμενος ἐπὶ ἀφανοῦς θρόνου, μετ' ἐκφραστικῆς κινήσεως εὐλογεῖ καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν, ἐπὶ δὲ τῶν γονάτων Του εὑρίσκεται ἀνεῳγμένον Εὐαγγέλιον καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀναγινώσκεται ἡ φράσις «ΔΕΥΤΕ ΟΙ ΚΟΠΙΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΦΩΡΤΙΣΜΕΝΟΙ». Ἐκ δεξιῶν τοῦ Χριστοῦ παρίσταται ἡ Θεοτόκος κατὰ τὴν προφητικὴν ῥῆσιν «παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν Σου...» ἐξ ἀριστερῶν ὁ Πρόδρομος, ἀμφότεροι εἰς στάσιν προσευχῆς εἰκονίζονται μὲ χαρακτηριστικὰς κινήσεις μὲ ἁρμονικὴν ἀπόλυτον ζωγραφικότητα. Κυκλικὴ ταινία φωτεινὴ περιβάλλει κύκλῳ τὸν Ἰησοῦν· τοῦτον ὑποβαστάζουν ἄγγελοι ἑξαπτέρυγες ἐν ἐκστάσει ὑμνολογοῦντες τὸν Κύριον, ὡς νὰ θέλωσιν νὰ ὑποδηλώσωσιν, ὅτι ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ εἶναι «πλήρης δόξης αὐτοῦ» κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ προφήτου Ἡσαΐου «ἵστατο κύκλον Σεραφείμ, ἀνὰ ἓξ πτέρυγας ἔχοντα ἕκαστον, μὲ τὰς δύο ἐκάλυπτε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ μὲ τὰς δύο ἐκάλυπτε τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ μὲ τὰς δύο ἐπέτα καὶ ἔκραζε τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο, καὶ ἔλεγεν Ἅγιος Ἅγιος... (3)»

Ἕτεροι κύκλοι—οἱ διάφοροι κόσμοι—εἰκονίζονται. Ἐπὶ μιᾶς κυκλικῆς ταινίας, ἡ ὁποία περιβάλλει τὸν Ἰησοῦν ἔχει γράψει ὁ ζωγράφος τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου ***«Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ἐπείνασα γὰρ καὶ ἔδο...*** (4)». Ἡ γῆ εἰκονίζεται ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ συμβολίζουσα τὸ γραφικὸν ῥητόν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐν τῇ Palatina «ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου». Τὸν ἐρυθροῦν τοῦτον κύκλον ὑποβαστάζουσιν ἑξαπτέρυγες ἄγγελοι εἰς τέσσαρας θέσεις, ἐνῷ ἐντὸς τοῦ πρώτου κύκλου εἰκονίζοντοι κύκλοι ἕτεροι, ὡς νὰ εἰκονίζεται ἡ ἁρμονικὴ τοῦ σύμπαντος σύνθεσις, ὁ δὲ Ἰησοῦς κατευθύνει καὶ ὁδηγεῖ τὰ πάντα. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἐν τῇ ἐκφράσει τῆς νέας ἐκκλησίας

---

1) Ὁ Ἡλιοῦ Μόσκος ἤκμασε περὶ τὰ ἔτη 1649—1684.

2) Ἡ ἀκμὴ τοῦ ζωγράφου τούτου συμπίπτει κατὰ τὰ τέλη τοῦ XVI αἰῶνος.

3) Ἰδέ: Ἡσαΐου 6, 2.

4) Ἰδέ: Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ΚΕ' 33—34.

γράφει : «Εἴποις ἂν αὐτὸν τήν γῆν ἐφορᾶν καὶ τὴν περὶ ταύτης διανοεῖσθαι διακόσμησίν τε καὶ κυβέρνησιν οὕτως ὁ γραφεὺς καὶ τοῖς σχήμασι τὴν τοῦ Δημιουργοῦ περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ἐπίπνοις γέγονεν ἐντυπώσασθαι». Διὰ τῶν κύκλων τούτων ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζεται κύριος τοῦ σύμπαντος ἀναφωνών : «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος..,» Ἄνωθεν τοῦ Χριστοῦ εἰκονίζονται αἱ οὐράνιαι Δυνάμεις κατὰ φάλαγγας συντεταγμέναι καὶ κατὰ βάθος ὡς βλέπομεν τὴν εἰκόνα. Ὁ ζωγράφος θέλει νὰ παραστήσῃ τοὺς ἀγγέλους ὡς λειτουργούς, τάγματα ὑπακούοντα μόνον εἰς Ἐκεῖνον, «ὁ ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα (¹)».

Τὴν διάταξιν ταύτην τῶν οὐρανίων ταγμάτων ἀνευρίσκομεν εἰς τὸν Μιχαὴλ Δαμασκηνόν, τὴν ὁποίαν πάλιν ἐμιμήθη ὁ πολὺς Γκρέκο καὶ συχνὴν κάμνει χρῆσιν εἰς τὰς εἰκόνας του. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἀποτελεῖ ἀληθῶς φαινόμενον μεγαληγόρου τέχνης, ἔργον δὲ κορυφαίου τεχνίτου μὲ ὑψηλὴν αἴσθησιν. Αἱ οὐράνιοι δυνάμεις εἰκονίζονται ὡς ἀρχιερεῖς (τέσσαρες) ἱερεῖς, διάκονοι, ὑπουργοὶ τοῦ Θεοῦ. Εἰς τοὺς διακόνους διακρίνονται τὰ στιχάρια μετὰ τῶν ὡραρίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναγράφονται αἱ λέξεις «Ἅγιος Ἅγιος». Ὁ ἱματισμὸς εἶναι ἐρυθροῦς καὶ πράσινος. Οἱ εἰκονιζόμενοι ἄγγελοι εἶνε ἐξηπλωμέναι μορφαί, ὁ ζωγράφος δὲν προσέχει νὰ δώσῃ ὡραιοπάθειαν, εἶνε δραματιστής, καὶ ὁ ὁποῖος πιστεύει, ὅτι οἱ ἄγγελοι δὲν ἔχουν σώματα ἀλλ' ὑποπίπτουν εἰς τὴν αἴσθησίν μας ὡς ἀφῃρημέναι ἔννοιαι, ὡς ἐναέριοι μορφαὶ ἀσυλλήπτου κάλλους καὶ ὡραιότητος. Πάντα τὰ πρόσωπα Ἀπόστολοι, Προφῆται, Πατριάρχαι, Ἐπίσκοποι, Μάρτυρες, Ὅσιοι, Δίκαιοι, Ὁσιομάρτυρες παρουσιάζονται καθ' ὡρισμένην ἱεραρχίαν εἰς μικρογραφίας, αἱ ὁποῖαι πλαισιώνουν τὸν Ἰησοῦν. Εἰς ἑκάστην μικρογραφίαν (miniatura) ἀναγράφεται ἡ λέξις «Χορός», οἱ χοροὶ οὗτοι διακρίνονται κατὰ προοπτικὰς ἀποστάσεις, μετὰ τῆς δεούσης ἀποδόσεως τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν λεπτομερειῶν ἑνὸς ἑκάστου.

Χορὸς Ἀποστόλων. Μικρογραφία κατέχουσα τὸ ἄνω δεξιὸν μέρος τῆς εἰκόνος ἱστοριθεῖσα μετὰ καταπλησσούσης τέχνης καὶ τελειότητος. Οἱ Ἀπόστολοι ἔχουσι στρέψει τὸ πρόσωπον αὐτῶν πρὸς τὸ κέντρον τῆς εἰκόνος μὲ κινήσεις χαρακτηριστικὰς ἐπὶ φαιοῦ βάθρου. Ἡ τυπολογία τῆς μικρογραφίας ταύτης περικλείει χαρακτῆρα αὐστηρᾶς διαγραφῆς.

Χορὸς Ἱεραρχῶν. Ἀμέσως κάτωθι τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων εὑρίσκεται ἑτέρα μικρογραφία τῶν Ἱεραρχῶν. Ἡ miniatura αὕτη ὑπενθυμίζει τὸν Δαμασκηνόν, οἱ Ἱεράρχαι φέρουσι τὰς ἀρχιερατικὰς στολάς των ἐπὶ τῶν ὁποίων φαίνονται πολυάριθμοι σταυροὶ ἐντὸς ἀνοικτῶν πλαισίων πρᾶγμα, ὅπερ βλέπομεν καὶ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Δαμασκηνοῦ. «Ἡ Α'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ΑΦΗΑ'» (ἤτοι 1591) (²). Εἰς τὴν μικρογραφίαν ταύτην διακρίνεται ὁ ἅγιος Σπυρίδων, μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν κουκούλιον, ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος. Τὰ ὠμοφόρια τῶν ἱεραρχῶν εἶνε ὑπόλευκα μετὰ πολυαρίθμων σταυρῶν. Ὁ χορὸς τῶν Ἱεραρχῶν περικλείει λεπτοτάτην ἐπεξεργασίαν ἀλανθάστου ἐκτελέσεως ἐπὶ τῶν ἐκφράσεων τῶν προσώπων καὶ τῶν πτυχώσεων τῶν ἐνδυμάτων διὰ διαυγεστάτων

---

1) Ψαλμὸς ρδ' 4.

2) Ἰδέ : Ἰωάν. Κριτσωτάκη, Μιχαὴλ Δαμασκηνός, ἐφημ. «Ἀνόρθωσις» 17 Ἰουλίου 1932.

χρωματισμῶν τονιζομένων μετ' ἀρκετῆς χάριτος καὶ αἰσθητῆς δεξιότητος.

Χορὸς Μαρτύρων. Ἐν συνεχείᾳ τῆς προηγουμένης μικρογραφίας ἔρχεται ὁ χορὸς τῶν Μαρτύρων. Διακρίνεται ὁ ἅγιος Δημήτριος ὁ τῆς Θεσσαλονίκης Πολιοῦχος. Εἶναι ἀξία πολλῆς προσοχῆς ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξεργασία ὅλης τῆς συνθετικῆς παραστάσεως τῆς μικρογραφίας ταύτης.

Χορὸς Ἀσκητῶν. Ἐνδιαφέρουσα μικρογραφία· ἐν αὐτῇ παρουσιάζονται ἡλιοκαεῖς, ξηροὶ καὶ τεθλιμμένοι οἱ ἀσκηταί, ὅπως ἀκριβῶς τοὺς φαντάζεται ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, ἢ ὅπως ὁ ζωγράφος εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τοὺς βίους τῶν πρώτων ἀσκητῶν τῆς Ἄνω Αἰγύπτου καὶ ἰδίως τῆς Θηβαΐδος καὶ Παλαιστίνης.

Χορὸς Προφητῶν. Εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν τῆς εἰκόνος εἰκονίζονται οἱ Προφῆται τοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἀντιζυγίαν τῶν Ἀποστόλων. Οὗτοι κινοῦνται μὲ τὴν γνωστὴν βιβλικὴν νευρικότητα καὶ συγχρόνως χειρονομοῦν. Ἡ μικρογραφία αὕτη μᾶς ὑπενθυμίζει Θεοφάνην Β'. τὸν Κρῆτα, τὸν κοσμήσαντα τὸ Καθολικὸν τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ Ὄρει Ἄθῳ τῷ 1535.

Χορὸς Βασιλέων. Τὰ πρόσωπα τῆς μικρογραφίας εἰκονίζονται βασιλικῶς ἐνδεδυμένα διὰ στεμμάτων κατὰ τὸ σύνηθες.

Χορὸς μαρτύρων γυναικῶν. Εἶναι ἡ ζωηροτέρα ἔκφρασις· μελετῶντες τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σωμάτων καὶ τῶν ἄλλων μικρογραφικῶν παραστάσεων ἀνευρίσκομεν ὁμοιότητας τῆς τεχνοτροπίας τοῦ ἀγνώστου ζωγράφου μας πρὸς τὰ Φλαμανδικὰ ἔργα, ἔνθα ἡ ὀρθότης τοῦ σχεδίου καὶ αἱ περὶ τὴν ἐκτέλεσιν λεπτομέρειαι περικλείουσι τεχνικὰς χάριτας ἀπεχούσας τῆς ξηρογραφικῆς ἰδιορρυθμίας.

Χορὸς Ἀσκητριῶν. Εἶναι ἡ τελευταία μικρογραφία πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς εἰκόνος. Τὸ μέρος τοῦτο ἔχει φθαρῆ, ἵνα μὴ καταστραφῇ δὲ περισσότερον ἐκαλύφθη μὲ ἐπίστρωμα λευκοῦ κηροῦ. Ἀναμφιβόλως εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς εἰκόνος θὰ ὑπῆρχε τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου—εἶνε τὸ ἐπικρατοῦν ἔθιμον νὰ τίθεται τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου εἰς τὸ ἀριστερόν μέρος τῆς εἰκόνος (δεξιὰ τῷ ὁρόντι)—σήμερον ἔχει ἐξαλειφθῆ λόγῳ τῆς φθορᾶς.

Κάτωθι τοῦ κύκλου τοῦ Ἰησοῦ καὶ εἰς τὸν μέσον εὑρίσκεται ὁ Σταυρός, ἡ Λόγχη καὶ ὁ Σπόγγος, ἡ Ἁγία Τράπεζα, τὰ σύμβολα τοῦ μαρτυρίου τοῦ Χριστοῦ. Ἑκατέρωθεν τούτων τῶν συμβόλων εἰκονίζονται δύο ἑξαπτέρυγα. Κάτωθι τῆς μικρογραφίας παρίσταται ἀνδρόγυνον ἐπὶ ὑδρογείου σφαίρας εἰς ἀντιμέτωπον στάσιν δεόμενον. Χάριν τοῦ ζεύγους τούτου ἐποιήθη ἡ παροῦσα εἰκών. Τοῦτ' αὐτὸ ἔχομεν παρατηρήσει εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Μιχαὴλ Δαμασκηνοῦ τὴν εὑρισκομένην εἰς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν Κρήτης ἡ «Θεία Λειτουργία (¹)».

Σύγκρισις τῆς εἰκόνος πρὸς ἄλλα ἔργα Κρητῶν ζωγράφων. Ἂν συγκρίνωμεν δι' ἀντιπαραβολῆς τὴν παροῦσαν εἰκόνα οἱ «Ἅγιοι Πάντες» μὲ ἄλλα ἔργα γνωστῶν ἁγιογράφων τῆς Μεταβυζαντινῆς Κρητικῆς Σχολῆς καὶ ἰδίως τῶν Θεοφάνους, Δαμασκηνοῦ, Κλώντζα καὶ Μόσκου θὰ ἴδωμεν πολλὰς ὁμοιότητας καὶ ἀναλογίας, καὶ εἰς τὴν διάταξιν καὶ εἰς τὴν λεπτομέρειαν. Τὸ χρῶμα, ἡ διάταξις τῆς ὕλης, ἡ σύμπτηξις τοῦ ἱματισμοῦ μὲ τὸν ζωηρὸν τονισμὸν τῶν πολλαπλῶν πτυχώσεων, μὲ τὰς ἁρμονικὰς συνθέσεις τοῦ χρώματος, αἱ χαρακτηριστικαὶ κυμάνσεις τῆς κό-

---

1) Ἰδέ : Ἰωάν. Κριτσωτάκη. Οἱ Κρῆτες ζωγράφοι ἐν τῷ περιοδικῷ «Μύσων» τόμ. Γ' (1934) σελ. 135—6.

μης δι' ἀλλοιώσεων τῶν ἀποχρώσεων εἶναι τὰ ἀναλλοίωτα στοιχεῖα τῆς Κρητικῆς Μεταβυζαντινῆς Σχολῆς, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται καὶ ὁ Θεοφάνης ὁ Ἁγιορείτης καὶ ὁ Μιχ. Δαμασκηνὸς καὶ ἡ λοιπὴ χορεία τῶν μεγάλων Κρητῶν ζωγράφων. Αἱ ἱεροπρεπεῖς στάσεις τῶν προσώπων τῆς ἐξεταζομένης εἰκόνος «Ἅγιοι Πάντες», ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, ἀσκητῶν μαρτύρων ὁσίων, δικαίων καὶ γυναικῶν, καθὼς καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὰ ἀναμφισβήτητα τεκμήρια, τὰ ὁποῖα πείθουσι πάντα ἀμερόληπτον κριτὴν, ὅτι ἡ παροῦσα εἰκὼν ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Θεοφάνους, Δαμασκηνοῦ καὶ Θεοτοκοπούλου. Αἱ πολλαὶ ἀναλογίαι καὶ αἱ ὁμοιότητες τῆς εἰκόνος ταύτης «οἱ Ἅγιοι Πάντες» πρὸς τὰς εἰκόνας τοῦ Δαμασκηνοῦ ἢ «Προσκύνησις τῶν Μάγων (1)» Ἡ «Α'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ΑΦΗΑ' (2)» εἶναι τεκμήρια διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐποιήθη εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Δαμασκηνοῦ ἢ ἀνήκει εἰς τὸν μεγάλον καὶ καλλιτεχνικὸν κύκλον τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Πῶς εὑρέθη ἡ εἰκὼν αὕτη εἰς τὸν ἅγιον Παντελεήμονα; Πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι μετεφέρθη ἀπὸ τὴν παλαιὰν Μονὴν ὑπὸ τῶν τριῶν διασωθέντων Μοναχῶν. Ἐγνώριζον οὗτοι τὴν μεγάλην καλλιτεχνικὴν ἀξίαν της, καὶ ὅτι ἀνῆκεν εἰς μέγαν καλλιτέχνην τῆς παρελθούσης ἢ προπαρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, δι' αὐτὸν δὲ ἀκριβῶς τὸν λόγον μετέφερον ταύτην εἰς τὴν νέαν Μονήν, ἔνθα καὶ φυλάσσεται, ὡς τὸ Παλλάδιον αὐτῆς.

Ἔλεγχος πλάνης. Ἐνταῦθα νομίζομεν ὅτι πρέπει ὀλίγα τινὰ νὰ προσθέσωμεν δι' ὅσα ἀστηρίκτως καὶ ἁμαρτυρήτως ὑπεστήριξάν τινες, ὅτι ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἐμαθήτευσεν ὁ πολὺς Δομήνικος Θεοτοκόπουλος τὴν ἁγιογραφίαν τὸ πρῶτον, Ὁ κ. Ν. Καλογερόπουλος εἰς τὴν πραγματείαν αὐτοῦ «Βυζαντινὰ ἐργαστήρια (3)» ὑποστηρίζει καὶ παραδέχεται τὸ τοιοῦτον. Τὴν γνώμην ταύτην δυστυχῶς υἱοθέτησαν καὶ ἐπανέλαβον ἀβασανίστως καὶ ἄλλοι τινές. Ὁ κ. Ἀχιλ. Κύρου εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον Δομήνικος Θεοτοκόπουλος γράφει τὰ ἀκόλουθα. «Καὶ ἔτσι ὁ γυιὸς τῶν ἀρχόντων τοῦ Φόδελε (4) εὑρέθηκε μαθητὴς τῶν καλογέρων τοῦ ἁγίου Παντελέημονος... ἐδῶ, ἦσαν καὶ ἄλλα καλογεροπαίδια ποὺ ἐμάθαιναν καὶ αὐτὰ τὴν ὡραίαν τέχνην. Μαζῆ των ὁ Θεοτοκόπουλος «ἔτριβε τὸν βῶλον» ἑτοίμαζε τὴς μικρὲς ξύλινες πλακίτσες τῶν εἰκονισμάτων, τὴς ἐγυάλυζε, τὴς ἄλειβε μὲ κιμωλία (5)...».

Θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Ἀχιλ. Κύρου, καίτοι ἐκτιμῶμεν τὸν ἄνδρα ὑπερβαλλόντως, διὰ τὴν ἐργασίαν του καὶ διὰ τὸν ὑπέρμετρον ζῆλον του διὰ τὸν Θεοτοκόπουλον νὰ μὴ συμφωνήσωμεν μαζί του εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπολύτως. Ὁ κ. Ἀχιλ. Κύρου γράφει πάντοτε ἱππεύων τὸν πτερωτὸν Πήγασον τῶν Μουσῶν, καὶ

---

1) Ἰδέ: Ἰωάν. Κριτσωτάκη. Περιγραφὴν τῆς εἰκόνος ταύτης ἐν τῇ Ἐφημ. «Ἀνόρθωσις» 27 Ἰουλίου 1932.

2) Ἔνθ' ἀνωτέρω 17, 20 Ἰουλίου 1932.

3) *Ν. Καλογεροπούλου*, Βυζαντινὰ Ἐργαστήρια, Ἑλληνικὰ Φύλλα μην. Σ)βρίου—8)βρίου 1925 ἀρ. 7--8.

4) Ἐκ τῶν τουρκικῶν ἐγγράφων προκύπτει, ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Θεοτοκοπούλου ἐκέκτητο Μετόχιον «πεφημισμένον» ἐν Μεσσαρᾷ Πρβλ. «Μύσων» τόμ. Β' (1933) σελ. 13 καὶ ἑξῆς.

5) Πρβλ. Ἀχιλ. Κύρου, Δομήν. Θεοτοκόπουλος σελ. 15.

ἐν ταῖς Ποιητικαῖς αὐτοῦ πτήσεσι καὶ τῇ ἐξάρσει παραβλέπει ἱστορικὰς ἀληθείας καὶ ζημιοῖ πολὺ τὸ ἔργον του. Ἔχει περιπέσει εἰς ἀπερίγραπτον μέθην πρὸς τὸν μέγαν ἀληθῶς Κρῆτα καλλιτέχνην καὶ εἰκοτολογεῖ πράγματα ἀνύπαρκτα (1).

Ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος οὐδέποτε εἶχε σχολὴν ζωγραφικῆς, ἐὰν πράγματι εἶχεν θὰ ἐφρόντιζον οἱ μοναχοὶ νὰ καλλωπίσωσι πρῶτον τὴν Μονήν των, δηλαδὴ θὰ εἰκονογραφοῦσαν τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας των καὶ δὲν θὰ ἄφηναν αὐτοὺς λευκοὺς ὅπως εἶνε. Αἱ παλαιότεραι ἐκκλησίαι καὶ ἰδίως τῶν Μονῶν ἔχουσι τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους καταγράφους εἰκόνων, τὸ τοιοῦτο παρατηρεῖται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Μόνον τοῦτο ἔπρεπε νὰ παρατηρήσωσιν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουσι τὸ τοιοῦτον.

Ἡμεῖς πιστεύομεν ὅτι οὔτε ἴχνος τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γκρέκο, ἀλλ' ἱδρύθη αὕτη εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους, ἤτοι 127 ἔτη μετὰ τὸν Θεοτοκόπουλον καὶ εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας ἐν Κρήτῃ καθὼς ἀνωτέρω ἀπεδείξαμεν.

Εἰς τὸ ἕτερον τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἔργον «Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος» ἐν σελίδι 195 γράφει τὰ ἑξῆς: «Εἶναι ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ ἡ ὁποία ὅπως πιστοποιεῖ μία ἐπιγραφή της... ... ὑφίσταται ἀπὸ πέντε ἢ ἓξ αἰώνων...». Ἐν τούτοις ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε 1677. Τὰς ἐπιγραφὰς δημοσιεύομεν ἀμέσως κατωτέρω. Συνεχίζει ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι γράφων: «Αἱ φορηταὶ αὐταὶ εἰκόνες—μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἰδίως ἀξιόλογοι μία «Γλυκοφιλοῦσα» μία «Ῥίζα Ἰεσσαὲ» καὶ εἷς Ἅγ. Γεώργιος—ἔχουν διαφόρους ὑπογραφὰς καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ διαφόρους αἰῶνας». Οὐδεμία εἰκὼν ὑπάρχει ἐν τῷ Ναῷ ἀρχαιοτέρα τοῦ 1752, ἐκτὸς τῆς εἰκόνος «Οἱ ἅγιοι Πάντες» διὰ τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ὡμιλήσαμεν ἐν ἐκτάσει, καὶ ἡ ὁποία δὲν φέρει χρονολογίαν. Ὡσαύτως ἡ εἰκὼν ἡ «Γλυκοφιλοῦσα», τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ κ. Ἀχ. Κύρου δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Μονὴν (2) Σκοπίμως ἀνεγράψαμεν τὰς εἰκόνας τῆς Μονῆς, ἵνα σχηματίζῃ ὁ ἀναγνώστης σαφῆ ἰδέαν περὶ τούτων καὶ τοῦ ἔτους τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς. Ὁ κ. Ἀχιλ. Κύρου ἀναφέρει ἐν σελίδι 200 καὶ τὰ ἑξῆς:

«Εἶναι δύο ἢ τρία συμβόλαια τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα διαφόρων Θεοτόκηδων ἢ Θεοτοκάκηδων καὶ πρὸ παντὸς ἕνα ὡραῖον εἰκόνισμα τοῦ «Ἐπιταφίου Θρήνου», τὸ ὁποῖον φέρει σχετικῶς, νέαν χρονολογίαν. Ἡ ὑπογραφή του λέγει «Δέησις Ἰωάννου Θεοτοκάκη Α. Ω. Α. Η. 1838». Οἱ κάτοχοι τῆς εἰκόνος ταύτης μᾶς ἐπέδειξαν ἀλαζονευόμενοι καὶ ὑπερηφανευόμενοι τὴν φορητὴν εἰκόνα τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου, συγχρόνως μᾶς εἶπον ὅτι «γράφει ἀπάνω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοτοκάκη, καθὼς τοὺς εἶπεν κάποιος Ἀθηναῖος δημοσιογράφος». Τόσον ἐγώ, ὅσον καὶ ὁ συνοδός μου κ. Νῖκος Σαντοριναῖος (3) μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἐξητάσαμεν τὴν εἰκόνα ταύτην, ἀλλὰ οὐδαμοῦ εὕρομεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοτο-

---

1) Πρβλ. Ν. Τωμαδάκη, Βιβλιοκρισία, ἐν Ἐπ. Ἐτ. Κρητικῶν Σπουδῶν τόμ. Α΄ σελ. 580. Τοῦ αὐτοῦ, Ὀνόματα τῶν ὁδῶν, πλατειῶν κ.λ.π. τῆς πόλεως Χανίων σελ. 33.

2) Τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος ἐπισκέπτομαι συνεχῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1932.

3) Τὸ πρῶτον 15ήμερον τοῦ μηνὸς Μαΐου 1936 ἐπεσκέφθημεν τὴν Φόδελε μετὰ τοῦ κ. Σαντοριναίου, ζωγράφου καὶ καθηγητοῦ τῶν καλῶν τεχνῶν τότε εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν τῆς πόλεώς μας.

κάκη ἀναγραφόμενον. Ἡ εἰκὼν εἶνε κακοζήλου τέχνης καὶ οὐχὶ πλέον τῶν 100 ἐτῶν.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰ συμβόλαια, μᾶς ἐβεβαίωσαν ὅτι ἔχουσι συμβόλαια εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοτοκάκη χωρὶς βεβαίως νὰ μᾶς ἐπιδείξουν τὰ τοιαῦτα.

Ἐπιγραφαί: Δεξιὰ τῆς κυρίας εἰσόδου τῆς Μονῆς καὶ εἰς ὕψος 2,30 μέτρ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους εὑρίσκεται ἐντετοιχισμένη πλὰξ διαστ. 0,40×030 μέτρ.) ἐκ λίθου πορώδους καὶ ἐπ' αὐτῆς εἶναι γεγραμμένα δι' ὀξέος ἐργαλείου τὰ ἑξῆς γράμματα:

+ ΗΕΝΗΥΠΥ
ΛΗΚΤΕΘΛΗΜ
ΕΝΗΗΟΔΟΣ
ΗΑΙΠΑΓΟΥ
ΣΑΕΙΣΤΗΝ
ΖΩΗΝ-1677

Τὰ γράμματα ταῦτα ἀποτελοῦσι ῥητὸν εἰλημμένον ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (1). Ὁ χαράκτης γράφει ***«αἰπάγουσα»*** ἀντὶ ***ἀπάγουσα:***

Ὁ μακ. G. Gerola εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ Monumenti Veneti nell'isola di Greta σημειώνει τὰ ἑξῆς σχετικά: «Ἡ θύρα τῆς εἰσόδου τοῦ Μοναστηρίου τούτου δεικνύει τὴν ἀπαράλλακτον ἱερὰν ἐπιγραφήν, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ Γουβερνέτου, ἀλλὰ ἡ χρονολογία του εἶναι 1677» (2) Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Γουβερνέτου εἶναι γεγραμμένη διὰ καλυτέρας καὶ ἐπιμελεστέρας χειρὸς καὶ διὰ κεφαλαιωδῶν γραμμάτων, ἀλλ' ὅμως καὶ αὕτη δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη γραμματικῶν σφαλμάτων, ὡς λ. χ. «ΤΕΘΛΙΜΕΝΗ» δι' ἑνὸς «Μ» καὶ φέρει ἔτος 1537 (3).

Στενὴ καὶ τεθλιμμένη εἶνε ἡ ὁδός, ἡ ὁδηγοῦσα εἰς τὴν ζωὴν τὴν οὐράνιον, τοῦτο θέλει νὰ ὑπομνήσῃ εἰς τὸν εἰσερχόμενον ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφή· δι' αὐτῆς ὀλίγοι εἰσέρχονται καὶ μετὰ δυσκολίας εὑρίσκουσι ταύτην, τοῦτο πρέπει νὰ γνωρίζουσιν οἱ Μοναχοὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ ἀφήνωσι τὰς βιωτικὰς μερίμνας ἢ καλύτερον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγει ὁ Δάντης εἰς τὸ τρίτον ᾆσμα τῆς Θείας κωμῳδίας.

«Lasciate ogni speranza voi ch entrate (4)».

Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐγράφη ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφὴ εἶνε περίοδος, ἀντιπροσωπεύουσα τὴν φρικώδη δουλείαν καὶ τὴν πνευματικὴν κατάπτωσιν (5), ἡ περίοδος

1) Ἰδέ. Κατὰ Ματθ. Εὐαγγ. Ζ'. 14 Ἰωάνν. Χρυσοστόμου, «Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι καὶ εἰς τὸ στενὴ ἡ πύλη» λόγον.

2) Πρβλ. Gerola Monumenti, τόμ. III σελ. 178.

3) Προβλ. Gerola ἐνθ' ἀνωτέρω τόμ. IV σελ. 425.

4) Κατὰ μετάφρασιν ἔμμετρον εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἔχει οὕτως:
«Ἄφες πᾶς ὧδ' εἰσιὼν πᾶσαν ἐλπίδα». Μεταφρ. Κ. Μουσούρου, ἐκδ. Β'. Λονδῖνον 1890.

5) «Αἱ εἰσβολαὶ τῶν Βαρβάρων, λέγει ὁ πολὺς A. Villemain, ἐβύθισαν τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν ἀμάθειαν, ἡ ἀναρχία.... συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν βραδύτητα τῶν φώτων».

Ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας κ. Γεώργιος Χατζιδάκις ἐδίδαξε, ὅτι

δ' αὕτη μικρὰ καὶ πενιχρὰ παραγαγοῦσα, ὀλίγα γενικῶς δύναται νὰ παραδώσῃ εἰς ἡμᾶς. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη τοῦ Ἁγ Παντελεήμονος ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος Βυζαντινῶν καὶ κλασσικῶν κεφαλαιωδῶν γραμμάτων, καθὼς ἐπικρατεῖ εἰς πολλὰς ἐπιγραφὰς τῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ προγενεστέρως.

Παρατηρεῖται ὁ Βυζαντινὸς τρόπος τοῦ σχηματισμοῦ τῶν γραμμάτων, μεθ' ὅλας τὰς ποικιλίας καὶ τοὺς ἰδιωτισμοὺς καὶ τὰς συνδέσεις τῶν γραμμάτων, τὰς βραχυγραφίας, τὰς ἀποκοπὰς τῶν συλλαβῶν μάλιστα δὲ τῶν καταλήξεων, μὲ μικρὰς παραλλαγὰς ἐξαρτωμένας ἐκ τοῦ χρόνου καὶ ἀτμοσφαιρικῶν ἐναλλαγῶν. Συγχρόνως παρουσιάζεται ἡ ἀρχαία γραφὴ τῶν γραμμάτων, καθὼς φαίνεται εἰς τὴν παροῦσαν ἐπιγραφήν. Ἡ ἐμφάνισις τῶν κλασσικῶν γραμμάτων παρουσιάζεται ἀπὸ τοῦ 15 αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ἡ ἀρχαΐζουσα γραφὴ κατὰ μικρὸν ἀναφαίνεται μὲ τὰ κεφαλαιώδη γράμματα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Ἡ μεταβολὴ αὕτη προῆλθε κυρίως ἐκ δύο λόγων οἱ ὁποῖοι εἶναι· πρῶτον ἡ ἀναγέννησις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ διάδοσις αὐτῶν διὰ τῆς ἀνακαλυφθείσης τυπογραφίας (1440) εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἰσήγαγε τὸ σύστημα τοῦτο τῆς γραφῆς. Δεύτερον δὲ φιλομαθεῖς ὄντες οἱ Κρῆτες εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν μᾶλλον ἢ εἰς τὸν Κερδῷον θύοντες, ἀθρόοι ἔσπευδον εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Βενετίαν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπιδιδόμενοι εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας, ἐκεῖ δὲ οἱ πλεῖστοι διέπρεπον ἐν αὐτοῖς. Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν διέμενον ἐν Ἰταλίᾳ ἢ μετέβαινον εἰς ἄλλας τῆς Εὐρώπης πόλεις καὶ ὡς διδάσκαλοι καὶ ὡς συγγραφεῖς καὶ ὡς τυπογράφοι καὶ ὡς καλλιτέχναι ἁπανταχοῦ ἐτίμων τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα. Πολὺ ὀρθῶς δὲ ἔγραψεν ὁ Κρὴς Μουσοῦρος τὰ ἑξῆς :

Ἀλλὰ τὶ θαυμαίνω Κρητῶν φρένας, οὓς ποτ' ἐφετμαῖς
Πατρὸς Ἀθηναίη δαίδαλα πολλὰ δάεν
Κρὴς γὰρ ὁ τορνεύσας, τὰ δὲ χαλκία Κρὴς ὁ συνείρας,
Κρὴς ὁ καθ' ἓν στίξας· Κρὴς ὁ μολυβδοχύτης,
Κρὴς δαπανᾷ νίκης ὁ φερώνυμος, αὐτὸς ὁ κλείων,
Κρὴς τάδε· Κρησὶν ὁ Κρὴς ἤπιος αἰγίοχος (1).

Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Πατρίδα των καὶ μετέδιδον τὴν νέαν γραφήν. Ἀλλὰ τὸν σπουδαιδαιότερον ῥόλον ἔπαιξεν ἡ τυπογραφία· τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα ἐτυπώνοντο εἰς διάφορα τυπογραφεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἐνετίας καὶ τοῦ Κρητὸς Ζαχαρίου Καλλέργη μὲ τὰ στοιχεῖα τὰ κλασσικά, ἐγένοντο μεταδόται καὶ φορεῖς τῶν κλασσικῶν γραμμάτων.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἐπιγραφὴν ἡ χρονολογία δὲν δίδεται ἀπὸ κτίσεως Κόσμου, ὡς ἔπραττον οἱ παλαιότεροι μετὰ τῆς ἰνδικτιῶνος, ἀλλὰ ἀπὸ Χριστοῦ ἐπιφανείας, τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεκράτησεν ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, οὐχὶ βεβαίως διὰ μιᾶς ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐπεβλήθη. Λέγοντες τοῦτο ἐννοοῦμεν τὴν ἐπίσημον χρονολογίαν, διότι οἱ ἰδιῶται ἔκαμνον χρῆσιν τῆς νέας χρο-

---

ἐὰν ἡ Κρήτη δὲν ὑπεδουλώνετο εἰς τοὺς Τούρκους θὰ εἴχομεν σήμερον ἀρτιωτάτην λογοτεχνικὴν γλῶσσαν. Ἡ κάθοδος τῶν Τούρκων εἰς τὴν Κρήτην ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ οὐσιαστικῶς ἀλλοίωσιν εἰς τὰς κοινωνικὰς τῆς νήσου τάξεις καὶ εἰς τὰ Μοναστήρια.

1) Ἰδὲ *Legrand*, Bibliographie Hellen. tom. I Paris 1885 CXXVII καὶ σελ. 57—59.

νολογίας ἀπὸ τοῦ 1300 καὶ ἑξῆς. Ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Μαξίμου Πλανούδη μοναχοῦ (1) τὸ ἀραβικὸν ἀριθμητικὸν σύστημα (2). Ἡ χρονολογία τῆς ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Κρητὸς καὶ ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης ἐκπαιδευθέντος (3) κατὰ πρῶτον Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἐπισήμως δὲ καὶ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτησε κατὰ τὸ ἔτος 1628. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ὁ μέγας Κρὴς ἀνήρ ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ τυπογραφείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ διηύθυνεν ὁ Νικόδημος Μεταξᾶς. Τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο κατεστράφη ἀργότερον ἐνεργείαις τῶν Ἰησουϊτῶν.

Ἑτέρα ἐπιγραφὴ εὑρίσκεται ἄνωθεν τῆς κυρίας εἰσόδου τῆς μονῆς (διαστασ. 0,50×0,50 μ.) ἐντετοιχισμένη, μεταγενεστέρων χρόνων 1861, καὶ ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἑξῆς.

ΝΕΟΦΙΤΟΣ—ΥΓΟΥΜΕΝΟΣ
ΠΕΔΗΩΤΙΣ—ΜΕΤΑΤΗΣ—ΣΥΝ
ΩΔΙΑΣ ΤΟΥ 1861
ΜΑΡΤΗΟΥ 21

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνεκαινίσθη ἡ πύλη τῆς Μονῆς ὑπὸ τοῦ ἡρωϊκοῦ ἡγουμένου Νεοφύτου Πεδιώτου ἐξ Ἀχλάδος Μαλεβυζίου καταγομένου. Καὶ ἡ παροῦσα ἐπιγραφή, δυστυχῶς δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένη σφαλμάτων. Τὰ γράμματα εἶνε κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τρόπον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ἐὰν ἐξαιρεθῶσιν ὀλίγα τινὰ Βυζαντινά. Ἡ πλὰξ ἔχει ἀνάγλυφον σταυρὸν εἰς τὸ κάτω καὶ μέσον μέρος ἐντὸς κύκλου.

Μετὰ πέντε ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω χρονολογίας καὶ ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας τοῦ αὐτοῦ Νεοφύτου, ἐγένετο ὁ ἀνακαινισμὸς τῆς πηγῆς, τῆς εὑρισκομένης πρὸς τὸ Νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς Μονῆς διὰ τῆς συνδρομῆς Ἰωσὴφ (ΥΟΣΙΦ) μοναχοῦ· τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐχούσης τὰ ἑξῆς γράμματα (διαστασ. 0,32×0,20 μ.) εἰς πορώδους λίθου.

ΑΝΑΚΕΝΙΣΜΟΣ ΤΙΣ ΠΙΓΥΣ
ΕΓΕΝΕΤΟ ΕΝεΤΙ 1866
ΑΠΡΙΛΙΟΥ· 25 ΟΣΥΝΔΡΟ
ΜΗΤΙΣ· ΥΟΣΙΦ ΜΩΝΑΧΟΣ.

Ἐπὶ τοῦ κρουνοῦ εὑρίσκονται καὶ δύο ἀνάγλυφοι κακότεχνοι λέοντες.

Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς ἡγούμενος, Νεόφυτος Πεδιώτης ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πολεμιστῶν τῆς Κρήτης, ἀγωνισθεὶς πολλάκις ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1898 ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Κρήτης. Καίτοι κληρικὸς δὲν ἐλησμόνησε καὶ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας, διὰ τοῦτο πολλάκις μετ' ἄλλων ὁπλαρχηγῶν ἰδίως ἐξ Ἀνωγείων ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Τούρκων. Ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὑπῆρξε καταφύγιον πολλῶν γυναικοπαίδων κατὰ τὰς χαλεπὰς καὶ πονηρὰς ἡμέρας τῶν Κρητικῶν ἐπαναστάσεων. Ἐνταῦθα ἐσιτίζοντο, ἐτρέφοντο καὶ διέμενον πλεῖσται οἰκογένειαι. Πλεῖστοι ὁπλαρχηγοὶ συνῆλθον εἰς τὴν εἰρημένην Μονὴν καὶ συνεσκέφθησαν περὶ τοῦ πρακτέου καὶ ἔλαβον σοβαρὰς ἀποφάσεις. Τὴν 26 Δεκεμβρίου 1866 ὁ Ἀ. Πετρουλάκης ἀπεβιβάσθη μετὰ σώμα-

1) Οὗτος ἔζησε κατὰ τὸ ἔτος 1260—1310

2) Ἰδέ: Γραμματικὴ Μεγάλη τῆς ἀρχ. Ἑλλην. γλώσσης ὑπὸ Λ. Χριστοδούλου σελ. 72.

3) Ὁ Κύριλλος Λούκαρις ἦτο ἀδελφὸς τῆς Μονῆς Ἀγκαράθου καὶ ἡ φωτεινοτέρα φυσιογνωμία τοῦ αἰῶνος του.

τος ἐθελοντῶν εἰς τὸν ὅρμον τῆς Ἁγ. Πελαγίας καὶ ἐστάθμευσε» εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος (1).

Ὁ Ἡγούμενος Νεόφυτος Πεδιώτης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀχλάδα Μαλεβυζίου τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1830. Βαπτισθεὶς ἔλαβε τὸ ὄνομα Δημήτριος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τὸν Μάρτιον τοῦ 1836 ἤτοι μόλις 6 ἐτῶν, ἐκάρη δὲ μοναχὸς τῷ 1856, μετονομασθεὶς Νεόφυτος. Ἐγένετο ἱερεὺς τῷ 1858 κατὰ μῆνα Αὔγουστον, ἐκοιμήθη δὲ τὴν 1 Ὀκ)βρίου 1906 (2).

Ἡ Κρητικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1866 εἶνε πλήρης δειγμάτων πατριωτισμοῦ καὶ ἐθελοθυσίας «ὁ τριετὴς ἀγών, λέγει ἔγκριτος ἱστοριοδίφης, τῆς ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ διηνεκὴς πόθος τῆς Ἑνώσεως· ἡ Κρήτη αἱμοσταγὴς ἐξῆλθε μᾶλλον ἔνδοξος ἐμποιήσασα φόβον τοῖς ἐχθροῖς καὶ θαυμασμὸν τοῖς ἀπὸ περιωπῆς κρίνουσι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, τοῖς τιμῶσι τὰ ἡρωϊκὰ τοῦ πατριωτισμοῦ κατορθώματα καὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς παρέχοντας ἑαυτοὺς ὁλοκαυτώματα εἰς τὸν Βωμὸν τῆς Πατρίδος».

Μιὰ πτυχὴ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου δράματος ἀποτελεῖ καὶ ἡ συγκροτηθεῖσα κατὰ τὴν 29 Αὐγούστου 1866 (3) μάχη παρὰ τὸν Ἁλμυρὸν (4) Ἡρακλείου μὲ πρωταγωνιστὰς τὸν ἡρωϊκὸν ἡγούμενον τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος Χατζῆ Νεόφυτον Πεδιώτην, Ἰάκωβον Τζεδάκην ἱεροδιάκονον τῆς αὐτῆς Μονῆς καὶ τὸν Εὐμένιον Βουρεξάκην διάκονον τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης, ὁ ὁποῖος καὶ ἐφονεύθη ἡρωϊκῶς μαχόμενος, ἐτάφη δὲ εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τῶν Σαββατιῶν (5). Τὸ διάτρητον αὐτοῦ κρανίον εὑρίσκεται ἐν τῇ ὡς ἄνω Μονῇ.

Ἐνταῦθα ἐμάχετο ὁ ἡγούμενος Νεόφυτος ἡρωϊκῶς, καθὼς μαρτυρεῖ τὸ σῳζόμενον λαϊκὸν ποίημα :

Ἐκειά τονε κι' ὁ γούμενος ὁ Παντελεημονίτης
καὶ σᾶν αὐτὸ πολεμιστὴ δὲν ἔκαμε ἡ Κρήτη
Ἐκειά τονε κι' ἀληθινὰ μὲ τσ' ἄλλους κι' ἐπολέμα
καὶ τὸ σπαθίν του κόκκινο ἀποὺ τὸ τόσο αἷμα» (6).

Εἶχε περιπλακῆ οὗτος μὲ τὴν σπάθην ἀνὰ χεῖρας πρὸς τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Τούρκων Ἀγᾶν. Ἡὐνοήθη ὅμως ὑπὸ τῆς τύχης, καθόσον ἡ ὑπὸ ἄλλου Τούρκου πρὸς τὸν ἡγούμενον ἀπευθυνθεῖσα σφαῖρα ἠστόχησε τοῦ σκοποῦ της καὶ ἀντὶ τοῦ ἡγουμένου ἔπληξε τὸν Ἀγὰν εἰς τὴν κεφαλήν, ἀφήσασα αὐτὸν νὰ πέσῃ κατὰ γῆς ἄπνουν. Τοιουτοτρόπως ἠλευθερώθη ὁ ἡγούμενος, ἀλλ' αἱμόφυρτος ἕνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων σπαθισμῶν, ἀπεχώρησε τῆς μάχης. Ἡ πολύωρος αὕτη πάλη μὲ τὸν Ἀγάν, ὅπως καὶ τοῦ διακόνου Εὐγενίου Βουρεξάκη μετὰ πολυαρίθμων Τούρκων,

1) Πρβλ. Νικ. Θ. Καλομενοπούλου, Κρητικὰ ἤτοι τοπογραφία... Ἐν Ἀθήν. 1894 σελ. 154, 158, 159.

2) Ἐκ τοῦ Μοναχολογίου τῆς Μονῆς σελ. 135—36.

3) Ἰδὲ Ἰωάνν. Νουχάκη, Χωρογραφία Κρήτης σελ. 117

4) Ἤκουσά ποτε τὸν Δημήτριον Μαλλιώτην, ὁποῖος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἁλμυρὸν μάχην, νὰ διηγῆται ὅτι αὕτη συνεκροτήθη τὸν Αὔγουστον τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τὸ 1866.

5) Ἰδὲ Ἰωάνν. Νουχάκη, Χωρογραφία Κρήτης σελ. 117

6) Ἰδὲ συλλογὴν Κρητικῶν ᾀσμάτων ὑπὸ Κριάρη.

συγκεντρώσασα τὸ πεῖσμα τῆς μάχης πρὸς τοὺς δύο τούτους ἥρωας καλυγήρους, συνετέλεσεν, ὥστε πολλοὶ χριστιανοὶ ἐκ τῶν μαχομένων νὰ δράξουν τῆς εὐκαιρίας καὶ νὰ καταφύγουν, ὅπου καὶ ἐκρύφθησαν, εἰς τὴν παρακειμένην τῷ Ἁλμυρῷ φάραγγα καὶ νὰ σώσουν τὴν ζωήν των πλὴν ἑπτὰ Φοδελιανῶν, οἱ ὁποῖοι περικυκλωθέντες ἔπεσαν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι. Ὁ ἡγούμενος Νεόφυτος ἔλαβε δυὸ πληγὰς εἰς τὴν κεφαλὴν (1).

Ὁ Ἁγιοπαντελεημονίτης ἡγούμενος Χατζῆς Νεόφυτος Πεδιώτης ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ ἐλευθερωθεῖσαν τὴν ἠγαπημένην του Πατρίδα Κρήτην. Τῷ 1899 ὅτε τὸ πρῶτον ἦλθεν ὁ Πρίγκιψ Γεώργιος, Ὕπατος Ἁρμοστὴς Κρήτης εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ ἐπληροφορήθη τὰ τοῦ ἡγουμένου ἐζήτησε νὰ ἴδῃ αὐτόν. Μεταβὰς αὐτοπροσώπως εἰς τὸ πενιχρὸν κελλίον τοῦ ἡγουμένου εἶδε τὰ τραύματα τούτου ἐπὶ τῆς πολιᾶς κεφαλῆς, τὰ ὁποῖα μετὰ σεβασμοῦ καὶ συγκινήσεως κατεσπάσθη. Ὁ δὲ ἡγούμενος ὡς ἄλλος Συμεὼν εἶπε : «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου Δέσποτα... (2)»

Εἰς τὸ ἡγουμενεῖον τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος σῴζονται μέχρι σήμερον ἡ φωτογραφία, ἡ σπάθη καὶ ἡ πιστόλα τοῦ ἡγουμένου, τὰ ὁποῖα ἐπιδεικνύουσιν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας οἱ Μοναχοί.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΕΚ ΣΗΤΕΙΑΣ

Ἡ κατωτέρω μικρὰ συλλογὴ ἐπ δημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ παραμυθίων ἐκ τῶν χωρίων Ἁγίου Στεφάνου, Ρούσας Ἐκκλησᾶς, Ζύρου καὶ Σκοπῆς ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὸν Α' (1938) Λαογραφικὸν διαγωνισμὸν τοῦ Συλλόγου ἡμῶν «Ὁ Βιτσέντζος Κορνᾶρος» λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σητείας. Εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον ὑπεβλήθησαν ἐν συνόλῳ πέντε συλλογαί, βραβευθεῖσαι ἀναλόγως, ἐκ τῶν χωρίων Ζύρου, Σκοπῆς, Ἁγίου Στεφάνου, Ρούσας Ἐκκλησᾶς, Σιτάνου, Ἀδραβάστων, Κελλαρίων, Χοχλακιῶν καὶ Ἀζοκεράμου, ὑπὸ τῶν δημ)λων Αἰκατ.Ψωμαδάκη, Ἰωάνν. Ροδανάκη, Ἐλ. Μεθυμάκη, Ν. Χαρακοπάκη, Ἰωάνν. Ἐλευθεράκη, Ἰωάνν. Καπαράκη καὶ Γ. Μιαουδάκη. Τοῦ ὑπολοίπου ἐν ταῖς συλλογαῖς ταύταις ὑλικοῦ, ἐκ παραμυθίων, ᾀσμάτων, διστίχων, παροιμιῶν, αἰνιγμάτων, παραδόσεων, ἐπῳδῶν, τοπωνυμιῶν κ. ἄ. θὰ ἐπιχειρήσωμεν ὁμοίως ἐν καιρῷ τὴν δημοσίευσιν.

ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΗΤΕΙΑΣ "Ο ΒΙΤΣΕΝΣΖΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ,,

Α) ΔΗΜΟΤΙΚΑ ᾌΣΜΑΤΑ

(Συλλογὴ Ἐλ. Μεθυμάκη—Ν. Χαροκοπάκη Διδ)λων)

1) ὁ Ἀλέξανδρος κ' ἡ βασιλιοπούλα

Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὰς πού 'ταν' ἀπὸ τὴ Φλάντρα
δὲν εἶχεν ὡραιότερο καλύτερόν του ἄντρα
κ' ἐδιάλεξε κ' ἐγάπησε κόρη βασιλιοπούλα
ἀπού 'ταν' ὡραιότατη καὶ παινεμένη 'ς ὅλα.

---

1) Ἰδέ. Ἰωαν. Νουχάκη, Χωρογραφία Κρήτης. σελ. 116.
2) Ἰδέ : Κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, κεφ. β', 29—32.

5 Πολλὰ ὁ νεὸς τὴν ἀγαπᾶ μέσ' ἀποὺ τὴν καρδιάν του
μὰ ἡ λιγερὴ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τὄνομάν του
Σὰν εἶδενε ὁ βασιλεὰς κ' ἤκοβε τέτοια κρίσι
ἤκοψε τὰ κρυγιὰ νερὰ νὰ τήνε καταλύσῃ.
—Μ' ἀνάθεμά σε, αἴ! Λενιὸ καὶ πάλι ἀνάθεμά σε
10 ἐσένα καὶ τὸ βασιλεὰ εἶντα βαρὰ κοιμᾶσαι!
—Καὶ ἡ Λενιὸ 'βαρέθηκε τ' ἀνάθεμα νὰ λέσι
καὶ 'ς τοῦ κυροῦ τζῃ 'πήγαινε καὶ κάθεται καὶ κλαίει
—'Αφις μ' 'Αφέντη, ἄφις με 'ς τοῦ 'Ερωντα νὰ πάω
καὶ μέσ' 'ς τὸ βασιλίκι σου μὲ τὴν τιμή μου νά 'ρθω
15—Φοβοῦμαι θυγατέρα μου νὰ μὴ μοῦ λησμονήσῃς
νὰ πᾶς νὰ βρῇς τὸν 'Ερωντα κ' ἐμένα νὰ μ' ἀφήσῃς!
—'Αν σοῦ ξεχάσω 'Αφέντη μου διπλᾶ μοῦ καταρήσου
κι' ὡς εἶν' ἡ κολαΐνα μου ἐτσά νὰ τὴν ἀφήσω.
—Πήγαινε θυγατέρα μου, πήγαινε 'ς τὴν εὐκή μου
20 καὶ πάλι μετάγειρε παιδί μου 'ς τὴ βουλή μου.
—Καὶ μπαίνει καὶ 'στολίζονταν δυὸ μέρες, δυὸ 'βδομάδες
κ' ἡ κάμερα τζῃ ἤλαψε σὰ φωτερὲς λαμπάδες
Βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάνει καμαροφρύδι.
25 Τὴ σκάλα ἐκατέβηκε μόνο μὲ μιὰ βαγίτσα
κ' ἐβάστα καὶ 'ς τὰ χέρια τζῃ μαλαματένια βίτσα.
Τ' ἄστρη 'περιπερπάτηξαν 'ς τὸ λαμπιρὸ τὸ χιόνι
κι' ὁ συναχτὴς ἐπρόβαλε 'ς τοῦ Ρήγα τὸ περβόλι
Κι' ὁ Ρήγας ὥστε νὰ τὴ 'δῇ ἑφτὰ φορὲς ἀλλάσσει
30 κι' ἀποὺ τ' ἀνύχια ὡς τὴν κορφὴ ρῖγος τόνε τινάσσει.
—Καλῶς ἦρθες 'Ελένα μου, καλῶς ἦρθες κερά μου
ἀφοῦ ἤτανε κ' ἐκόπιασες ἀπόψε 'ς τὸν ὀντᾶ μου.
Μετὰ χαρᾶς 'Ελένα μου, 'Ελένα τῶν 'Ελλήνω
κ' ἐγὼ 'μουν' ἀποὺ σοῦ 'λεγα μὲ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο
35—Κ' ἐκάτσαν νὰ δειπνήσουνε μὲ παροιμιὲς μεγάλες
Μὰ ὁ νεὸς ἐποκαμάρωνε τσῆ λιγερῆς τσοὶ χάρες.
Καὶ σὰν ἐποδειπνήσανε πιάνει καὶ τήνε γδύνει.
—Νὰ ζήσῃς 'Αφεντάκι μου δυὸ λόγια νὰ μ' ἀφήσῃς
κ' ἐτουτηνιὰ τὴ βραδυνιὰ νὰ μοῦ τήνε χαρίσῃς.
40—Μετὰ χαρᾶς 'Ελένα μου, μετὰ χαρᾶς κερά μου
'Αφοῦ ἤτανε κ' ἐκόπιασες ἀπόψε 'ς τὸν ὀντᾶ μου.
—Κ' ἐθέκαν' ν' ἀποκοιμηθοῦν 'ς τῆς 'Αφουρμᾶς τὴ βίγλα
μ' αὐτὴ δὲν ἐκοιμήθηκε, ἡ βρομιὰ κ' ἡ σκύλλα
Καὶ βγάνει ἀργυρομάχαιρο ἀπ' ἀργυρὸ φουκάρι
45 τὴν κεφαλήν του' θέρισε ὡσὰν τὸ πορτακάλι.
Κι' ἀπείτις τὴν ἐθέρισε 'ς τὸ χέριν της τὴν παίρνει
—Χαημὸς τὸ νεό, κρῖμας τὸ νεό, κρῖμας τὸ παλληκάρι!
ὁ κύρις μου δὲν ἤθελε ἄντρα νὰ μοῦ τὸν πάρῃ.

χαημὸς τὸ νεό, κρῖμας, τὸ νεό, κρῖμα τὸ κυπαρίσσι
50 ποὺ ὁ κύρις μου δὲν ἤθελε νὰ μοῦ τόνε χαρίσῃ
Σφάκα πάρε τὰ ρόδα μου. πέρδικα τὰ πλουμιά μου
καὶ σὺ μερτιὰ πρικομερτιὰ πάρε τὴ μυρωδιά μου
Καὶ σὺ βουρλιά, κομποβουρλιὰ νὰ πάρῃς τὰ μαλλιά μου
νὰ μὴν τὰ πάρῃ κωπελλιὰ νά 'χῃ τὰ βάσανά μου,

2) ὁ Μᾶρκος ὁ Ρουκακιανὸς

—ὁ Μᾶρκος ὁ Ρουκακιανὸς μὲ τὸν 'Αραμαντάνη (1)
τὸ λᾷδι ἐμοιράζανε ποιὸς ἤθελα τὸ πάρῃ
—Ἄφις μου 'Αγᾶ τὸ λᾷδι μου νὰ ζήσω τὰ παιδιά μου
καὶ γιὰ τὰ γρόσα τὰ ἑκατὸ δὲν εἶν' ἡj ἀθρωπιά μου.
5 —Δὲ σοῦ τ' ἀφήνω ὡρὲ Ρωμαjέ τὸ λᾷδι νὰ τὸ πάρῃς
γιατὶ θὰ πὰ τὸ καυκηστῆς πὼς εἶσαι παλληκάρι.
—Πάρε τ' 'Αγᾶ τὸ λᾷδι μου καλὰ νὰ τὸ μετρήσῃς
γιατὶ θὰ στείλω μπουλετὶ (2) νὰ μὴ μοῦ λησμονήσῃς.
—Ἤπηρ' 'Αγᾶς τ' ἀσκάκιν του κ' ἐπήγαινε 'ς τὴ χιόνα (3)
10 κι' ὁ Μᾶρκος τὸ τουφέκιν του καὶ βγαίνει 'ς ἕνα δῶμα (4)
—Τὴ μιὰ τὴν ὥρα τσῆ νυχτὸς ἐπαίχτη ἕνα φυσέκι (5)
καὶ 'ς τὸ χωριὸ 'γροικήθηκε εἰς ἕνα τσεϊρέκι (6)
—ὁ Μουραρεμεντὰν 'Αγᾶς δὲν τὸ 'κουσε ντελόγο
τσοὶ χωριανοὺς ἐφώναξε γιὰ νὰ τοὺς κάμουν λόγο
15—Μωρὲ ἀνθρώποι τοῦ χωριοῦ ὅπου εἴμαστεν ὁμάδι
τσοὶ ζαφτιγιέδες (7) βγάλετε νὰ πjάσουνε τὸ πλάϊ (8)
τὸ Μᾶρκο νὰ μοῦ φέρετε ἐτουτηνιὰ τὴν ὥρα
κ' ἐγὼ γιὰ τὸ τσελάτη μου πουλιῶ τηνε τὴ χιόνα (9)
—Μὰ ὁ θεὸς δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ ἀδικία
20 Κι' ὁ Μᾶρκος ἤκαμε φτερὰ κ' ἐμπῆκε 'ς τὴν 'Αθήνα.

3) ὁ κυνηγὸς καὶ ἡ κόρη

—'Απόψε σ' ἐνειρεύτηκα ἀπάνω 'ς ἕν' ἀόρη
γλυκ' ὄνειρο ἐθώρουνα πὼς ἤσουν φυλλοδόρι (10)
κι' ἀπείτις ἐκατέβαινα 'πὸ πάν' ἀποὺ τ' ἀόρη
βρίσκω 'ς τὴ βρύσι κ' ἤπλυνε μιὰν πλουμισμένη (11) κόρη.
5 'Απὸ μακρὰ ἐλόγιασα νὰ τήνε χαιρετήσω
κι' ἄς πάρω τὴν ἀπόφασι νὰ πηαίνω νὰ τὴ φήσω (12)
—Ὥρα καλή σου κωπελλιά!—«Καλῶς τὴν ἀφεντιά σου!»
μὰ δέσε τὰ σκυλλάκια σου νὰ μὴ μᾶς δακάσου

---

1) Ὄνομα Τούρκου. Ρεμεντάν; 2) Κλῆρος. 3) 'Αποθήκη. 4) Ἡ στέγη τῆς οἰκίας. 5) Ἡ σφαῖρα. 6) 'Ελάχιστον διάστημα χρόνου. 7) Ὁ χωροφύλαξ. 8) Ἡ βουνοπλαγιά. 9) 'Αποθήκη. 10) Ἡ λέξις «*φυλλοδόρι*» δὲν ὑπάρχει, ὅθεν νομίζω ὅτι πρόκειται περὶ τῆς λέξ. *φυλλορόδι*= φύλλον τοῦ ρόδου, μετασχηματισθείσης εἰς «φυλλοδόρι» διὰ μεταθέσεως τῶν συμφ. *ρ* καὶ *δ*. Γ.Κ.Σ. 11) Ὡραία, ὄμορφη. 12) Οὐδεμία ἔννοιαν ἔχει οὕτω ὁ στίχος, ὅθεν πιστεύω ὅτι θὰ εἶχεν ὁοτος ἀρχικῶς «νὰ πηαίνω νὰ τὴ φιλήσω». Γ.Κ.Σ.

—Μὰ 'κεῖνα τὰ σκυλλάκια μου λαγοὺς κι' ἀγρίμια πι̯άνουν
10 καὶ 'σὰν ἐσένα ὄμορφες κωπέλλες δὲ δακάνουν.
—Μὰ ἡ μάνναν της ἐπρόβαλε ἀπ' ἄργιο (1) παραθύρι
—'Ακόμη δὲν ἐπόπλυνες μάλαμα καὶ ζαφείρι
καὶ κρουσταλλένια κωπελλιὰ 'ς τὸ σπίτι νὰ γυρίσῃς;
—'Ηπλυνα 'γὼ κ' ἐπόπλυνα δὲν ἔχω μπλι̯ὸ εἶντα πλύνω
15 μὰ κυνηγὸς μὲ κυνηγᾷ καὶ δὲ μπορῶ νὰ φύγω.
—Διῶξε τονε τὸν κυνηγὸ νὰ πάῃ 'ς τὴ δουλειάν του
γι̯ατ' ἔχεις δώδεκ' ἀδερφοὺς ποὺ καῖνε τὴν καρδιάν του.
—Γροικᾶς (2) τση 'δὰ τσῆ μάννας μου λόγια 'ποὺ μοῦ τὰ λέει.
ἀποὺ σοῦ λέω πήαινε καὶ σὺ δὲ θὲς νὰ πηαίνῃς;
20—Αἴ! φέρ' ἐπὰ τὸ χέρι σου νὰ 'ποχαιρετηχτοῦμε
καὶ τὴ φιλιά 'πού 'δέσαμε πάντα νὰ τὴν κρατοῦμε.

Β') ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΕΚ ΖΥΡΟΥ

(Συλλογὴ Αἰκατ. Ψωμαδάκη—'Ιωάνν. Ροδανάκη)

1) 'Η καλὴ βασίλισσα

Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἦταν' ἕνας βασιλεάς κ' ἤκανε κακὲς πράξεις ἡ γυναῖκαν του μὲ τὸ φαμέγιο (3) ντου χωρὶς νὰ τὸ κατέχῃ αὐτός. Ὕστερα τό 'πανε τοῦ βασιλεὰ κ' ἐδιώρισε τσοὶ νιζάμηδες (4) καὶ τὸν ἐσκοτώσανε καὶ τὸν ἐθάψανε καὶ ἅμα τό 'μαθε ἡ βασίλισσα ἐπῆε ἀμοναχή τζη χωστὰ καὶ τὸν ἐξέθαψε κ' ἤκοψε τὸ καπατσινέλι (5) τσῆ κεφαλῆς του καὶ τό 'καμε τάσι γι̯ὰ νὰ πίνῃ νερὸ καὶ τ' ἀσήμωσε, ἐπῆρε τὰ μάτια ντου καὶ τά 'καμε δαχτυλιδόπετρες, τὰ δόντια ντου καὶ τά 'καμε μπροκαδοῦρες (6) 'ς τὰ παπούτσα τζη, ὕστερα ἐγύρευγε αἰτία τοῦ βασιλεὰ νὰ βγάλῃ τὸ ἄχτι (7) τζη ποὺ τσῆ 'σκότωσε τὸ ἀγαπητικό τζη.

Μιὰ μέρα τὴν ὥρ' ἀποὺ 'τρώγανε τοῦ λέει:

«Βασιλεά μου πολυχρονισμένε, νὰ σοῦ 'πῶ ἕνα ἄνιωμα (8) κι' ἀνὲν τὸ βρῇς νὰ μὲ κουτσοκεφαλίσῃς, ἀλλοιῶς καὶ δὲν τὸ 'ννοιώσῃς νὰ σὲ κουτσοκεφαλίσω ἐγώ». Καὶ τοῦ λέει: «Εἶντα 'ναι. Τὰ μασεῖς πατῶ, τὰ θωρεῖς φορῶ καὶ μὲ τὸ νοῦ σου πίνω νερό». Αὐτό 'ναι τὸ ἄνιωμα. Καὶ τσῆ λέει ὁ βασιλεάς: Νὰ μοῦ 'φήσῃς θὲς τρεῖς μέρες διορία νὰ τὸ βρῶ; Κ' ἐδέχτηκε αὐτή. Ὁ βασιλεὰς ἐκάλεσε ὅλο ντου τὸ στρατὸ καὶ εἶπε τὸ ἄνιωμα, καὶ ὅποιος ἤθελε τὸ βρῇ νὰ τοῦ δώσῃ μεγάλο χάρισμα, μὰ δὲ ντὸ βρῆκε κι̯ανείς. Ὕστερα ἐπῆρε τὸ Βεζύρην του κ' ἐγυρίζανε μαζὶ σ' ὅλες τσοὶ πολιτεῖες νὰ βροῦνε τὸ ἄνιωμα, μὰ δὲν ἐκάτεχε κι̯ανεὶς νὰ τοῦ τὸ ἐξηγήσῃ. Μι̯ὰν ἀργατινὴ ἐκει̯' ἀποὺ 'πορπατούσανε σὲ μι̯ὰν ἐξοχὴ τῶς ἐπάντηξε ἕνα σπιτάκι καὶ λένε. 'Ας μποῦμε ἐπαὲ μέσα νὰ πι̯οῦμε μι̯αολι̯ὰ νερὸ καὶ νὰ ξεκουραστοῦμε κι̯όλας.

'Εχτυπήσανε κ' ἐπρόβαλε μιὰν κωπελλιὰ καὶ γιὰ νὰ 'δῇ ὁ βασιλεάς ἀνὲν καταλαβαίνῃ ἀπὸ ἀνιώματα τσῆ λέει ἄμαχα καὶ τάραχα (9). 'Εχετε σκύλλο; Εἴχαμε κ' ἐψόφησε, μόνο καλῶς ὥρισες.

---

1) 'Αργιο=ὡραῖον. 'Η λέξις προῆλθεν ἐκ τῆς λέξ. *ὡραῖο—ὥρα̯ο—ἄργι̯ο* κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν πρόθεσιν *ἀπὸ*. Γ.Κ.Σ. 2) Γροικῶ=ἀκούω. 3) 'Υπηρέτης. 4) Χωροφύλακες. 5) Κρανίον; 6) Μπρόκες (καρφιὰ) διὰ νὰ μὴ φθείρεται γρήγορα τὸ πετσὶ τῶν ὑποδημάτων. 7) 'Η μανία ἐκδικήσεως. 8) Αἴνιγμα. 9) 'Επιρρηματ. ἥσυχα-ἥσυχα

Σὰν ἐκάτσανε εἶδε πὼς τὰ δόντια τσῆ κωπελλιᾶς ἤσανε ἀρὰ καὶ γυρίζει καὶ λέει 'ς τὸ Βεζύρην του. Ἔδε σπίτι, σπιτωσὰ μὰ 'ν' τὰ δοκάρια τζη ἀρά. Μὰ ἡ κωπελλιά 'ταν ἔξυπνη κ' ἐκατάλαβε πὼς ἐλέγανε γι' αὐτὴ καὶ πετᾶται (1) καὶ λέει: Τὰ δοκάρια (2) τζ' εἶν' ἀρά, μὰ τὰ ἐπίλοιπα 'ν' καλά. Ὕστερα ἤσφαξε ἡ κωπελλιὰ μιὰν ὄρνιθα καὶ τῶς ἤκαμε τραπέζι. Τὴν ὥρ' ἀπὸ ἐσέρβιρε ἤδωκε τοῦ βασιλεὰ τὴ μιὰ φτερούγα, τοῦ Βεζύρη τὴν ἄλλη κι' αὐτὴ ἐπῆρε τὸν πόδα.

Αὐτὴ τὴν ἐρώτηξε ὁ βασιλεάς: Μὰ γιάντα μᾶς ἤδωκες τσοὶ φτεροῦγες κ' ἐσὺ τρὼς τὸν πόδα; Εἶντα βασιλεὰς εἶσαι κ' ἀπόϊ (3) δὲ κατέχεις γιάντα; Νά: γιατὶ ἐσεῖς εἶστε 'ς τὸ φτερὸ κ' ἐγὼ 'ς τὸ πόδι, γιατὶ σᾶς περιποιοῦμαι.

Ὕστερα τήνε ρωτᾷ ὁ βασιλεάς. Δὲ μοῦ λές, μπορεῖς νὰ μοῦ λύσῃς ἕνα ἄνιωμα; Κ' αὐτὴ τοῦ λέει: Πέ μου το κ' ἐγὼ θὰ 'δῶ. Καὶ λέει ὁ βασιλεάς: Εἶντα 'ναι τὰ μασεῖς πατῶ, τὰ θωρεῖς φορῶ καὶ μὲ τὸ νοῦ σου πίνω νερό; Ἡ κωπελλιὰ ἐγέλασε καὶ σὲ μιαολιὰ τοῦ λέει: Χμ! βασιλεά μου, κ' ἀμὰ θὰ νά 'χετε 'ς τὸν τόπο σας καὶ εἶχενε κ' ἀνένα ἀγαπητικὸ καὶ πρέπει πὼς ἐπόθανε κ' ἐπῆε αὐτὴ καὶ τὸν ἐξέθαψε κ' ἤπηρε τὸ καπατσινέλι τσῆ κεφαλῆς του καὶ τό 'καμε τάσι γιὰ νὰ πίνῃ κ' ἤβγαλε τὰ μάτια του δαχτυλιδόπετρες καὶ τσοὶ βαλε 'ς τὸ δαχτυλίδι τζη καὶ ἤβγαλε καὶ τὰ δόντια ντου καὶ τά' βαλε μπρόκες 'ς τὰ παπούτσα τζη. Σὰν ἐποφάγανε, ἐποχαιρετήξανε, εὐχαριστήσανε κ' ἐφύγανε. Ἐπῆγε ὁ βασιλεὰς 'ς τὸ παλάτιν του, ἐξάνοιξε (4) τσοὶ δαχτυλιδόπετρες τσῆ βασίλισσας κ' εἶδε πὼς ἤτανε ἀπὸ τὰ μάτια γενομένες, κ' ἐξάνοιξε καὶ τσοὶ μπρόκες τῶν παπουτσῶ τζη καὶ ἤσανε δόντια καὶ τὸ τάσι (5) πού 'πινε πὼς ἤτανε ἀπὸ τὸ καυκὶ τσῆ κεφαλῆς ἀνθρώπου.

Εἶπε τζη πὼς εὑρῆκε τὸ ἄνιωμα κ' ὕστερα τὴν ἐκουτσοκεφάλισε ἔτσ' ἀπού 'χανε βαρμένο τὸ στοίχημα. Κ' ὕστερα γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν κωπελλιὰ ποὺ τοῦ 'λυσε τὸ ἄνιωμα τσῆ 'πεψε δῶρα μὲ τὸ Βεζύρην του 30 κουλουράκια, ἕνα γουλίδι τυρί, κ' ἕνα ἀσκὶ κρασὶ κ' ἕναν—πετεινὸ σφαμένο 'ς τὴν πετσέτα τυλιμένο (χωρὶς νὰ κατέχῃ ὁ Βεζύρης εἶντα 'χε μέσα) καὶ τσῆ 'πε. Ἤπεψέ με ὁ βασιλεὰς νὰ σοῦ φέρω τουτανὲ καὶ μοῦ 'πε νὰ σοῦ 'πῶ. Τριαντάρης εἶν' ὁ μῆνας, στρογγυλό 'ναι τὸ φεγγάρι, ἀπὸ κράζει καὶ ξημερώνει ἀλάκερος 'ς τὴν πέτσα καὶ τοῦ τράου τὸ δερμάτι τσιτὶ τσιτὶ (6) γεμᾶτο.

Ὁ Βεζύρης ὅμως ἤκατσε 'ς τὴ στράτα κ' ἤφαε τὰ μισὰ καὶ τ' ἄλλα τὰ πῆγε τσῆ κωπελλιᾶς καὶ τσῆ 'πε ὅ,τι τοῦ 'πε ὁ βασιλεάς.

Ἡ κωπελλιὰ ὅμως ἐκατάλαβε εἶντα παράγγερνε ὁ βασιλεὰς καὶ τοῦ παράγγειλε μὲ τὸ Βεζύρη ἅμα ἤνοιξε τὰ δῶρα. Ἐμισὸς ἤταν' ὁ μῆνας, ἐμισὸ καὶ τὸ φεγγάρι, ἀπὸ κράζει καὶ ξημερώνει μηδὲ ἤτο μηδ' ἐφάνη καὶ τοῦ τράου τὸ δερμάτι ντάντουλο (7) μπροντάντουλο, μὰ νὰ χαρῇ τὴν πέρδικα, τὸν κόρακα μὴ δείρῃ (κόρακας ὁ Βεζύρης, πέρδικα αὐτή). Σὰν ἐπῆε 'ς τοῦ βασιλεὰ τοῦ 'πε ὅ,τι εἶπε ἡ κωπελλιά, μὰ 'ξέχασε νὰ πῇ «μὰ νὰ χαρῇς τὴν—πέρδικα τὸν κόρακα μὴ δείρῃς». Ὁ βασιλεὰς ἀρχίνηξε καὶ τὸν ἤδερνε κι' ἅμα 'χε πολλὲς φαωμένες, εἶπε τοῦ βασιλεά: Στάσου βασιλεὰ γιατὶ μοῦ 'πε κ' ἄλλα, μὰ ξέχασα νὰ σοῦ τὰ 'πῶ. Εἶπε μου: μὰ νὰ χαρῆς τὴν πέρδικα τὸν κόρακα μὴ δείρῃς. Κ' ὁ βασιλεὰς τοῦ λέει: Αἴ! κακομοίρη ἄδικα τσ' ἤφαες· γιάειντα δὲ μοῦ τά 'λεγες παραμπρὸς νὰ μὴ σὲ δείρω! Ὑ-

1) Ἐπεμβαίνει. 2) Οἱ δοκοί. 3) Ἔπειτα. 4) Παρετήρησε. 5) Δοχεῖον. 6) Τεταμένον. 7) Χαλαρό.

στερα ἐπῆε κ' ἐπῆρε γυναῖκα ντου τὴν κωπελλι' ἀποὺ βρῆκε τ' ἄνιωμα κ' εἶχε καὶ καὶ τὸν ἴδιο Βεζύρη κ' ἐπεράσανε καλὰ τὴν ἀμπελική ντως (1).

(Ὑπηγόρ. ***Βασιλικὴ Ψωμαδάκη***
ἀγράμματος ἐκ Ζύρου)

Παραλλ. ***Εἰρ. Παπαδάκη*** Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδῶν Α' (1938) 528—592. ***Θάλ. Καλλιγιάννη***, Ἐπετ. Ἑνώσ. Καλλ. Λογοτ. Χανίων Α' (1937) 42—43.

2) *Τὰ γράφ' ἡ μοῖρα κι ὁ Χριστός, πελέκι δὲν τὰ κόβγει*

Μιὰ φορὰ κ' ἕναν—καιρὸ ἤτανε μιὰ γυναῖκα κ' ἤθελε ἄρον ἄρον (2) νὰ κάμῃ κωπέλλι καὶ κάθα μέρα ἐπαρακαλούσανε τὸ θεὸ ἄντρας καὶ γυναῖκα νὰ τῶςε πέψῃ ἕναν κωπέλλι νὰ τοῦ κάμουνε μεγάλα ταξίματα 'ς τὰ μαναστήρια. Ἤτανε δὰ πολλὰ πλούσοι κ' ἐμπορούσανε νὰ κάνουνε μεγάλα ταξίματα.

Ἐτάξανε λοιπὸς νὰ κάμουνε παιδὶ καὶ νὰ πὰ' τὸ βαφτίσουνε σ' ἕνα ξωμανάστηρο καὶ νὰ γεννηθῇ κ' ἐκεῖ. Μιὰν κοπανιὰ (3) ἐπόμειν' ἀγκαστρωμένη. Ὅταν ἤτον' ὥρα τσ' ὥρας νὰ κάμῃ τὸ κωπέλλι παίρνου ντὴ στράτα νὰ πᾶνε 'ς τὸ ξωμονάστηρο. Μὰ ἐνυχτιαστήκανε κ' ἤταν ἀκόμη ἀλάργο (4) τὸ μαναστήρι κ' ἡ γυναῖκα δὲν ἐμπόρειε μπλεὸ νὰ κουνήσῃ. Κάμε καερέτι (5) νὰ πάμ' ἐκεὶ πέρα καὶ φέξει θωρῶ καὶ θὰ μᾶσε βάλουνε μέσα. Καλὰ κακὰ ἐφτάξανε καὶ κτυποῦνε καὶ προβαίρνει μιὰ γρά. Νὰ μᾶςε κονέψῃς (6) θὲς καλότυχη ποὺ 'ν' ἡ γυναῖκά μου σ' ἐτούτη τὴν κατάστασι κ' ἐνυχτιαστήκαμε ;

Κοπιάστε μέσα. Μέσα ἐκάθουντανε κι' ἄλλες γράδες κ' ἤσανε καντήλια ἀφτωμένα, σβητά, μεσοσβημένα κι' ὁλότενα (7) σβημένα.

Ἐφάγανε, ἤπιανε κι' ἐκοιμηθήκανε, μὰ ὁ ἄντρας τση δὲν εἶχε ὕπνο, κι' ὁλοένα ἐγροίκα κατακτυπήματα. Ὠρέ ! μὰ εἶντα 'ναι ἐπαδὰ μέσα. Ἐδὰ ἐδὰ (8) ἔρχεται καὶ κτυπᾶ ἕνας καὶ λέει : Ἡ τάδε φτωχὴ ἐγέννησε μιὰν κόρη, εἶντα τσῆ χαρίζετε ; Λέει : ὅ,τι βαστῶ 'ς τὰ χέρια μου ν' ἀποτάξῃ (9) κ' ἐκράτειε ἕνα κουβάρι χρυσάφι καὶ τό 'παιζε.

Σὲ μιὰ ὁλιὰ ὥρα τούκ ! τούκ ! 'ς τὴν πόρτα. Ποιὸς εἶναι ; Μιὰ βασιλιοπούλα 'γεννήθηκε, εἶντα τσῆ χαρίζετε ; Ὅ,τι κρατῶ 'ςτὰ χέρια μου ν' ἀποτάξῃ· κ' ἐσάλευγε τὸν ἄθο. (10) Τοῦτονὰ γινόντανε ὅλη τὴ νύχτα.

Ἐδὰ γροικᾶ καὶ λένε. Κ' ἐτοῦτος ὁ κακομοίρης θὰ πάῃ τὴ γυναῖκάν του νὰ γεννήσῃ μὰ θ' ἀποθάνῃ καὶ τὸ κωπέλλι θὰ σολύσῃ (11) δώδεκα ποκάμισα 'ς τὴν πορνεία. Αὐτὸ τὸν ἤκοψε ἰδρώς. Τὴν ταχυνὴ σηκώνονται νὰ φύγουνε καὶ ρωτᾷ κεῖνος μιὰ γρά. Μὰ εἶντα 'ναι ἐπαδά ; Λέει : Ἐμεῖς εἴμαστε οἱ μοῖρες τῶν ἀνθρώπω. Τὰ καλὰ ἀφτωμένα καντήλια εἶναι οἱ γεροί, τὰ σβηστὰ οἱ ποθαμένοι κ' ἐκειανὰ ποὺ μισοσβήνουνε εἶν' οἱ ἀρρώστοι.

Πάνε λοιπὸς 'ςτὸ μαναστήρι καὶ γεννᾷ ἡ γυναῖκά ντου καὶ ποθαίνει. Ἐβγῆκε τό 'να λέει, μὰ τ' ἄλλο δὲν τ' ἀφήνω νὰ βγῇ.

Παίρνει τὸ κωπέλλι καὶ μιὰ γυναῖκα νὰ τ' ἀνετάσσῃ (12) καὶ πάει ὄξ' ἀποὺ τὴν πολιτεία καὶ κτίζει ἕναν—πύργο κρεμαστὸ καὶ τσοὶ κλεῖ μέσα. Ἐνεθράφηκε τὸ

---

1) Τὴ ζωή τους. 2) Ὁπωσδήποτε. 3) Αἴφνης. 4) Μακράν. 5) Ὑπομονή. 6) Νὰ φιλοξενήσῃς. 7) Τελείως. 8) Τώρα—τώρα. 9) Νὰ κερδίσῃ, νὰ ἀπολαύσῃ. 10) Αἰθάλη. 11) Θὰ φθείρῃ· καταστρέψῃ. 12) Νὰ περιποιῆται.

κωπέλλι μιὰ ὡραία κόρη καὶ δὲν ἐγνώριζε κιανένα ἄλλο ἄνθρωπο μόνο τὴ γυναῖκα καὶ τὸν πατέρα τζη.

Μὰ ἐκειὰ κοντὰ ἤκτισε ὁ βασιλεὰς ἕναν—πύργό καὶ μιὰ μέρα εἶδε ἡ κωπελλιὰ ἀποὺ τὸ παραθύρι τὸ βασιλιόπουλλο. Γιαὲ νταντὰ ἕνα θεριό! Ὄϊ παιδί μου! δὲν εἶναι θεριό, μόνο ᾽ναι βασιλιόπουλλο κ᾽ εἶν᾽ ἄνθρώπος κι᾽ αὐτὸς καλὸς ᾽σὰν κ᾽ ἐμᾶς. Ἡ κωπελλιὰ τὸν ἐγάπησε καὶ τὸ βασιλιόπουλλο τὸ ἴδιο, καὶ μιὰν ἡμέρα τοῦ ᾽ρριξε σκοινὶ καὶ τὸν ἀνέβασε ᾽ς τόν πύργο. Δώδεκα χρόνους ἐγίνουντονε τουτονὰ τὸ πρᾶμα, ὥσπου ἐπόμειν᾽ ἀγκαστρωμένη καὶ ἤταν᾽ τσ᾽ ὥρας νὰ γεννήσῃ. Γιὰ νὰ μὴν ἀκούσ᾽ ὁ πατέρας τσ᾽ ἤφερ᾽ ἡ νταντὰ ἀσπάρτες (1) καὶ τσ᾽ ἤκαβγε ὄντε τσ᾽ ἤρχουντον᾽ οἱ πόνοι. Μὰ ὕστερα εἶντα νὰ τὸ κάμουνε;

Δίδουνέ ντο μιᾶς γρᾶς, ποὺ τὴν ἐπλερώσανε, μέσα σ᾽ ἕνα πανιέρι κι᾽ ἀποπάνω βάνουνε ρόδα καὶ μέσα ἕνα μαχαιράκι, ἕνα δαχτυλίδι κ᾽ ἕνα ἁλυσιδάκι μ᾽ ἕνα κλειδάκι, ποὺ τά ᾽χε δοσμένα δῶρα τὸ βασιλιόπουλλο τσῆ κωπελλιᾶς καὶ τσῆ λένε: Πήαινε νὰ φωνιάζῃς, καλὰ ρόδα!... κι᾽ ὅτινα προβάλῃ κιανεὶς ἀποὺ τὸ παλάτι νὰ πὰς τὸ πανιέρι νὰ τ᾽ ἀφήσῃς καὶ νὰ φύγῃς. ᾽Ετσὰ τό ᾽καμε ἡ γρά. Βγάνουνε ἀποὺ τὸ πανιέρι τὰ ρόδα καὶ εἶντα νὰ ἰδοῦνε!! Γυρεύγουνε τὴ γρά, ἄφαντη! Βγάνει τότες ὁ βασιλεὰς γιὰ διαταγὴ νὰ πάνε ὅλες οἱ γυναῖκες κ᾽ οἱ κωπελλιὲς ᾽ς τὸ παλάτι νὰ ναναρίσουνε (2) τὸ κωπέλλι κι᾽ ἀποὺ τὸ νάναρο (3) νὰ βρῇ τὴ μάννα ντου. Ἔρχετ᾽ ἡ διαταγὴ καὶ ᾽ς—τὸν πύργο, μὰ ὁ πατέρας της δὲν τὴν ἀφήνει. ᾽Επὶ τέλους μὲ τὴ βασιλικὴ διαταγὴ πάει κι᾽ αὐτή. Ὅλες τὸ ᾽νανουρίσανε καὶ κιαμιὰ δὲν ἤτανε. Μ᾽ αὐτὴ ἀρχινᾷ.

—Κοιμήσου ἀσπαρτογέννητο κι᾽ ἀσπαρτογεννημένο
κοιμήσου ροδοπούλητο καὶ ροδοπουλημένο,
ποὺ σὲ ροδοπουλήσανε ᾽ς τοῦ βασιλεὰ τὴν πόρτα.

᾽Ετούτηνιὰ᾽ ν᾽ ἡ μάννα τοῦ κωπελλιοῦ. Πᾶνε καὶ τὸ λένε τοῦ πατέρα τζη καὶ λέει: Τὰ γράφ᾽ ἡ μοῖρα ὁ Χριστός, πελέκι δὲν τὰ κόβγει.

Τὸ βασιλιόπουλλο ὕστερα τὴν ᾽πῆρε κ᾽ ἐζήσανε αὐτοὶ κ᾽ ἐμεῖς καλύτερα.

Κ᾽ ἤμουνα κ᾽ ἐγὼ ᾽κειὰ κ᾽ ἐδώκανέ μου ἕνα κουλούρι κ᾽ ἤφαέ μου το ὁ σκύλλος ὁ κουντούρης.

(Ὑπηγόρ. ***Βασιλικὴ Ψωμαδάκη***
ἀγράμμ. ἐκ Ζύρου)

3) Τὰ γραμμένα δὲ λειώνουνε

Μιὰ φορὰ κ᾽ ἕναν καιρὸ ἤταν᾽ ἕνας πλούσος καὶ δὲν εἶχε κωπέλλια. Κάθα μέρα ἐπαρακαλιούσανε τὸ Θεὸ νὰ τῶξε πέψῃ καὶ τῶς ἤπεψε κόρη. Μιὰν ἡμέρα ἐπῆε μιὰ μοιράρισσα (4) κ᾽ ἐμοιραρέψανε τὸ κωπέλλι κ᾽ εἶπανέν της πὼς θὰ τὴν πάρῃ γυναῖκάν του τ᾽ ᾽Αραπάκι πού ᾽χανε φαμέγιο (5).

Γιὰ ὅλο τὸν κόσμο τσῆ λένε. Ναί! ᾽κειοσὰς εἶναι κι᾽ ἄλλος δὲν εἶναι. Σκέφτουνται ντελόγο (6) νὰ τὸ ξορίσουνε γῆ νὰ τὸ σκοτώσουνε, μὰ τὸ ᾽λυπηθήκανε. Δίδουνέ ντου λεφτὰ καὶ τοῦ λένε. Ἄμε παιδὶ νὰ γυρέψῃς τὸ Χριστὸ νὰ τόνε βρῇς νὰ τόνε ρωτήξῃς τὰ γραμμένα λειώνουνε; (7) Καὶ ποῦ θὰ τόνε βρῶ ἐγώ; Πήαινε κι᾽ ἄμα γυρέψῃς θὰ τόνε βρῇς.

1) Σπάρτον (θάμνος). 2) Νὰ νανουρίσουν. 3) Ναναύρισμα. 4) Ἡ προλέγουσα τὴν τύχην. 5) Ὑπηρέτης. 6) Ἀμέσως. 7) Σβήνουν, μεταβάλλονται.

Ξεκκινᾷ τ' Ἀραπάκι κ' ἐπήγαινε, κ' ἐπήγαινε σὲ χῶρες, σὲ χωριά, σὲ δάση μὰ δὲν τὸν ἤβρισκε. Ξεπερνᾷ καὶ πάει 'ς τὴν Πίσσα (1). Θωρεῖ ἕναν ἄνθρωπο μέσα 'ς τὸ καζάνι (2) κ' ἤβραζε καὶ τοῦ λέει: Ποῦ πὰς παιδί μου; Πάω νὰ βρῶ τὸ Χριστό. Πές του παιδί μου, τοῦ κάποιου, τοῦ δεῖνα (κατάρες). Ὡς πότε θὰ μ' ἔχῃ ἐπαὲ (3) νὰ καίγωμαι;

Πάει πάει ἀκόμη καὶ τοῦ παντήχνει (4) ἕνας στραβός. Ποῦ πὰς παιδί μου; Πάω νὰ βρῶ τὸ Χριστό. Πές του ὡς πότε θὰ μ' ἔχῃ ἐτσὰ στραβὸ νὰ τήγωμαι; (5) Ἂς μὲ γλυτώσῃ καὶ δὲ βαστῶ ἄλλο. Πάει παραπέρα καὶ θωρεῖ μιὰ γυναῖκα πλούσα. Καλῶς το, ἔλα νὰ φάς, νὰ κοιμηθῇς. Τὸ ρωτᾷ κι' αὐτή, καὶ τσῆ λέει τὰ ἴδια. Πές του παιδί μου κι' ἀπὸ μένα νὰ πέψῃ κι' ἀλλοῦ καλά, γιατὶ ἐγὼ δὲ θέλω ἄλλα. Ἐπιτέλους τοῦ παντήχνει κ' ἕνα γεροντάκι ἀποὺ ἦτον' ὁ Χριστὸς. Ἤπεψέ με ὁ ἀφεντικός μου νὰ μοῦ πῇς ἀνὲ λειώνουνε τὰ γραμμένα. Λέει: Ἔλα νὰ σὲ πλύνω μὲ τοῦτονὲ τὸ γιατρικὸ ν' ἀσπρίσῃς καὶ θὰ σ' ἀφήσω μόνο ἕνα μαῦρο σταυρὸ 'ς τὴν κοιλιὰ γιὰ σημάδι καὶ πάρε καὶ πολλὰ λεφτὰ καὶ τοῦτονὲ τὸ μπουκαλάκι. Μὰ μοῦ 'παντήξανε (6) κι' ἀθρώποι καὶ μοῦ 'πανε αὐτὰ κι' αὐτά. Πὲς τσῆ γυναίκας πῶς ἴσαμε (7) νὰ λεημονᾷ θὰ τσῆ δίδω ἀγαθά. Πὲς τοῦ τυφλοῦ νὰ πλυθῇ μὲ τὸ γιατρικὸ νὰ ἰδῇ τὸ φῶς του, πὲς καὶ τ' ἀλλουνοῦ πῶς θὰ τὸν ἔχω ἐκειὰ ὥσπου νὰ 'βρίζῃ. Πὲς καὶ τοῦ ἀφεντικοῦ σου πῶς τὰ γραμμένα δὲ λειώνουνε. Γιαέρνει (8) τὸ Ἀραπάκι ὀπίσω, ἕνας νέος, μορφονιὸς καὶ πλούσος καὶ κάνει μαγατζί.

Πάει κι' ὁ ἀφέντης του μὲ τὴ γυναῖκα καὶ τὴ θυγατέρα ντου νὰ πουσουνίσουνε (9) κ' ἡ κωπελλιὰ τὸν ἀγαπίζει. Μηδὲ τρώει μηδὲ πίνει μηδὲ τὸ Θεὸ δοξάζει. Εἶντά 'χεις θυγατέρα μου; λέει ἡ μάννα τζη. Ἐγὼ μάννα ἀγαπῶ τὸν τάδε νέο καὶ θέλω νὰ μοῦ τόνε δώσετε ἀλλοιῶς θὰ ποθάνω.

Παιδί μου μεγάλο πρᾶμα θὲς γιατὶ αὐτὸς δὲ σὲ καταδέχεται. Ἀποὺ τὰ πολλὰ κ' ὕστερα ἀποὺ τὴ μεγάλη ἐπιμονὴ τσῆ κόρης ἀποφάσισε ὁ κύρις (10) τση νὰ τόνε καλέσῃ νὰ τοῦ κάμῃ τραπέζι καὶ κατὰ ποὺ ἴδοῦνε νὰ τοῦ τὸ 'ποῦνε καὶ 'ς τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμι. Ἐπῆε λοιπὸς καὶ τὸν ἐκάλεσε κι' αὐτὸς ἐδέχτηκε κ' ἐπῆε 'ς τὸ τραπέζι. Ἀποὺ τὴ μιὰν κουβέντα ὡς τὴν ἄλλη ἀποφασίσανε καὶ τοῦ τό 'πανε. Ἐμεῖς ἐθέλαμε νὰ σοῦ ποῦμε τουτηνιὰ τὴν κουβέντα ἀνὲ μᾶς καταδέχεσαι τάξε (11). Εἶντα κουβέντα 'ναι τουτηνιά; Γειάεντα; Ντὰ καλύτερος εἶμ' ἐγώ; Ἐκάμανε τσ' ἀρρεβώνιασες πρῶτα, κ' ὕστερα σὰν ἑτοιμαστήκανε ἐκάμανε καὶ τὸ γάμο.

Τὴν ἀργατινὴ τοῦ γάμου ἤρθ' ὁ λόγος γιὰ τὰ τυχερὰ καὶ λέει ὁ κύρις τσῆ νύφης. Γιάε 'δὰ (12) παιδιά, ἀποὺ λένε γιὰ τὰ τυχερά. Ἐγὼ ἐτσὲ κ' ἐτσὲ (13) κ' εἶχα μιὰ φορὰ ἕνα Ἀραπάκι. Κ' εἶπε ὅλη τὴν κουβέντα.

Πετᾶτ' (14) ὁ γαμπρὸς καὶ λέει. Ἐγώ 'μαι κειονὰ τ' Ἀραπάκι. Ψόμματα!! Σηκώνει τὸ ποκάμισον του καὶ θωροῦνε τὸ σταυρὸ καὶ λέει τως ὅλη τὴν ἱστορία καὶ λέει καὶ τοῦ πεθεροῦ ντου. Τὰ γραμμένα δὲ λειώνουνε. Κ' ἐζήσανε καλὰ κ' ἐμεῖς καλύτερα.

(Ὑπηγόρ· ***Βασιλ. Ψωμαδάκη***
ἀγράμμ. ἐκ Ζύρου)

---

1) Στὴν Κόλαση. 2) Λέβης. 3) Ἐδῶ. 4) Τὸν συναντᾶ. 5) Νὰ βασανίζωμαι. 6) Συνήντησαν. 7) Μέχρι. 8) Ἐπιστρέφει. 9) Νὰ ψωνίσουνε. 10) Ὁ πατέρας. 11) Δηλαδή, λοιπόν. 12) Γιὰ ἰδὲ τώρα. 13) Οὕτω καὶ οὕτω. 14) Ἐπεμβαίνει.

4) Τοῦ ῥάφτ' ἡ θυγατέρα

Μιὰ φορὰ κ' ἕναν—καιρὸ ἤταν' ἕνας φτωχὸς ῥάφτης κ' εἶχε μιὰν ἀμοναχοθυγατέρα καλὰ ὄμορφη. Τὸ σπίτι ντης ἤτανε κοντὰ 'ςτὸ παλάτι τοῦ βασιλεά. Κάθα μέρα ἤβγαινε 'ςτὸ δῶμα (1) κ' ἐπότιζε τσοὶ βασιλικούς τση καὶ τὸ βασιλιόπουλο τὴν κρυφορέγουντονε (2) καὶ τσῆ 'λεγε κάθα φορά.

Μαϊταμπέλλα μου, κωπέλλα μου καὶ τοῦ ῥάφτη θυγατέρα.
Ποτίζεις καὶ κορφολογᾶς πόσα φύλλα ἔχει ὁ βασιλικός;
Διαβάζεις κι' ἀνεγνώθεις, πόσ' ἄστρα ἔχει ὁ οὐρανός; Ὡστόσο τοῦ βασιλιόπουλου τοῦ καλομπῆκε 'ς τὸ μάτι κ' ἤλεγε. Μὰ πῶς μπρὲ θὰ τήνε καταφέρω νὰ τὴ φιλήσω σκιάς; (3) Τεχνεύγεται καὶ παίρνει πραματιές (4) κ' ἐγύριζε κ' ἤκανε τὸν πραματευτὴ (5) κ' ἐγύριζε κ' ἐπούλειε ψιλικά. Κατεβαίνει κ' ἡ κωπελλιὰ νὰ πάρη ἕνα ψαλιδάκι. Πόσο τὸ δίδεις τὸ ψαλιδάκι; Σιμώνει κοντὰ κοντὰ καὶ τσὴ λέει: ἕνα φιλεῖ. Ἡ κωπελλιὰ 'ντράπηκε καὶ μπαίνει μέσα καὶ τὸ λέει τσῆ μάννας τση. Δός του το μωρὴ ἀποὺ δὲν ἔχομε λεφτὰ νὰ πάρης τὸ ψαλιδάκι. Φωνιάζει του λοιπὸς καὶ χώνετ' ἡ μάννα τζη καὶ δίδει ντου ἕνα φιλεῖ καὶ παίρνει τὸ ψαλιδάκι. Τὴν ἄλλη μέρα ντύνεται ψαρᾶς καὶ πάει πάλι ἀπὸ κάτω 'ς τσῆ κωπελλιᾶς κ' ἐφώναζε τὰ ψάρια ντου: ψάρια καλά! Κατεβαίνει πάλι ἡ κωπελλιά. Πόσο τὰ ψάρια κουμπάρε; Σιγὰ σιγὰ τσῆ λέει πάλι. Ἕνα φιλεῖ. Μπαίνει ἡ κωπελλιὰ μέσα καὶ λέει τση ἡ μάννα τζη. Κατέβα μωρὴ νὰ τοῦ πῆς νὰ μᾶς τὸ φέρη ἀποὺ δὲν ἔχομε λεφτά. Παίρνει πάλι τό φιλεῖ τὸ βασιλιόπουλο καὶ δίδει τση τὸ ψάρι. Τὴν ἄλλη μέρα βγαίνει πάλι ἡ κωπελλιὰ νὰ ποτίση τσοὶ βασιλικούς τση καὶ τσῆ λέει τὸ βασιλιόπουλο:

Μαϊταμπέλλα μου κωπέλλα καὶ τοῦ ῥάφτη θυγατέρα
ποτίζεις καὶ κορφολογᾶς πόσα φύλλα 'χει ὁ βασιλικός;
Διαβάζεις κι' ἀνεγνώθεις πόσ' ἄστρα ἔχει ὁ οὐρανός;
Πραματευτὴς δὲν ἤμουνε, πραματευτὴς ἐγίνηκα
καὶ τὸ μαγουλάκι σου τὸ 'γλυκοφίλησα.
Ψαρᾶς δὲν ἤμουνε, ψαρᾶς ἐγίνηκα
καὶ τὸ μαγουλάκι σου τὸ 'γλυκοφίλησα.

Ἡ κωπελλιὰ ἐντράπηκε κ' ἐμπῆκε μέσα καὶ δὲν ἤβγαινε μπλιὸ 'ς τὸ δῶμα. Ἤκαμε πρέπει κιανένα μῆνα νὰ βγῆ καὶ τὸ βασιλιόπουλλο ἀποὺ τὸν καημὸν του κι' ἀποὺ τὴν ἀγάπη ντου ἐρρώστησε. Εἶπε ὁ βασιλεὰς σ' ὅλους τσοὶ γιατροὺς μὰ κιανεὶς δὲν τοῦ βρῆκε τὴν ἀρρώστιά ντου.

Σὰν τό 'κουσε ἡ Μαϊταμπέλλα ἐντύθηκε γιατρὸς κ' ἐπῆε 'ς τὸ παλάτι ποὺ ὅλοι 'σανε στενοχωρημένοι γιά τὴν κατάστασι τοῦ βασιλιόπουλου. Πάει καὶ λέει τοῦ βασιλεά. Ἐγὼ 'μαι γιατρὸς κ' ἤρθα νὰ ἰδῶ κ' ἐγὼ τὸ βασιλιόπουλλο ποὺ 'μαθα τὴν κατάστασίν του. Νὰ τὸ ἰδῆς παιδί μου. Μπαίνει μέσα καὶ λέει τως νὰ βγοῦν' ὅλοι ὄξω νὰ τὸν ἀφήσουν' ἀμοναχὸ μὲ τὸν ἄρρωστο.

Σὰν ἐφύγανε ὅλοι, τόνε κοιτάζει κ' ὕστερα τοῦ βάζει ἕνα ραπανάκι 'ς τὸν πισινὸ καὶ τοῦ λέει. Τὸ βράδυ βράδυ νὰ βγῆς ὄξω νὰ πάρης τὸν ἀέρα σου νὰ γενῆς καλά. Γιαέρνει αὐτὴ 'ς τὸ σπίτι καὶ βγαίνει ἀργὰ ἀργὰ 'ς τὸ δῶμα νὰ ποτίση τσοὶ βασιλικούς.

---

1) Στέγη τῆς οἰκίας. 2) Κρυφοαπελάμβανε. 3) Τοὐλάχιστον. 4) Ἐμπορεύματα. 5) Ἔμπορος, γυρολόγος.

Βγαίνει καὶ τὸ βασιλόπουλο ὄξω κι' ὡς τὸ νὰ τὴ ἰδῇ τὸ βασιλόπουλο τσ' εἶπε τὰ συνηθισμένα ντου λόγια καὶ γιὰ τσοὶ βασιλικοὺς καὶ τὸ φιλεῖ. Ἐτοτεσὰς (1) τοῦ λέει κι' αὐτή. Διαβάζεις κι' ἀνεγνώθεις πόσ' ἄστρα ἔχει ὁ οὐρανός; Γιατρὸς δὲν δὲν ἤμουνε, γιατρὸς ἐγίνηκα τὸ ράπανο 'ς τὸν πισινό σου ἤβαλα. Τὸ βασιλόπουλο ἐπόμεινε ψυμένο (2) καὶ ντελόγο (3) ἐγίνηκε καλά. Τὴν ἄλλη μέρα ἤπεψε τὸν πατέραν του κ' ἐπῆε καὶ τὴ ζήτηξε καὶ τὴν ἤκαμε γυναῖκα ντου καὶ βασίλισσα.

(Ὑπηγόρ. ***Βασιλ. Ψωμαδάκη***
ἀγράμμ. ἐκ Ζύρου)

Β') Παραμύθια ἐκ Ρούσας Ἐκκλησᾶς

(Συλλογὴ Ἰωάνν. Ἐλευθεράκη Διδ)λου)

1) Ἡ δύναμι τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ διαβόλου

Μιὰ φορὰ κ' ἕνα γκαιρό, ἐπηγαίνανε δυὸ νομάτοι 'ς τὸ Κάστρο κ' ἐβάστα ὁ γεῖς ἕξε φράγκα κι' ὁ ἄλλος τρία. Ἐκεῖνος ποὺ βάστα τὰ ἕξε ἐσκέφθηκε νὰ πάρῃ καὶ τὰ τρία τ' ἀλλουνοῦ, νὰ τὰ ποσώσῃ ἐννεά. Βάνει λοιπὸς στοίχημα μὲ κειονὰ ποὺ κράτειε τὰ τρία φράγκα· «ποιὸς εἶναι πιὸ δυνατός, ὁ Θεὸς γῆ ὁ διάβολος»; Ἐκεῖνος ποὺ κράτειε τὰ τρία φράγκα ἐννόα (4) πὼς ὁ Θεὸς ἤτονε δυνατώτερος, μὰ ὁ ἄλλος ἐννόα πῶς εἶναι ὁ διάβολος. Βάνουνε τὸ λοιπὸς στοίχημα ἕνα φράγκο νὰ ρωτήξουνε τὸ πρῶτο πού 'θελα τῶςε παντήξῃ.

Ὁ διάβολος ποὺ εἶχε μεταμορφωθῆ σὲ ἄθρωπο τῶςε παντήχνει (5) ς' τὸ δρόμο καὶ τόνε 'ρωτοῦνε νὰ τῶςε ξεδιαλύνῃ τὴν ὑπόθεσι. «Εἶντα λογᾶται» τῶςε λέει, «θέλει καὶ ρώτημα; ὁ διάβολος εἶναι δυνατώτερος». Χάνει τὸ ἕνα φράγκο ὁ χωριάτης, μὰ δὲν ἀπερπίζεται κιόλα. «Ἔ, τὸ παραδέχεσαι ἐδὰ πῶς εἶναι δυνατώτερος ὁ διάβολος;» τοῦ λέει ὁ σύντροφός του. «Ὄχι», τοῦ λέει πάλι καὶ ξαναβάνουνε ἄλλο στοίχημα. Στὸ δρόμο νάσου καὶ ξαναπροβαίνει ὁ διάβολος μὲ ἄλλα μοῦτρα πάλι.

«Δὲν μᾶςε λὲς κουμπάρε», τοῦ λέει ἐκεῖνος ποὺ εἶχε τὰ ἕξε φράγκα, «ποιὸς εἶναι δυνατώτερος, ὁ διάβολος γῆ ὁ θεός;» «Εἶντα λογᾶται», τῶςε ξαναλέει, «ὁ διάβολος εἶναι δυνατώτερος». Χάνει πάλι ὁ κακομοίρης ἐκειοσὰς ποῦ 'ποστήριζε τὸ θεὸ καὶ τ' ἄλλο φράγκο. Ἐτσὰ τὸ 'κάνανε ὅσαμε ποῦ τοῦ 'πῆρε καὶ τὸ ὑστερνιό.

Σὰν ἐφτάξανε 'ς τὸ Κάστρο 'πομένει 'κειοσὰς ποὺ δὲν εἶχε μεταλίκι, ἀπὸ πόξω ἀποὺ τὴ πόλι, καὶ εἶπε 'ς τὸ σύντροφόν του νὰ μπῆ νὰ κάμῃ τὴ δουλειά ντου καὶ τὴ ταχυνὴ νὰ 'ρθῆ νὰ φύγουνε. Ὄξω ἀποὺ τὴν πόλι ἤτανε ἕνας πλάτανος, ἐκειὰ ἐβγῆκε κ' ἐποκαμούρωσε (6) μιαολιά. Σὰν ἤρθανε τὰ μεσάνυκτα νάσου καὶ νεμαζώνουνται 'ς τὸ πλάτανο ποκάτω Νεράϊδες, καὶ στελιώνουνε χορό (7). «Αὔριο βράδυ θὰ 'χωμε καὶ τὴ βασιλιοπούλα», λέει μιὰ ἀποὺ τσοὶ Νεράϊδες. «Καὶ ποῦ τὸ γατέεις ἐσὺ μπὰ νὰ τὴ κάμῃ καλὰ ὁ πατέρας τση», ἀπηλογᾶται μιὰ ἄλλη Νεράϊδα. «Πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πηγαιμένοι μὰ ἄδικα χάνουνε τὴ ζωή ντως, γιατὶ ὁ βασιλεὰς τσοὶ σφάζει σὰ δὲ μποροῦνε νὰ τηνὲ γιατρέψουνε», λέει πάλι ἡ ἴδια. «Καὶ δὲ βρίσκεται μπρὲ τὸ γιατρικό τζη;» λέει πάλι ἡ ἄλλη Νεράϊδα. «Ἐπαὲ στὴ ρίζα τοῦ πλατάνου ἔχει νερό. Ἀνὲ λουστεῖ καὶ πιῆ ἀπὸ κειονὰ θὰ γενῆ καλά».

Ὅ,τι κι' ἄν ἤπανε οἱ Νεράϊδες τὰ 'τόπωσε (8) καλὰ ὁ βουρλομοίρης ὁ ἀπένταρος.

---

1) Τότε. 2) Μαραμένο. 3) Ἀμέσως. 4) Ὑπεστήριζε. 5) Τοὺς συναντᾷ. 6) Συνεσπειρώθη ν' ἀποκοιμηθῆ. 7) Ἀρχίζουν νὰ χορεύουν. 8) Ἐπρόσεξε.

Τὴ ταχυνὴ κατεβαίνει ἀποὺ τὸ πλάτανο, σκάφτει 'ς τὴ ρίζα τοῦ πλατάνου καὶ βρίσκει τὸ νερό, καὶ τρεχάτος τὸ πάει 'ς τοῦ βασιλεὰ τὸ σπίτι. «Φύγε κακομοίρη μου», τοῦ λένε σὰν τὸν εἴδανε οἱ δοῦλοι τοῦ παλατιοῦ. «Ἐπὰ ἤρθανε γιατροὶ σπουδασμένοι καὶ δὲν ἐκάμανε πρᾶμα, μόνο στ' ἤσφαξε ὁ βασιλεάς, κ' ἐσὺ φαίνεται πῶς ἐβαρέθηκες τὴ ζωή σου ;» «Ἀφήσετέ με», λέει, «κι' ἂν εἶναι τυχερό, ἂς μὲ σφάξη κ' ἐμένα». Μπαίνει τὸ λοιπὸς 'ς τὸ παλάτι καὶ πάει τσῆ βασιλιοπούλας τὸ νερό, καὶ πίνει καὶ λούνεται κι̯όλα. Στὴ στιμὴ ἡ βασιλιοπούλα ἐγίνηκε καλά. Ὁ βασιλεὰς μός καὶ τ' ἄκουσε ἤκαμε μεγάλη χαρὰ κ' ἤδωκε τὴν κόρη ντου γυναῖκα 'ς τὸ μεγάλο αὐτὸ γιατρὸ ποῦ τὴν ἤσωσε. Γυρεύγει τὴν ἄλλη μέρα ὁ χωριανός του τὸ σύντροφο καὶ μαθαίνει πῶς ἐγίνηκε βασιλεάς. Πάει ντελόγο 'ς τὸ παλάτι καὶ τονὲ σμίγει καὶ τονὲ ρωτᾶ πῶς τὰ 'κατάφερε ἐτσὰ μεγάλα πράματα.

Αὐτὸς τοῦ κάνει τὴν ἱστορία. Πάει λοιπὸν κι' αὐτὸς τὴν ἄλλη βραδυὰ 'ς τὸ πλάτανο, μπὰ νά 'θελα μάθη κι̯ανένα μυστικό. Τὰ μεσάνυκτα ἔρχουνται πάλι οἱ Νεράϊδες. Ὅλες ἐρωτούσανε γιάντα δὲν ἤρθε ἡ βασιλιοπούλα ; «Ντὰ δὲ θωρεῖτε πῶς ἐπήγανε κ' ἐσκάψανε 'ς τὴ ρίζα τοῦ πλάτανου, κ' ἐπήγανε τὸ νερὸ γιατρικὸ 'ς τὴ βασιλιοπούλα κ' ἐγίνηκε καλά. Μπεσιμπελὶ (1) κι̯ανεὶς ἤτανε ἀπάνω 'ς τὸν πλάτανο καὶ μᾶς ἐγροίκα εἶντα λέγαμε ὀψαργά. Γενῆτε κάτες καὶ βγῆτε 'ς τὸν πλάτανο, μπὰ νά 'ναι κι' ἀπόψε ἀπάνω». Βγαίνουνε 'ς τὸν πλάτανο καὶ βρίσκουνε τὸν καλό σου καὶ τονὲ κάνουνε ντόγιες (2) καὶ κομμάτια καὶ τονὲ κρεμοῦνε 'ς τὸ πλάτανο. Ἐτσὰ πλερώθηκε ὁ ἄλλος ποῦ 'ποστήριζε τὸ διάβολο, ἐνῷ ὁ ἄλλος ποὺ 'ποστήριζε τὸ θεὸ ἐγίνηκε βασιλεάς.

2) Οἱ φιλάργυροι καὶ ἡ τιμωρία των.

Μιὰ φορὰ κ' ἕναν—καιρό, ἐζούσανε 'ς ἕνα μετόχι μιὰ οἰκογένεια. Ἐπαντρέψανε τὸ γυιό ντως καὶ τοῦ 'πήρανε μιὰ καλὴ κωπέλλα ποὺ ἤτανε πολὺ πονόψυχη.

Οἱ ἄλλοι ὅμως 'ς τὸ σπίτι, οἱ πεθερολογιές, κι' ὁ γαμβρὸς ἤτανε τσίφριδες(3) καὶ δὲν ἐδίνανε τ' Ἀγγέλου ντως νερό. Μιὰ μέρα ποὺ ἤτανε ὅλοι ὄξω 'ς τὴ δουλειὰ ἐπῆγε ἕνας Ἄγγελος Κυρίου, μεταμορφωμένος σὲ διακονιάρη. (4) Ἡ πονόψυχη γυναῖκα μὸς τὸν εἶδε τὸν ἐλυπήθηκε, καὶ μιὰ ποῦ ηὗρε εὐκαιρία τὸν ἐδιακόνεψε ἀπὸ ὅ,τι εἶχε Ὕστερα τοῦ 'βαλε νὰ φάη. Ὁ Ἄγγελος ἀλλάζει τότε τὴ μορφὴ καὶ τσῆ φανερώνεται, καὶ τσῆ λέει. «Ταχτι̯έρου (5) τὴν ὥρα ποὺ θὰ τρῶτε θὰ δῆς ὀγρασὰ (ὀγρασία) 'ς τὸ σοφρὰ (6) ποκάτω. Ντελόγο ν' ἁρπάξης τὸ ἕνα σου κωπέλλι, καὶ νὰ σφίξης (7) ὄξω χωρὶς νὰ ξανοίξης πίσω σου» σὰν εἶπε αὐτά, ἔγινε ἄφαντος ὁ Ἄγγελος.

Τὴν ἄλλη μέρα, σὰν ἐτρώγανε, ἡ γυναῖκα εἶχε τ' ἀμέντε τζη (8), καὶ μιὰ κοπανιὰ (9) σκιάζεται τὴν ὀγρασά. Ἁρπᾷ ντελόγο καὶ τὰ δυὸ κωπέλλια καὶ σφίγγει ὄξω. Ἔτσὰ ποῦ γλάκα ὅμως, ἐγροίκα ἕνα βρουχισμὸ ποῦ τὴν ἐζύγωνε ἀπὸ πίσω. Ἐνεστορήθηκε τοτεσὰ τὰ λόγια τ' Ἀγγέλου ποῦ τσ' εἶχε 'πῆ νὰ πάρη μόνο τὸ ἕνα κωπέλλι. Ἀφήνει τότες τὸ ἕνα κωπέλλι καὶ σταματᾶ ὁ βρουχισμός. Σὰν ἐπῆε παραπέρα γυρίζει κ' εἶντα νὰ δῆ ; Ὅσαμ' (10) ἐκειὰ ποῦ χε ἀφήσει τὸ κωπέλλι, ἐγίνηκε πέλαγος καὶ εἶχε χώσει σπίτι καὶ χωράφια.

Ἔτσὰ 'τιμωρηθήκανε οἱ τσιγκούνηδες ἄνθρωποι

---

1) Ὡς φαίνεται, πιθανόν, ἴσως. 2) Λωρίδες. 3) Φιλάργυρος. 4) Ἐπαίτης. 5) Αὔριον. 6) Χαμηλὴ τράπεζα φαγητοῦ. 7) Νὰ τρέχω. 8) Προσοχή. 9) Αἴφνης, μιὰ στιγμή. 10) Μέχρι.

3) *Ὁ φτωχὸς πού ᾽θελε νὰ γενῇ πλούσος*

Μιὰ φορὰ κι᾽ ἕναν καιρὸ ἤτανε ἕνας φτωχὸς κ᾽ ἐπαρακάλεσε τὸ Θεὸ νὰ τόνε κάμῃ πλούσο. Σὰν εἶδε κι᾽ ἀπόειδε ἀποὺ τὸ Θεό, πὼς δὲν τὸν ἤκανε πλούσο, σκέφτεται νὰ παρακαλέσῃ τὸ διάβολο. Σηκώνεται μιὰ μέρα λοιπὸ καὶ πάει νὰ τονὲ βρῇ. ᾽Εκεὶ ποὺ ᾽πήαινε θωρεῖ ἕνα ψαροκαβαλλάρη. «Ποῦ πηγαίνεις» τοῦ λέει, σὰν ἐσμίξανε. «Εἶντα σὲ γνοιάζει» τ᾽ ἀπηλογᾶται ὁ φτωχός. «᾽Εγώ ᾽μαι, τοῦ λέει, ποὺ γυρεύγεις». «Καὶ μπορεῖς ἐσὺ ἀφοῦ ᾽σαι διάβολος νὰ μὲ κάμῃς πλούσο;» «Κι᾽ ἀμὲ δὲ μπορῶ;» τ᾽ ἀπηλογᾶται ὁ διάβολος. «Φτάνει νὰ μοῦ κάμῃς ἕνα χερόγραμμα (1) πὼς δὲν ἔχεις μὲ τὸν Θιὸν νὰ κάμῃς!» Ὁ φτωχὸς ἐδέχτηκε καὶ κάνει τὸ χερόγραμμα αὐτό, ὕστερα τονὲ βάνει καὶ τσιμπᾷ τὸ μικρόν του δακτυλάκι καὶ βγάνει τρεῖς σταλιὲς αἷμα καὶ τὸ βουλώνουνε.

᾽Από τὴν ὥρα κεινιὰ ὁ διάβολος δὲν ἔλειπε ἀποὺ τὸ πλευρὸ τοῦ φτωχοῦ, χωρὶς νὰ τόνε κάμῃ πλούσο.

Ὁ φτωχὸς ἄρχιζε νὰ μετανοιώνῃ, γιατὶ ὑπόφερε ἀπὸ τὴν πεῖνα κι᾽ ἀποὺ τὴν κούρασι. Μὰ ὁ διάβολος δὲν ἐννοοῦσε νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἡσυχάσῃ. Ἤκλαιγε ὁ κακομοίρης, μὰ ὁ διάβολος ἀντὶ νὰ τονὲ λυπηθῇ τοῦ διδε κατακεφαλιὲς ἀποπάνω.

Μιὰ μέρα ἐπερνούσανε ἀπὸ μιὰ ἐκκλησιὰ τσῆ Παναγίας. Ὁ φτωχὸς ἐξάνοιξε μὲ παράπονο κι᾽ ἄρχισε πάλι νὰ κλαίῃ. Ὁ διάβολος ὅμως ἐμάνισε καὶ σὰν ἐπεράσανε ἄρχισε πάλι τσοὶ κατακεφαλιὲς τὸ φτωχό.

Ἡ ζωή του ἤτανε μαρτύριο. Ἡ γλῶσσά ντου εἶχε κάμει μοῦχλα ἀποὺ τὴν πεῖνα καὶ τὴ δίψα. Ἡ Παναγία φαίνεται πὼς τὸνε ἐλυπήθηκε καὶ μιὰ μέρα, ποὺ ξαναπερνούσανε ἀπὸ τὴν ἐκλλησὰ αὐτή, βρίσκεται ἡ πόρτα ἀνοιχτὴ καὶ φουκαρώνει (2) μέσα.

Ὁ διάβολος ἐπήδα ἀποπόξω. καὶ ἐζήτα τσῆ Παναγίας νὰ τόνε βγάλῃ ὄξω. Ὁ φτωχὸς ἤπεσε ᾽ς τὴν προσευχὴ καὶ ᾽ς τσοὶ μετάνοιες. Τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύκτες ἤκανε τὴν προσευχήν του, ὅσαμε ἀποὺ τὴν πολλὴ κούρασι ἐκοιμήθηκε. Στὸν ὕπνον του εἶδε ὄνειρο πὼς ἐπῆγε ἡ Παναγία καὶ τοῦ λέει. «Εἶντα νὰ σοῦ κάμω, ποὺ μὲ τὸ χερόγραμμα παραδόθηκες σ᾽ αὐτόν; Ξυπνᾷ καὶ ξαναρχινᾷ τὴν προσευχὴ τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύκτες. ᾽Αποὺ τὴ κούρασι πάλι ἐξανακοιμήθηκε. Στὸν ὕπνο του τουτηνιὰ τὴ φορά, θωρεῖ τὴν Παναγία καὶ τοῦ φέρνει τὸ χερόγραμμα. Ξυπνᾷ καὶ τὸ θωρεῖ ᾽ς τὰ χέριαν του. Ντελόγο, τοῦ βάνει φωτιὰ καὶ τὸ καίει κ᾽ ὕστερα γυρίζει ᾽ς τὸ σπίτιν του καὶ λέει ᾽ς τὴ γυναῖκαν του καὶ τὰ παιδιά του, τὰ ὅσα εἶδε κ᾽ ἤπαθε.

---

1) Χειρόγραφον ὁμολγίαν. 2) Εἰσχωρεῖ, εἰσέρχεται.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

τοῦ Μετεωρολογικοῦ Σταθμοῦ Σητείας κατὰ τὸ ἔτος 1938

Μῆνες	*Θερμοκρασία*		*Βαρ. Πίεσις*		*Ὕψος βροχῆς*	*Ἐπικρατήσ. ἄνεμος*	*Καταιγίδες*	*Θύελλαι*
	μεγίστη	*ἐλαχίστη*	*μεγίστη*	*ἐλαχίστη*				
Ἰανουάριος	+21	+10	764,5	751,0	90 χιλ.	S	2	—
Φεβρουάριος	20	4,6	772,7	750,6	68	N	3	2
Μάρτιος	21,8	6,7	769,0	755,6	47,2	N	—	—
Ἀπρίλιος	24,4	11	764,6	751,9	53,7	S	—	—
Μάϊος	29,4	11	763,3	753,0	—	Nw	—	—
Ἰούνιος	32,6	17	763,1	756,6	—	Nw	—	—
Ἰούλιος	36,4	20	761,1	752,6	—	Nw	—	—
Αὔγουστος	38	21	75,9	753,1	—	Nw	—	—
Σεπτέβριος	33	16,4	764,6	756,8	2,8	N	—	—
Ὀκτώβριος	30,4	12,6	765,0	752,6	5,0	N	3	—
Νοέμβριος	25,2	10,4	768,0	757,9	71,2	N	3	—
Δεκέμβριος	23,2	8,8	765,7	751,9	181,3	N	1	1
Σύνολον	335,4	149,5	9181,5	9043,6	479,2		12	3

Ἡ πεσοῦσα βροχὴ ὑστέρησε τοῦ προηγουμένου ἔτους 1937 κατὰ 132 χιλιοστά. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ αἱ βροχαὶ ἦσαν ραγδαῖαι καὶ χάρις εἰς τοὺς πνέοντας δροσεροὺς ἀνέμους κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας τὰ δένδρα δὲν ᾐσθάνθησαν καὶ πολὺ τὴν ξηρασίαν.

Ὁ παρατηρητὴς τοῦ Σταθμοῦ
ΕΜΜ. ΣΤΑΥΡΑΚΑΚΗΣ

ΟΙΚΟΝ. ΕΦΟΡ. ΣΗΤΕΙΑΣ

Βεβαιωθέντων Ἐσόδων οἰκον. ἔτους 1937—1938

	Εἰσπρ. ποσὸν
Ἐξ Οἰκοδομῶν	203.977
Ἐκ Γαιῶν	16.453
» Κινητῶν ἀξιῶν	16.843
Ἐξ Ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων	8.500
Ἐκ Μισθωτῶν Ὑπηρεσιῶν	47.630
» Συνολικῆς καθαρᾶς προσόδου	11.504
» Μεταβιβάσεως ἀκινήτων	183.567
» Φορολογίας κληρονομιῶν	169.399
» Δωρεῶν καὶ προικῶν	43.763
» Σφαζομένων ζῴων	48.159
Ἐξ ἐπιτηδεύματος	234.005
Ἐκ Φόρου Κ. Ἐργασιῶν	5.818
» Τεχνικῶν Παιγνίων	23.350
Ἐξ Αὐτοκινήτων	1.470
Ἐκ Δημοσ. Θεαμάτων	4.365
» Φορολογίας Παραβάσεως	15.810
» Δημοσίων Κτημάτων	25.799
Ἐξ Ἠλεκτρικοῦ Ῥεύματος	40.588
» Οἰνοπνεύματος	570.000
» Εἰσιτηρίων	145.783
	1.816.743

Οἰκ. Ἔφορος Σητείας
ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΙΔΑΣ ΚΡΑΝΙΩΤΑΚΙΣ

ΤΑΜΕΙΟΝ ΣΗΤΕΙΑΣ

Οἰκ. Χρῆσις 1937—38

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Κινήσεως Ταμείου κατὰ τὴν ὡς ἄνω Οἰκον. Χρῆσιν

ΕΣΟΔΑ								ΕΞΟΔΑ		
Κατηγορία Ἐσόδων	*Βεβαιωθέντα*		*Εἰσπραχθέντα*		*Εἰσπρακτέα ὑπόλοιπα 31)3)1938*			*Ὑπουργεῖα*	*πληρωθέντα Ποσὰ*	
Ἄμεσοι Φόροι	2.490.185	15	2.482.662	15	7.523			Οἰκονομικῶν	2.737.698	
Τέλη καὶ λοιπὰ δικαιώματα καὶ ἀπολήψεις	4.594.763	90	4.463.404	05	131.359	85		Δικαιοσύνης	204.993	70
								Ἐσωτερικῶν	36.036	
								Συγκοινωνίας	556.684	80
								Παιδείας	3.776.307	40
								Ἐθν. Οἰκονομίας	1.500	
								Γεωργίας	25.586	30
								Κρατ. Ὑγιεινῆς	1.127.586	
								Ἀεροπορίας	4.400	
	7.084.949	05	6.946.066	20	138.882	85		Σύνολον πληρωμῶν	8.470.792	20

Κατὰ τὸ ἄνω Οἰκ. ἔτος εἰσεπράχθησαν ἐξ ἐνεργητικῶν ὑπολοίπων (π. ἐτῶν) Δραχμαὶ 90.608.65.

Ἐπληρώθησαν δὲ ὑποχρεώσεις κεκλεισμένων χρήσεων Δρχ. 56.841.20

Ἡ γενικὴ κίνησις τοῦ ταμείου κατὰ τὴν ἄνω χρῆσιν παρουσιάζεται ὡς ἑξῆς:

Ἔσοδα πρ)σμοῦ χρημ. λ)σμῶν κλπ. Δρχ. 37.944.526.05

Ἔξοδα » » » » 37.042.243.05

Ὑπόλοιπον 31 Μαρτίου 1938 Δρχ. 902.283.—

Τὸ προσωπικὸν τοῦ ταμείου ἀπετελεῖτο 1) Ἐκ τοῦ Διευθυντοῦ Ἠλία Ἀσημακοπούλου, 2) Ταμ. Γραμματέως Α' τάξεως Μιχαὴλ Γ. Μακρονικολάκη Λογιστοῦ ἐσόδων, 3) Ταμ. Γραμματέως Β' τάξεως Κωνσ. Σκοτειδάκη Διαχειριστοῦ, 4) τῶν Ἐπιμελητῶν Εἰσπράξεως Ἀρισ. Ρεμπελάκη, Ἐμμ. Παπαδάκη, Νικολ. Λεμπιδάκη καὶ Ἰωάν. Καπανταϊδάκη καὶ 5) τῆς κλητῆρος Ζαχαρὼ Ε. Κατσούλη μισθοδοτουμένων ἁπάντων μηνιαίως μὲ δραχμὰς 23.579.

Εἰς τὸ ταμεῖον ἐγκατεστάθη ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1937 ὡς Πράκτωρ Τραπέζης Ἑλλάδος, ὅστις ἐνεργεῖ τὰς εἰσπράξεις καὶ πληρωμὰς Δημοσίου συμφώνως σχετικῷ Πρωτοκόλλῳ Γενεύης, ὁ Θεόδουλος Στ. Ξενικάκης μισθοδοτούμενος παρὰ τῆς Τραπέζης Ἑλλάδος.

Ἐν τῷ Ταμείῳ ὑπάρχει εἰσέτι μία θέσις Ἐπιμελητοῦ εἰσπράξεως κενή.

Ἐν Σητείᾳ 1 Ἰουνίου 1939

Ὁ Δ)ντὴς τοῦ Ταμείου
Ἠλίας Π. Ἀσημακόπουλος

Ὁ Λογιστὴς ἐσόδων
Μιχαὴλ Γ. Μακρονικολάκης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΕΛΩΝΕΙΟΝ ΣΗΤΕΙΑΣ

ΠΙΝΑΞ

Ἐμφαίνων τὴν εἰσαγωγικὴν καὶ ἐξαγωγικὴν κίνησιν τοῦ ἄνω Τελωνείου ὡς καὶ τὴν ναυτιλιακὴν τοιαύτην Λιμένος Σητείας ἀπὸ 1 Νοεμβρίου 1937 μέχρι 31 Μαρτίου 1938

1ον) Εἰσαγωγὴ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ

Εἴδη Ἐμπορευμάτων	Βάρος εἰς χιλ)μα	Ἀξία εἰς δραχμὰς
1) Ὄρυζα	12.000	85.900
2) Ζάκχαρις	10.000	57.000
3) Θεῖον εἰς κόνιν	60.000	13.000
4) Πετρέλαιον φωτιστικὸν	20.594	61.747
5) Λοχεῖα κενὰ 387 ἀποταμιευθέντα	17.437	85.100
Σύνολον	120.031	302.747

2ον) Εἰσαγωγὴ ἐκ τοῦ Ἐσωτερικοῦ (μεταφορὰ) ἀποβιβαζόμενα

Εἴδη Ἐμπορευμάτων	Χιλ]μα
1) Ὄρυζα	17.100
2) Ζάκχαρις	19.600
3) Ποτὰ διάφορα	2.667
4) Τυροκομικὰ προϊόντα	3.595
5) Τέϊον	380
6) Καφφὲς	5.120
7) Σάκκκοι κενοὶ	1.638
8) Εἴδη Οἰκοδομῆς	3.510
9) Ἄλευρα	176.444
10) Πίτυρα	16.734
11) Τσιμέντα	80.400
12) Ζυμαρικὰ	9.330
13) Σιδηρικὰ	23 842
14) Ξυλεία κυβ. μέτρα 30½	9.000
15) Ἀκάθαρτον Πετρέλαιον	23.150
16) Ὀρυκτέλαιον	5.855
17) Λιπάσματα	303.880
18) Εἴδη οἰκιακῆς οἰκονομίας	1.978
19) Γαιάνθρακες	6.200
20) Ξυλάνθρακες	1.300
21) Σιγαρέττα	6.724
22) Φάρμακα καὶ Φαρμακευτικὰ εἴδη	1.142
23) Ψιλικὰ	807
Εἰς μεταφορὰν	720.396

Εἴδη Ἐμπορευμάτων	Χιλ]μα
Ἐκ Μεταφορᾶς	720.396
24) Ἐνδύματα καὶ ὑφάσματα	11.445
25) Ἰχθυηρὰ	7.045
26) Χάρτης περιτυλίξεως	3.849
27) Μπαχαρικὰ	2.710
28) Σάρωθρα	515
29) Δέρματα καὶ ὑποδήματα	9.052
30) Γραφικὴ ὕλη καὶ βιβλία	2.010
31) Γλυκὰ καὶ ζαχαρωτὰ	10.560
32) Σόδα καυστικὴ	11.440
33) Δοχεῖα κενὰ 1220	54.660
34) Ὑαλικὰ	2.191
35) Γεώμηλα	63.185
36) Ὀπῶραι νωπαὶ καὶ ἑσπεριδοειδῆ	570
37) Ὄσπρια	52.455
38) Ἐλαστικὰ	635
39) Βενζίνη	29.488
40) Βακαλάος	32.559
41) Ἀλαντικὰ	450
42) Ἅλας Μονοπωλίου	38.770
43) Ἅλας πολυτελείας εἰς κυτία	1.290
44) Ἄσφαλτος	1.300
45) Αὐτοκίνητα	1.200
Εἰς Μεταφορὰν	1.057.755

Εἴδη Ἐμπορευμάτων	Χιλμα
Ἐκ Μεταφορᾶς	1.057.755
46) Χρώματα καὶ βερνίκια	1.390
47) Βάμβαξ	505
48) Γεωργικὰ ἐργαλεῖα	2.097
49) Γάλα συμπεπυκνωμένον	2.395
50) Ζῦθος	1 200
51) Ἠλεκτρικὰ εἴδη	445
52) Ἐκρηκτικαὶ ὕλαι	1.252
53) Ἐλαιοπυρῆνες	1.280
54) Θεῖον εἰς κόνιν	68 550
55) Οἰνόπνευμα φωτιστικὸν	5.390
56) Καρποὶ ξηροὶ	5.120
Εἰς μεταφορὰν	1.147.379

Εἴδη Ἐμπορευμάτων	Χιλμα
Ἐκ μεταφορᾶς	1.147.359
57) Νήματα	252
58) Μονοπωλειακὰ εἴδη	2.327
59) Τάλκης	2.500
60) Πυρηνέλαιον	1.346
61) Λίπος μαγειρικὸν	1.015
62) Μηχανήματα μετὰ ἐξαρτημάτων	3.991
63) Σιτηρὰ	16.005
64) Σάπωνες	1.045
65) Πετρέλαιον φωτιστικὸν	12.515
66) Ρέγγες	6.850
67) Στραγάλια	8.675
Σύνολον	1.203.840

3ον) Ἐξαγωγὴ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν

1) Σταφὶς Σουλτανίνα	48.950
2) Οἶνος	820
3) Ἐλαῖαι ἐν ἅλμῃ	2.17
4) Μέλι	320
5) Ἐλαιόλαδον	31.680
Σύνολον	83.940

4ον) Ἐξαγωγὴ εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν (μεταφορὰ)

Εἴδη Ἐμπορευμάτων	Χιλμα
1) Σταφὶς Σουλτανίνα	1.253.680
2) Χαρούπια	449.100
3) Ἐλαιοπυρῆνες	1.422.756
4) Οἶνος	78.200
5) Ἐλαιόλαδον	474 480
6) Ἐλαῖαι ἐν ἅλμῃ	300
7) Στεμφυλόπνευμα	15.870
8) Λιπάσματα	19.650
9) Ξυλάνθρακες	6,400
10) Ζῷα ζῶντα κεφαλαὶ 80	576
11) Ἰλὺς οἴνου	180
12) Ἔρια λευκὰ καὶ τρίχες αἰγῶν	400
13) Δέρματα ἀκατέργαστα	640
14) Σάπων	6.220

Εἴδη Ἐμπορευμάτων	Χιλμα
15) Σίδερα παλαιὰ	3.800
16) Πολτὸς ντομάτας	300
17) Μέλι	420
18) Ἀμυγδαλόψυχα	620
19) Γύψος	3.155.000
20) Δοχεῖα κενὰ 88	4.855
21) Λίθοι εἰς ὄγκους κατειργασμένους	181.000
22) Κηρὸς	30
23) Σῦκα ξηρὰ	300
24) Βενζίνη	4.700
25) Ἡμίσακκοι κενοὶ 2352 τεμάχια	1.170
Σύνολον	5.828.537

5ον) Κατάπλοι καὶ ἀπόπλοι

1ον) Κατάπλοι

1) Ἱστιοφόρα Ἑλληνικὰ		55
2) » Ἰταλικὰ		1
	Σύνολον	56
3) Ἀτμόπλοια Ἑλληνικὰ		20
4) » Ἰταλικὰ		1
5) » Ὁλλανδικὰ		1
	Σύνολον	22

2ον) Ἀπόπλοι

1) Ἱστιοφόρα Ἑλληνικὰ		55
2) » Ἰταλικὰ		1
	Σύνολον	56
3) Ἀτμόπλοια Ἑλληνικὰ		20
4) » Ἰταλικὰ		1
5) » Ὁλλανδικὰ		1
	Σύνολον	22

Ἐν Σητείᾳ τῇ 19 Ἀπριλίου 1938

Ὁ Τελώνης—Σητείας—***Πολ. Κωνσταντινίδης***

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΣΗΤΕΙΑΣ

Χορηγηθέντα δάνεια κατὰ τὴν περίοδον 1937—38 Δρχ. 8.626.831

Ἐκ τούτων :

α) Εἰς μεμονωμένους	Δρχ.	3.412.261
β) » Συνεταιρισμοὺς	»	5.214.570

Ταῦτα κατανέμονται ὡς κάτωθι :

1) Ἐπὶ Δημητριακῶν	Δρχ.	816.978
2) » Κηπουρικῶν	»	11.100
3) » Κτηνοτροφικῶν	»	98.700
4) » Ἀμπελουργικῶν	»	5.181.286
5) » Ἐλαιουργικῶν	»	2.518.767
		8.626.831

Ἀγροτικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος—Πρακτορεῖον Σητείας

ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟΝ ΣΗΤΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ 1938

ΠΙΝΑΞ

Ἐμφαίνων τὰς ἐκδοθείσας ἀποφάσεις τοῦ Εἰρηνοδικείου Σητείας κατὰ τὸ ἔτος 1938

1) Τακτικῆς διαδικασίας	ἔτους 1938	147
2) Εἰδικῆς »	» »	90
3) Μικροδιαφορῶν	» »	100
4) Πταισματοδικείου	» »	552
5) Μονομελοῦς Πλημμελειοδ.	» »	127
6) Ἀνακρίσεις	» »	276
7) Ἐκδοθέντα ἀντίγραφα	» »	
8) Διοικητικὴ ἐργασία 33 κοινοτήτων		
9) Μεταβατικαὶ ἕδραι 4		
10) Ἀγροτικαὶ ἀποφάσεις		98

Ἐν Σητείᾳ τῇ 24 Μαΐου 1939

Ὁ Εἰρηνοδίκης ***Σωτήριος Ρήγας***

ΤΑΜΕΙΟΝ ΕΦΕΔΡΩΝ ΠΟΛΕΜ. ΣΗΤΕΙΑΣ - ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1937-38

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Ἀγροτικὰ Ἀκίνητα	1.998.600.—	
Ἀστικὰ Ἀκίνητα	500.000.—	
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως	24.000.—	
Σκοπὸς Ταμείου—Κοινωφ. Ἔργα	24.500.—	
Προσωρινοὶ Λ)σμοὶ	67.000.—	
Μακροπρόθεσμα Δάνεια	408.649.—	
Βραχυπρόθεσμα Δάνεια	7.418.147.90	
Καθυστερούμενα Δάνεια	470.718.50	
Ἀγορασταὶ Ἔφεδροι	1.875.753.—	
Ἀγορασταὶ μὴ Ἔφεδροι	50.140.—	
Κακυστερούμ. Δόσεις	2.388.655.—	
Ἐκκρεμεῖς Λ)σμοὶ	95.510.—	
Λ)σμοὶ πρὸς εἴσπραξιν	52.583.60	
Ἐπισφαλεῖς Λ)σμοὶ	26.203.—	
Τοκοχρεωλυτικοὶ Λ)σμοὶ	472.130.—	
Δικαστικὰ—Προκαταβολαὶ εἰς Δικηγόρους	3.200.—	
Προκαταβολαὶ Δικαστικῶν	7.871.—	
Ἐπίδικοι	288.630.—	
Ἔξοδα διαδικ. ὑποθέσεων	13.743.—	
Προεξοφλήσεις Συντάξεων	52.326.—	
Χρεῶσται ἐκ Μισθωμάτων	67.684.20	
Ἔξοδα ἐφαρμογῆς Ν. 677	6.682.50	
Ἐκπτώσεις Ν. 677	9.016.—	
Τράπεζα Ἑλλάδος	27.151.10	16.348.893.80
		16.348.893.80

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κεφάλαιον	14.500.000.—	
Τακτικὸν Ἀποθεματικὸν Κεφάλαιον	1.360.000.—	
Ταμιευτήριον	70.651.—	
Παράβολα	99.450.—	
Κρατήσεις ἐν γένει	4.790.50	
Μισθώματα πρὸς εἴσπραξιν	67.684.20	
Τόκοι εἰσπρακτέοι τοκοχρ. Λ)σμῶν	78.672.—	
Κέρδη καὶ ζημίαι-μεταφερόμ. νέαν χρῆσιν	167.646.10	16.348.893.80
		16.348.893.80

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΜΕΡΙΔΟΣ ΚΕΡΔΗ ΚΑΙ ΖΗΜΙΑΙ

Ἔξοδα Διαχειρίσεως (Μισθοὶ Ταχ)κά, Συμμ. δαπ. Ἐποπτείας, Χαρτόσημα, Ἀπρόβλεπτα κ.λ.π.		311.625.30		Ἀπὸ Τόκους · (τόκους ὑπερημερίας, προεξοφλήσεων, καταθέσεων παρὰ τραπέζαις, Νόμου 677).	609.850.—	
Ἔκτακτα ἔξοδα (ἀποζημίωσις ἀπολυθ.)		10.750.—		Ἀπὸ Μισθώματα	48.566.—	
Ἔξοδα ἐγκατασνάσεως-ἀπόσβ. ἐπίπλων		5.500.—		Ἀπὸ Δικαστικὰ Ἔσοδα	3.585.—	662.001.—
Συντήρησις ἀκινήτων		30.—	327.905.30			
ΚΕΡΔΗ ΚΑΘΑΡΑ						
Κεφαλαιοποιούμενα : Κεφάλαιον	104.747.65					
: Τακτ. Ἀπ. Κεφ.	61.701.95	166.449.60				
Μεταφερόμενα νέαν χρῆσιν		167.646.10	334.095.70			
			662.001.—			662.001.—

Ἐν Σητείᾳ τῇ 31 Μαρτίου 1938

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ταμείου
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου
ΑΡ. ΠΑΡΤΣΑΛΙΔΗΣ

Ὁ Λογιστὴς τοῦ Ταμείου
ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΛΕΒΑΝΤΑΚΗΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ — ΤΑΜΕΙΟΝ ΕΦ. ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ ΣΗΤΕΙΑΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1937–38

Κεφ.	Ἀριθμ.	ΕΣΟΔΑ	Προϋπολογ.	πραγματ.
Α'	1	***Πρόσοδοι ἐκ μισθωμάτων***	85.000	
		Εἰσπραχθέντα μισθώματα μέχρι 31-3-38		33.650
Β'		***Πρόσοδοι ἐκ Τόκων***		
	1	Τόκοι ληξ. δανείων καὶ ἁπλοῦς τόκος Α.Ν. 677	75.000	38.214
	2	» ὀφειλ. μισθωμάτων κ.λ.π. λ)σμῶν	1.000	1.477
	3	» ἐξ ἐκποιήσεως περιουσίας . . .	75 000	515067
	4	» καταθέσεων παρὰ Τραπέζαις . .	3.000	925
Γ'		***Προεξοφλήματα***		
	1	Χορηγηθέντων δανείων	20.000	12.844
	2	Προεξ. Συντάξεων	2.000	1.421
Δ'	1	***Πρόσοδοι ἐξ ἑτέρων ἐργασιῶν***	1	—
Ε'		***Ἔκτακτα ἔσοδα***		
	1	Ἐπιδικαζόμενα πρόστιμα	1.000	—
	2	» δικαστικὰ ὑπὲρ Ταμείου .	20.000	2.970
ϛ'		***Διάφορα Ἔσοδα*** (Προσωρινοὶ λ)σμοὶ)		
	1	Ἐπιστροφὴ χρημ. ἐπὶ ἀποδόσει λ)σμοῦ .	85.000	—
	2	» δικαστ. ἐξόδων λ)σμῶν τρίτων	20.000	—
	3	Ἔσοδα δημοπρασιῶν ἐκποιήσεως ἐκμισθώσεως	4.000	—
	4	Εἰσπράξεις ὑπὲρ Δημοσίου	20.000	—
Ζ'	1	***Χρηματικὰ ὑπόλοιπα***	1	—

Κεφ.	Ἀριθμ.	ΕΞΟΔΑ	Προϋπολογ.	πραγματ.
Α'	1	***Μισθοὶ τακτικῶν ὑπαλλήλων***	88.000	77.213
	2	Ἐπίδομα πόλεως	2.670	2.114
	3	» πολυετοῦς ὑπηρεσίας . . .	4.500	4.500
	4	Ἀποζημίωσις ἐπιτρ. διὰ παρασχ. ὑπηρεσίας	10.000	—
	5	» » » παρασχ. »	3.000	—
	6	Ὁδοιπορικὰ Ἐπιτροπῶν	2.000	—
	7	» καὶ ἀποζημ. προσωπικοῦ .	5.000	—
	8	Ἀποζημ. τακτικοῦ δικηγόρου	12.000	6.000
	9	» ἐκτάκτων ὑπαλλήλων . . .	15.000	15.000
	10	Ἡμερομίσθιοι ἐργάται	8.000	5.845
	11	Γραφικὴ ὕλη	3.000	2.971
	12	Δημοσιεύσεις καὶ συνδρομαὶ ἐφημ. . .	3.000	2.730
	13	Ἔξοδα Τ. Τ. Τ.	3.000	2.949
	14	Προμήθειαι, ἐπισκευαὶ καὶ συντήρησ. ἐπίπλων	5.000	2.861
	15	Φωτισμός, θέρμανσις, καθαριότης . . .	1.000	369
	16	Ἐνοίκιον καταστήματος	8.000	8.000
	17	Χαρτόσημον Ταμείου	2.000	131.60
	18	Συμμετοχὴ εἰς δαπάνας Ἐποπτ. ἐφεδ. ταμείων	5.000	5.000
	19	Δικαστικὰ ἔξοδα ταμείου	30.000	278
	20	Ἀμοιβὴ ἀσκοῦντος προληπτικὸν ἔλεγχον .	2.500	500
	21	Ἀπρόβλεπτα καὶ μικροέξοδα	1.500	105
Γ'	1	***Προκαταβολαὶ εἰς τακτικὸν δικηγόρον ταμείου***	10.000	2.502
	2	» πάσης φύσεως	20.000	10.000
	3	Ἐπιστροφὴ ἀχρεωστ. εἰσπραχθέντων . .	1.000	378
Δ'	1	***Ἀποζημιώσεις ἐξερχομένων ὑπαλλήλων*** .	10.000	6.700
	2	Ἀπαιτήσεις ἀπολυθέντων	6.500	4.050
	3	Ἔξοδα ἐφαρμογῆς Νόμου 677)37 . . .	70.000	132
Ε'	1	***Σκοποὶ Ταμείου βοηθήματα κ.λ.π.*** . .	20.000	14.422

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον ἐν Σητείᾳ 25)3)38

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ταμείου

ΓΕΩΡ. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ

ΕΝΩΣΙΣ ΟΙΝΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΗΤΕΙΑΣ (ΣΥΝ. Π. Ε.)

ΕΔΡΑ ΕΝ ΣΗΤΕΙΑι ΚΡΗΤΗΣ ΕΤΟΣ 5ον

Γενικὸς Ἰσολογισμὸς χρήσεως 1937—38 *(Κατάστασις τῆς 31-7-1938)*

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ	
1) Ταμεῖον	39.552.10
2) Καταθέσεις ἔντοκοι παρ' Α.Τ.Ε.	684.—
3) » παρ' Α.Τ.Ε. λ)σμὸς Τ.Α.Κ.	3.133.—
4) » Δεσμευμέναι ἐν γένει παρ' ΑΤΕ	29.874.—
5) Γραμμάτια παρὰ τρίτοις πρὸς εἴσπραξιν	616.340.—
6) Χρεῶσται	103.389.50
7) Συνεταῖροι Μέτοχοι	23.727.50
8) Δάνεια χορηγούμενα	2.138.109.—
9) Ἔπιπλα καὶ Σκεύη	29.218.—
10) Γήπεδα καὶ κτίρια	1.864.219.50
11) Μηχανήματα καὶ ἐργαλεῖα	609.808.45
12) Σκεύη Ἐργοστασίου	156.517.40
13) Ἀποθῆκαι (οἰνολογικαὶ οὐσίαι καὶ γεωργικὰ εἴδη	127.593.—
14) Προσωρινοὶ λ)σμοὶ	122.795.50
15) Οἰνοποιεῖον (σταφυλαὶ ἐσοδείας 1937)	228.972.—
16) Πρατηριοῦχοι λ)σμὸς διαθέσεως οἴνου	89.568.20
17) Ἐγγυήσεις	200.000.—
18) Βιβλία καὶ ἔντυπα	5.331.—
19) Προκαταβολαὶ σταφυλῶν 1937	421.348.—
20) Μεταφορικὰ κλπ. σταφυλῶν 1937	46.366.50
21) Ἔξοδα οἰνοποιήσεως 1937	73.128.15
22) » διαθέσεως οἴνου 1937	103.150.50
23) Οἶνοι πρὸς παλαίωσιν	20.150.—
24) Ζημίαι καὶ Κέρδη	250.516.30
	7.303.491.60

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ	
1) Συνεταιρικὸν Κεφάλαιον	970.000.—
2) Τακτικὸν ἀποθεματικὸν	3.283.—
3) Πιστωταὶ	84.759.50
4) Κομισταὶ ἀξιῶν	140.836.—
5) Λαμβανόμενα Δάνεια	2.138.109.—
6) Δάνεια Μέσης καὶ Μακρᾶς προθεσμίας	1.688 887.—
7) Καθυστερ. δόσεις δανείων Μ. καὶ Μ. προθεσμίας	611.328.—
8) Τόκοι ὑπερ. καθυσ. δόσ. δαν. Μ. καὶ Μ. προθεσμίας	19.820.—
9) Α.Τ.Ε. ἀνοικτὸς λ)σμὸς ἐπὶ ἐνεχύρῳ	358.049.—
10) Παραδόται σταφυλῶν 1937	228.972.—
11) Καταθέται ἐγγυήσεων	200.000.—
12) Ἐκκαθαρίσεις σταφυλῶν 1936	102.287.40
13) Πωλήσεις προϊόντων Οἰνοποιείου 1937	604.914.50
14) Κρατήσεις ἀποσβέσεων	152.246.20
	7.303.491.60

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΜΕΡΙΔΟΣ ΚΕΡΔΗ & ΖΗΜΙΑΙ

ΧΡΕΩΣΙΣ		ΠΙΣΤΩΣΙΣ	
Ὑπόλοιπον παρελθούσης χρήσεως	347.866.80	Ἀπὸ Προμηθείας Δανείων καὶ Λιπασμάτων	19 529.50
Εἰς Διάφορα ἔξοδα	9.308.50	» » Σταφυλῶν 1936	20.963.—
» Ταχ. Τηλ. Τηλ)κὰ	4.645.70	» » » 1937	45.794.—
» Φωτισμ. Θερμ. Καθαριότητα	1.196.—	» Τόκους Καταθέσεων	1.552.50
» Ὁδοιπορικὰ καὶ Ἀποζημιώσεις	18.172.—	» Κέρδη διάφορα	5.470.20
» Μισθοὺς Προσωπικοῦ	68.365.—	» Εἰσφορὰς Συνεταίρων	313.725.—
» Συνδρομὰς Περιοδικῶν καὶ Ἐφημερίδων	833.—	Ζημία πρὸς ἐξίσωσιν	250.516.30
» Γραφικὴ ὕλη καὶ ἔντυπα	4.642.50		
» Τόκους Μακροπροθ. Δανείων	131.428.—		
» Ἀσφάλιστρα Ἐγκαταστάσεων	25.342.—		
» Ἀποσβέσεις ἐπίπλων 10 ο\ο	2.920.—		
» » σκευῶν ἐργοστασίου 20 ο\ο	31.303.—		
» Ἔξοδα συντηρήσεως ἐργοστασίου	10.505.—		
» Δικαστικὰ ἔξοδα	1.023.—		
	657.550.50		657.550.50

Ἐν Σητείᾳ τῇ 31 Ἰουλίου 1938

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Δ. Συμβουλίου
ΓΕΩΡ. Κ. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ

Ὁ προϊστάμενος τοῦ Λογιστηρίου
ΕΜΜΑΝ. Ν. ΜΑΚΡΥΝΑΚΗΣ

ΠΙΝΑΚΕΣ

Α΄) ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

Ἁγία Γαλήνη 131
Ἁγία Πελαγία (ὅρμος) 145
Ἁγία Τριὰς (Τσὼ) 11
Ἁγιὰ Φωτιὰ 10, 28
Ἅγιοι Σαράντα 10
Ἅγιος Ἀντώνιος (μονὴ) 132,—συνοικισμὸς 27
Ἅγιος Μάμας 7, 21
Ἅγ. Παντελεήμων (μονὴ) 130, 145 κ. ἀ. —συνοικισμὸς 28
Ἅγιος Ἰωάννης 4, 5, 6
Ἅγιος Στέφανος (Γρᾶς) 6, 26
Ἀγκαθιὰς 27
Ἀδραβάστοι 11, 26
Ἀδρόμυλοι 5, 10, 27
Ἀζάλι 10, 27
Ἀζωκέραμος 15, 26
Ἁλμυρὸς 145
Ἀνάλουκας 16, 17
Ἀόρη 26
Ἀπίδι 12, 28,—Ἔξω 28,—Μέσα 28
Ἀρμένοι 26
Ἀρμὶ 13
Ἀρνικοῦ 13, 28
Ἀσκορδαλιὰ (ὄρος) 8
Ἀφέντης 3, 4, 6, 21
Ἀχλάδι 10, 28
Ἀχλάδια 9, 29
Βαβέλοι 10, 26
Βάϊ 18, 21, 27
Βόϊλα 28
Βορῆ 10, 11
Γαλήνους 131, 133
Γιαλὸς (Μακρὺς) 5, 26
Γούδουρας 11
Γρᾶς 5 (ἰδὲ καὶ Ἅγ. Στέφανος)
Δάφνη 8, 27
Δρογγάρι 12, 28
Δρῦς 13,—Ἐπάνω 28,—Κάτω 28
Ἐκκλησὰ (Ροῦσα) 19, 28
Ἐρημόπολις 18
Ἐτιὰ 12, 26
Ζάκαθος 12, 14
Ζάκρος 11, 26,—Κάτω 15, 21
Ζαχαρίνου 28
Ζοῦ 10, 28
Ζύρος 11, 12, 26
Θόλος 28
Θριφτὴ 25
Καβούσι 7, 16
Καλαβροῦ 8, 27
Καλαμαύκι 26
Καλὸ χωριὸ 26
Κανένε 10, 26
Καρύδι 11, 13, 27
Κατελιῶνας 12, 28
Κατσιδόνι 12, 13, 28
Καψᾶ (ὄρος) 4,—μονὴ 28
Κελλάρια 11, 26
Κιμουργιώτης 9, 29
Κλῆρος 3, 4, 6
Κλησίδι 14, 26
Κοπροκεφάλα 21
Κοσκινᾶς 28
Κουρεμένος 20
Κουτσουλόπετρες 28
Κουτσούρα 8
Κουτσουρᾶς 5
Κρυγιὰ 10, 27
Λαγκάδα 15, 27
Λάκκος (Καλὸς) 12, 28
Λαμνόνι 11
Λάπηθος 7, 28
Λάστρος 8, 27
Λεπιδιᾶς 27
Λιθίνες 11, 27
Λιμὴν (ἴδε Σητεία)
Λιόπετρο 8, 9
Μαγκανάρι 27
Μανδριλιδιὰς 28
Μαγκασᾶ 14, 21, 27
Μαρουλᾶς 27
Μαρωνειὰ 10, 27
Μερτίδια 27
Μετόχια (Μεσακὰ) 28
Μισιργιοῦ 11, 13, 27
Μόδι 11, 15, 17
Μόχλος 8, 28
Μουλιανὰ (Ἔξω) 26
Μουλιανὰ (Μέσα) 27
Μπαμπακιὰ 9
Μπέμπονας 7
Ξερόκαμπος 11, 14
Ξερολίμνη 27
Ὀρεινὸν (καὶ Ὀρνὸ) 7, 27
Παλαίκαστρον 17, 27

Παλαιὸ Μητᾶτο 13, 27
Μυρσίνη 29
Παλαιπέτσι 10
Παντέλη 10, 12, 27
Παπαγιαννάδοι 10, 29
Παπούρα 7, 6, 21
Παρασπόρι 29
Πέζουλας 28
Περβολάκια 28
Περβολάκια Κάτω 10,—Πάνω 11, 12
Πεῦκο 27
Πεῦκοι 6
Πετσοφᾶς 15
Πηλαλείμματα 10, 27
Πισκοκέφαλον 8, 27
Πισκοπὴ (Πάνω) 10, 27
Πισκοπὴ (Κάτω) 27
Πλάγια (Καλά) 27
Πλάκο (ἄκρωτ.)
Πλακωτὸ 4
Πλάτανος 8
Ποταμὸς (Ροῦσος) 27
Πραισὸς 10
Ρίζα 8, 27
Ροῦσα Ἐκκλησὰ ἰδ. Ἐκκλησὰ (Ροῦσα)
Ρωμονάτη 6
Ρουκάκα 28
Σαββατιῶν (μονὴ) 145
Σανδάλι 21, 28
Σητεία (ἐπαρχία) 3, 5, 9—πόλις 28
Σίδερο (ἄκρωτ.) 19
Σιμόδι 14
Σίτανος 11, 27
Σκινοκάψαλα 5, 6, 27
Σκλαβεδιάκος 8, 27
Σκλάβοι 10, 27
Σκοπὴ 8, 9, 23, 28
Σκορδίλω 10, 27
Σπαθὶ 4, 7
Σταλὸς 11
Σταυρὸς 13
Σταυρωμένος 28
Στόμιος (ποτ.) 5
Στούμπουλας 132
Στραβοδοξάρι ἰδ. Σταυροχώρι
Σταυροχώρι 7, 28
Συκιὰ 10, 27
Σωτῆρα 10, 27
Σφάκα 28
Σφακάκια 28
Σφακιὰ 10
Τοπλοῦ (μονὴ) 17, 27, 21
Τουρλωτὴ 8, 21, 28
Τουρτοῦλοι 10, 27
Τσὼ βλ. Ἁγία Τριάς
Τραόσταλος 15
Τράχηλας 27
Χὰ 3
Χαμέζι 28
Χαμαίτουλο 11, 26
Χανδρᾶς 11, 18
Χοχλακιὲς 15, 26
Χῶνος 27
Φανερωμένη 9

Β'.) ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ, ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΛΕΞΕΩΝ

(Παραλείπεται ἐνταῦθα ἡ ἀναγραφὴ τῶν κυρίων ὀνομάτων τῆς Κρητικῆς λαογραφίας καὶ γλωσσολογίας, ὧν πίνακα ἰδ. ἀνωτ. σελ. 121—123).

Ἀγροτικὴ Τράπεζα Σητείας 162
Ἀθανάσιος ἀρχιερ. 135
Αἰνίγματα (βιβλιογρ.) 106
Ἁλιεία 48
Ἁλυκαὶ 49
ἀμέντε 156
Ἀμύγδαλα 34
ἀνετάσσω (ἀνετάσσῃ) 151
ἀπόϊ 150
ἄργιο 149
Ἀρσένιος ἀρχιερ. 135
ἀρωματικὰ φυτὰ καὶ αἰθέρια ἔλαια 40
Ἄσματα (βιβλιογρ.) 99 —ᾄσματα δημοτ. ἐξ Ἁγ. Στεφάνου Σητείας 146
ἀσπάρτης 152
ἀστρονομία (βιβλιογρ.) 111
ἄχτι 149
βρεβεῖον μονῆς Ἁγ. Παντελεήμονος 135
Βάπτισις (βιβλιογρ.) 110
βιβλιογραφία Κρητ. Λαογρ. καὶ Γλωσσολογίας 97
Βίος (βιβλιογρ.) 110
Βουρεξάκης Εὐμέν. 145
γάμος (βιβλιογρ.) 110
γενικὰ (βιβλιογρ. Κρητ. Λαογρ.) 98
γέννησις (βιβλιογρ.) 110
Γεράσιμος, ἀρχιερ. 135
γεωργικὴ πολιτικὴ νομοῦ Λασιθίου 31
γλωσσοδέτες (βιβλιογρ.) 112
γραμματικὰ Κρητ. διαλ. (βιβλιογρ.) 117

Δαμασκηνὸς Μιχ. 137, 138, 139, 140
Δασικὰ 49
δεισιδαίμονες συνήθειαι (βιβλιογρ.) 108
δελτίον Μετεωρολογικοῦ σταθμοῦ Σητείας 153
Δεφαράνας Μᾶρκος 87
διακονιάρης 156
δίκαιον (βιβλιογρ.) 110
Διονύσιος ἀρχιερ. 135
δίστιχα (βιβλιογρ.) 103
δοκάρι 150
δῶμα 148
Ducange 76
ἐδάφους διαμόρφωσις καὶ κατανομὴ (νομοῦ Λασηθίου) 59
Εἰρηνοδικεῖον Σητείας 162
ἔλαιον 33,—αἰθέριον 40
Ἐλευθεράκης Ἰωάνν. 155
ἐνδυμασία (βιβλιογρ.) 110
Ἕνωσις οἰνοποιητικῶν συνεταιρισμῶν Σητείας 166
ἐπιγραφαὶ Ἁγίου Παντελεήμονος 136, 137, 142, 144
ἐπῳδαὶ (γητειὲς) (βιβλιογρ.) 109
ἐπώνυμα (βιβλιογρ.) 118
ἐτυμολογικὰ Κρητ. διαλ. (βιβλιογρ.) 118
εὐτράπελα (βιβλιογρ.) 112
εὐχαὶ (βιβλιογρ.) 112
Ἐφορεία Οἰκονομικὴ Σητείας 158
ζῷα ἐργασίας 45
ζῳοπανηγύρεις 48
ἤθη καὶ ἔθιμα (βιβλιογρ.) 108
Ἡσαΐας, ἀρχιερ. 135
Θαλασσινὸς Γ. Κ. 164, 155, 167
Θεοτοκάκης βλ. Θεοτόκης
Θεοτόκης ἢ Θεοτοκάκης 141, 142
Θεοτοκόπουλος Δομήν. 140, 141
Θεοφάνης Β' ὁ Κρὴς 139
Hesseling D. C. 78
Huetius, Πέτρος Δανιὴλ 76
ἰατρικὴ δημώδης (βιβλιογρ.) 113
Ἱερεμίας (μοναχὸς) 131, 133, 135, 136
Ἱλαρίων, ἀρχιερ. 135
Ἰωαννίκιος, ἀρχιερ. 135
καερέτι 151
καζάνι 153
καθιζήσεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς 61
Καλλὴ 134, 135
Καλλίνικος, ἀρχιερ. 135
καπατσινέλι 149
Καστροφύλακος Τζώρτζης 136
κατάδεσμοι (βιβλιογρ.) 109
κατάραι (βιβλιογρ.) 112
κηδεία (βιβλιογρ.) 110
Κιουπρουλῆς 132. 134
κλῖμα (Σητείας) 30
Κλώντζας Γεώργ. 137, 139
κοινωνικὴ ὀργάνωσις (βιβλιογρ.) 110
κονεύγω—(κονέψῃς) 151
κοπανιὰ 151
Κοραῆς Ἀδ. 77
Κορνάρος Βικέντιος 79
Κορνάρος Γεράσιμος ἱερομ 136
Κοσμᾶς (μοναχὸς) 131, 133, 135, 136
Κρανιωτάκης Καλλικ. 158
Krumbacher K. 78
κρυφορέγομαι—(κρυφορέγουντονε) 154
κτηνοτροφία νομαδικὴ 42,—οἰκόσιτος 43—ἐνσταυλισμένη συστηματικὴ παραγωγικὴ 44
λατρεία (βιβλιοβρ.) 111
λαχανοκομία 37
Λεβεντάκης Ἰωάνν. Θ. 164
Legrand Ἐm. 77
λέξεις ξέναι Κρητ. διαλέκτου (βιβλιογρ.) 118
λεξιλόγια Κρητ. διαλ. (βιβλιογρ.) 120
λιβέλλου ἀναίρεσις (Κρητ. Λαογρ. καὶ Γλωσσολ.) 123
Μακάριος (μοναχὸς) 131, 133, 135, 136
Μακάριος ἡγούμ. 136
Μακρονικολάκης Μ. Γ. 159
Μακρυνάκης Ἐμμ. Ν. 167
Μαλλιώτης Δημ. 145
μαντεία (βιβλιογρ.) 111
μαντινάδες βλ. δίστιχα
Μᾶρκος ὁ Ρουκακιανὸς 148
Μεθυμάκη Ἐλ. 146
μελισσοκομία 48
μέλλον γεωργικὸν Σητείας 56
Μελχισεδέκ, ἡγούμ. 136
μετεωρολογία (βιβλιογρ.) 111
Μετεωρολογικὸς Σταθμὸς Σητείας 158
μοιράρισσα 152
Μόσκος 139
Μουσικὴ (βιβλιογρ.) 111
μπεσιμπελὶ 155
μπουλετὶ 148
μπροκαδοῦρα 149
Μουραρεμεντὰν Ἁγᾶς 148
Μουσταφᾶς Ναϊλῆ Πασᾶς 91
Ναϊλῆ Πασᾶς 91
ναναρίζω—(ναναρίσουνε) 152
νιζάμης 149
Νεόφυνος Πατελλάρος 135
Νεόφυτος, ἡγούμ. 136

νερὸ (κατανομὴ) 51,—ὀρτισιανὸ 53,—Ψυχροῦ (Ἁγ. Ἰωάννου) 54
νογῶ—(ἐννόα) 155
ντάντουλο 150
ντελόγο 152
ντόγιες 156
Ξανθουδίδης Στέφ. 78
Ξενάκις Κωνστ. 136
οἰνοπαραγωγὴ 40
ὁλότενα 151
ὀνομάτων κυρίων πίναξ (βιβλιογρ. Κρητ. Λαογρ. καὶ Γλωσσολ.) 121
ὀπωροφόρα 36
ὅρκοι (βιβλιογρ.) 112
ὅσαμε 156
Παγκράτιος, ἀρχιερ. 135
παίγνια (βιβλιογρ.) 112
παντήχνω—(παντήχνει) 153
Παπαδημητρίου Συν. 10, 74, 75, 76, 77, 79,
Παπακωνσταντίνου Θ. 78
Παπᾶ Μάξιμος 134, 135
παραδόσεις (βιβλιογρ.) 108
παραμύθια ἐκ Ζύρου Σητείας 149—ἐκ Ρούσας Ἐκκλησιᾶς 155
Παρθενάκης Κ. 136
παροιμίαι (βιβλιογρ.) 105
Παρτσαλίδης Ἀρ. 164
παρωνύμια (βιβλιογρ.) 118
πατάτα 39
Πατελλάρος ἰδὲ Νεόφυτος Πατελλάρος
Πεδιώτης Νεόφ. 144
Πεδιώτης Νεόφυτος (χατζῆ) (ἡγούμ.) 145, 146
Pernot, H. 78
Πετρουλάκης Ἀ. 144
πηγαὶ Κρητ. διαλέκτου (βιβλιογρ.) 113
ποκαμουρώνω—(ἐποκαμούρωσε) 155
πολιτικὴ γεωργικὴ νομοῦ Λασηθίου 31
ποταμὸς Μεσελέρων Καλαμαύκας 54,—Παντέλη Σητείας 54
πουσουνίζω—(πουσουνίσουνε) 153
πραματιὲς 154
προϊόντα γεωργικὰ νομοῦ Λασηθίου 33,—μεγάλης καλλιεργείας 35
προλήψεις (βιβλιογρ.) 108
πρόσοδος γεωργικὴ (Λασηθίου) 31,—ἀκαθάριστος γεωργικὴ 41,—ἄλλαι νομοῦ 48,—ἀνακεφαλαίωσις προσόδων 50
Σαχλίκης Στέφ. 74
Σητεία: θέσις 3,—Κύρια γεωλογικὰ στρώματα 4,—Δυτικὴ περιοχὴ 5,—Μέση περιοχὴ 9,—Ἀνατολικὴ περιοχὴ 11,—Χερσόνησος Τοπλοῦ 16,—Βλάστησις 21,—Καλλιεργουμένη βλάστησις 25,—Συνοικισμοὶ σ. 24,—Πυκνότης πληθυσμοῦ σ. 26,—Οἰκονομικὰ σ. 29,—Κλῖμα 30,—Γεωργικὸν μέλλον 56.
Σίλβεστρος, ἀρχιερ. 135
σκιὰς 154
σολῶ—(σολύσῃ) 151
Σουλτανίνα 39
Σπογγαλιεία 49
Σπυριδάκης Γ. Κ. 97, 128, 158, 149
Σταυρακάκης Ἐμμ. 158
σταφυλαὶ νωπαὶ 40
συγκοινωνία (Λασιθίου) 54
Σύλλογος Σητείας «Βιτσέντζος Κορνάρος 146
συμβόλαια πωλητήρια κτημάτων τοῦ Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶ 91
συνεταιρισμοὶ γεωργικοὶ Σητείας 70
Ταμεῖον Ἐφέδρων Πολεμιστῶν Σητείας-Ἱεραπέτρας 163
Ταμεῖον Σητείας 159
τάσι 150
ταχτιέρου 156
Τελωνεῖον Σητείας 160
τέχνη (βιβλιογρ.) 110
Τζεδάκης Ἰάκωβος, ἱεροδ. 145
Τοπλοῦ χερσόνησος σ. 16
τοπωνυμίαι (βιβλιογρ.) 119
τοπώνω—(τόπωσε) 155
τσεϊρέκι 148
τσιτὶ 150
ὕδατα βλ. νερὸ
φιλοσοφία δημώδης (βιβλιογρ.) 105
φρέατα 53
φουκαρώνω 157
φυλλοδόρι 148
φυτὰ κτηνοτροφικὰ 41
φωνητικὰ Κρητ. διαλέκτου (βιβλιογρ.) 117
χαιρετισμοὶ (βιβλιογρ.) 112
Χαροκοπάκης Ν. 147
χαρακτηρισμοὶ ζῴων (βιβλιογρ.) 118
χαρακτηρισμοὶ (βιβλιογρ.) 111
χαρούπι 34
χιόνα 148
χοροὶ (βιβλιογρ.) 111
Χρύσανθος, ἀρχιερ. 135
ψύγομαι—(ψυμένο) 155
Ψωμαδάκη Αἰκ. 149

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Ζ' ΤΟΜΟΥ[1])

Χαλικιοπούλου Λεων.—Χατζηγιάννη Ἐμμ.—Καταπότη Μιχ.

		Σελ.
1)	Γεωλογικὴ μελέτη τῆς Σητείας, τῆς ἀνατολικῆς χερσονήσου τῆς Κρήτης	3—30
2)	***Ἀλτιπαρμάκη Ἀργυρ. Ι.*** Ζητήματα γεωργικῆς πολιτικῆς καὶ ὁ νομὸς Λασηθίου	» 31—56
3)	***Τσουμῆ Ἰωάνν.*** Τὸ γεωργικὸν μέλλον τῆς ἐπαρχίας Σητείας	» 56—60
4)	***Στιβακτάκη Δημ.*** Καθιζήσεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς	» 61—69
5)	***(Α—Τ)*** Οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ Σητείας	» 70—73
6)	***Cantarella Raf.*** Εἷς Κρὴς ποιητὴς τοῦ 15ου αἰῶνος. Στέφανος Σαχλίκης	» 74—91
7)	Δύο πωλητήρια συμβόλαια κτημάτων ἐν Κρήτῃ τοῦ Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶ	» 91—96
8)	***Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.*** Βιβλιογραφία τῆς Κρητικῆς Λαογραφίας καὶ Γλωσσολογίας. Συμπλήρωμα Α'.	» 97—129
9)	***Κριτσωτάκη Ἰω.*** Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος	» 130—146
10)	Προοδευτικοῦ Συλλόγου Σητείας «***Βιτσέντζος Κορνάρος***». Δημοτικὰ ᾄσματα καὶ παραμύθια ἐκ Σητείας	» 146—157
11)	Μετεωρολογικὸν δελτίον Μετεωρολογικοῦ Σταθμοῦ Σητείας	» 158
12)	Οἰκονομικὴ Ἐφορεία Σητείας	» 158
13)	Ταμεῖον Σητείας	» 159
14)	Τελωνεῖον Σητείας	» 160—162
15)	Ἀγροτικὴ Τράπεζα Σητείας	» 162
16)	Εἰρηνοδικεῖον Σητείας	» 162
17)	Ταμεῖον Ἐφέδρων πολεμιστῶν Σητείας—Ἱεραπέτρας	» 163—165
18)	Ἕνωσις Οἰνοποιητικῶν Συνεταιρισμῶν Σητείας	» 166—167

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ Ζ' ΤΟΜΟΥ

		Σελ.
1)	***Χατζηγιάννης Ἐμμ.***	3—30
2)	***Ἀλτιπαρμάκης Ἀργ. Ἰ.***	» 31—56
3)	***Τσουμῆς Ἰωάννης***	» 56—60
4)	***Στιβακτάκης Δημ.***	» 61—69
5)	***(Α—Τ)***	» 70—73
6)	***Cantarella Raf.***	» 74—91
7)	***Σπυριδάκης Γεώργ. Κ.***	» 97—129
8)	***Κριτσωτάκης Ἰωάννης***	» 130—146
9)	***Προοδευτικὸς Σύλλογος Σητείας «Βιτσέντζος Κορνάρος»***	» 146—157

1) Αἱ δημοσιευόμεναι ἄνευ ὑπογραφῆς μελέται συντάσσονται ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τοῦ «Μύσωνος».

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

(Ὁ πρῶτος καὶ παχύτερος ἀριθμὸς δηλοῖ τὴν σελίδα, ὁ δεύτερος καὶ λεπτότερος τὸν στίχον)

Σελ. *8* καὶ *9* γρ. Κουτσουρᾶ. Πίναξ I στίχ. 10 γρ. ἀνάμεικτα. Πίναξ II, στίχ. 12 γρ. ἀνάμεικτα. Πίναξ III, στίχ. 10 γρ. ἀνάμεικτα. Πίναξ IV, στίχ. 12 γρ. ἀνάμεικτα. Πίναξ V, στίχ. 10 γρ. ἀνάμεικτα. Πίναξ VI, στίχ. 12 γρ. ἀνάμεικτα. Σελ. *19*, στίχ. 9, γρ. συνταχθέντος.

Σημ. Μύσωνος. ***Ὁ ἐντεθεὶς ἔγχρωμος Γεωλογικὸς Χάρτης τῆς ἐπαρχίας Σητείας ἐλήφθη ἐκ μελέτης τοῦ κ. Λεωνίδου Χαλικιοπούλου, ὡς καὶ οἱ ἓξ φωτοτυπικοὶ πίνακες (βλέπε σελίδα 30 παρόντος τόμου Σημ. Μύσωνος).***

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

τοῦ Ζ' Τόμου τοῦ Μύσωνος

(Εἰκ. 1) Ἡρῷον Λάστρου Σητείας

(*Εἰκ. 2*). Γαλλικὸν Νεκροταφεῖον ἐν Σητείᾳ, ἐν ᾧ ἐτάφησαν εἰς ἀξιωματικὸς καὶ δώδεκα στρατιῶται κατὰ τὴν πρώτην διεθνῆ κατοχὴν τῆς Κρήτης (1907). Πρὸ δυο ἐτῶν τὰ ὀστᾶ μετεφέρθησαν εἰς τὸ ἐν Χανίοις Γαλλικὸν Νοσοκομεῖον, ἐντολῇ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως. Εἰς τὸ ἁπλοῦν σήμερον γήπεδον θὰ ἠδύνατο ἡ Κοινότης Σητείας νὰ ἐγείρῃ ὀλιγοδάπανον μνημεῖον εὐγνωμοσύνης, ὑπενθυμίζον τὴν φιλελληνικὴν δρᾶσιν τῶν Γάλλων διὰ τὴν ἀπόσπασιν τῆς Κρήτης τότε ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν τῇ εἰκόνι ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὁ ὑπολοχαγὸς Vals, ὁ λοχαγὸς Chollet καὶ τρίτος ὁ ὑπίατρος Lhomme. Καὶ οἱ τρεῖς ἐφονεύθησαν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

(Εἰκ. 3). Ἐπίσκεψις τοῦ Ὑπουργοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Κρήτης εἰς Μέσα Μουλιανὰ Σητείας κατ' Αὔγουστον 1932.